

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Кваліфікаційна наукова праця  
на правах рукопису

**ПУТІНЦЕВА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА**

УДК 336.717.18

**ДИСЕРТАЦІЯ  
ЛІКВІДНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ  
ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 072 – фінанси, банківська справа та страхування

Галузь знань: 07 – Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело \_\_\_\_\_ Т. В. Путінцева

Науковий керівник  
**Барановський Олександр Іванович**,  
Заслужений економіст України,  
доктор економічних наук, професор

**Львів – 2022**

## АНОТАЦІЯ

*Путінцева Т. В.* Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їхньої фінансової безпеки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування», за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022.

У дисертації вирішено важливе наукове завдання з поглиблення теоретико-методологічних засад, удосконалення методичних підходів і розробки практичних рекомендацій з дотримання ліквідності комерційних банків (КБ) у забезпеченні їхньої фінансової безпеки (ФБ).

Поглиблено обґрунтування теоретико-методологічних засад визначення впливу ліквідності КБ на його ФБ. Дістало подальшого розвитку тлумачення поняття «ліквідність комерційних банків» з огляду на врахування в ньому динамічності цього явища, потреби мінімізації витрат, розширення переліку суб'єктів, щодо яких передбачається здійснення розрахунків, виконання реальних і умовних зобов'язань, урахування необхідності забезпечення нарощування кредитно-інвестиційних портфелів з урахуванням їхньої оптимальної структури і якості, а також результативності і ефективності функціонування банківських установ, досягнення спряженості / збалансованості банківських активів і пасивів за строками, валютами, ціною залучених, запозичених і наданих ресурсів.

Удосконалено класифікацію різновидів ліквідності КБ завдяки введенню таких нових класифікаційних ознак, як: наявність; обмеженість; динамічність; напрям витрачання ресурсів; рівень, необхідний для безпечної діяльності КБ; сталість; ступінь поширення; джерело надання; первинність; унормованість; об'єкт; адекватність; вид валюти; вимірність; ціна; контрольні точки; вектор; динамічність; керованість; підтримування; методи підтримки; достатність, а також таких нових різновидів за ознакою «характер», як: проміжна, агрегована, переміщувана, абсорбована, мобілізована, повернена, нерозподілена, бажана, первинна, вторинна.

Обґрунтовано перелік чинників банківської ліквідності завдяки наведенню, поряд із загально визнаними, і таких, як: характер розв'язання КБ дилем «ризик-доходи» / «ліквідність-рентабельність» та тріади фінансового менеджменту «ліквідність-рентабельність-банківські ризики» за центрами ліквідності; використання в управлінні ліквідністю трансформації активів / стратегії позикової (покупної) ліквідності; необґрунтоване визнання КБ неплатоспроможними і відкликання у них ліцензій, що спричиняє переплив коштів в інші КБ і часом надлишкову ліквідність останніх; приплив / відтік іноземного капіталу у БС і національну економіку загалом; співвідношення реальних і умовних зобов'язань КБ; збільшення / зменшення коштів бюджетів та загальнодержавних позабюджетних фондів у КБ; зростання / скорочення кредитування національної економіки; рівень коштів на кореспондентських рахунках КБ; наявність / відсутність вимоги до КБ формувати частину обов'язкових резервів на рахунку в ЦБ; залежність / незалежність КБ від рефінансування ЦБ; частка кредитів в активах КБ; виконання / неповне / невчасне виконання / невиконання дебіторами своїх зобов'язань; досконалість / недосконалість оцінки кредитоспроможності позичальників КБ; рівень відсоткових ставок і наявність / відсутність оподаткування відсотків за депозитами; частка міжбанківського кредиту у запозиченнях КБ; надмірна / недостатня концентрація джерел фондування КБ; можливість / неможливість швидкої незбиткової конверсії фінансових активів у платоспроможні кошти; безперебійність функціонування в країні системи безготівкових розрахунків; наявність дієвого моніторингу рівня ліквідності КБ як регулятором, так і безпосередньо банківськими установами.

Обґрунтований взаємозв'язок і взаємозумовленість ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / незбалансованості / недостатності / надлишковості ліквідності КБ / втрати доходу / збитків й інших ризиків, що супроводжують банківську діяльність, завдяки виокремленню, поряд із загальновідомими, ризику двостороннього партнерства (можливості часткової неплатоспроможності/ банкрутства однієї із сторін банківських угод).

Удосконалено визначення ФБКБ унаслідок її тлумачення, на відміну від загальноживаних поглядів, як об'єкта управління, зумовленого за наявного його

ресурсоакумуючого потенціалу фінансовим станом КБ, і результату управлінських впливів на здійснення банківських операцій, реалізацію банківських продуктів і надання банківських послуг, а також стану захищеності фінансових інтересів / майнових прав власників, акціонерів, топ-менеджменту, персоналу КБ, його клієнтів / контрагентів.

Уперше визначено й обґрунтовано значущість, виокремлено серед структурних елементів ФБКБ безпеку ліквідності, під якою слід розуміти такий стан ліквідності КБ, що характеризується її достатністю, збалансованістю та стійкістю / стабільністю.

Дістало подальшого розвитку з'ясування місця і ролі ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ й її окремих різновидів з огляду на розгляд ліквідності, як: відмінного від ліквідності інших господарюючих суб'єктів явища; одну з основних цілей, умов і якісних характеристик діяльності КБ; спроможність залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових ринках; чинник функціонування БС і грошово-кредитної системи загалом; засіб задоволення клієнтського попиту на кредитні ресурси і грошового попиту клієнтів, а також вимог вкладників у разі своєчасного і дострокового вилучення ними депозитів; збереження коштів за рахунок беззбиткового продажу активів і обмеження вартості залучених ресурсів; оптимізацію сукупного прибутку КБ; запобіжник відтоку коштів клієнтів з КБ, продажу активів і залучення ресурсів за не вигідними цінами; обмеження (за надмірного рівня) банківської активності; дефіцит (за недостатнього рівня) вільних ресурсів, нездатність КБ надавати в затребуваному обсязі кредити й обслуговувати клієнтські платежі та випущені ним ЦП, відповідати за майбутніми зобов'язаннями; зростання ризиків втрати КБ платоспроможності; передумову потенційного банкрутства КБ; інструмент сек'юритизації і зниження банківських ризиків. Це уможлиблює підвищення ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ.

Здійснено комплексну оцінку дотримання ліквідності КБ України для забезпечення їхньої ФБ. Охарактеризовано підсистеми системи управління ліквідністю у забезпеченні ФБ вітчизняних КБ, оцінено стан такого управління, порівняно вітчизняну й зарубіжну практику у цій сфері, виявлено проблеми, недоліки й невирішені питання у вітчизняній практиці.

Комплексно проаналізовано стан ліквідності КБ України, тенденції зміни цього показника. Виявлено, що стабільне нарощення вітчизняними КБ останніми роками таких чинників їхньої ліквідності, як: обсяг регулятивного капіталу, ступінь забезпеченості ризикових активів власним капіталом, співвідношення ліквідних / високоліквідних активів до сукупних активів, рентабельність активів та власного капіталу, та короткострокових зобов'язань позитивно позначались на підвищенні рівня ФБКБ. Водночас, знижувало цей рівень все ще істотна частка проблемних кредитів у кредитних портфелях КБ, певні управлінські вади та невідновлена повною мірою довіра до банківських установ.

З'ясовано вплив ліквідності вітчизняних КБ на їхню ФБ. Доведено, що підвищенню ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ сприяє організація управління ліквідністю у вітчизняних КБ, визначення індикаторів виміру ризиків, методи і якість управління ризиками, пов'язаними з формуванням і використанням ліквідності, структури управління й характер здійснюваного ризик-менеджменту, складові управління ліквідністю, джерела фінансування в управлінні ризиками, закономірності й специфічні особливості у цій сфері.

Визначено основні напрями досягнення оптимального рівня ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ. Обґрунтовано, що для досягнення оптимального рівня ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ необхідно здійснити комплекс заходів у частині: наукового, нормативно-правового, регуляторного, методичного, організаційного, управлінського, інформаційно-аналітичного, кадрового, фінансового забезпечення, а також обліку, звітності, аудиту і консалтингу.

Наголошено, що для підвищення ролі ліквідності банківських установ у забезпеченні ФБКБ НБУ, НАБУ, АУБ із залученням провідних науковців і експертів необхідно розробити Комплексну програму забезпечення ФБКБ України. Представлено складові цієї програми.

Удосконалено оцінку ліквідності КБ для забезпечення їхньої ФБ. Наведено авторську схему оцінки ліквідності, визначено індикатори оцінки ліквідності і забезпечення безпеки ліквідності КБ.

**Ключові слова:** комерційний банк, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, фінансова безпека, фінансова безпека комерційного банку, ризик втрати ліквідності

## ABSTRACT

*Putintseva T.* Liquidity of commercial bank of Ukraine in ensuring their financial security. – Qualification scientific work. – Manuscript.

Qualification and scientific thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 07 «Management and administration», specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2022.

The thesis highlights important scientific objectives regarding the deepening the theoretical and methodological foundations, improving methodological approaches and developing practical recommendations for maintaining the liquidity of commercial banks (CB) in ensuring their financial security (FS).

Impact of liquidity of commercial banks on financial security are determined. Definition of «liquidity of commercial bank» was further developed, taking into account dynamic phenomenon of liquidity, cost minimization, expansion of the list of entities, for which calculations are to be made, real and contingent liability, the expansion of investment and credit portfolios, as well as efficiency and effectiveness of banking institutions, achieving maturity of banking assets and liabilities in timing, currencies, the cost of resources engaged, borrowed and provided.

Liquidity classification are improved through the introduction of new characteristics such as: availability; limitation; dynamism; direction of resource spending; level for safe operation of the bank; sustainability, rate of expansion, sources, primacy, establish standards, adequacy; type of currency; measurability; price; reference points; vector; dynamism; as well as new varieties such as: intermediate, aggregate, movable, returned, undistributed, primary, secondary – on the basis of «character».

Found that the liquidity of commercial bank determined indicators such as: the nature of the bank's decision on «risk-income»/ «liquidity-profitability», as well as financial management triad «liquidity-profitability-banking risks»; bank's unreasonable recognition as insolvent; revocation of bank's license; inflows / outflows of foreign capital,

the dependence on refinancing managed by Central Bank; concentration of funding sources; part of the loan in the bank's asset; interest rates; loan execution; credit rating; smooth functioning of non-cash payments system; effective monitoring of liquidity, both by the regulator and directly by bank.

The relationship and interdependence of insufficient (negative) / excess / unbalanced liquidity / loss of income, and other risks, including the risk of bilateral partnerships are revealed.

Definition of financial security of commercial bank is enhanced through interpretation as a subject to management, related to the financial situation of the bank, management impacts on banking operations, sales of banking products and banking services, as well as protection of property rights of owners, shareholders, top management, bank staff, customers / counterparties.

For the first time, the significance was determined and substantiated, liquidity security was singled out among the structural elements of the FSCB, which should be understood as such a state of liquidity of the CB, which is characterized by its sufficiency, balance and stability.

It was further developed to clarify the place and role of liquidity of the CB in providing their FS and its individual varieties in view of the consideration of liquidity, as: different from the liquidity of other economic entities of the phenomenon; one of the main goals, conditions and qualitative characteristics of the CB; ability to attract additional liquid funds in financial markets; factor in the functioning of the BS and the monetary system in general; a means of meeting customer demand for credit resources and cash demand of customers, as well as the requirements of depositors in the case of timely and early withdrawal of deposits; saving funds through break-even sales of assets and limiting the value of borrowed resources; optimization of the total CB profit; fuse of outflow of clients' funds from the CB, sale of assets and attraction of resources at unfavorable prices; restrictions (in case of excessive level) of banking activity; deficit (at insufficient level) of free resources, inability of the CB to provide loans in the required amount and to provide service to customer payments issued by its securities, to be responsible for future obligations; increasing risks of loss of CB solvency; a precondition for potential bankruptcy

of the CB; instrument of securitization and reduction of banking risks. It makes be possible to increase the role of liquidity in providing the FSCB.

A comprehensive assessment of compliance of Ukrainian CB liquidity for providing their FS was done. The subsystems of the liquidity management system in providing FS of local CB are characterized, the state of such management is assessed, domestic and foreign practice in this area has been compared, problems, shortcomings and unresolved issues in domestic practice are revealed.

The state of liquidity of Ukrainian CB, tendencies of change of this indicator are comprehensively analyzed. It is revealed that the stable increase of such liquidity factors by local CB in recent years, such as: the amount of regulatory capital, the degree of security of risky assets with equity, the correlation of liquid / highly liquid assets to total assets, the profitability of assets and equity, and short-term liabilities had a positive effect on raising the level of FSCB.

The influence of liquidity of local CB on their FS has been clarified. It is proved that the organization of liquidity management in local CB helps to increase the role of liquidity in providing FSCB, definition of risk measurement indicators, methods and quality of risk management related to the formation and use of liquidity, management structure and nature of risk management, components of liquidity management, sources of funding in risk management, patterns and specific features in this area.

The main directions of achieving the optimal level of liquidity of CB in providing their FS are determined. It is substantiated that in order to achieve the optimal level of liquidity of CB in providing their FS it is necessary to take a set of measures in terms of: scientific, regulatory, methodological, organizational, managerial, information-analytical, personnel, financial support, as well as accounting, reporting, auditing and consulting.

It is emphasized that in order to increase the role of liquidity of banking institutions in providing FSCB of the NBU, IABU, AUB with the involvement of leading scientists and experts, it is necessary to develop a comprehensive program to provide Ukrainian FSCB. The components of this program are presented.



The liquidity assessment of CB for providing the FSCB is improved. The author's scheme of liquidity assessment is given, the indicators of liquidity assessment and providing liquidity security of CB are determined.

**Key words:** commercial bank, liquidity, solvency, financial stability, financial security, commercial banks 'financial security, the risk of liquidity loss.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### *Статті у фахових виданнях:*

1. Путінцева Т. В. Сутність ліквідності комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 2-3. С.73-80 (0,73 д.а.)(Index Copernicus).
2. Путінцева Т. В. Управління ліквідністю комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 2. С.43-53 (1,07 д.а.) (Index Copernicus).
3. Путінцева Т. В., Барановський О. І. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їх фінансової безпеки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 3. С.4-18 (1,44 д.а.) (Web of Science). *Особистий внесок: визначені необхідність/значущість дієвої системи забезпечення ФБКБ і негативи її відсутності; визначені взаємозв'язок і взаємозумовленість ліквідності КБ та їх ФБ; розглянуто природу ризиків втрати / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності та виявлено негативні наслідки їх прояву для функціонування КБ і БС національної економіки загалом; визначено місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їх ФБ та значущість їх ліквідності для різних стейкхолдерів; запропоновані індикатори внеску ліквідності у забезпечення ФБКБ.*
4. Путінцева Т. В. Характеристика підсистем системи управління ліквідністю у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків. *Фінансовий простір*. 2021. № 3. С.27-39 (0,9 д.а.) (Index Copernicus)
5. Путінцева Т., Барановський О. Формування комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України. *Світ фінансів*. 2021.

№3. С.65-79 (0,96 д.а.) (Index Copernicus). *Особистий внесок: визначені напрями підвищення ролі ліквідності КБ у забезпеченні ФБКБ при розробці Комплексної програми забезпечення ФБКБ України; наведено схему формування системи управління безпекою ліквідності КБ для забезпечення його ФБ; виокремлені складові управління ліквідністю КБ для забезпечення їхньої ФБ; визначені інструменти управління ліквідністю КБ для забезпечення різновидів його ФБ.*

**Публікації апробаційного характеру:**

6. Путінцева Т. До визначення сутності ліквідності комерційних банків. Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 26 листопада 2019 р.) Ужгород: УжНУ, 2019. С.166-168 (0,2 д.а.).

7. Путінцева Т. В. Ліквідність банків як складова забезпечення їх фінансової безпеки. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (25 жовтня 2019 року, м. Черкаси) / Черкаси, 2019. С.294-296 (0,17 д. а.).

8. Путінцева Т. В. Проблеми та напрями вдосконалення управління ліквідністю комерційних банків. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (19 листопада 2020 року, м. Черкаси). Черкаси, 2020. С.66-69 (0,28 д.а.).

9. Путінцева Т. В. Проблематика досліджень ліквідності комерційних банків. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Сучасні тренди у розвитку фінансів, банківської справи та страхування» (м. Львів, 12 листопада 2020 р.). С.164-167 (0,2 д.а.).

10. Путінцева Т. Проблеми управління ліквідністю комерційних банків. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 20 травня 2021 р.). С.81-83 (0,15 д. а.).

## ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	12
ВСТУП.....	13
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ЇХНЮ ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ.....</b>	<b>22</b>
1.1. Сутність ліквідності комерційних банків.....	22
1.2. Природа фінансової безпеки комерційних банків.....	43
1.3. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки.....	62
Висновки до розділу 1.....	88
<b>РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ</b>	
2.1. Характеристика підсистем системи управління ліквідністю у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків.....	93
2.2. Стан ліквідності комерційних банків України.....	116
2.3. Вплив ліквідності вітчизняних комерційних банків на їхню фінансову безпеку.....	134
Висновки до розділу 2.....	155
<b>РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ.....</b>	<b>160</b>
3.1. Основні напрями досягнення оптимального рівня ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки.....	160
3.2. Обґрунтування необхідності дотримання оптимального рівня ліквідності комерційних банків у Комплексній програмі забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України.....	182
3.3. Удосконалення оцінки ліквідності комерційних банків для забезпечення їхньої фінансової безпеки.....	196
Висновки до розділу 3.....	215
ВИСНОВКИ.....	219
Список використаних джерел.....	225
Додатки.....	254

## ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АУБ – Асоціація українських банків
- БКБН – Базельський комітет з банківського нагляду
- БС – банківський сектор
- ВЛА – високоякісні ліквідні активи
- ДІУ – Державна іпотечна установа
- КБ – комерційний (і) банк (и)
- КМУ – Кабінет Міністрів України
- КО – кредитна організація
- КУАП – комітет управління активами і пасивами
- МБР – міжбанківський ринок
- МКР – міжбанківський кредитний ринок
- МСБ – малий і середній бізнес
- НАБУ – Незалежна асоціація банків України
- НБ – національний банк
- НБУ – Національний банк України
- ОВДП – облігації внутрішньої державної позики
- ФБ – фінансова безпека
- ФБКБ – фінансова безпека комерційного (их) банку (ів)
- ФББС – фінансова безпека банківського сектору
- ФГВФО – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
- ЦБ – центральний банк
- ЦП – цінні папери

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** Ліквідність комерційних банків (КБ) є неодмінною умовою їхнього безперебійного і ефективного функціонування, ліквідності банківського сектору (БС) національної економіки, вагомим чинником забезпечення фінансової безпеки КБ (ФБКБ). Незаперечною є правомірність погляду, що неодмінними складовими ФБКБ є фінансові стійкість / стабільність/ гнучкість / рівновага КБ, його надійність, які в свою чергу багато в чому зумовлюються станом його ліквідності. При цьому ліквідність і фінансові стійкість / стабільність – основні показники, що визначають рівень ФБКБ.

Утім, сьогоденна практика свідчить, що в управлінні ліквідністю вітчизняних КБ, підвищенні її ролі у забезпеченні ФБКБ існують різнопланові проблеми й невирішені питання, пов'язані з науковим, нормативно-правовим, організаційно-методичним, обліково-звітним, інформаційно-аналітичним, інструментальним, технологічним, кадровим забезпеченням даної управлінської діяльності, що негативно позначаються на рівні ФБКБ загалом та її окремих складових зокрема.

Проблематикою ліквідності КБ займалися такі вітчизняні і зарубіжні дослідники, як: С. Бауман (С. Bouwman), А. Бергер (А. Berger), В. Бобиль, С. Брю (S. Brue), Д. Ван-Хуз (D. VanHoose), Д. Вартаньян, Дж. Генлі (J. Ganley), Х. Грюнінг (H. Greuning), А. Гуслісті (A. Gouslisty), Е. Долан (Dolan), Р. Дутвейлер (R. Duttweiler), Ж. Кар'є (J. Carrere), Дж. Кейнс (J. Keynes), В. Корнівська, О. Лялькова, К. Макконнелл (С. McConnell), Н. Мерфі (N. Murphy), Р. Міллер (R. Miller), О. Наципаєва, Д. Олійник, Г. Панасенко, М. Перешибкін, О. Прокоф'єва, П. Роуз (P. Rose), Т. Рашидов, Ю. Ребрик, О. Салміна, А. Саркисянц, О. Симановський, Дж. Сінкі (J. Sinki), Н. Сунцова, У. Тімоті (U. Timothy), О. Фуксман, А. Шалтаєва, І. Янковський.

Питання забезпечення ФБКБ розглядали у своїх працях Д. Артеменко, О. Барановський, Т. Болгар, О. Васильчишин, В. Вовк, Р. Вовченко, В. Гайдук, М. Деревацька, О. Дубровін, М. Єрмошенко, М. Іваніч-Дроздовська (M. Iwanicz-Drozowska), Н. Зачосова, В. Коваленко, П. Масюкевич (P. Masiukiewicz), А. Соловаров.

Проте, дотепер відсутні усталені уявлення про сутність ліквідності КБ та її різновиди, рівень, чинники, що її зумовлюють; індикатори оцінки; методи управління нею і побудови його цілісної системи; її місце і роль у забезпеченні ФБКБ.

Відтак, значущість і недостатнє висвітлення обраної проблематики в економічній літературі зумовили актуальність даного дослідження, визначили його мету і завдання, логіку викладення матеріалу дисертації.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертація виконана в рамках наукових досліджень Університету банківської справи, зокрема, НДР «Формування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ: інституційний та обліковий аспект» (№ д/р 0118U001042), де дисертантом уточнено сутність ліквідності і природу ФБКБ, визначено місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ.

**Мета та завдання дослідження.** Метою дисертації є поглиблення теоретико-методологічних засад, удосконалення методичних підходів і розробка практичних рекомендацій з дотримання ліквідності КБ України у забезпеченні їхньої ФБ.

У дисертації поставлені і вирішені такі завдання:

уточнити сутність ліквідності КБ;

удосконалити класифікацію різновидів ліквідності КБ;

обґрунтувати чинники, що зумовлюють ліквідність КБ;

розкрити природу ФБКБ;

обґрунтувати значущість виокремлення серед складових ФБКБ безпеки ліквідності та навести визначення її сутності;

визначити місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ;

охарактеризувати підсистеми управління ліквідністю у забезпеченні ФБ вітчизняних КБ;

комплексно проаналізувати стан ліквідності вітчизняних КБ;

з'ясувати вплив ліквідності КБ України на дотримання їхньої ФБ;

визначити основні напрями досягнення оптимального рівня ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ;

обґрунтувати необхідність дотримання оптимального рівня ліквідності у Комплексній програмі забезпечення ФБКБ України;

удосконалити підходи до оцінки ліквідності КБ для забезпечення їхньої ФБ.

**Об'єктом дослідження** є дотримання ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ.

**Предметом дослідження** є теоретико-методологічні засади, методичні підходи та практика дотримання ліквідності КБ України у забезпеченні їхньої ФБ.

**Теоретико-методологічною основою** дослідження є теорії фінансів, попиту на гроші, управління банківськими активами і пасивами, запасу, поведінкових фінансів, фінансове безпекознавство, комплексний підхід до висвітлюваної проблематики.

**Методи дослідження.** Для уточнення теоретико-методологічних засад ліквідності КБ, їхньої ФБ, місця і ролі їхньої ліквідності у забезпеченні ФБКБ застосовані такі загальнонаукові методи пізнання, як спостереження, вимірювання, абстрагування, порівняння, аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, аналогія. Методи статистичного (вибірки, середніх / відносних величин, динамічних рядів, групування, коефіцієнтний), історичного / емпіричного / логічного / факторного / структурного / порівняльного / графічного аналізу, декомпозиції та узагальнення, експертних оцінок, ситуаційний підхід використані для комплексної оцінки стану управління ліквідністю в КБ України, тенденцій зміни цього показника, виявленні проблем, недоліків, невирішених питань, а також порівняння вітчизняної й зарубіжної практики у цій сфері, впливу ліквідності вітчизняних КБ на їхню ФБ. При формулюванні пропозицій з дотримання ФБКБ, максимізації впливу ліквідності КБ за підвищення рівня їхньої ФБ застосовані сценарний підхід, ситуаційний аналіз, методи концептуального моделювання.

*Інформаційною базою дослідження* є чинна нормативно-правова база з регламентації управління ліквідністю в КБ і забезпечення ФБКБ, офіційні матеріали Національного банку України (НБУ), Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), Державної іпотечної установи (ДІУ), звітні дані КБ України, напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики управління ліквідністю КБ загалом та її окремих складових та забезпечення ФБКБ, ресурси Інтернет, розрахунки дисертанта.

**Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:**

***уперше:***

визначено й обґрунтовано значущість, виокремлено серед структурних елементів ФБКБ безпеку ліквідності, під якою слід розуміти такий стан ліквідності КБ, що характеризується її достатністю, збалансованістю та стійкістю / стабільністю. Доведено, що безпека ліквідності КБ, впливаючи на їхні платоспроможність, фінансові стійкість / стабільність/ гнучкість / рівновагу, надійність і конкурентоспроможність, зумовлює їхні *ресурсоутворювальну, депозитну, кредитну, валютну, боргову, інвестиційну, податкову безпеки та безпеку доходів і витрат, безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів, а, відтак, і ФБКБ загалом*. Такий підхід поглиблює теоретичні засади управління ліквідністю КБ і підвищення її ролі у забезпеченні ФБКБ;

***удосконалено:***

визначення ФБКБ унаслідок її тлумачення, на відміну від загальноживаних поглядів, як об'єкта управління, зумовленого за його наявного ресурсоакумуючого потенціалу фінансовим станом КБ, і результату управлінських впливів на здійснення банківських операцій, реалізацію банківських продуктів і надання банківських послуг, а також стану захищеності фінансових інтересів / майнових прав власників, акціонерів, топ-менеджменту, персоналу КБ, його клієнтів / контрагентів. Таке бачення дозволяє більш обґрунтовано підходити до формування дієвої системи забезпечення ФБКБ;

класифікацію різновидів ліквідності КБ завдяки введенню таких нових класифікаційних ознак, як: наявність; обмеженість; динамічність; напрям витрачання ресурсів; рівень, необхідний для безпечної діяльності КБ; сталість; ступінь поширення; джерело надання; первинність; унормованість; об'єкт; адекватність; вид валюти; вимірність; ціна; контрольні точки; вектор; динамічність; керованість; підтримування; методи підтримки; достатність, а також таких нових різновидів за ознакою «характер», як: проміжна, агрегована, переміщувана, абсорбована,



мобілізована, повернена, нерозподілена, бажана, первинна, вторинна. Це уможлиблює вдосконалення управління ліквідністю КБ для забезпечення їхньої ФБ;

***дістало подальшого розвитку:***

тлумачення поняття «ліквідність комерційних банків» з огляду на врахування в ньому динамічності цього явища, потреби мінімізації витрат, розширення переліку суб'єктів, щодо яких передбачається здійснення розрахунків, виконання реальних і умовних зобов'язань, урахування необхідності забезпечення нарощування кредитно-інвестиційних портфельів за їхньої оптимальної структури і якості, а також результативності і ефективності функціонування банківських установ, досягнення спряженості / збалансованості банківських активів і пасивів за строками, валютами, ціною залучених, запозичених і наданих ресурсів. Такий підхід уможлиблює підвищення обґрунтованості в управлінні цим складним явищем;

обґрунтування переліку чинників ліквідності КБ завдяки наведенню, поряд із загальновизнаними, і таких, як: характер розв'язання КБ дилем «ризик-доходи» / «ліквідність-рентабельність» та тріади фінансового менеджменту «ліквідність-рентабельність-банківські ризики» за центрами ліквідності; використання в управлінні ліквідністю трансформації активів / стратегії позикової (покупної) ліквідності; необґрунтоване визнання КБ неплатоспроможними і відкликання у них ліцензій, що спричиняє переплив коштів в інші КБ і часом надлишкову ліквідність останніх; приплив / відтік іноземного капіталу у БС і національну економіку загалом; співвідношення реальних і умовних зобов'язань КБ; збільшення / зменшення коштів бюджетів та загальнодержавних позабюджетних фондів у КБ; зростання / скорочення кредитування національної економіки; рівень коштів на кореспондентських рахунках КБ; наявність / відсутність вимоги до КБ формувати частину обов'язкових резервів на рахунку в ЦБ; залежність / незалежність КБ від рефінансування ЦБ; частка кредитів в активах КБ; виконання / неповне / невчасне виконання / невиконання дебіторами своїх зобов'язань; досконалість / недосконалість оцінки кредитоспроможності позичальників КБ; рівень відсоткових ставок і наявність / відсутність оподаткування відсотків за депозитами; частка міжбанківського кредиту у запозиченнях КБ; надмірна / недостатня концентрація джерел фондування КБ;

можливість / неможливість швидкої незбиткової конверсії фінансових активів у платоспроможні кошти; безперебійність функціонування в країні системи безготівкових розрахунків; наявність дієвого моніторингу рівня ліквідності КБ як регулятором, так і безпосередньо КБ. Визначення зазначених чинників дозволяє цілеспрямовано впливати на оптимізацію рівня ліквідності КБ;

обґрунтування взаємозв'язку і взаємозумовленості ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / незбалансованості / недостатності / надлишковості ліквідності КБ / втрати доходу/збитків й інших ризиків, що супроводжують банківську діяльність, завдяки виокремленню, поряд із загальновідомими, ризику двостороннього партнерства (можливості часткової неплатоспроможності / банкрутства однієї із сторін банківських угод). Це дозволяє підвищити рівень ризик-менеджменту КБ загалом і їхньої ліквідності зокрема;

з'ясування місця і ролі ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ й її окремих різновидів з огляду на розгляд ліквідності, як: відмінного від ліквідності інших господарюючих суб'єктів явища; одну із основних цілей, умов і якісних характеристик діяльності КБ; спроможність залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових ринках; чинник функціонування БС і грошово-кредитної системи загалом; засіб задоволення клієнтського попиту на кредитні ресурси і грошового попиту клієнтів, а також вимог вкладників у разі своєчасного і дострокового вилучення ними депозитів; збереження коштів за рахунок беззбиткового продажу активів і обмеження вартості залучених ресурсів; оптимізацію сукупного прибутку КБ; запобіжник відтоку коштів клієнтів з КБ, продажу активів і залучення ресурсів за не вигідними цінами; обмеження (за надмірного рівня) банківської активності; дефіцит (за недостатнього рівня) вільних ресурсів, нездатність КБ надавати в затребуваному обсязі кредити й обслуговувати клієнтські платежі та випущені ним ЦП, відповідати за майбутніми зобов'язаннями; зростання ризиків втрати КБ платоспроможності; передумову потенційного банкрутства КБ; інструмент сек'юритизації і зниження банківських ризиків. Це уможлиблює підвищення ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у можливості використання представлених у дисертації рекомендацій і пропозицій у практичній діяльності центральних органів виконавчої влади, саморегулювальних організацій і вітчизняних КБ. Зокрема, пропозиції щодо досягнення оптимального рівня ліквідності КБ України у забезпеченні їхньої ФБ за допомогою реалізації комплексу заходів у частині: наукового, нормативно-правового, регуляторного, методичного, організаційного, управлінського, інформаційно-аналітичного, кадрового, фінансового забезпечення, а також обліку, звітності, аудиту і консалтингу використані Радою НБУ при опрацюванні і підготовці Основних засад грошово-кредитної політики на 2022 р. і середньострокову перспективу в частині забезпечення ділової і фінансової стабільності та оптимальності розвитку БС (довідка від 6.10.2021 № 25-0007/211006).

Пропозиції з підвищення ролі ліквідності КБ у забезпеченні ФБКБ шляхом розробки АУБ із залученням провідних науковців і експертів Комплексної програми забезпечення ФБКБ України, яка б, поряд з іншими аспектами банківської діяльності, передбачала: розробку дієвої ресурсної політики КБ; оптимальне поєднання інструментів надання, абсорбування ліквідності і універсальних інструментів; реформування системи гарантування банківських вкладів з поширенням її на вклади юридичних осіб; розробку КМУ і НБУ державної програми зі стимулювання ощадного процесу; підвищення вимог до забезпечення ліквідності системно значущих КБ; розробку індикаторів (обґрунтування їхніх порогових значень), які свідчать про вплив ліквідності на ФБКБ та є основою з урахуванням зміни їхніх значень для вироблення комплексу заходів у плановому періоді; створення дієвої системи ризик-менеджменту КБ у сфері формування, розподілу й використання їхньої ліквідності використані Асоціацією для розробки програмних документів і підвищення координації своєї діяльності з вітчизняними КБ (довідка № 01.10/599 від 4.10.2021).

Пропозиції з розробки системи індикаторів забезпечення безпеки ліквідності КБ та її впливу на ФБКБ, а саме індикаторів: характеру ліквідності КБ; зобов'язань КБ; активів КБ; співвідношень; балансу КБ; застави за кредитами; структурної

ліквідності; розподілу ліквідності; витрат на управління ліквідністю; наявних і потенційно можливих ризиків, та оцінки чинників ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування, серед яких слід виокремлювати зміни: кредитоспроможності контрагентів на фінансових ринках; ринкових відсоткових ставок; курсу гривні до іноземних валют; ринкової ліквідності ЦП; операційних втрат; кредитних ризиків; ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / утрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ використовуються в АТ «Комерційний індустріальний банк» в управлінні його ліквідністю, а також розробці заходів з підвищення рівня його ФБ (довідка №05-4835/1 від 04.10.2021).

Представлені в дисертаційній роботі теоретико-методологічні засади, методичні підходи і практичні рекомендації з підвищення ролі дотримання ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ використані в навчальному процесі Університету банківської справи при складанні навчальної програми і підготовці методичного забезпечення з дисципліни «Філософія економічної безпеки» (довідка від 12.10.2021 № 12-009/51).

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація є одноосібно виконаною науковою роботою. Теоретичні узагальнення, висновки й пропозиції, винесені на захист, отримані автором самостійно. Внесок автора в колективні публікації конкретизовано у списку публікацій.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення дисертації оприлюднені на 5 міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: XIII-XIV Міжнародних науково-практичних конференціях «Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2019, 2020 рр.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти» (м. Ужгород, 2019 р.), II Всеукраїнській науковій конференції

«Сучасні тренди у розвитку фінансів, банківської справи та страхування» (м. Львів, 2020 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 20 травня 2021 р.).

**Публікації.** За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць загальним обсягом 6,1 д.а., у т.ч. 5 статей у наукових фахових виданнях України, індексованих у міжнародних наукометричних базах, з них 1 – у виданні, що індексується у Web of Science, та 5 праць апробаційного характеру.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 279 сторінок, у т.ч. основного тексту 213 сторінок, 22 таблиці, 25 рисунків, 7 додатків (на 28 сторінках) і списку літератури з 324 джерел (на 29 сторінках).

# РОЗДІЛ 1

## ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ЇХНЮ ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ

### 1.1. Сутність ліквідності комерційних банків

Забезпечення ліквідності КБ є неодмінною умовою їхнього безперервного і ефективного функціонування, ліквідності БС національної економіки. Формування ж належної системи забезпечення такої ліквідності неможливе без достеменного з'ясування її сутності. Проте, сьогодні відсутня однаковість поглядів на сутність цього поняття.

Так, досліджуючи проблематику ліквідності, В. Корнівська[105] зазначає, що поняття ліквідності використовують у сучасній економічній науці, здебільшого, як показник фінансового аналізу, що характеризує здатність інвестора в будь-який момент продати актив за певною мінімальною ціною з коротким повідомленням і за мінімальних витрат[132, с.9]. Ліквідність – це також можливість використання активу як засобу платежу і здатність активу зберігати свою номінальну вартість незмінною[62, с.30]. Вищезгадана дослідниця наголошує, що ліквідність – це, насамперед, здатність активу бути реалізованим, а для сучасних теоретичних і емпіричних підходів характерне розширення змісту поняття «ліквідність», подання її як здатності фінансових ринків або загальної величини ліквідних активів фінансового простору. Таке уявлення про ліквідність не просто розсуває горизонти використання терміна, воно є відбиттям глибинних фінансово-інституційних трансформацій. Загалом, на думку В. Корнівської, ліквідність – історично сформований образ взаємозв'язку економічних агентів, що розвивається як єдність здатності, інструмента та інституту[105, с.17, 20].

Фундатором уявлення про ліквідність КБ став Дж. М. Кейнс, який зводив її до здатності своєчасно і цілковито розраховуватися за своїми зобов'язаннями завдяки активним статтям балансу[94].

За Енциклопедією банківської справи України, ліквідність: 1) здатність до реалізації, продажу, мобільного перетворення матеріальних та інших цінностей на реальні гроші (в цьому значенні виокремлюють поняття «ліквідні засоби» і «ліквідні активи»); 2) здатність підприємств, КБ своєчасно виконувати свої кредитно-фінансові зобов'язання, можливість конвертувати відповідні активи в грошові кошти в готівковій або безготівковій формах для оплати своїх платіжних зобов'язань (у цьому значенні виокремлюють ліквідність підприємства, ліквідність банку, ліквідність держави). А ліквідність КБ – його здатність вчасно і повністю виконувати свої поточні зобов'язання, задовольняти вимоги вкладників та попит позичальників, що визначається збалансуванням активів і пасивів його балансу, ступенем відповідності строків розміщених активів і залучених КБ пасивів[67, с.331]. Утім, дане тлумачення, на наш погляд, неповною мірою розкриває сутність ліквідності КБ, оскільки не враховує динамічність цього явища, необхідність урахування всіх наявних і потенційних умов її забезпечення.

Фінансово-кредитний енциклопедичний словник тлумачить ліквідність КБ як його здатність забезпечити повне і своєчасне виконання своїх зобов'язань у грошовій формі[237, с.472]. Однак, попри згадування у цьому визначенні не лише оперативності, а й повноти виконання зобов'язань, поза увагою залишаються неодмінні умови забезпечення ліквідності.

Як здатність кредитної організації (КО) виконати взяті на себе фінансові зобов'язання в повному обсязі і в строк визначає ліквідність КБ Словник банківських термінів і економічних понять. При цьому наголошується, що ліквідність КО зумовлюється співвідношенням наявних активів до грошових зобов'язань, що підлягають виконанню. Причому необхідно враховувати, що, по-перше, активами можуть бути не лише готівка, але й інші цінності, які з фінансової точки зору мають властивість ліквідності, а, по-друге, ліквідність організації – поняття, тісно пов'язане з часом. Існує поточна ліквідність КБ – співвідношення активів і прийдешніх платежів негайно. Вона може бути розрахована і на будь-який інший строк. Наприклад, місячна ліквідність – співвідношення надходжень до платежів упродовж місяця. Надмірно низька ліквідність пов'язана з ризиком краху КО[213]. Утім, на наш

погляд, при визначенні сутності ліквідності КБ слід ураховувати й протилежну ситуацію – можливість її надлишку, що може негативно вплинути на його дохідність.

Визначається ліквідність і як здатність, що характеризує оперативність реалізації економічних відносин між кредитором і позичальником, власником цінних паперів (ЦП) та їхнім емітентом, між вкладником і КБ. Узгодженість і прийнятність – це перші характеристики, які зберегли свої властивості і проявлялися на кожному історичному етапі надбання ліквідністю нових економічних ознак, функцій і форм. У процесі обміну ліквідність проявляється не тільки як здатність та інструмент, що виконує технічні функції й опосередковує обмін, а і як інститут[92, с.180-182]. Проте, у даній характеристиці не знайшли відображення такі важливі властивості ліквідності, як відносини між КБ й їхніми контрагентами та інші банківські операції / продукти. Крім того, не можна виокремлювати лише оперативність реалізації економічних відносин, не зважаючи на їхню повноту, результативність і ефективність.

Н. Сунцова та А. Шалтаєва під ліквідністю КБ розуміють їхню здатність погашати свої борги точно у строк без прийняття на себе збитку, найважливіший чинник їхньої фінансової спроможності[223, с.94]. Говорити про логічну завершеність даного визначення також не доводиться, оскільки ліквідність має передбачати не лише своєчасне, а й повне погашення існуючої заборгованості в усіх її проявах і специфіці.

Логічно незавершеним виглядає й визначення Базельським комітетом з банківського нагляду ліквідності КБ як його здатності фінансувати збільшення активів і виконувати зобов'язання мірою настання строку їхнього погашення без прийняття при цьому неприйнятних збитків[264].

На необхідність при визначенні ліквідності КБ ураховання збереження вартості за швидкого перетворення активів у готівку і безготівкові платіжні засоби звертає увагу І. А. Аргунов[7].

Водночас, дослідники Світового банку при розгляді ліквідності КБ характеризують її не лише як спроможність КБ з ефективного розподілу строків погашення депозитів та інших зобов'язань, а й фінансування зростання їхніх



кредитно-інвестиційних портфелів[291, с.191]. Проте, й у такому визначенні неправомірно відштовхуватись лише від строків погашення зобов'язань, а також вести мову виключно про нарощування кредитно-інвестиційних портфелів без урахування необхідності досягнення їхньої оптимальної структури й якості.

Про значущість валюти платежу у дотриманні ліквідності КБ наголошує Р. Дутвейлер, зазначаючи, що ліквідність є здатністю задовольняти усі вимоги клієнтів у необхідній валюті[281, с.2].

Синтезуючи наведені визначення, О. Фуксман трактує ліквідність КБ як його здатність, не порушуючи внутрішні та зовнішні регулятивні вимоги, виконувати усі зобов'язання в повному обсязі у необхідній валюті та у відповідний строк за рахунок структури балансу, а також спроможність фінансувати зростання кредитно-інвестиційного портфеля, в тому числі завдяки зовнішнім запозиченням[239, с.64]. Однак, і в цьому визначенні не беруться до уваги типи зобов'язань КБ, а також необхідність збалансованості його активів і пасивів не лише за строками і валютою, а й ціною залучених, запозичених і наданих КБ ресурсів.

При цьому спільними рисами вищезазначених тлумачень ліквідності є її бачення як певного запасу ліквідних коштів чи грошового потоку. Причому, слід зазначити, що прихильниками другого підходу є й такі відомі західні дослідники, як Р.Міллер, Д. Ван-Хуз, Е. Долан, Дж. Сінкі, на думку яких, наріжною особливістю ліквідності КБ є його спроможність перетворювати наявні у нього менш ліквідні активи у більш ліквідні[62; 132]. Дж. Сінкі, зокрема, зазначав, що необхідність дотримання КБ ліквідності зумовлюється готовністю до вилучення депозитів і задоволення попиту на кредити[212]. Утім, за такого підходу не береться до уваги динаміка грошових потоків банківської установи.

Французький економіст А. Гуслісті наголошує, що під ліквідністю слід розуміти здатність знаходити необхідні ресурси для фінансування зобов'язань за розумними цінами в будь-який момент. На його думку, банківська ліквідність виконує кілька функцій[289]:

створює у кредиторів КБ упевненість у тому, що їхні депозити й інші кредити будуть повернені в обумовлені строки;

забезпечує КБ безумовну здатність у встановлені строки погасити всі свої борги, не вдаючись до їхньої пролонгації;

уможлиблює видачу КБ за першою вимогою грошових коштів і платіжних засобів за всіма кредитними лініями;

дозволяє КБ уникнути стану, за якого він буде змушений продавати свої активи; захищає КБ від необхідності платити підвищені відсотки за своїми зобов'язаннями.

На відміну від ліквідності ЦБ, що характеризується здатністю надавати кошти фінансовій системі для згладжування тимчасового дисбалансу, зумовленого перерозподілом коштів між фінансовими інститутами, ліквідність КБ – це здатність повною мірою і в строк виконувати свої зобов'язання, з мінімальними витратами задовольняти вимоги контрагентів за поточними розрахунками, забезпечувати виконання зобов'язань за кредитними договорами і в достатньому обсязі залучати кошти клієнтів[104].

На динамічність ліквідності КБ вказує Ж. Довгань, яка тлумачить її як мобільність банківських активів для забезпечення власного виконання раніше взятих зобов'язань і вимог, що виникають у процесі діяльності[61, с.257].

Д. Олійник бачить ліквідність КБ як його здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати взяті на себе балансові та позабалансові зобов'язання та своєчасно і в повному обсязі забезпечити можливі потреби платоспроможних клієнтів в кредитних коштах, за умови збереження постійної позитивної маржі між середньою вартістю наданих та залучених коштів, з урахуванням затрат, пов'язаних з кредитним ризиком та обов'язковим резервуванням[163]. На наш погляд, загалом з таким тлумаченням можна погодитися, крім виокремлення затрат, пов'язаних лише з кредитним ризиком та обов'язковим резервуванням, позаяк формування й використання ліквідності КБ супроводжується значно більшою кількістю як ризиків, так і затрат.

Натомість, М. Перешибкін вважає, що ліквідність КБ відбиває його потенційні можливості виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, ступінь досяжності яких (тобто можливостей) визначається відповідно зі статичною та динамічною оцінками ефективності використання

банківських ресурсів і їхнього розміщення[170]. Утім, на наше переконання, по-перше, боргові зобов'язання є неодмінною складовою фінансових зобов'язань; по-друге, зобов'язання мають виконуватися не лише перед контрагентами, а й клієнтами; по-третє, мова має йти не лише про потенційні, а й наявні можливості виконання зобов'язань; по-четверте, ліквідність має характеризувати не лише використання й розміщення банківських ресурсів, а й, насамперед, їхнього формування.

Асоціюють ліквідність КБ і з критерієм оцінки його ділової репутації[151, с.44], і гарантією його стабільного функціонування, що матеріалізується у легкості реалізації / продажу / перетворення матеріальних цінностей у грошові кошти[190, с.45].

Отже ліквідність КБ тлумачиться в економічній літературі як: здатність вчасно і повністю виконувати свої поточні зобов'язання, задовольняти вимоги вкладників та попит позичальників; оперативність реалізації економічних відносин; чинник їхньої фінансової спроможності; інструмент; інститут; критерій оцінки їхньої ділової репутації; гарантія їхнього стабільного функціонування; мобільність банківських активів. А в її характеристиці дослідники здебільшого акцентують увагу на: меті її забезпечення; спроможності, повноті і своєчасності та грошовій формі виконання зобов'язань; економічних відносинах, що при цьому виникають, та контрагентах; способі створення високоліквідних активів; наявності витрат при виконанні зобов'язань.

Загалом ліквідність КБ передбачає можливість продавати ліквідні активи, придбавати грошові кошти в ЦБ і емітувати акції, облігації, депозитні і ощадні сертифікати, інші боргові інструменти[68, с.43].

На наш погляд, обґрунтоване визначення сутності ліквідності КБ неможливе без з'ясування її функцій, якими в економічній літературі, за оцінкою О. Лялькової, вважають[122]: задоволення попиту на кредити і побажань вкладників вилучити депозити / кошти з розрахункових рахунків, забезпечення довіри до КБ клієнтів, установлення взаємовідносин КБ і клієнтів, агресивне управління пасивами і прибутковий продаж активів. При цьому ця дослідниця зазначає, що аналізований перелік функцій не дозволяє акцентувати увагу на визначальній рисі ліквідності,

пов'язаній з обов'язком КБ відповідати за зобов'язаннями, змістовно подрібнює найважливішу властивість ліквідності – надійність, застосовує в характеристиці епітети (агресивне, прибуткове), які можуть не реалізуватися на практиці.

О. Лялькова вважає обґрунтованими функції, які наводяться в економічній літературі, що визначаються з урахуванням опосередковуючих ліквідність економічних відносин, зокрема: трансформаційну, стабілізаційну, конкурентно-статусну функції і функцію нівелювання ризику. Однак, на її думку, ці функції не відображають дві найважливіші характеристики ліквідності: спроможність реалізовуватися на практиці через систему управління і забезпечувати надійність виконання зобов'язань у перспективі як умову стабільного розвитку КБ. Відтак, вона наголошує, що вищезазначені функції слід доповнити організаційно-управлінською (визначає управління як ключову умову забезпечення ліквідності КБ можливість вибору найбільш прийнятних інструментів управління ліквідністю як ЦБ, так і самим КБ) й стратегічною (зумовлює спроможність КБ ефективно і динамічно розвиватися, постійно виконуючи свої зобов'язання) функціями.

На наш погляд, *ліквідність КБ – це:*

*їхня сьогоденна і потенційна спроможність (як у нормальних, так і стресових умовах), за необхідності, мінімізуючи витрати, вчасно перетворити свої активи у готівку і безготівкові кошти для своєчасного здійснення повних розрахунків з кредиторами, контрагентами, клієнтами за своїми реальними (відображеними у балансі коштами до запитання, депозитами, залученими міжбанківськими кредитами, коштами кредиторів й іншими запозиченими коштами) і умовними (позабалансовими: гарантіями і поручництвами, наданими банками, невикористаними кредитними лініями і виставленими акредитивами) зобов'язаннями та забезпечення нарощування кредитно-інвестиційних портфелів з урахуванням їхньої оптимальної структури і якості, а також результативності і ефективності свого функціонування;*

*досягнення максимально можливої спряженості / збалансованості банківських активів і пасивів за строками, валютами, ціною залучених, запозичених і наданих ресурсів.*

Відсутня в економічній літературі єдність поглядів і щодо різновидів ліквідності КБ, що зумовлено різним баченням її мірності (одномірної / багатомірної природи, кількості проявів). Скажімо, виокремлюються такі форми ліквідності загалом, як: ліквідність-трансакція, ліквідність-інструмент, ліквідність-актив, ліквідність засіб, ліквідність-інститут[92, с.184-186].

Виділяються стаціонарна (на конкретну дату за балансом), поточна (за певний період у минулому) і перспективна, сукупна, адекватна ліквідність[237, с.472].

С. Єрмаков і О. Фролова виокремлені ознаки класифікації ліквідності КБ поділяють на дві групи: орієнтовані на об'єкти управління (конкретні активи) і орієнтовані на процес управління ліквідністю (організація рівноваги грошових потоків)[68, с.50].

Н. Сунцова та А. Шалтаєва акцентують увагу на накопиченій (існуючій у вигляді грошових резервів, або резервів другої черги) і покупній ліквідності (оцінюється як сукупний обсяг кредитних лімітів, відкритих на КБ), зазначаючи, що співвідношення між ними і проблема визначення сукупної потреби КБ у ліквідності залишаються одними із основних проблем управління активами і пасивами, оскільки рівень попиту на кредити і можливість залучення депозитів залежать не лише від внутрішніх характеристик фінансового стану КБ і його бізнесу, але й від множини зовнішніх чинників[223, с.94-95].

Наголошують дослідники і на ліквідності фінансування чи фондування, що визначається Базельським комітетом як здатність КБ виконувати свої зобов'язання, покриваючи свою відкриту позицію, або розраховуватися за своїми зобов'язаннями мірою настання строку сплати[263], а МВФ – як здатність кредитних установ здійснювати платежі в установлені строки[306]. При цьому вони зазначають, що ліквідність фінансування може розглядатися виходячи з функціональної ролі КБ на ринку – трейдера чи інвестора. Згідно з цим підходом, під ліквідністю фінансування розуміють здатність фінансової установи залучати капітал чи грошові кошти у найкоротші строки за кращою ціною[123, с.284].

У зарубіжній практиці загальний резерв ліквідності КБ поділяють на первинний і вторинний. Первинний резерв ліквідності є основним джерелом ліквідності КБ і

являє собою активи, що включаються в статтю «готівка і заборгованість інших банків». Вторинний резерв ліквідності необхідний для поповнення первинного, до нього належать менш ліквідні активи, які також можна трансформувати в готівку у мінімальні строки і з мінімальними ризиками, а саме: портфель урядових ЦП і в деяких випадках кошти на позикових рахунках[206].

Загалом класифікація різновидів ліквідності КБ виглядає таким чином (табл. 1.1).

Активи КБ характеризуються трьома основними властивостями: що менш вони ліквідні, то вище їхня ризикованість і дохідність (за виключенням останньої групи активів) (табл. 1.2).

Причому, що менш ліквідні активи мають КБ, то більшою мірою вони піддані імпульсам грошово-кредитної політики, зокрема, змінам ставок ЦБ. При цьому такій реакції піддаються виключно малі і середні КБ, тоді як великі істотно на такі зміни не реагують[299], що зумовлено асиметрією інформації на міжбанківському кредитному ринку (МКР), позаяк кредиторі віддають перевагу позичальникам з достатнім обсягом ліквідних активів, які зменшують залежність КБ від ЦБ[286]. Проте, така реакція притаманна лише КБ зі стійкою бізнес-моделлю[90, с.46].

Водночас, висока позитивна ймовірність спільного руху міжнародних резервів і агрегату М2 пояснюється тим, що найбільший ризик втечі капіталу пов'язаний із найбільш ліквідними активами, тобто з ліквідними пасивами БС, що вимірюються М2[140].

При визначенні природи ліквідності КБ слід розглядати співвідношення між *ліквідністю* і *платоспроможністю*, оскільки він може не виконати в конкретні періоди свої платіжні зобов'язання, але залишатися ліквідним. Утрата ж ліквідності передбачає систематичну неплатоспроможність.

Таблиця 1.1

### Класифікація різновидів ліквідності комерційних банків

Класифікаційні ознаки	Різновиди ліквідності
Наявність	існуюча / наявна / використовувана / віртуальна, ретроспективна, перспективна, очікувана, потенційно можлива
Характер	накопичена, покупна, проміжна (за формування іпотечного покриття), агрегована (кредити мінус депозити), переміщувана, абсорбована, мобілізована, повернена, нерозподілена, бажана, первинна, вторинна; вільна, спекулятивна

Обмеженість	обмежена, необмежена
Динамічність	зростаюча / регресна / що «випаровується» (зникає); постійна / мінлива; статична / стаціонарна (на конкретну дату за балансом), динамічна
Збалансованість	збалансована / рівноважна (здатність забезпечення рівноважності вхідних і вихідних грошових потоків), незбалансована (структурна)
Рівень, необхідний для безпечної діяльності КБ	максимальна, нормальна / задовільна, оптимальна / рівноважна, повна, порівняно висока
Строки погашення зобов'язань	миттєва, поточна, коротко-, середньо-, довгострокова, генеральна; внутрішньоденна, структурна
Форма	ліквідність-трансакція, ліквідність-інструмент, ліквідність-актив, ліквідність-засіб, ліквідність-інститут
Джерела виникнення	ліквідність активів, ліквідність пасивів
Напрямок витрачання фінансових ресурсів	фінансування, фондування
Сталість	постійна, тимчасова, циклічна
Ступінь поширення	внутрішня, міжнародна, глобальна
Джерело надання	офіційна (що надається державою, регуляторами), емітована ЦБ, приватна
Первинність	базова, додатково надана
Унормованість	нормативна, розрахункова
Адекватність	адекватна / прийнятна, неадекватна
Об'єкт	ЦП, балансу, забезпечення / заставного майна, КБ загалом, клієнтів КБ
Цілі управління	стратегічна, тактична, надзвичайна
Вид валюти	у національній валюті, в іноземній валюті
Вимірність	абсолютна, відносна
Ціна	за низькою ціною, за помірною ціною, дороговартісна
Контрольні точки	початкова, тимчасова, кінцева
Вектор	зростаюча, низхідна / що вичерпується
Керованість	керована, некерована
Підтримування	підтримувана, не підтримувана
Методи підтримки	підтримувана традиційними методами, підтримувана нетрадиційними методами
Достатність	достатня, недостатня / обмежена

Джерело: складено автором

Водночас, тимчасова втрата КБ ліквідності чи зниження її рівня нижче мінімуму вимог наглядових органів у певний період не є приводом для визнання його неплатоспроможним. Саме платоспроможність КБ дозволяє шляхом зовнішніх запозичень відновити ліквідність банку і балансу до необхідного рівня.

Таблиця 1.2

#### Характеристика активів КБ

Види активів	Ступінь ліквідності	Рівень ризику	Дохідність
Грошові кошти КБ в касі і на кореспондентських рахунках	першокласні ліквідні активи	безризикові	такі, що не приносять доходу
Державні ЦП у портфелі КБ	першокласні	мінімальний	низькодохідні

	ліквідні активи		
Міжбанківські кредити Корпоративні ЦП на продаж	високоліквідні	низький	середній рівень дохідності
Короткострокові позики юридичним і фізичним особам Факторингові операції	низьколіквідні	середній	середній рівень дохідності
Довгострокові позики Інвестиційні ЦП Лізингові операції	низьколіквідні / неліквідні активи	високий	високодохідні
Прострочені позики Деякі види ЦП Будівлі і споруди	неліквідні активи	максимальний	такі, що не приносять доходу

Джерело: [113]

Неплатоспроможність, що впливає з втрати ліквідності КБ, означає, по-перше, його нездатність знайти внутрішні джерела для погашення взятих на себе зобов'язань, по-друге, відсутність можливості залучити для цієї мети зовнішні джерела коштів. Тому ліквідність виступає необхідною умовою і способом підтримки платоспроможності КБ[111].

О. Фуксман зазначає, що однозначним є твердження про ліквідність як одну з основних умов платоспроможності. Проте, тлумачення ліквідності КБ лише з позицій якості активів дуже вузьке і повністю не розкриває його сутності. Якщо ж трактувати його ширше, а саме, як здатність КБ вчасно та в повному обсязі виконувати всі необхідні зобов'язання, то за наведеного підходу не простежується жодної суттєвої відмінності між порівнюваними категоріями. Очевидно, що це не так, хоча б з тієї точки зору, що двом різним поняттям повинні відповідати різні економічні явища[239, с.62].

На думку Р. Костирка, ліквідність є засобом підтримки платоспроможності[106, с.116], Л. Васильєвої – необхідна і обов'язкова умова платоспроможності[30, с.420]. При цьому як критерій розмежування цих понять наводиться строковість погашення платежів[214, с.80].

Проте, не слід змішувати поняття ліквідності і платоспроможності КБ. Розмежувати ці поняття вельми важливо, оскільки вони не лише різняться за своїм економічним змістом, але й передбачають використання специфічних інструментів, методів і способів виміру й управління. Монолітність сприйняття цих понять



спричиняє помилки у підтриманні ліквідності та платоспроможності на заданому рівні, знижуючи ефективність банківського бізнесу[176, с.77].

Не менш важливо з'ясувати і співвідношення між *ліквідністю* і *фінансовою стійкістю* КБ. Так, висловлюється думка, що ліквідність балансу є однією із умов фінансової стійкості, а ліквідність активів – умовою платоспроможності. Тобто, фінансова стійкість характеризується довгостроковою перспективою, платоспроможністю – це стан у якійсь період, а ліквідність – це стан компанії в конкретний проміжок часу[137, с.13]. З таким поглядом не можна погодитись, оскільки фінансова стійкість характеризується недовгостроковою перспективою і конкретним моментом, тоді як ліквідність може бути як поточною, так і перспективною.

Важливою складовою теоретико-методологічних засад ліквідності КБ є з'ясування чинників, що впливають на неї, зумовлюють її стан. Тим більше, що дотепер єдиної точки зору щодо цього в економічній літературі не склалося. Хоча більшість дослідників виокремлює чинники, що підвищують / знижують ліквідність; регульовані / нерегульовані КБ.

В. Корнівська зазначає, що ліквідність залежить від ендогенних чинників – умов емісії фінансового інструменту, так і екзогенних – короткострокових і довгострокових трендів руху фінансових ринків, що в сукупності зумовлюють співвідношення ризиків і прибутків від володіння фінансовим активом і, таким чином, його ліквідність[105, с.17]. Утім, на наш погляд, внутрішні чинники ліквідності не можна зводити лише до умов емісії фінансового інструменту, не беручи до уваги інші складові.

Серед чинників банківської ліквідності Н. Сунцова та А. Шалтаєва виокремлюють такі:

*внутрішні*: динаміка чисельності клієнтів; їхній розподіл за галузями і секторами економіки, залежність їхнього бізнесу від сезонних коливань; розмір КБ й його імідж; частка основних депозитів у залучених ним ресурсах, в основному частка незнижуваних залишків на трансакційних рахунках дрібних і середніх клієнтів; якість

існуючого кредитного портфеля і портфелів ЦП (насамперед, торгового); узгодженість активів і пасивів за строками виконання вимог і зобов'язань;

*зовнішні*: фаза економічного циклу (спад чи піднесення); динаміка зміни відсоткових ставок і співвідношення цінових показників різних секторів фінансового ринку; рівень розвитку ринку ЦП; можливості рефінансування кредитів у ЦБ; особливості регіональної економіки, її галузева структура[223, с.95].

Натомість О. Наципаєва до внутрішніх чинників відносить: якість управління КБ (рівень кваліфікації його управлінського персоналу і працівників), ризикованість його діяльності, діяльність на фондовому ринку, ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичень, структуру активів балансу; а до зовнішніх – глобальні зміни, політику ЦБ зі зміни відсоткових ставок, ставок рефінансування, міжбанківського кредиту, втрату довіри партнерів і клієнтів до КБ[151, с.44-45].

О. Прокоф'єва і О. Салміна вважають, що до зовнішніх чинників ліквідності можна віднести: політичну і економічну ситуації в країні; характер діяльності ЦБ в сфері нагляду за КБ і грошово-кредитного регулювання; розвиток міжбанківського ринку і ринку ЦП; зміну обсягу готівки в обігу; зміни залишків коштів на кореспондентських рахунках КБ у ЦБ; регулюючі операції ЦБ на внутрішніх валютному і кредитному ринках (насамперед, операції з надання і абсорбування ліквідності)[177, с.132].

А. Гайнуліна і С. Пащенко серед зовнішніх чинників, що не належать до компетенції КБ, виокремлюють економіко-політичні, надзвичайні, сезонні, циклічні, довгострокові[39]. Утім, на наш погляд, такий ряд чинників не уніфікований, оскільки характеризує абсолютно розрізнені їхні групи. Причому, назви груп: надзвичайні, циклічні і довгострокові некоректні, з погляду їхньої надмірної абстрактності і переплітання з іншими групами чинників.

Виокремлюють і за впливом на ризик утрати ліквідності – нейтивні й інтегральні, за керованістю – контрольовані КБ і нерегульовані ним чинники[199, с.55].

Водночас, в енциклопедичній літературі[253, с.318] зазначається, що індивідуальний ризик утрати ліквідності зумовлюється ймовірністю втрат КБ

унаслідок несприятливої зміни відсоткових ставок у разі погіршення думки учасників ринку про його фінансову стійкість за будь-яких негативних чинників (зниження рейтингу / поява інформації про невиконання зобов'язань). Натомість системний ризик утрати ліквідності виникає за відсутності у розрахункових системах необхідного обсягу грошових коштів / збоїв їхнього функціонування.

На думку Д. Вартаняна, міжнародна ліквідність банків (їхня забезпеченість наймобільнішими міжнародними активами) змінюється під впливом багатьох чинників: характеру зовнішньоторговельних й інвестиційних зв'язків; змін у БС; кон'юктурних чинників на міжнародному і внутрішньому кредитних ринках. На неї впливають стабільність головних макроекономічних показників, обсяг міжнародних конверсійних операцій, своєчасність міжнародних платежів (кореспондентських рахунків, зарубіжні філії), ввезення і вивезення готівкової валюти, динаміка зовнішнього боргу, система нагляду за КБ[29].

Як вважає А. Саркисянц, до макроекономічних чинників належать економічна і політична ситуації в країні, ефективність державного регулювання і контролю (фіскальна політика держави, рестрикційна політика ЦБ і його операції на відкритому ринку), стан фінансового ринку, можливість залучення підтримки держави. На сучасному етапі розвитку макроекономічні чинники зумовлюють загальну нестійкість БС, сильно негативно впливаючи на фінансову стабільність КБ, зокрема, на їхню ліквідність. На мікрорівні вирішальну роль мають: якість управління КБ, достатність власного капіталу, якість і стійкість ресурсної бази, ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення, збалансованість активів і пасивів за сумами і строками, ризикованість активів, їхня дохідність, структура і диверсифікація.

На ліквідність КБ впливають й інші чинники, наприклад, обсяг, структура і строки виконання позабалансових операцій, хоча при цьому аналітичні висновки носять характер прогнозу, оскільки відповідальність за зобов'язаннями КБ, відображеними за балансом, не завжди може наступити[206].

У процесі аналізу чинників ліквідності внутрішнього середовища, як зазначає Ю. Ребрик, основну увагу слід приділяти таким об'єктам «кризового поля»: стану ресурсної бази з урахуванням стабільності, якості і масштабу діяльності КБ через

визначення якості і рівня ризику активів; стану ліквідності балансу відповідно до вимог регулятора та внутрішньобанківських регламентів; динаміці грошових потоків; ефективності діяльності. Аналіз зовнішніх чинників необхідно формувати відповідно до об'єктів «кризового поля», за якими оцінюється можливість погіршення фінансового стану КБ під впливом системної кризи ліквідності. До них можна віднести стани ресурсної бази БС, МКР, ринків капіталу, фінансовий стан КБ[192, с.71, 73].

О. Шварц наголошує на такі чинники зниження ліквідності БС, як масовий відтік депозитів, неефективні адміністративні рішення, зростання недовіри до БС, девальвація національної грошової одиниці, зростання проблемних кредитів, неефективний менеджмент активів і пасивів окремих КБ[249, с.291].

Д. Олійник доповнює існуючу класифікацію чинників впливу на банківську ліквідність в частині визначення типових та індивідуальних факторів. Так, за характером впливу, на його думку, доцільним є поділ на зовнішні та внутрішні чинники. В свою чергу, серед зовнішніх він виділяє: загальний стан економіки держави; стан міжнародних валютних та фінансових ринків; направленість грошово-кредитної політики, що проводиться в державі; рівень регулювання діяльності КБ державою, серед внутрішніх – дві основні групи: економічні (наявні структури активів та зобов'язань КБ; відповідність структур активів та зобов'язань; адекватність та варіативність розроблених в КБ стратегій управління ліквідністю) та організаційні (організаційна побудова та розподіл повноважень структурних підрозділів КБ, що беруть участь в процесі управління ліквідністю; рівень менеджменту КБ; рівень кваліфікації його працівників) чинники. Зважаючи на характер впливу на банківську ліквідність, до типових чинників дослідник відносить зовнішні та внутрішні економічні, а до індивідуальних – внутрішні організаційні чинники[163].

М. Перешибкін наголошує на важливості зворотного адаптивного зв'язку як регуляторному чиннику забезпечення ліквідності КБ, пов'язаного з тим, що КБ повинен мати можливість не просто оперативно розв'язувати питання, які виникають у ході аналізу показників ліквідності, залучаючи ресурси інших кредитних установ, а й здійснювати стратегічне планування й управління ліквідністю на основі

поглибленого аналізу усіх факторів, які тією чи іншою мірою впливають на дієздатність КБ виконувати свої фінансові зобов'язання[170].

На наш погляд, крім вищезазначених, ліквідність КБ зумовлюється і такими чинниками, як:

*асортимент і якість здійснюваних КБ операцій і послуг, що надаються;*

*кількість і якість інструментів забезпечення ліквідності; однорідність / альтернативність джерел залучення коштів;*

*характер розв'язання КБ дилем «ризик-доходи» / «ліквідність-рентабельність» та тріади фінансового менеджменту «ліквідність-рентабельність-банківські ризики» за центрами ліквідності;*

*використання в управлінні ліквідністю трансформації активів / стратегії позикової (покупної) ліквідності;*

*необґрунтоване визнання КБ неплатоспроможними і відкликання у них ліцензій, що спричиняє переплив коштів в інші КБ і часом надлишкову ліквідність останніх;*

*приплив / відтік іноземного капіталу у БС і національну економіку загалом;*

*співвідношення реальних і умовних зобов'язань КБ;*

*рівень коштів на кореспондентських рахунках КБ;*

*наявність / відсутність вимоги до КБ формувати частину обов'язкових резервів на рахунку в ЦБ;*

*залежність / незалежність КБ від рефінансування ЦБ;*

*збільшення / зменшення коштів бюджетів та загальнодержавних позабюджетних фондів у КБ;*

*частка кредитів в активах КБ;*

*виконання / неповне / невчасне виконання / невиконання дебіторами своїх зобов'язань;*

*досконалість / недосконалість оцінки кредитоспроможності позичальників КБ;*

*рівень відсоткових ставок і наявність / відсутність оподаткування відсотків за депозитами;*

*зростання / скорочення кредитування національної економіки;*

*частка міжбанківського кредиту у запозиченнях КБ;*  
*надмірна / недостатня концентрація джерел фінансування КБ;*  
*можливість / неможливість швидкої беззбиткової конверсії фінансових активів у платоспроможні кошти;*  
*безперебійність функціонування в країні системи безготівкових розрахунків;*  
*наявність дієвого моніторингу рівня ліквідності КБ як регулятором, так і безпосередньо банківськими установами.*

Водночас, ліквідність КБ як така є вагомим чинником ефективного функціонування банківських установ, оскільки відображає стан їхніх активів, пасивів і позабалансових операцій, а також рівень управління ними. А як якісна характеристика, ліквідність КБ відображає якісну складову його діяльності, тобто якість наявних у нього власних і залучених ресурсів, якість їхнього розміщення і систем управління КБ[39].

Дослідження ліквідності КБ передбачає характеристику ліквідних ресурсів, залучених ними, ліквідності їхніх активів, а також знаходження оптимуму в управлінні такими активами і пасивами.

При цьому залучити кошти, що можуть бути в разі потреби швидко реалізованими, в обсязі, необхідному для покриття попиту на ліквідні кошти, можливо завдяки: позикам на МКР; угодам «репо»; обліку векселів і одержанню позик ЦБ; продажу банківських акцептів; випуску комерційних ЦП; випуску облігацій у національній валюті й єврооблігацій, капітальних нот. Водночас, накопичені КБ ліквідні ресурси можуть бути реалізованими лише за умови наявності ринку для їхньої швидкої монетизації; стабільності цін на цьому ринку; оборотності, тобто можливості відшкодування початкових інвестицій з мінімальним ризиком. Натомість, синхронне управління банківськими активами і пасивами передбачає накопичення ліквідних активів для задоволення очікуваного попиту на них і купівлю активів на ринку в разі виникнення неочікуваних потреб у ліквідності[54].

З шести відомих теорій управління ліквідністю кожна має свої переваги і недоліки. Жодна теорія окремо не здатна цілком знизити ризик утрати ліквідності КБ, тому вони у своїй практичній діяльності змушені спиратися на рекомендації всіх цих

теорій, віддаючи перевагу якійсь одній виходячи з власного розуміння специфіки умов у кожній конкретній ситуації.

Серед моделей банківської діяльності є такі, що можуть використовуватись для характеристики ліквідності КБ. Це, зокрема, аналітична модель Ф. Еджворта, що визначає кількісне співвідношення величини зобов'язань КБ і необхідних обсягів резервів ліквідності; модель Сілі, що передбачає одночасне управління вимогами і зобов'язаннями банку з метою максимізації прибутку[258].

Еволюція теоретичного підґрунтя управління ліквідністю КБ виглядає таким чином (додаток А).

Теорії комерційних позик, переміщення / передавання, очікуваного доходу пов'язані з управлінням активами, тобто основне завдання менеджера полягає у розподілі наявних ресурсів у відповідні види і строки активів. Полярним підходом до управління ліквідністю КБ є теорія управління пасивами[68, с.53-54].

Двоїста точка зору на банківську ліквідність, що виникла наприкінці ХІХ ст., трансформувалась у дві теорії: управління ліквідністю як запасом ліквідних коштів; управління ліквідністю як потоком коштів, збалансованих за сумами і строками.

Однак, на практиці реалізація цих теорій у чистому вигляді неможлива[247, с.34].

При цьому підхід до тлумачення ліквідності КБ як запасу передбачає: визначення рівня ліквідності на основі даних про залишки активів і пасивів балансу КБ на певну дату; вимір її рівня таким чином, коли оцінюються лише активи, які можна перетворити в гроші, і далі наявний рівень ліквідних активів порівнюється з потребою у ліквідних коштах на певну дату; оцінку її рівня за даними балансу, що відносяться до минулого періоду. Проте, його повноцінному застосуванню в управлінні ліквідністю перешкоджає: лише гіпотетична можливість абсолютної рівності активів і пасивів КБ за строками погашення, а також ігнорування можливих змін стану КБ і можливості виконання ним своїх зобов'язань за рахунок оперативного залучення ресурсів.

Натомість, при характеристиці ліквідності як потоку враховується динаміка, що передбачає спроможність упродовж певного періоду змінювати несприятливий

рівень ліквідності, що склався, або запобігати погіршенню її досягнутого, об'єктивно необхідного рівня за рахунок ефективного управління відповідними статтями активів і пасивів. Більшістю дослідників у цьому зв'язку розглядається співвідношення понять «ліквідність балансу банку» і «ліквідність банку». Однак, головним недоліком цього підходу, насамперед, є приблизність прогнозних значень, що використовуються в аналізі, а також складність планування можливості залучення додаткових коштів[68, с.48].

Водночас, за Н. Мерфі, важко створити інтегровану теорію банківської фірми, яка б одночасно охоплювала б питання управління ліквідністю, вибору портфеля активів, політики ціноутворення і виробничого процесу[312].

Сьогодні під управлінням ліквідністю КБ:

за процесним підходом розуміється формалізований процес з чіткою послідовністю етапів і методів управління, за допомогою якого визначаються чинники, що впливають на рівень ліквідності КБ, розраховується його ліквідна позиція, здійснюється її регулювання й контроль;

за системним підходом – цілеспрямована діяльність, що базується на загальноприйнятих принципах управління та передбачає взаємоузгоджене поєднання окремих елементів системи в межах наявного забезпечення з метою отримання максимального ефекту синергії під час їхньої взаємодії для досягнення основних цілей управління ліквідністю КБ[108, с.251-252].

Поряд з цим, дослідниками визначаються такі моделі й режими ліквідності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

#### Моделі й режими ліквідності

Модель ліквідності	Частота появи нових вимог і зобов'язань	Спектр строків погашення нових вимог і зобов'язань	Кількість операцій	Частота зміни платіжного календаря	Режим ліквідності
Модель пасивної еволюції	Рідко	Дискретний	Мала	Рідко	Ламінарний (платіжний календар рухається паралельно самому собі)
Дискретна модель	Періодично	Проміжний	Середня	Періодично	Перехідний (одні частини платіжного календаря з часом зберігаються, а інші



					змінюються через появу нових строкових грошових коштів)
Безперервна модель	Щоденно	Безперервний	Велика	Щоденно	Турбулентний (платіжний календар постійно змінюється, «переміщується» унаслідок появи нових строкових вимог і зобов'язань)

Джерело: [95, с.138]

В економічній літературі зустрічаються різні методи (інструментарій впливу суб'єкта на об'єкт) управління ліквідністю КБ: джерел і використання грошових коштів; структури коштів; показників ліквідності; математичного моделювання; управління кредитною позицією; ГЕП-аналізу; сценаріїв; Кромонава; стабільних залишків; управління резервною позицією; коефіцієнтний; Баумоля; Міллера-Орра; лінійного програмування.

Дані методи зазвичай застосовуються у рамках конкретних підходів до управління: підходу загального фонду коштів, конверсійного підходу, збалансованого підходу[68, с.54-55].

Для управління ліквідністю КБ застосовуються такі методи (рис. 1.1).

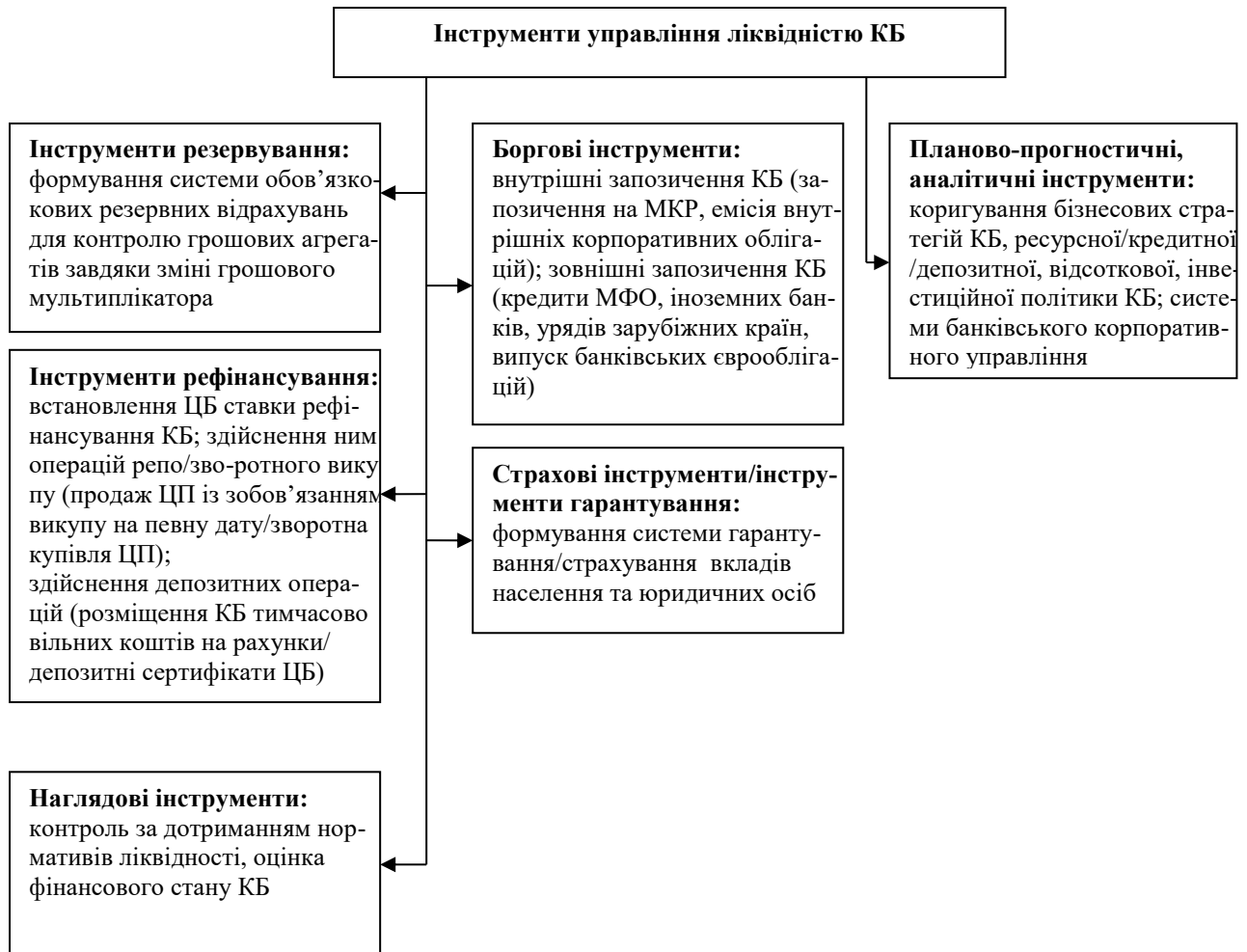
Зазначені методи мають як переваги, так і недоліки (додаток Б).



**Рис. 1.1. Методи аналізу і управління ліквідністю КБ**

Джерело: побудовано автором на основі [59; 91, с.351; 136, с.71; 202, с.35; 206; 219, с.139]

Для управління ліквідністю КБ, на наш погляд, можуть використовуватись інструменти резервування та рефінансування, наглядові і боргові, планово-прогностичні і аналітичні інструменти, а також інструменти гарантування / страхування вкладів населення (рис. 1.2).



**Рис. 1.2. Інструменти управління ліквідністю КБ**

Джерело: розроблено автором

Для достеменного з'ясування значущості ліквідності у забезпеченні ФБКБ необхідно визначитись із природою останньої.

## 1.2. Природа фінансової безпеки комерційних банків

Функціонування КБ, безумовно, має бути безпечним, позаяк поняття «безпека» з грецької – володіння ситуацією, тобто у нашому дослідженні – повний контроль і забезпечення дієвості / ефективності всіх аспектів діяльності банківських установ.

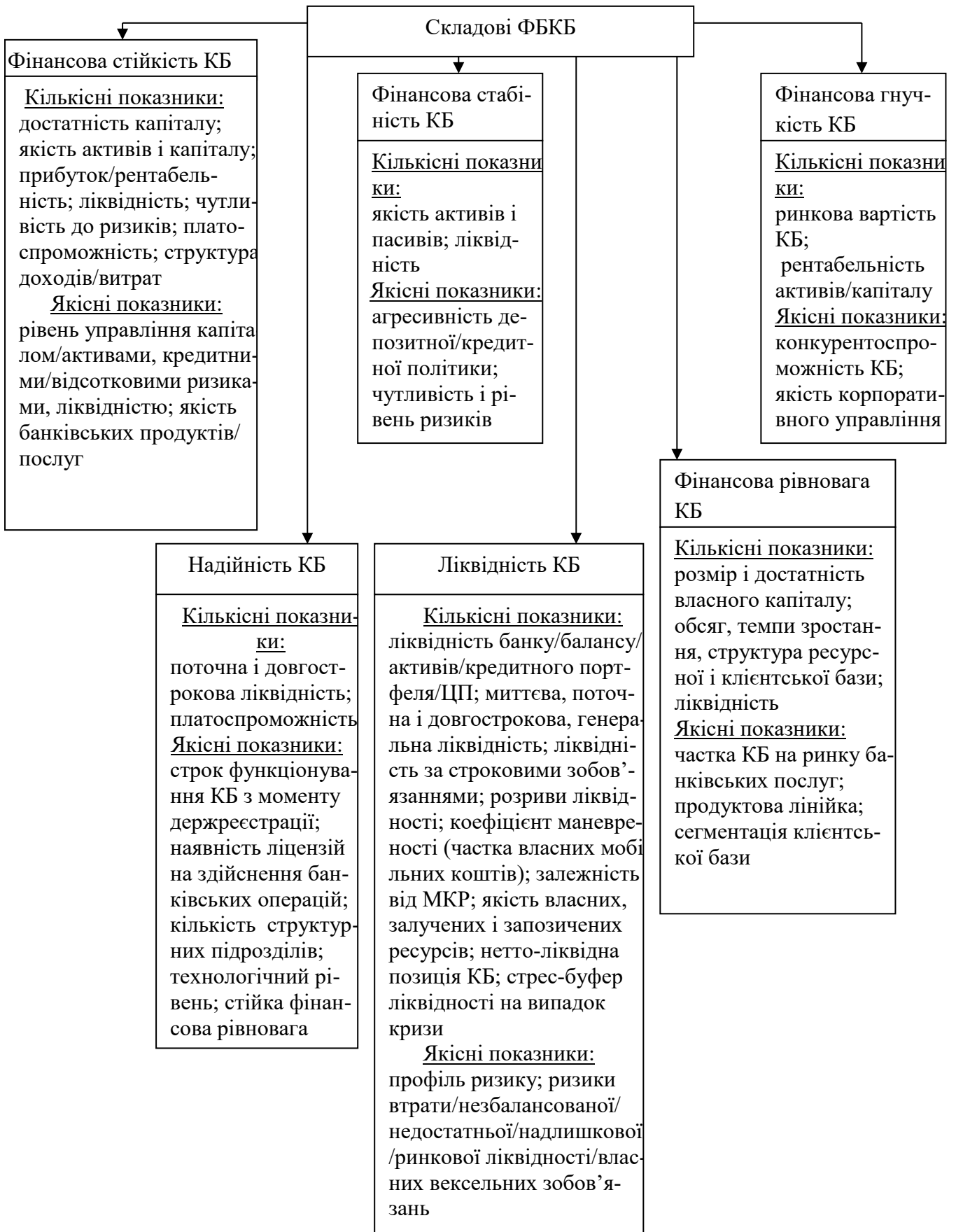
Відсутність дієвої системи забезпечення ФБКБ спричиняє нестійкість банківської діяльності, зростання тінізації відносин у банківській сфері, унеможлиблює належне виконання КБ свого функціонального призначення, негативно позначається на діяльності підприємств реального сектору національної економіки та життєдіяльності будь-якої країни загалом. Відтак, формуванню зазначеної системи має приділятися повсякденна увага науковців і практиків, владних структур, регуляторів ринку банківських послуг і саморегулювальних організацій і, безумовно, самих КБ.

Крім того, значущість дотримання ФБКБ полягає в тому, що від неї залежить і ФББС загалом (хоча остання не є однозначно сумарним результатом убезпечення КБ), а певною мірою вона позначається і на ФБ держави.

Феноменологія ж аналізу ФБКБ полягає у дослідженні її як комплексної характеристики функціонування КБ, що свідчить про його якість. ФБКБ як наріжна умова ефективного функціонування будь-якої банківської установи заслуговує поглибленого дослідження, що має супроводжуватись не лише обґрунтованим визначенням її сутності; чинників, що зумовлюють її рівень; загроз їй; підходів до оцінки її рівня, а й пошуком дієвих шляхів її забезпечення в мінливих ринкових умовах, посилюваних фінансовою глобалізацією і цифровізацією життєдіяльності країн світу.

Утім, доводиться констатувати, що сьогоденна економічна думка щодо вищезазначених питань є далеко не однозначною, а відтак, теоретико-методологічні засади ФБКБ потребують уточнення, чому і присвячуватиметься даний підрозділ дисертації.

Так, незаперечною є правомірність погляду, що неодмінними складовими ФБКБ є фінансові стійкість / стабільність / гнучкість / рівновага КБ, його надійність, які в свою чергу багато в чому зумовлюються станом його ліквідності (рис. 1.3). При



**Рис. 1.3. Кількісні і якісні характеристики складових ФБКБ**  
Джерело: розробка автора

цьому ліквідність і фінансові стійкість / стабільність – основні показники, що визначають рівень ФБКБ.

Як видно з рис. 1.3. ліквідність, як бізнес-драйвер КБ у визначенні стратегічних цілей функціонування, поряд з виконанням нею власного призначення, зумовлює, поряд з іншими показниками, і фінансові стійкість / стабільність / надійність / рівновагу КБ, а також і його конкурентоспроможність.

Водночас, при формуванні системи забезпечення ФБКБ слід брати до уваги і протидіяти такій ознаці його недостатнього рівня, як *фінансова напруженість*, що зумовлюється не лише / не так відсутністю грошових коштів на рахунках КБ, а відсутністю / недостатнім обсягом джерел їхнього поповнення.

ФБ – інтегральна багатовимірна характеристика, що включає в себе ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість / надійність, характеризує фінансовий стан КБ у довгостроковому періоді і рівень його розвитку[208].

Вплив ліквідності КБ на ФБКБ зумовлюється тим, що її функціональне значення полягає в тому, що за дотримання КБ необхідного рівня ліквідності[120, с.69]:

КБ здатний ефективно і безперебійно взаємодіяти з реальним сектором економіки і населенням;

скорочується ризик неспроможності / банкрутства КБ, що зумовлює підвищення її привабливості для клієнтів;

створюються передумови для фінансово стійкого функціонування КБ.

Зокрема, за оптимального рівня ліквідності мінімізуються витрати на залучення КБ ресурсів, а в разі її короткострокового розриву – управління дефіцитом ресурсів, що позитивно позначається на такій складовій ФБКБ, як безпека доходів і витрат КБ.

Натомість, наявність надлишкової ліквідності свідчить про неефективне використання грошових коштів. Успішні КБ намагаються балансувати на межі нормативу ліквідності ЦБ, пускаючи в обіг надлишкову ліквідність. Водночас, КБ, що перебувають у кризовому стані, не можуть грамотно розподіляти грошові кошти і, відтак, мають надлишкову ліквідність[129, с.129]. Крім того, профіцит ліквідності може спонукати КБ до ризикового кредитування, розміщення коштів у ЦБ.

Отже, саме ліквідність більшою мірою визначає наявні у КБ фінансові ресурси для забезпечення свого функціонування, запобігання кризовим проявам, а відтак, і дотримання ФБКБ.

Разом з тим ліквідність – складна функція часу і ризику, тому точно оцінити її достатньо важко. Відтак, нелегко запобігти формуванню надлишкової ліквідності. І, нарешті, надлишок ліквідності спричиняє додаткові ризики не лише для КБ, але й для національної економіки загалом. До того ж знижується рентабельність БС, відтак, КБ стають непривабливими для інвесторів[172, с.21, 24].

При цьому вплив недостатньої / незбалансованої ліквідності на ФБКБ, на наш погляд, слід розглядати в ракурсі:

- підвищення загроз ФБКБ;

- унеможливлення КБ максимізувати свій прибуток;

- підвищення ймовірності отримання КБ збитків / банкрутства;

- проблем (унаслідок побоювань ризику невиконання зобов'язань банківськими клієнтами (фізичними і юридичними особами) / контрагентами (кореспондентами, емітентами, гарантами)) з її передачею від крупних КБ до середніх / малих КБ для підвищення ФБ останніх;

- невиходу внаслідок сегментації МКР ліквідності за межі його крупних учасників;

- відсутності якісних інвестиційних проектів в умовах профіциту ліквідності КБ;

- псування позивного іміджу КБ, зниження довіри до нього клієнтів/контрагентів;

- затримки в часі або недостатньої ефективності вжиття заходів з підвищення ліквідності КБ.

Необхідно зазначити, що надання в ринкових умовах КБ можливості самостійного управління власною ліквідністю ефект від використання ЦБ інструментів грошово-кредитного регулювання має інтегруючий характер[22, с.37].

Відтак, ліквідність КБ зумовлює не лише ФБКБ, а й ФББС і ФБ платіжних систем, якими КБ користуються.

Крім того, підтримання КБ оптимального рівня ліквідності зумовлює зниження вартості його запозичень та зовнішнього регулювання функціонування банківських установ.

Поряд з цим, в умовах фінансової глобалізації й економічної інтеграції слід урахувати й ФБКБ у сфері міжнародних розрахунків і платежів, під якою розуміють[147] розробку і реалізацію заходів безпеки з запобігання впливу загроз на КБ і системи з контролем надійності, ліквідності, взаємозв'язків самих систем, а також якості розрахункового обслуговування їхніх клієнтів на основі виконання стандартів міжнародних платежів з урахуванням впливу деструктивних чинників.

Даний різновид ФБКБ базується на таких принципах[145]:

1. Принцип кореспонденції КБ з великими фінансовими інститутами. КБ не хочуть брати на себе додаткові загрози, пов'язані з кредитуванням, розміщуючи кошти в менш крупних КБ, фактично надаючи їм позики. Крім того, крупні КБ мають потужні телекомунікаційні мережі і здатні обслуговувати значну кількість кореспондентських банківських рахунків.

2. Принцип використання кореспондентських рахунків у певній валюті. Рахунки «Ностро» для розрахунків у національній валюті в ЦБ своєї країни; рахунки «Лоро» в цій самій валюті для іноземних КБ для зменшення загроз унаслідок високої мінливості курсів іноземних валют.

3. Принцип підтримання банківської ліквідності. Наявність грошових коштів на коррахунках забезпечує безпечне і безперебійне, повне проведення розрахунків з іншими КБ. Це особливо стосується клієнтських платежів, за допомогою яких реалізується особлива роль міжбанківських розрахунків. Відсутність коштів на коррахунку може мати серйозні наслідки. Перед тим, як клієнти КБ розрахуються один з одним, мають розрахуватися їхні банки. У разі ж нестачі ліквідності в КБ, платежі не можуть бути виконані, навіть за позитивного балансу на своїх розрахункових рахунках. В умовах кризи КБ мають забезпечити ліквідність і своєчасне надходження грошових коштів на свої коррахунки. Дотримання цього принципу уможливорює запобігання загрозам, що виникають за відсутності ліквідності.



4. Принцип ринкового безпечного підходу до здійснення операцій. Проведення міжнародних розрахунків і платежів через певну платіжну систему можуть сприяти посиленню загроз, пов'язаних з проблемами організації і функціонування клірингових і платіжних систем, особливо в періоди фінансових криз. Для підвищення безпеки розрахунків, учасники можуть скористатися послугами інших платіжних і клірингових систем.

5. Принцип безвідкличності і остаточності платежів. Для забезпечення безпеки банківських трансакцій КБ-платник не може відкликати свій грошовий переказ після того, як кошти списані з його кореспондентського рахунку. Після зарахування коштів КБ-одержувачу операція завершена.

6. Принцип контролю. ФБКБ забезпечується, в тому числі, контролем синхронності й ідентичності сум за рахунками клієнтів, кореспондентськими рахунками в розрахунково-касових центрах і в КБ-кореспондентах.

7. Принцип формування безпечних платіжних систем.

Організація ж і функціонування системи забезпечення ФБКБ з метою максимальної ефективності діяльності КБ мають базуватися на таких принципах[112]:

законності (вся робота КБ має базуватися на законодавчій, нормативній, інструктивній базах з метою забезпечення ФБ. Порушення законного характеру діяльності може спричинити банкрутство КБ);

економічної доцільності (КБ має організовувати захист лише тих об'єктів, витрати на захист яких менше, ніж утрати з реалізації загроз);

безперервності (функціонування системи забезпечення ФБ має бути безперервним);

диференційованості (для подолання загроз, що виникли, застосовуються різні заходи залежно від ступеня і характеру загрози, а також її наслідків);

координації (для вжиття заходів з забезпечення ФБ необхідна узгоджена діяльність усіх підрозділів КБ);

компетенції (стосується професійності співробітників КБ, кваліфікованих дій на відведеній ділянці роботи; непрофесіоналізм працівників може спричинити різні ризики (операційні, процентні, кредитні) аж до зниження стійкості КБ.

С. Родченко зазначає, що задля збереження прибутковості, ліквідності та досягнення конкурентних переваг важливим є формування ефективної стратегії забезпечення ФБКБ за вартісно-орієнтованим підходом[200]. Однак, на наш погляд, за такої позиції порушується причинно-наслідковий зв'язок, оскільки не ФБКБ забезпечує прибутковість і ліквідність КБ, а навпаки останні є неодмінними чинниками її забезпечення.

На думку дисертанта, неправомірно вводити такі поняття, як «фінансово-економічна безпека»[205] (позаяк фінансова є безумовною складовою економічної безпеки), а також «фінансово-інформаційна безпека»[71].

Є. Олейніков розглядає ФБ підприємства (яким є й КБ – Т. П.) як стан найефективнішого використання його корпоративних ресурсів, що визначається за найкращими значеннями показників прибутковості / рентабельності, якості управління й використання основних / обігових коштів, структури його капіталу, рівня дивідендів за його ЦП, їхньої курсової вартості як синтетичного індикатора поточного фінансового стану і перспектив його технологічного та фінансового розвитку[162]. Однак, на наш погляд, по-перше, мова має йти не лише про використання, а й про формування ресурсів. По-друге, лише визначення таких кількісних показників, як: прибутковість / рентабельність, структура капіталу, дивіденди та курсова вартість ЦП не дає повного уявлення про ФБ.

В. Гайдук, А. Вороков і Н. Гайдук тлумачать ФБКБ як сукупність стадій ФБ для окремого КБ на конкретний момент часу[38], що, на наше переконання, в принципі неможливе, враховуючи циклічність функціонування КБ, яка характеризується тією чи іншою специфічною стадією.

Н. Євченко і О. Криклій зазначають, що ФБКБ – це такий його фінансовий стан, що характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, забезпечує ефективний розвиток КБ в поточному та

наступних періодах[70, с.46]. Проте, лише збалансованість фінансових показників не є може повноцінно свідчити про досягнення КБ його ФБ.

Т. Болгар під ФБКБ розуміє такий стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, здатністю досягати поставлені цілі і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку[27, с.25]. Утім, такий підхід акцентує увагу на ФБКБ лише як певному стані, не враховуючи інші аспекти визначення сутності цього поняття.

За О. Хитріним, ФБКБ – динамічний стан, за якого КБ юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції; забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз; володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу[241].

Натомість Д. Артеменко в одній з перших дисертацій, присвячених проблематиці ФБКБ, визначає сутність фінансової складової безпеки банківської діяльності як забезпечення організаційно-управлінських, режимних, технічних і профілактичних заходів, що гарантують якісний захист прав і інтересів КБ, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, забезпечення повернення кредитів, збереження фінансових і матеріальних цінностей[8]. Слід відмітити, що характерною ознакою наведеного визначення є акцентування, поряд з іншими характеристиками функціонування КБ, на підвищенні ліквідності активів. Однак, і цей підхід, визначаючи ФБКБ як систему заходів, залишає поза увагою інші складники сутності даної категорії.

За С. Родченко, ФБКБ – це стан захищеності, який гарантує його захист від потенційних та наявних загроз, збереження та примноження активів, стійкість та досягнення встановлених цілей діяльності з метою попередження та уникнення загроз для збереження та примноження фінансових ресурсів банку, забезпечення його стійкості, зростання ефективності діяльності та зміцнення позицій на ринку[200].

Проте, у такому визначенні, по-перше, враховані не всі сутнісні характеристики ФБКБ; по-друге, двічі увага акцентується на стійкості КБ (як її гарантуванні, так і забезпеченні), що в принципі цілком вкладається в одне поняття «забезпечення»; по-третє, даний підхід не враховує таких дуже важливих компонентів ФБКБ, як фінансова стабільність, надійність, зростання ринкової капіталізації КБ та довіри до нього.

Більш комплексно (як сукупності умов і певного стану функціонування КБ) до визначення сутності ФБКБ підходить О. Барановський, який розглядає її як [16, с.439]:

сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану КБ дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування КБ, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням ним статутних цілей;

стан захищеності фінансових інтересів КБ, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує.

Проте, для більш повного розкриття сутності ФБКБ, на наш погляд, слід урахувати не лише потенційні, а наявні небезпечні для КБ дії / обставини; не лише досягнення ним статутних цілей, а й його соціальну відповідальність; не лише фінансову стійкість, а й фінансову стабільність, і, безумовно, дотримання ліквідності КБ в усіх її проявах. Крім того, ФБКБ має розглядатися і як комплекс заходів з убезпечення КБ.

М. Барилюк вважає, що ФБКБ – такий стан КБ, за якого його фінансово-економічна діяльність орієнтована на задоволення інтересів держави, власників, топ-менеджерів і персоналу банківської установи, її клієнтів і контрагентів і захищена від наявних і потенційно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз [19, с.180]. Водночас, на наш погляд, попри значущість акцентування на задоволенні інтересів стейкхолдерів і захищеності від наявних і потенційно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз, таке визначення не містить жодного чітко визначеного фінансового параметра, який би зумовлював ФБКБ.

Відтак, на думку дисертанта, під **ФБКБ** слід розуміти:

*об'єкт управління, зумовлений за його наявного ресурсоакумуючого потенціалу фінансовим станом КБ, що забезпечує його ефективну життєдіяльність і поступальний розвиток, мінімізацію загроз / ризиків його активам, фінансовим незалежності / стійкості / стабільності / гнучкості / рівновазі та надійності, і результат управлінських впливів на здійснення банківських операцій, реалізацію банківських продуктів і надання банківських послуг та зниження волатильності ціноутворення на них;*

*стан захищеності фінансових інтересів / майнових прав власників, акціонерів, топ-менеджменту, персоналу КБ, його клієнтів / контрагентів.*

В. Гайдук, А. Вороков і Н. Гайдук виокремлюють такі структурні елементи ФБКБ, як ресурсна, кредитна, інвестиційна, валютна безпеки, безпеки розрахункових операцій і економічної банківської інформації[38]. Однак, останню складову, на наш погляд, не можна вважати структурним елементом ФБКБ, оскільки вона стосується всієї життєдіяльності КБ.

С. Родченко розглядає такі функціональні компоненти ФБКБ, як: капіталоресурсна (безпека пасивних операцій), кредитно-інвестиційна (безпека активних операцій), фінансово-результативна, валютна та вартісно-грошова безпеки[200]. Утім, якщо перші чотири із зазначених компонент заперечень не викликають, то вартісно-грошова безпека, на наш погляд, носить доволі абстрактний характер, оскільки не характеризує конкретний аспект функціонування КБ тому, що грошові потоки є неодмінним атрибутом усіх його елементів.

М. Барилюк визначає такі функціональні складові ФБКБ[18, с.33]: капіталоресурсна безпека; кредитно-інвестиційна безпека; валютна безпека та безпечний рівень доходів та витрат. На наш погляд, в принципі з таким виокремленням можна погодитися. Проте, зазначені складові не охоплюють усі складові ФБКБ.

**На наш погляд, структурними елементами ФБКБ є: ресурсоутворювальна, депозитна, кредитна, валютна, боргова, інвестиційна, податкова безпеки, безпека доходів і витрат, безпека у сфері міжнародних розрахунків і платежів, безпека ліквідності.**

При цьому під *безпекою ліквідності* слід розуміти *такий стан ліквідності КБ, що характеризується її достатністю, збалансованістю та стійкістю / стабільністю*. Значущість виокремлення цієї складової ФБКБ зумовлюється тим, що КБ разом з ЦБ у країнах з банкоцентричним фінансовим сектором (до яких належить і Україна) є головними постачальниками ліквідності господарського комплексу, а ліквідність окремих КБ є основою забезпечення ліквідності (а, відтак, і ФБ) БС загалом, а також гарантом платоспроможності, дохідності (за її оптимальних параметрів), надійності, фінансових стійкості / стабільності / гнучкості / рівноваги банківських установ.

Водночас, належне управління ризиками втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої / нерівномірного розподілу ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / дезагрегації ліквідності балансу КБ є дієвим засобом убезпечення депозитів, позик від коливань циклів ділової активності і сезонних коливань, а також коштів для формування портфелів активів КБ. Разом з тим, ліквідність (підтримка якої є об'єктивною необхідністю) є найбільш чутливим показником діяльності КБ, що зумовлює необхідність постійного контролю за її рівнем і вжиття своєчасних і адекватних ситуації коригувальних заходів.

У свою чергу, достатність / надлишки ліквідності є для КБ своєрідною страховкою / «подушкою безпеки» у разі непередбачуваних обставин. Звідси можна зробити ряд висновків. Насамперед, КБ створюють «подушки безпеки», турбуючись про свою стійкість і платоспроможність. При цьому вони ототожнюють стійкість і платоспроможність не з капіталом, а лише з ліквідністю [110, с.28].

Більше того, за реалізації ризиків втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу

ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ втрати можуть бути зумовлені залученням ресурсів за підвищеною ціною і / або вимушеною реалізацією активів за зниженою ціною. Однак, такого роду результат реалізації зазначених ризиків, як правило, не є найсуттєвішим з огляду на функціонування КБ. Істотно більше значення має власне ліквідність (спроможність платити за боргами), позаяк саме вона в умовах стресу, як правило, визначає відповідь на основне для будь-якого бізнесу запитання: «бути чи не бути». І в цьому сенсі неліквідність є самодостатньою, тобто не може бути зведена до будь-яких утрат, тобто до будь-якої «подушки» капіталу. До вищезазначених ризиків тісно примикає репутаційний ризик, що часто започатковує реалізацію ризику ліквідності через «набіг» на КБ. Рівною мірою з ризиками втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ пов'язаний стратегічний ризик. Виходячи з цього, однополярна модель управління ризиками і нагляду, якою є «капіталоцентрична» модель, менш ефективна, ніж біполярна модель, орієнтована на управління ризиками фінансових утрат і ризиками втрати ліквідності. «Капітальний» захист без захисту по ліквідності недостатньо ефективний [211, с.13, 20].

В умовах системної кризи першочергове значення відіграє не капітал, а ліквідність. При цьому системний характер кризи зумовлює системний дефіцит ліквідності, ефективним джерелом якої в даних умовах може виступати лише держава (якщо не згадувати наднаціональні структури). В силу цих обставин значні ін'єкції ліквідності у рамках антикризових заходів є практично неминучими. Ліквідація дисбалансів часто пов'язана і з суттєвими втратами. Оскільки ін'єкції ліквідності носять ретроактивний характер, тобто здійснюються після прояву проблеми, це посилює втрати. Унаслідок зазначених обставин необхідне суттєве вливання капіталу. Як показує практика, інвестиції часто йдуть «в одному флаконі» з ін'єкціями ліквідності. Що стосується забезпеченості КБ капіталом, то її високий рівень з

розрахунком на стрес з урахуванням сказаного не може відігравати вирішальну роль у подоланні проблем системного походження. Не забезпечуючи необхідну ліквідність, капітал сам по собі не в змозі захистити КБ від системних загроз[211, с.19].

На наш погляд, ліквідністю, поряд з іншими чинниками, визначаються і такі, крім вищезазначених, ознаки ФБКБ, як *надійність, фінансова гнучкість і фінансова рівновага КБ*.

Що вище коефіцієнти ліквідності КБ, то вище рівень їхньої ФБ, а, відтак, банківські установи перебувають у доброму фінансовому стані й менше піддані фінансовим труднощам.

Крім того, на наш погляд, *безпека ліквідності КБ*, впливаючи на їхні платоспроможність, фінансові стійкість / стабільність / гнучкість / рівновагу, надійність і конкурентоспроможність, зумовлює їхні *ресурсоутворювальну, депозитну, кредитну, валютну, боргову, інвестиційну, податкову безпеки, безпеку доходів і витрат і безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів*, а, відтак, і *ФБКБ загалом*. Водночас, за надлишкової ліквідності КБ остання може провокувати зниження рівня *валютної й інфляційної* безпеки держави.

В. Коваленко називає такі *чинники ФБКБ*, як[96, с.259]: політична та економічна нестабільність на національному / міжнародному рівнях; рівень залежності КБ від внутрішніх та зовнішніх джерел залучення коштів; рівень концентрації активів КБ в інших транснаціональних корпораціях / за галузями економіки або фінансово-промисловими групами; структура власності КБ.

При цьому до чинників прямого впливу ця дослідниця відносить: низький рівень якості капіталу; здійснення КБ ризикової кредитної політики; недостатній рівень покриття депозитних вкладень системою страхування; низьку ліквідність банківських активів; низький рівень кредитоспроможності суб'єктів економічної діяльності, тоді як до чинників опосередкованого впливу – недостатню ефективність банківського нагляду; рівень конкуренції між КБ; фінансово-економічний стан галузей промисловості; стабільність національної грошової одиниці та соціально-економічної політики держави.



Чинником, що впливає на ФБ, є стійкість банківської сфери, яка виражається у рівні ліквідності і платоспроможності. Важливість цих показників пов'язана з тим, що їхнє значення відображає можливості КБ виконувати свої обов'язки перед клієнтами, і клієнт в свою чергу може здійснювати свою діяльність у нормальному режимі відповідно [203, с.1146-1147]. Від рівня ліквідності КБ залежить його ресурсна, депозитна, кредитна, валютна, боргова, інвестиційна, податкова безпеки та безпека розрахункових операцій, а також ФБКБ загалом.

Оцінка КБ як своєї ліквідності, так і контрагентів є одним із найважливіших завдань управління нею і забезпечення ФБКБ. При цьому однією з найважливіших умов забезпечення ФБКБ є оптимізація рівня ліквідності, яким значною мірою і визначається рівень ФБКБ.

Для управління ліквідністю необхідно ефективно і цільове інформаційне забезпечення й убудованість управління нею в систему забезпечення ФБКБ, позаяк ліквідність КБ означає його можливість своєчасно, у повному обсязі і без утрат забезпечувати виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед контрагентами, а також надавати їм кошти за взятими на себе зобов'язаннями, в т. ч. і в майбутньому, з мінімальними ризиками і собівартістю, що позитивно позначатиметься на фінансовому стані КБ [95, с.135].

Водночас, розглядаючи ФБКБ, слід мати на увазі, що проблема ліквідності, яка провокує ризик утрати ліквідності, може виникнути не лише у окремого учасника системи валових розрахунків у режимі реального часу, а й у самої системи. Дана проблема багато в чому зумовлена якістю, рівномірністю розподілу грошових коштів серед її учасників з урахуванням їхніх платіжних потреб. Наприклад, ситуація затору (англ. gridlock) у платіжній системі, безумовно, характеризується неліквідністю, при цьому невиконані платежі одного / кількох учасників провокують ситуацію, коли невиконаними виявляються всі / більшість платежів учасників системи. Саме тому ситуації платіжних заторів можуть скластися за недостатньої ліквідності системи, так само як і за досить адекватної обсягу платежів ліквідності, але погано розподіленої серед учасників. Така ситуація може мати місце також у разі, якщо учасники усвідомлено сповільняють здійснення платежів, очікуючи вхідні для фінансування

вихідних платежів з метою економії власної ліквідності. За значного поширення такий стан справ спричинить платіжний затор, що буде проявом ризику недобросовісної поведінки[167, с.174-175].

А. Вороков, Н. Гайдук вважають, що серед основних елементів, що впливають на ФБКБ, банківські регулювання, нагляд і контроль[36].

У розбудові системи забезпечення ФБКБ важливе місце належить з'ясуванню загроз їй. Загалом в економічній літературі відсутня однозначність поглядів на *загрози ФБКБ*. Загально визнаним є їхній поділ на внутрішні і зовнішні; об'єктивні і суб'єктивні; економічні, соціальні, політичні, фінансові, правові; загальні і локальні; явні і приховані.

Серед зовнішніх часто називають недосконалі грошово-кредитну, валютну і податкову політику, систему гарантування банківських вкладів, високу інфляцію і тінізацію / криміналізацію національної економіки загалом і банківської сфери зокрема, тоді як серед внутрішніх виокремлюються відсутність дієвих стратегій розвитку, неефективні корпоративне управління і фінансовий менеджмент в КБ, їхнє залучення у відмивання брудних грошей, унаслідок чого КБ позбавляються можливості ефективно управляти своїми активами / зобов'язаннями, фінансовими потоками, а відтак, ліквідністю.

Т. Ведерникова виокремлює загрози втрати майна, порядку функціонування КБ, його операційній / позаопераційній діяльності[31, с.97].

Наголошується, що ризик утрати ліквідності трансформується у загрозу ФБКБ за неможливості КБ прогнозувати попит на нові позики / зняття депозитів[279].

Слід зазначити, що, попри те, що саме активні операції КБ є загрозою його ФБ, управління на рівні одного КБ неможливе без комплексної оцінки його активів і пасивів. Представляючи проблему інакше, можна сказати, що зі стратегічного погляду було б неправильно фокусувати дослідження лише на активних операціях як таких, але було б правильно оцінювати ризики від розміщення фінансових ресурсів у взаємозв'язку з прийнятими зобов'язаннями, що зумовлює необхідність розглядати ризик утрати ліквідності як одну із наріжних загроз ФБКБ. Причому цей ризик не може розглядатися ізольовано, позаяк фінансовий ризик не є взаємовиключним, і

ризик утрати ліквідності виникає внаслідок інших фінансових ризиків, таких як кредитний, ринковий ризику[48, с.110-111].

На наш погляд, ураховуючи взаємозв'язок і взаємозумовленість ліквідності і ФБКБ, до переліку загроз останній слід додати:

*неналежне управління ліквідністю КБ;*

*гепінг (від «геп») – дії, що спричиняють збільшення невідповідності між строковістю активів і пасивів КБ.*

Загрозу ФБКБ становить й обмеження мобільності їхньої ліквідності. Зараз КБ, не емітуючи паперових грошей, як і раніше займаються магією створення «ліквідності». Вони емітують різноманітні зобов'язання проти активів в їхніх портфелях. На думку держателів цих зобов'язань, це «ліквідність», оскільки зобов'язання можуть легко конвертуватись на залишки на поточних рахунках. Зусилля КБ спрямовані на створення вартості шляхом надання емітованим ними зобов'язанням більшої ліквідності, ніж їхні активи, оскільки тим самим уможлиблюється володіння більшою частиною доданої вартості завдяки створюваній ліквідності. Небезпека ж полягає у створенні надто великого обсягу ліквідності, яку не можна легко конвертувати в засоби платежу. КБ не повинні мати можливість емітувати (під активи з адекватною початковою ринковою вартістю) довгострокові зобов'язання без гарантій їхньої вартості до настання строку погашення, що є свого роду модифікацією обмеження А. Сміта для КБ, спрямованого на убезпечення від надання довгостроковим зобов'язанням більшої ліквідності порівняно з тією, що зумовлена активами, під які вони емітовані. Інакше може виникнути паніка. Альтернативне рішення полягає в тому, щоб вимагати від КБ, що емітують імовірно ліквідні зобов'язання, підтримувати достатній рівень капіталу для забезпечення цих вимог навіть в умовах необґрунтованого падіння ринкової вартості їхніх активів[313].

Водночас, висловлюється думка і щодо доцільності виокремлення категорії «ліквідність під ризиком», яку слід визначати як наявну / потенційну загрозу, що полягає у неспроможності КБ розраховуватися за своїми зобов'язаннями і / або здійснювати активні операції і виникає внаслідок прояву окремих видів ризику чи їхньої сукупності. Ця категорія відображає негативний вплив не лише ризиків утрати

/ зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ, але й інших видів ризиків КБ на стан його бізнес-драйверів[202, с.32].

ФББС характеризують також такі критерії ефективності діяльності КБ, як рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE), виконання КБ пруденційних нормативів ЦБ з достатності власного капіталу і ліквідності активів[126].

Урахування необхідності дотримання ліквідності КБ для забезпечення ФБКБ вимагає визначення відповідних *індикаторів*. Так, скажімо, депозити до запитання, які для КБ одночасно є дешевими і стабільними ресурсами, для підтримання ліквідності банківської установи мають становити приблизно третину в її сукупних ресурсах.

ФБКБ визначається й такими показниками, як межа безпеки (запас фінансової міцності) і коефіцієнт безпеки, що характеризують абсолютну і відносну величину запасу доходів КБ стосовно її точки беззбитковості, а також співвідношеннями дохідності, ліквідності і ризиків. Запас ФБКБ може визначатись як різниця між запланованими обсягами реалізації банківських продуктів, здійснення банківських операцій, надання банківських послуг і точкою беззбитковості КБ. Що більше така різниця, то фінансово безпечнішим є КБ у разі зниження вищезазначених обсягів.

А до індикаторів, що відображають специфіку розвитку багатofilійного КБ з іноземним капіталом дослідники пропонують віднести і[77, с.26-27]:

- відхилення від нормативів банківської ліквідності, встановлених ЦБ;
- динаміку показників економічної ефективності і рентабельності;
- коефіцієнт фондування в національній і іноземній валютах;
- відхилення від нормативу достатності капіталу за філіями.

Причому такі КБ можуть скористатися моделями, розробленими консалтинговими компаніями чи материнськими КБ, якщо це дочірній КБ чи КБ, що

входить до крупної фінансової групи, а також професійними співтовариствами, що описують індикатори та їхні значення[5, с.116].

Якщо КБ опікується забезпеченням власної ФБ і має для цього достатні можливості, він сам розробляє індикатори стану ФБ. Власна розробка КБ системи індикаторів має ряд переваг, оскільки[77, с.25]:

індикатори враховують стратегію розвитку КБ та його цілі; орієнтуються на планові показники, які становлять комерційну таємницю, що охороняється законом; ураховують структуру і особливості (наявність філій, залежність від іноземного капіталу) КБ, відтак, більш гнучкі до перегляду;

порогові значення «власних» індикаторів встановлюються індивідуально залежно від етапу розвитку, стратегії й особливостей КБ і легко переглядаються за зміни зовнішніх умов і індикаторів стану БС;

можна розробляти різні показники для всього КБ, філій, їхніх груп залежно від ситуації на ринку і стратегії розвитку; індикатори, що відображають важливі для КБ зміни в банківській сфері.

Порогові значення за загальноприйнятими індикаторами здебільшого встановлює ЦБ, але КБ сам для себе може встановлювати більш жорсткі значення, якщо реалізує політику зниження ризиків.

Для гарантування ФБКБ необхідно розробити систему діагностичних і превентивних дій, що уможливають постійне ефективне управління банківськими ризиками. При цьому слід ураховувати, що оцінка саме ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ при розробці заходів протидії кризі ліквідності в умовах нестабільного середовища є одним із актуальніших завдань управління КБ зміцненням його ФБ. Особливо гостро проблема управління зазначеними ризиками постає перед найбільшими і великими КБ, які мають розвинену структуру активів і пасивів, а також

пропонують широкий спектр банківських продуктів. Саме тому важливо розробити базові підходи до формування дієвих систем забезпечення ФБ окремих КБ, які мають орієнтуватись на оптимізацію і стабілізацію рівня цих ризиків в періоди фінансових криз і нестабільності світових фінансових ринків[165, с.217-218].

А для цього слід мати чітку стратегію забезпечення ФБКБ як комплексу обґрунтованих взаємопов'язаних і взаємозумовлених заходів з досягнення належної капіталізації, підвищення ринкової вартості, оптимальних фінансових потоків, ліквідності / платоспроможності, доходності, фінансової стійкості / стабільності / гнучкості / рівноваги, надійності КБ.

### **1.3. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки**

Можна впевнено стверджувати про вагомі місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ. Це доводить, насамперед, формулювання окремими дослідниками сутності економічної безпеки (ЕБ) (однією з найважливіших складових якої є ФБ – Т. П.) як здатності економічної системи (господарюючого суб'єкта, підприємства) планово розвиватися, зберігаючи фінансово-економічну стійкість, ліквідність і здатність до розширеного відтворення[26, с.32] та твердження, що:

до основних важелів, за допомогою яких КБ може управляти ФБ, можна віднести: капітал, залучені і запозичені ресурси, валютну позицію, активи, ліквідність і платоспроможність, банківські продукти й операції, фінансові результати (прибуток, доходи), заробітну плату, податки[27, с.98];

фінансова складова ЕБ банківської діяльності є комплексом заходів з досягнення максимально можливої платоспроможності й стійкості КБ, ліквідності його балансу, ефективної структури капіталу та найприбутковіших напрямів його вкладень, що досягається шляхом чіткого стратегічного і тактичного планування, аналізу і запобігання загрозам фінансового характеру. А розв'язання конфлікту між ліквідністю і прибутковістю полягає в прийнятті керівництвом КБ стратегічних

рішень із застосуванням захисних функцій технологій фінансового менеджменту, що забезпечують баланс операцій з високою прибутковістю разом з раціональною політикою кредитування і помірністю у вкладаннях коштів у довгострокові ЦП. Така позиція з точки зору забезпечення ФБ банківської діяльності дозволить КБ поєднувати високу прибутковість з високою ліквідністю активів[8];

ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності особливостей доступу до неї вітчизняних КБ – «це небезпека виникнення проблеми недостатності власних, залучених та позичених коштів для забезпечення виконання власних зобов'язань, що визначається величиною недоотриманих доходів за вимушеного продажу активів за поточною вартістю для покриття розриву ліквідності, або величиною надлишкових витрат, понесених у результаті вимушеного залучення пасивів для вирішення проблем, пов'язаних з нестачею ліквідних коштів»[87, с.79];

саме ефективне управління ліквідністю дозволяє мінімізувати ризики одержання збитків, максимізувати прибуток і забезпечити стійкий й стабільний розвиток КБ[258];

норми, що регламентують обов'язкові фінансові нормативи і резервні вимоги, що забезпечують ліквідність БС, є найважливішим елементом саме фінансово-правових засад банківської безпеки[3].

Натомість, дисбаланс ліквідності КБ та її зниження та загроза фінансових втрат, пов'язаних з кредитуванням, є одними з найсуттєвіших загроз ФБКБ.

Ліквідність відображає всі аспекти діяльності КБ та є індикативною ознакою фінансово здорового КБ, тоді як ознаки її нестачі свідчать про зворотне. Відповідно, необхідний і достатній обсяг ліквідних активів (оптимум) знаходиться між мінімальним обсягом грошових коштів для проведення касових операцій і обсягом, достатнім для покриття всіх фінансових зобов'язань[32, с.24, 26].

Т. Болгар стверджує, що для ФБКБ ключовим є показник миттєвої ліквідності, оскільки саме можливість швидко розрахуватися за поточними зобов'язаннями створює передумови для стабільної діяльності КБ[27, с.91]. Проте, на нашу думку, з цим можна погодитися лише частково, позаяк ФБКБ зумовлюється не лише вищезазначеним, а й рештою показників ліквідності КБ.

Водночас, функція кредитора останньої інстанції ЦБ, що підтримує (дозволяє відновити / наростити) ліквідність КБ, розглядається як елемент системи банківської безпеки поряд зі: 1) страхуванням вкладів; 2) установленням і контролем за виконанням вимог до капіталу; 3) процедурою банкрутства КБ[256, с.43].

За забезпечення належного рівня ліквідності КБ уможлиблюється підвищення рівня реалізації їхнього фінансового потенціалу. Ліквідні кошти є буфером у разі непередбачуваного відтоку коштів клієнтів, а ліквідність – одним із основних показників, за якими можна з'ясувати рівень ФБКБ. Утім, в літературі досі не сформульовано визначення поняття *«забезпечення ліквідності»*, зустрічаються протиріччя при характеристиці функцій, чинників і принципів дотримання ліквідності КБ. Актуальність ж його дослідження зростає у зв'язку з недостатнім урахуванням змін, що відбуваються з банківською ліквідністю під впливом глобалізації і інтеграції світових економічних процесів, модернізації БС і його зростаючої соціальної ролі, рівня використовуваних інновацій. При цьому О. Лялькова вважає забезпечення ліквідності практичною дією, що включає в себе певним чином вибудовувану систему заходів з реалізації функцій ліквідності як на макро- (окремої країни), так і мікрорівні (КБ) з дотриманням притаманних їй принципів; динамічним процесом координованих управлінських дій і фінансових операцій ЦБ і КБ для своєчасного і повного виконання останніми своїх зобов'язань, наголошуючи, що в систему відносин з забезпечення ліквідності включаються не лише відносини з виконання зобов'язань перед контрагентами КБ, а й внутрішньобанківські відносини з регулювання ліквідності, відносини на МКР з взаємного кредитування, відносини з регулювання, нагляду й контролю ліквідності КБ мегарегулятором[122].



Забезпечення ліквідності означає зниження ймовірності виникнення кредитного, відсоткового, валютного, ринкового й інших ризиків, притаманних банківській діяльності, та їхніх негативних наслідків, «ефекту снігової кулі» (лавиноподібного відтоку депозитів і залишків на розрахункових рахунках), убезпечення / завчасне запобігання можливим проблемам функціонування КБ. Зниження ж ризиків утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ є передумовою диверсифікації ризиків, притаманних КБ загалом. Разом з тим, відмивання грошей може позбавити КБ можливості повноцінно управляти своїми активами / зобов'язаннями / операціями і врешті-решт ліквідністю, тоді як для ФБКБ важливе значення мають управління і контроль за всіма фінансовими потоками. Водночас, за недостатнього фондування КБ зацікавлені у залученні клієнтів, проте не зацікавлені у збільшенні повідомлень органам, які координують політику в сфері фінансового моніторингу, що певною мірою підвищує кількість сумнівних операцій і загрозу втягнення банківських установ у відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму і розповсюдження зброї масового знищення, а, відтак, знижує рівень ФБКБ.

Тоді як рівні капіталу, доходів і ліквідності з лагом в один місяць істотно пов'язані з імовірністю закриття КБ у наступному місяці, рівень ліквідності є єдиним показником, що систематично зберігає значущість навіть у рамках триваліших лагів. Більш високі рівні достатності капіталу, дохідності, ліквідності, саме так, як і краща якість активів, мають від'ємний зв'язок із банкрутством. Водночас, надлишкова ліквідність значно підвищує ймовірність колапсу, тоді як розмір КБ і рентабельність активів демонструють від'ємну кореляцію. Ліквідність може заслуговувати особливої уваги як банківського нагляду, так і учасників ринку в оцінці умов імовірності закриття того чи іншого КБ [142, с.3-4, 6, 19].

Значущість урахування стану ліквідності у забезпеченні ФБКБ зумовлюється і ризиками, що виникають у цій сфері. Так, ризики, пов'язані з рефінансуванням, з'являються внаслідок трансформації строків, здійснюваної для отримання дохідності за рахунок формування нормальної структури відсотків (відсотки за довгостроковими вкладеннями мають бути більше, ніж за короткострокового залучення). За повторного рефінансування виникає небезпека того, що або кошти взагалі не можна залучити для закриття довгострокових позицій, або вони будуть надто дорогими. Натомість, ризики незапланованого подовження строку зв'язування капіталу спричиняє те, що тіло боргу і відсотки повертаються повільніше, ніж було заплановано. Водночас, ризик неочікуваного зняття вкладів з рахунків полягає у небезпеці того, що узгоджений кредит неочікувано, тобто раніше запланованого строку, затребуваний, або вклади зняті раніше обумовленого строку, що типово для крупних банківських угод[43, с.45]. Такий розвиток подій може спричинити і системний ризик балансової ліквідності / ризики фондування, позаяк вилучення одним КБ для подолання дефіциту ліквідності коштів із пасивів інших КБ провокують ризики фондування останніх.

Водночас, ліквідність, з огляду на здатність свого самовідтворення, є важливою системною характеристикою, що свідчить про фінансову стійкість / стабільність / гнучкість / рівновагу і спроможність КБ протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій. Її станом визначається здатність КБ своєчасно здійснювати платежі, повертати депозити, відповідати за іншими своїми зобов'язаннями. А нормативи ліквідності є одними з найважливіших нормативів безпечного функціонування КБ.

Про взаємозв'язок ліквідності й ФБКБ свідчить залежність банкрутства банківської установи від характеристик ліквідності КБ. Так, за підвищення коефіцієнта довгострокової ліквідності знижується ймовірність банкрутства КБ, тоді як з певного рівня, що зумовлюється її іншими параметрами, підвищення даного показника збільшує ймовірність його банкрутства. Водночас, ліквідність є й визначальним показником для виявлення / аналізу слабких / проблемних КБ.

У разі забезпечення ліквідності пасивів КБ за неліквідності їхніх активів може виникнути його неплатоспроможність, а, відтак, суттєве зниження рівня *ФБКБ*.

Одномоментний перегляд депозитів і зменшення їхньої строковості спричиняють скорочення пасивів КБ унаслідок введення інверсійних шкал й відсутності часової диверсифікації дат закінчення вкладів (такі зміни слід ураховувати у плануванні / прогнозуванні ліквідності), що може не лише негативно позначитись на ліквідності КБ, а і його *депозитній безпеці*.

Для дотримання *кредитної безпеки КБ* оцінка ліквідності позичальників є одним з найважливіших завдань при формуванні кредитного портфеля банківської установи. Зростання ліквідності за синхронного зниження дисконтної ставки, зменшення резервних вимог спричиняють зниження питомих витрат кредитування і, як наслідок – підвищення рівня *кредитної безпеки КБ*. Натомість, завищена частка непрацюючих активів КБ є одним з головних чинників обмеження рівня кредитування, що негативно позначається на рівні *кредитної безпеки КБ*. Поряд з цим, від ступеня ліквідності застави (відхилення фактичної ціни продажу від затвердженої в договорі ціни заставного забезпечення, і строку продажу заставного забезпечення, календарних днів) залежить рівень *безпеки банківського кредитування роздрібних / корпоративних клієнтів*, а, відтак, *кредитна безпека КБ*. Погіршення ліквідності обмежує можливості КБ у пом'якшенні умов кредитування населення. Водночас, у разі нестачі ліквідності КБ для її поповнення доводиться обмежувати кредитування, оскільки всі кошти від погашення позик спрямовуються на виконання поточних зобов'язань, унаслідок чого знижується рівень *ФБКБ*. Натомість, наявність у КБ ліквідного заставного забезпечення, оціненого з достатнім дисконтом, є гарантією беззбиткового результату, а, відтак, одним з чинників підвищення рівня *безпеки доходів і витрат КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом. Крім того, кредити КБ, що належать до ліквідних активів для розрахунку обов'язкових нормативів, складно реалізувати на ринку внаслідок специфічних вимог і умов кредитування окремих банківських установ, а також сумнівів, яким піддається якість їхніх кредитних продуктів у інших КБ з огляду на неможливість повною мірою оцінити притаманні їм ризики, адекватно з'ясувати їхню вартість, перепродати. Це, в свою чергу, знижує рівень *кредитної безпеки КБ*.

Збільшення ж валютної складової пасивів КБ зумовлює збільшення операцій своп й непрацюючих активів банківської установи, що спричиняє підвищення чутливості ліквідності останньої до курсів валют, і, як наслідок – додаткові запаси ліквідності на волатильність, а відтак, і зниження рівня *валютної безпеки* КБ. Поряд з цим, інколи надмірне надання ЦБ і міністерствами фінансів ліквідності окремим КБ може спричинити небажані коливання національної валюти, що негативно відіб'ється і на *валютній безпеці* банківських установ. Крім того, КБ, що здійснює мультивалютні операції, може відчути дисбаланс валют / юрисдикцій, а, відтак, навіть маючи достатні фінансові активи, може спостерігати неможливість забезпечення достатньої кількості саме необхідної валюти для своєчасних і в повному обсязі розрахунків за конкретними угодами. Це також може негативно позначитися на рівні *валютної безпеки* КБ. Натомість, наявність у КБ обґрунтованої стратегії управління валютною ліквідністю позитивно позначається на його *валютній безпеці*. При цьому *валютна безпека* КБ зумовлюється й ліквідністю валюти, тобто можливістю КБ легко конвертувати її в іншу валюту, оскільки операції з валютами, що мають обмежену сферу обігу, супроводжуються більшими трансакційними витратами, ніж з провідними, а, відтак, можуть негативно позначитись на *безпеці доходів і витрат* КБ.

*Боргова безпека* КБ значною мірою визначається параметрами інструментів запозичення. Так, різниця між номінальною відсотковою ставкою за казначейською і корпоративною облігаціями з аналогічним строком платежу, ліквідністю й іншими властивостями – це й є премія за ризик несплати за корпоративною облігацією[57, с.106].

Дотримання КБ оптимального рівня ліквідності відкриває перед ним нові інвестиційні можливості (з інвестиційного кредитування, інвестування в ЦП, придбання в інвестиційних цілях дорогоцінних металів, майна), підвищує його інвестиційну привабливість, що, безумовно, позитивно позначається на рівні його *інвестиційної безпеки* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Між ліквідністю КБ і *безпекою його доходів і витрат* існує прямий зв'язок, позаяк ліквідність вартує грошей, оскільки вона відкриває широкі можливості для

економічного маневру. Відсутність єдиної системи управління ліквідністю в КБ збільшує арбітраж між його підрозділами і казначейством. Крім того, відсутність системи трансфертного ціноутворення ліквідності спричиняє необхідність окремим підрозділам працювати за індивідуальним планом, що обмежує розуміння загальної потреби у фінансуванні, призводить до накопичення умовних зобов'язань у КБ загалом. Це деформує баланси КБ, спричиняє накопичення високоліквідних активів, що забезпечуються завдяки короткостроковому (часто на ніч) фінансуванню. Значна кількість КБ, що допускають погрішності в оцінці ризиків і додаткових доходів від трансфертного ціноутворення, викривляє показники прибутку, а це відбивається на оцінці ефективності окремих банківських продуктів і послуг, ефективності функціонування окремих підрозділів КБ, деформує систему мотивації персоналу[169]. Така ситуація негативно позначається на *ресурсоутворювальній безпеці, безпеці доходів і витрат та безпеці ліквідності* КБ. Крім того, для КБ важливо враховувати структуру торгового портфеля і характер активів, а також порівнювати рівні агресивності поведінки на ринку, накопичених неліквідних активів з рівнем дохідності операцій з ЦП, а також обсягів неліквідних активів КБ з динамікою отриманих доходів і витрат[169].

Для компенсації ризику за придбання менш ліквідних активів КБ установлює премію за ліквідність / надбавку до рівня дохідності, що, з одного боку, підвищує *безпеку його доходів і витрат*, а з іншого – загрожує (за певних умов) зниженням / втратою ліквідності і зниженням рівня *ФБКБ* загалом. Натомість, залучення КБ для підвищення своєї прибутковості коротких й дешевих пасивів з подальшим розміщенням їх у довгі й дорогі активи знижує ліквідність банківських установ. Водночас, істотне зростання трансакційних витрат у разі порушення оптимуму ліквідності КБ негативно позначається на рівні *безпеки його доходів і витрат*.

Загалом банкіри переслідують дві конфліктуючі цілі: прибуток і безпеку. Для КБ безпека забезпечується ліквідністю, зокрема, такими ліквідними активами, як готівка і надлишкові резерви. КБ мають слідкувати, щоб вкладники не переводили свої поточні рахунки в готівку. Аналогічно існує можливість, що чеків, наданих КБ до сплати, буде більше, ніж пред'явлених до сплати ним самим, унаслідок чого

станеться вплив резервів. Відтак, банкіри прагнуть балансу між обережністю і прибутками. Досягнутий компроміс визначає відносний розмір дохідних активів, що протистоять активам високоліквідним[124, с.82].

Низький рівень ліквідності КБ є джерелом його внутрішньої нестабільності, обмежувачем можливості розширення обсягу його фінансових операцій, що спричиняє його нестійкість до зовнішніх і внутрішніх викликів, загроз, ризиків. Поряд з цим, нарощування КБ своєї ліквідності вище нормативного значення спричиняє зростання бази оподаткування прибутку, що в свою чергу негативно позначається на рівні їхньої *податкової безпеки*.

Відтак, ризики втрати / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності є ключовими чинниками ФБКБ, зростання яких свідчить про розбалансованість грошових потоків у часі, неспроможність як окремого КБ, так і БС загалом забезпечувати своєчасне, повне і безперервне виконання всіх грошових зобов'язань і достатність коштів згідно з потребами розвитку національної економіки. Більше того, за своєю природою зазначені ризики є руйнівними й непередбачуваними за можливими фатальними наслідками для КБ. Ці ризики загрожують кризою ліквідності КБ, яка може істотно погіршити його репутацію в майбутньому і навіть спричинити банкрутство.

Відтак, створення комплексної системи оцінки ризиків утрати / недостатньої / надлишкової / незбалансованої ліквідності (одного із базових елементів системи управління ФБКБ) на додачу до обов'язкових нормативів ліквідності вимагає розробки кожним КБ власних економічних коефіцієнтів з відповідними пороговими значеннями, визначеними з урахуванням специфіки його діяльності і фаз циклу економічного розвитку БС (зокрема, фаза банківської кризи вимагає встановлення підвищених порогових значень унаслідок зростання загального рівня ризику втрати ліквідності)[165, с.218, 222].

Конфлікт між ліквідністю і прибутковістю можна вважати центральною проблемою, яку вирішує КБ при розміщенні коштів. З одного боку, керівництво КБ відчуває тиск акціонерів, зацікавлених у більш високих доходах, що можуть бути отримані за рахунок вкладення коштів у довгострокові ЦП, інвестиції з високим

прибутком і скорочення не використовуваних залишків. Проте, з іншого боку, керівництво КБ усвідомлює, що ці дії серйозно погіршують його ліквідність, необхідну за вилучення вкладів і задоволення потреб у кредиті клієнтів. Розв'язання цього протиріччя полягає у прийнятті керівництвом КБ стратегічних рішень з використанням захисних функцій технологій фінансового менеджменту, що забезпечують баланс операцій з високою прибутковістю з раціональною політикою кредитування і помірністю у вкладеннях у довгострокові ЦП. Така позиція з погляду забезпечення *ФБ банківської діяльності* дозволить КБ поєднувати високу прибутковість з високою ліквідністю активів[8].

Саме ефективне управління ліквідністю дозволяє мінімізувати ризики одержання збитків, максимізувати прибуток і забезпечити стійкий і стабільний розвиток КБ[258], а обґрунтований повний і своєчасний аналіз й оцінка ризику втрати ліквідності значною мірою сприяє дотриманню КБ своєї ФБ.

Проте, проблема визначення ключових показників ризику (*key risk indicators – KRI*) для ризику втрати ліквідності полягає в тому, що у світовій практиці виокремлюють два його види: балансовий і ринковий.

За рекомендаціями Базельського комітету, під балансовим розуміють ризик неспроможності КБ розраховуватися за своїми зобов'язаннями, що виникає внаслідок незбалансованості його активів і пасивів за строками, сумами і валютами. А ризик ринкової ліквідності виникає внаслідок неспроможності КБ закрити позицію (реалізувати актив) за ринковою ціною. Головним недоліком такого підходу є існування «подвійних стандартів управління»:

- з одного боку, регулятором виокремлені дві категорії в рамках ризику втрати ліквідності;

- з іншого боку, ґрунтовні рекомендації з управління надаються лише відносно ризику втрати балансової ліквідності (технічного, позиційного ризиків). Найраціональнішим способом вирішення цієї проблеми є застосування принципу управління не за формою (назвою) ризику, а за його суттю. В основі ризику втрати ринкової ліквідності лежить здатність активів трансформуватися в готівку, при цьому така трансформація відбувається в межах існуючого ринку, а її ефективність

(швидкість і відсутність неприйнятних утрат) обумовлюється як станом самого активу, так і ринковими умовами в конкретний проміжок часу. Така риса притаманна всім ризикам, що відносяться до групи ринкових, а ризик утрати балансової ліквідності має специфічні, унікальні причини виникнення (незбалансованість активів і пасивів) і повинен розглядатися як індивідуальна категорія. Таким підходом у своїй практиці вже керуються деякі КБ, обґрунтовуючи це рішення тим, що всі ринкові ризики мають подібні інструменти управління, тоді як для ризику балансової ліквідності їхній набір є унікальним.

Отже, ризик утрати ліквідності є однією з наріжних загроз ФБКБ і може стати реальною передумовою банкрутства банківської установи.

Водночас, О. Шварц зазначає, що питання забезпечення достатнього рівня ліквідності БС є умовою ФБ країни та додатковим чинником стабільності України[249, с.291-292].

Для уникнення неправильного тлумачення сутності і природи ризику слід розглядати ризик утрати ринкової ліквідності у складі ризику втрати ліквідності активів і, відповідно, застосовувати інструменти управління, які найефективнішими в рамках системи управління ринковим ризиком банку[202, с.31-32].

Недаремно критеріями ліквідності КБ, які, на наш погляд, повною мірою сприяють забезпеченню його ФБ, є[76, с.36]:

- забезпеченість його необхідним запасом високоліквідних активів;
- спряженість активів і пасивів КБ за сумами і строками;
- можливість додаткової мобілізації ліквідних коштів на грошовому ринку за прийнятними цінами.

Та й сам ризик ліквідності (на наш погляд, він має радше зватись ризик утрати ліквідності / ризик недостатньої (від'ємної) / надмірної ліквідності / ризик незбалансованості ліквідності) тлумачиться як:

небезпека невиконання КБ своїх зобов'язань перед клієнтами внаслідок погіршення стану надходжень або якості активів, втрати здатності контролювати зміни в джерелах коштів і врахувати ринкову ситуацію, несприятливу для ліквідації (реалізації) активів КБ[67];



ймовірність відхилення від запланованих показників через утрату збалансованості між активами і пасивами КБ (балансовий ризик) та нездатність залучити фінансові ресурси для реалізації стратегічних цілей розвитку (ризик ліквідності ринку)[24].

Причому КБ можуть мати як тимчасову нестачу ліквідності, так і її тимчасовий надлишок, тобто надлишкові резерви, що спричиняє появу особливих інтермедіаційних ризиків, притаманних лише системі КО[65].

Надлишкова ліквідність є перепорою для відновлення нормального функціонування грошового ринку і трансмісії імпульсів грошової політики[255, с.47]. Вона небезпечна з двох причин: по-перше, веде до подальшого зниження відсоткових ставок, зокрема, ставок за депозитами, які у реальному вираженні можуть показувати від'ємну дохідність. Така тенденція загрожує знизити темпи зростання роздрібних депозитів і може призвести до стиснення внутрішніх джерел фінансування. По-друге, триваюче зниження відсоткових ставок з часом змусить КБ збільшувати кредитування ризикованих позичальників[227, с.42].

Ризик утрат унаслідок несприятливого курсу іноземної валюти у разі володіння фінансовим інструментом, номінованим в ній, є ринковим ризиком. В англійській літературі для відрізнення ризику, породжуваного розбіжністю вимог і зобов'язань, виражених в іноземній валюті, його називають *translation risk*[235, с.745].

Водночас, під індивідуальним ризиком ліквідності розуміють ризик, зумовлений можливістю втрат КБ унаслідок несприятливої зміни відсоткових ставок у зв'язку із погіршенням думки учасників ринку про його фінансову стійкість унаслідок якихось негативних чинників (наприклад, зниження рейтингу чи появи інформації про невиконання зобов'язань), тоді як під системним ризиком ліквідності – відсутності у розрахункових системах необхідної кількості грошових коштів чи збоїв функціонування таких систем, а технічним ризиком – незбалансованості структури майбутніх платежів[253].

Поряд з цим серед ризиків такого класу називають і ризики: пов'язані з рефінансуванням, незапланованого подовження строку зв'язування капіталу, неочікуваного зняття вкладів з рахунків[318].

Виокремлюють і так званий ризик ліквідності (на думку дисертанта, радше – втрати / недостатності ліквідності) для фінансового інструменту. Однак, цілком можливі ситуації, коли фінансовий інструмент не можна продати ні за якою ціною, тоді слід визнати, що цей ризик у такому разі є окремим випадком стандартного ринкового ризику (ризик того, що ціна фінансового інструменту вийде із області позитивних значень). Тому виділяти його в окремий вид (на відміну від ризику ліквідності (радше – втрати / недостатності ліквідності) фінансового інституту) немає достатніх підстав[9, с.31].

Ризик утрати ліквідності найбільш руйнівний і непередбачуваний за можливими фатальними наслідками для КБ. Тому не випадково, що виконання нормативів ліквідності є одним із найважливіших завдань, що стоять перед менеджерами КБ, і зумовлює підвищений інтерес до проблеми його ліквідності. Управління ліквідністю зумовлює, насамперед, ФБ КО[21, с.25].

Є. Андрєєва серед специфічних ризиків, небезпек і загроз функціонуванню багатofilійних КБ з іноземною участю внаслідок регіональних відмінностей, зростання комерційних витрат, складної адміністративної структури виокремлює ризики незбалансованої / недостатньої / надлишкової ліквідності, а до внутрішніх економічних загроз їхньому функціонуванню відносить дисбаланс ліквідності і загрозу незбалансованості ліквідності[6, с.7, 37, 77, 86].

Натомість Ж. Кар'є наголошує, що основним моментом управління балансом КБ є його вирівнювання за строками активних і пасивних операцій, а, відтак, і оптимізація рівня банківської ліквідності, правильна стратегія КБ у подоланні ризиків неліквідності і неплатоспроможності[273]. А інший французький дослідник А. Гуслісті зазначає, що управління балансом КБ має починатись з глибокого вивчення рівня ліквідності і ступеня схильності балансу ризику змін відсоткових ставок, а банкір не повинен забувати, що будь-яке рішення, що приймається ним стосовно зміни ступеня ліквідності, є одночасно рішенням про зміну рівня схильності КБ до тих чи інших ризиків, особливо ризиків зміни відсоткових ставок[289].

Водночас, на наш погляд, в управлінні ліквідністю актуалізується проблема морального ризику, більшою мірою притаманного не дрібним / середнім КБ, а саме

системно значущим, які в надії на підтримку держави беруть на себе надмірні ризики, використовуючи акумульовані кошти для спекуляцій на валютному і фондовому ринках, а відтак, часом не в змозі якісно управляти своєю ліквідністю.

Дисертант цілком погоджується з думкою, що управляти ліквідністю КБ, особливо в умовах фінансової нестабільності, необхідно з урахуванням усіх наявних та потенційних ризиків, а не лише за рахунок залучення депозитних ресурсів і короткострокових операцій на міжбанківському ринку[72, с.252]. Ось чому підвищену увагу слід приділяти визначенню взаємозв'язку і взаємозумовленості різних видів ризиків, що впливають на ліквідність банківських установ.

Загалом взаємозв'язок і взаємозумовленість ризиків неліквідності / порушення / втрати / незбалансованої / недостатньої / надлишкової ліквідності КБ / втрати доходу / збитків й інших ризиків КБ, на наш погляд, виглядає таким чином (рис. 1.4).



**Рис. 1.4. Взаємозв'язок і взаємозумовленість ризиків неліквідності / порушення / втрати / незбалансованості / недостатності / надлишковості / незбалансованості ліквідності КБ / втрати доходу / збитків й інших ризиків, що супроводжують банківську діяльність**  
Джерело: розробка автора

При цьому для досконалого управління ліквідністю КБ для забезпечення його *ФБ* слід виокремлювати пропоновані дослідниками зони ризиків, безризикові зони, прийнятний ризик, допустимий ризик і недопустимий ризик (табл. 1.4)[2, с.72].

Створення будь-якого запасу ліквідності на випадок паніки не означає повного захисту від цієї загрози, тому управління ліквідністю має бути гармонізоване з управлінням ризиком репутації КБ. Моделі управління ліквідністю слід будувати з урахуванням специфічної поведінки контрагентів на різних фазах розвитку банківської кризи[121, с.236].

Таблиця 1.4

**Оцінка ризиків за зонами допустимості**

Зони ризику	Платіжна позиція на 1 місяць (дефіцит ліквідності)	Виконання нормативів ліквідності
Безризикова зона	Допустима	Виконуються
Прийнятний ризик	Порушується впродовж 3 робо-чих днів поспіль	Не виконуються впродовж 3 робочих днів поспіль
Допустимий ризик	Порушується впродовж 5 робо-чих днів поспіль	Не виконуються впродовж 5 робочих днів поспіль
Недопустимий ризик	Порушується впродовж 6 робо-чих днів поспіль і більше	Не виконуються впродовж 6 робочих днів поспіль

Джерело: [2, с.72]

Місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої *ФБ*, на відміну від підприємств реального сектору національної економіки, зумовлюється тим, що грошові кошти в КБ є одночасно обіговим капіталом і результатом банківської діяльності.

Крім того, місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої *ФБ* зумовлюється тим, що їхня ліквідність є:

відмінним від ліквідності інших господарюючих суб'єктів явищем, зумовленим необхідністю не лише здатністю сплачувати за своїми наявними й потенційно можливими зобов'язаннями, а й зберігати свою вартість. Це значною мірою позначається на дотриманні *ресурсоутворювальної / депозитної / кредитної / валютної / боргової / інвестиційної / податкової безпеки КБ, безпеки їхніх доходів і витрат, безпеки у сфері міжнародних розрахунків і платежів й безпеки ліквідності;*

однією з основних цілей, умов і якісних властивостей (характеризує надійність / фінансові стійкість / стабільність / гнучкість / рівновагу та *фінансову безпеку* / конкурентоспроможність / соціально-економічну ефективність) діяльності КБ;

визначальним показником при виявленні й аналізі слабких КБ, які є постійним джерелом проблем для банківського нагляду[88, с.35];

за її нестачі є однією з підстав (поряд з нестачею капіталу, неплатоспроможністю, непрозорістю структури власності, частою зміною топ-менеджменту, надмірним кредитування пов'язаних осіб) відкликання ліцензій у КБ;

ліквідність застави є основою об'єктивної оцінки будь-яким КБ кредитного ризику, прийняття рішення про розмір заставної вартості і забезпеченості надаваних кредитів, а відтак, вагомим чинником *кредитної безпеки КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом;

спроможністю залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових ринках, що зумовлює дотримання *ресурсоутворювальної/боргової безпек КБ* та *безпеки їхніх доходів і витрат*;

чинником функціонування БС і грошово-кредитної системи загалом, оскільки її нестача в конкретному КБ може спричинити кризові явища в них, що впливає на їхню *ФБ*, а також утрату ліквідності інших КБ та їхніх клієнтів, що впливає на *безпеку ліквідності КБ*;

важливим чинником репутації КБ / довіри клієнтів і контрагентів до КБ, неодмінною умовою їхнього залучення, що не може не позначатися на його *ресурсоутворювальній безпеці й безпеці доходів і витрат*;

засобом задоволення клієнтського попиту на кредитні ресурси і грошового попиту клієнтів, що здійснюють платежі за своїми розрахунковими/поточними рахунками, а також вимог вкладників у разі своєчасного і дострокового вилучення ними депозитів; збереження коштів за рахунок беззбиткового продажу активів і обмеження вартості залучених ресурсів; оптимізації сукупного прибутку КБ (максимізації прибутку за мінімального рівня ліквідності, за якого безпечно працювати)[68, с.49]. Це зумовлює певний рівень *ресурсоутворювальної / кредитної*

*/ депозитної / боргової безпеки, безпеки розрахункових операцій, безпеки ліквідності та безпеки доходів і витрат КБ;*

запобіжником відтоку коштів клієнтів з КБ, продажу активів і залучення ресурсів за не вигідними цінами, що визначає рівень *ресурсоутворювальної/ інвестиційної/ боргової безпеки та безпеки доходів і витрат КБ;*

за надмірного рівня обмеженням банківської активності, зумовленим відсутністю попиту на збільшену грошову пропозицію КБ / привабливістю депозитних операцій з ЦБ, зниженням доходності операцій КБ й їхньої інвестиційної привабливості; невикористанням потенціалу КБ зі збільшення строків фінансових вкладень. Така ситуація позначається на рівні *інвестиційної безпеки та безпеки доходів і витрат КБ;*

за недостатнього рівня дефіцитом вільних ресурсів, нездатністю КБ надавати в затребуваному обсязі кредити й обслуговувати клієнтські платежі та випущені ним ЦП, відповідати за майбутніми зобов'язаннями; зростанням ризиків втрати КБ платоспроможності, передумовою їхнього потенційного банкрутства. Подібна ситуація спричиняє зниження рівня *кредитної/ боргової/ інвестиційної безпеки, безпеки розрахункових операцій, безпеки ліквідності та безпеки доходів і витрат КБ.*

Крім того, ліквідність передбачає створення бодай мінімального резерву ліквідних коштів, а ліквідні активи є способом сек'юритизації, знижують банківські ризики.

Ліквідність КБ, поряд з адекватністю регулятивного капіталу, рентабельністю капіталу і активів, рівнями відсоткової маржі і проблемних кредитів, коефіцієнтом достатності капіталу і фінансовим левериджем, є одним з основних чинників, які впливають на вартість банківських установ[309, с.45], а отже й їхньої *ФБ.*

І, нарешті, при визначенні місця і ролі ліквідності КБ у забезпеченні їхньої *ФБ* неодмінно слід брати до уваги і те, що останнє неможливе без забезпечення *ФБ їхніх клієнтів*, позаяк будь-яка комерційна організація за взаємодії з КБ бере на себе такі фінансові ризики[109, с.134]: невиконання платіжних й інкасових доручень; утрати власних коштів на рахунках КБ і грошових коштів контрагентів; неотримання прибутку; вимушеної зупинки комерційної діяльності.

Велике значення для забезпечення *ФБКБ* має ліквідність застави під надані кредити, оскільки, якщо застава неліквідна, її неможливо продати за ринкову/будь-яку ціну, а, якщо наявне істотне викривлення вартості заставного майна, то КБ обтяжуються неліквідними активами. При цьому на зниження ринкової вартості заставного майна впливають: наявність незареєстрованих і таких, що не передаються у заставу об'єктів; оформлення у заставу об'єктів нерухомості без належної інфраструктури, рухомого майна на балансі власника; відсутність локального цільового ринку. Крім того, навіть за наявності ліквідної застави за її некоректного використання у структуруванні заставної угоди, така ліквідність може бути втрачена. І, нарешті, ринкова ліквідність застави може знижуватись упродовж реалізації кредитної / заставної угоди, що також унаслідок додаткових фінансових утрат може негативно позначитись на *ФБКБ*.

Значущість ліквідності як бізнес-драйвера КБ при встановленні стратегічних цілей його діяльності та дотриманні його *ФБ* полягає у необхідності забезпечити достатній грошовий потік для досягнення певного горизонту виживання у стресових умовах[202, с.28].

Тобто, ліквідність КБ напряду впливає на такі складові / різновиди їхньої *ФБ*, як *ресурсоутворювальна, депозитна, кредитна, валютна, інвестиційна, боргова і податкова безпеки, безпека розрахункових операцій, безпека у сфері міжнародних розрахунків і платежів, безпека доходів і витрат й безпека ліквідності*, а також на рівень *ФБКБ* загалом.

Про місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні його *ФБ* свідчить її значущість для різних стейкхолдерів банківських установ (рис. 1.5).

Водночас, слід зазначити, що вплив ліквідності на *ФБКБ* неоднозначний, оскільки, поряд з прямим убезпеченням різних аспектів / зниженням численних ризиків функціонування КБ, вона за високого / надмірного рівня негативно позначається на дохідності банківської установи, що часто є наріжною метою КБ.

Із сутності визначення ліквідності КБ випливає, що її не можна виміряти ніякими спеціальними «одиницями ліквідності» – на відміну від таких характеристик фінансового стану КБ, як розмір і структура коштів, дохідність, вартість коштів і

прибутковість. Значення показників ліквідності, що розглядаються в банківській практиці, слугують лише основою для висновків про ступінь ліквідності КО[146, с.19].

Підтвердженням значущості ліквідності КБ у забезпеченні їхньої *ФБ* є виокремлення серед індикаторів безпеки банківської діяльності індикаторів, що безпосередньо характеризують рівень ліквідності КБ і мають відповідні порогові значення. Так, за В. Сенчаговим, такими індикаторами, зокрема, є[252, с.334-337]: середні строки залучення і розміщення коштів – кредитів і депозитів; часова структура кредитів і депозитів; структура ресурсів: корпоративних, населення, міжбанківського ринку, власних коштів; рентабельність власного капіталу ROE;





**Рис. 1.5. Значущість ліквідності КБ для стейкхолдерів банківських установ**  
Джерело: розробка автора

рентабельність активів ROA; частка «поганих» кредитів у кредитному портфелі; залежність КБ від міжбанківського кредитування.

С. Родченко серед індикаторів для оцінки рівня ФБКБ за функціональною компонентою «Кредитно-інвестиційна безпека банку (безпека активних операцій)» виокремлює і показник миттєвої ліквідності (високоліквідні активи/поточні зобов'язання КБ) з пороговим значенням  $>0,20$ [200].

Висловлюється й думка, що система показників, необхідних для контролю ліквідності КБ, має включати такі групи показників[144, с.53]: достатності власних коштів; співвідношення активних і пасивних операцій за строками здійснення і змістом; якості активів, рівні ризиків окремих активних операцій; показники, що характеризують залучені кошти (ступінь диверсифікації депозитних операцій, обсяг і якість залучених ресурсів; рентабельності.

Одним з найважливіших індикаторів, що свідчить про вплив ліквідності КБ на їхньої ФБ, є стан ліквідності банківських установ, її нестача чи надлишок. Так, Дж. Генлі стверджує, що надлишкова ліквідність зумовлюється постійним перевищенням грошових потоків у банківську сферу вилучення центробанком (ЦБ) ліквідності з ринку банківських послуг, про що можуть свідчити понаднормові запаси обов'язкових резервів у ЦБ[287].

На думку І. Івасіва і О. Фуксмана, індикаторами ліквідності (а в свою чергу, як вважає дисертант, і ФБКБ) мають бути[91, с.350]: максимальний обсяг відтоку ресурсів протягом операційного дня (станом за кожну годину робочого часу розраховується різниця між відтоком грошових ресурсів та їхнім збільшенням у вигляді вхідних платежів з метою виявлення чистої ліквідної позиції КБ упродовж дня);

доступний залишок грошових ресурсів на початок кожного операційного дня;  
залишок коштів на рахунках топових клієнтів і прогнозні вхідні та вихідні потоки за цими клієнтами впродовж операційного дня;

залишок ресурсів на лоро-рахунках КБ-кореспондентів і планові обсяги операцій цих КБ упродовж операційного дня;

прогнозні обсяги операцій з готівкою, що впливають на стан кореспондентського рахунку КБ.

Доцільно як індикатор ліквідності КБ використовувати і показник чистого стабільного фондування, що визначається як відношення наявних стабільних джерел фондування до необхідного фондування (виходячи з характеристик ліквідності активів і позабалансових позицій КБ і здійснюваних ним операцій) на один рік[224, с.18].

Для оцінки трансмісії ліквідності ринку репо, які, на наше переконання можна використовувати і для оцінки впливу ліквідності на *ФБКБ*, пропонуються такі індикатори[136, с.66-67]:

*загальні ринкові характеристики і структури ринку:*

- загальний обсяг ринку, кількість відкритих позицій і учасників;
- обсягова і строкова структура операцій за видами забезпечення (державні, корпоративні облигації, акції);
- ціна короткострокових фінансових ресурсів: середньозважені відсоткові ставки на ринку в розрізі забезпечення і строків запозичення;
- характеристики операції зворотного репо (з від’ємними відсотковими ставками);
- сегмент форвардних угод, тобто операцій, у яких строк виконання першої частини репо відрізняється від дати угод;

*тривалості ринкової трансмісії (число послідовних операцій з надання ліквідності (тобто трансмісії ліквідності) від одного учасника до іншого:*

- максимальна довжина трансмісійного ланцюжка (максимальне число послідовних операцій з надання ліквідності від нульового (ЦБ і учасники ринку – «чисті» кредитори (покупці ЦП), тобто всі учасники ринку, які в жодній угоді не є позичальниками (продавцями)) до останнього ярусу розподілу ліквідності (визначається як найбільший номер ярусу розподілу ліквідності));
- середня довжина трансмісійного ланцюжка (середнє число послідовних операцій з надання ліквідності, включаючи угоди клієнтів одного брокера (визначається як середнє значення номера ярусу, зваженого на число відкритих

позицій учасників даного ярусу. Значення середньої довжини трансмісійного ланцюжка наближається до ярусу, на якому проводиться найбільше число угод;

– середня зважена довжина трансмісійного ланцюжка (середнє число послідовних операцій з надання ліквідності з урахуванням суми угод (визначається як середнє значення номера ярусу, зваженого на суму відкритих позицій учасників даного ярусу. Середня зважена довжина ланцюжка відповідає ярусу, на якому проводиться найбільший обсяг угод));

*ринкові мультиплікатори:*

– коефіцієнти, що відображають співвідношення обсягу ринку до вхідного на нього потоку ліквідності:

– мультиплікатор № 1 (ступінь впливу первинних кредитів на ринок) – відношення обсягу позицій «овернайт» до сукупного обсягу коштів, наданих нульовим ярусом розподілу ліквідності;

– мультиплікатор № 2 (ступінь впливу на ринок центробанку) – відношення обсягу позицій «овернайт» до обсягу коштів, залучених від центробанку;

– мультиплікатор № 3 (ступінь впливу на ринок первинних кредитів без урахування центробанку) – відношення обсягу позицій «овернайт» за виключенням коштів, залучених від центробанку, до обсягу коштів, наданих нульовим ярусом, за виключенням коштів, залучених від центробанку.

За Базелем III ліквідність характеризується показниками[262]:

короткострокової ліквідності (Liquidity coverage ratio, LCR) (сукупний обсяг високоліквідних активів / чистий відтік грошових коштів за 30 днів  $\geq 100\%$ );

чистого стабільного фондування (The Net Stable Funding Ratio, NSFR) (наявний обсяг стабільних джерел фінансування (Aviabile Stable Factor, ASF) / необхідний обсяг стабільного фінансування (Recuired Stable Factor, RSF)  $\geq 100\%$ ).

На думку Базельського комітету, розкриття LCR призначене для забезпечення поліпшення механізму управління ризиками ліквідності. Адекватний розмір LCR передбачає, що КБ повинні мати достатній обсяг високоліквідних активів у буфері ліквідності, щоб покрити різницю між очікуваними грошовими відпливами і очікуваними грошовими припливами у 30-денний стресовий період. При цьому слід

ураховувати, що високоліквідними активами (high-quality liquid assets, HQLA) є ті, які можна продати на ринку без втрати чи з мінімальною втратою вартості навіть у стресових умовах.

Учасники ж ринку сприймають LCR як інформаційний індикатор стану ліквідності КБ та його здатності виконувати зобов'язання перед інвесторами. Таким чином, зменшення LCR може розглядатися як погіршення фінансового стану КБ і збільшення для нього вартості запозичення, що може ще більше погіршити ситуацію з ліквідністю.

За фінансового циклу обсяг ризиків, які приймає КБ, має проциклічний характер: буфери ліквідності збільшуються у період зростання економіки і зменшуються – у період спаду. Найбільший ризик виникає тоді, коли КБ використовує дешеві короткострокові не депозитні джерела запозичених коштів, тобто кошти, що враховуються в розрахунку LCR з показником високої ймовірності відпливу (highrun-offrate), застосовуються для придбання найризикованіших і, відтак, дохідних ліквідних активів з низькою вагою у загальному обсязі HQLA у чисельнику, тим самим погіршуючи показник LCR[97, с.55-57, 61].

Однак запропонований механізм регулювання ліквідності, на думку багатьох експертів, здається недостатнім для попередження нових фінансових криз. У зв'язку з цим постає завдання побудови економічної моделі вилучення коштів з КБ (т.з. bank run), яка в ідеалі має зосереджуватися не тільки на поведінці вкладників, але й на операціях окремого КБ з іншими КБ. У випадку з вкладниками ми маємо справу з економічною психологією, раціональним та ірраціональним типами поведінки людей. На міжбанківському ринку кожний КБ тією чи іншою мірою схильний до ризику зараження, коли наслідки паніки щодо одного КБ можуть перекинутись на конкретний КБ, а також до ризику втрати доступу до ліквідності з боку інших КБ та ЦБ[121, с.227].

З огляду на наявність ринку для швидкого перетворення ліквідних активів на гроші (за стабільності цін) і оборотність, тобто можливість відшкодування первинних інвестицій з мінімальним ризиком, доцільно використовувати такі індикатори, як:

ліквідні активи першої черги (залишки грошових коштів (каса, коррахунок в ЦБ, рахунки НОСТРО (за мінусом незнижуваних залишків, визначених договорами), а також сальдо розміщених і залучених стандартних овернайтів);

ліквідні активи другої черги (торговий портфель ЦП й інші активи зі стабільними ринковими котируваннями, які можна конвертувати в грошові кошти без збитку для КБ[146, с.22].

Індикаторами ліквідності ЦП у розпорядженні КБ є: час, за який потенційно може бути проданий ЦП, і потенційні фінансові втрати за його продажу[98].

Існує й думка, що ще одним із показників, який може застосовуватися як індикатор загроз *ФБКБ* структурного елемента «*кредитна безпека*» є коефіцієнт критичної ліквідності, що характеризує ступінь погашення реальних зобов'язань КБ його ліквідними активами (всі ліквідні активи КБ / усі його зобов'язання). Що більше цей коефіцієнт, то вищий і захист КБ, оскільки обсяг грошових коштів у ліквідних активах більший, а відтак, у КБ більше можливостей з погашення своїх зобов'язань. За низького коефіцієнта і його наближенні до нуля можна однозначно припускати негативну тенденцію наростання загрози ФБ унаслідок відсутності ліквідних активів для погашення боргів. Для показника критичної ліквідності порогове значення має бути не менше 0,2[38].

Натомість показник короткострокової ліквідності достатньо добре виявляє проблемні банки, яких позбавили ліцензії внаслідок втрати ліквідності[35, с.94].

На наш погляд, вищезазначені індикатори, хоча й характеризують різні аспекти ліквідності КБ, її вплив на їхню ФБ, проте неповною мірою комплексно відображають стан цього дуже складного явища. Ось чому, на наше переконання, перелік даних індикаторів має бути розширений за рахунок виокремлення, насамперед, такого індикатора, як *дефіцит/профіцит ліквідності на ринку позикового капіталу*, що виникає внаслідок підвищення/зниження вартості запозичень для КБ і є провісником або виникнення кризи ліквідності або убезпечення від неї. Саме цей показник може характеризувати рівень *ресурсоутворювальної* загалом і *кредитної безпеки* КБ зокрема, а також їхніх *боргової і валютної безпеки*.

Крім того, індикатором ліквідності може бути *наявність/відсутність істотної й стійкої невідповідності активів і пасивів КБ за строками і валютами.*

Серед індикаторів ліквідності КБ має бути і *обсяг монетизації ЦБ державного боргу завдяки викупу ним державних ЦП*, що формує додаткову грошову пропозицію.

Вагомими *індикаторами внеску ліквідності у забезпечення ФБКБ*, на наш погляд, можуть слугувати:

динаміка частки депозитів до запитання у його депозитному / ресурсному портфелях, а також їхній вплив, відношення наданих кредитів до депозитів;

максимальний розмір залучених вкладів / депозитів населення;

коефіцієнт трансформації короткострокових фінансових ресурсів у довгострокові, що характеризує межу можливого вкладання перших у середньо- і довгострокові інвестиції;

максимальний розмір зобов'язань КБ перед КБ / фінансовими організаціями-нерезидентами;

рівень ліквідності активів КБ (частка ліквідних активів у його сумарних активах);

перерозподіл ліквідності в іноземній валюті у ліквідність у національній валюті;

зміна частки ліквідних активів порівняно з попереднім роком (визначає компромісний вибір КБ між вкладеннями в ліквідні і неліквідні активи);

недоотриманий прибуток унаслідок відволікання ресурсів для підтримки ліквідності;

відхилення від нормативів банківської ліквідності.

Про стан управління ліквідністю КБ і підтримання його *ФБ* може свідчити і *дохідність вкладення його ліквідних/високоліквідних активів*, а також величина позабалансових зобов'язань.

Доцільно як індикатор використовувати *витрати КБ на додаткову ліквідність* для своєчасного виконання своїх зобов'язань. При цьому слід ураховувати, що використання КБ для зниження таких витрат активів, заявлених як забезпечення в межах пруденційних вимог, хоч і дозволяє КБ скоротити такі витрати, але спричиняє

додаткові ризики для них, оскільки використання активів для певних цілей унеможлиблює їхнє використання для інших (скажімо, для покриття короткострокових розривів ліквідності у час виконання своїх зобов'язань)[261].

Водночас, серед індикаторів ліквідності, що тією чи іншою мірою можуть зумовлювати рівень *ФБКБ*, слід виокремлювати не лише кількісні, а й якісні. Так, серед останніх правомірно виділяти *пастку ліквідності (liquidity trap)* – ситуацію в економіці, коли додаткова пропозиція грошей ЦБ не зумовлює додаткове зростання попиту в економіці[63, с.45], *добросовісність КБ у виконанні платежів, культуру взаємовідносин з контрагентами, здатність КБ випускати ЦП, що користуються попитом на ринку.*

Для забезпечення вагомого місця і ролі ліквідності КБ у дотриманні їхньої *ФБ* необхідні:

об'єктивна ідентифікація ризиків утрати ліквідності, її незбалансованості, утворення надлишкової ліквідності;

дієвий моніторинг статус-кво у цій сфері;

адекватне управління ліквідністю як окремих КБ, так і БС загалом.

## **Висновки до розділу 1**

Дослідження теоретико-методологічних засад визначення впливу ліквідності КБ на його *ФБ* дозволяє зробити такі висновки:

1. Під ліквідністю КБ слід розуміти: їхню сьогоденну і потенційну спроможність (як у нормальних, так і стресових умовах), за необхідності, мінімізуючи витрати, вчасно перетворити свої активи у готівку і безготівкові кошти для своєчасного здійснення повних розрахунків з кредиторами, контрагентами, клієнтами за своїми реальними (відображеними у балансі коштами до запитання, депозитами, залученими міжбанківськими кредитами, коштами кредиторів й іншими запозиченими коштами) і умовними (позабалансовими: гарантіями і поручництвами, наданими банками, невикористаними кредитними лініями і виставленими акредитивами) зобов'язаннями, та забезпечення нарощування кредитно-інвестиційних портфелів з урахуванням їхньої оптимальної структури і якості, а



також результативності і ефективності свого функціонування; досягнення максимально можливої спряженості / збалансованості банківських активів і пасивів за строками, валютами, ціною залучених, запозичених і наданих ресурсів.

2. Ліквідність КБ доцільно класифікувати за такими класифікаційними ознаками: наявність; характер; обмеженість; динамічність; збалансованість; рівень, необхідний для безпечного функціонування КБ; строки погашення зобов'язань; форма; джерела виникнення; напрям використання фінансових ресурсів; сталість; ступінь поширення; джерело надання; первинність; унормованість; адекватність; об'єкт; цілі управління; вид валюти; вимірність; ціна; контрольні точки; вектор; керованість; методи підтримки; достатність; підтримування. Такий підхід уможлиблює підвищення рівня обґрунтованості управління ліквідністю КБ.

3. Ліквідність КБ, поряд із загальновідомими, зумовлюється і такими чинниками, як: асортимент і якість здійснюваних КБ операцій і послуг; кількість і якість інструментів забезпечення ліквідності; однорідність / альтернативність джерел залучення коштів; характер розв'язання КБ дилем «ризик-доходи» / «ліквідність-рентабельність» та тріади фінансового менеджменту «ліквідність-рентабельність-банківські ризики» за центрами ліквідності; використання в управлінні нею трансформації активів / стратегії позикової (покупної) ліквідності; необґрунтоване визнання КБ неплатоспроможними; приплив / відтік іноземного капіталу у БС і національну економіку загалом; співвідношення реальних і умовних зобов'язань КБ; рівень коштів на коррахунках КБ; наявність / відсутність вимоги до КБ формувати частину обов'язкових резервів на рахунку в ЦБ; залежність (її відсутність) КБ від рефінансування ЦБ; збільшення / зменшення коштів бюджетів та загальнодержавних позабюджетних фондів у КБ; частка кредитів в активах КБ; виконання / неповне / невчасне виконання/невиконання дебіторами своїх зобов'язань; досконалість / недосконалість оцінки кредитоспроможності позичальників КБ; рівень відсоткових ставок і наявність / відсутність оподаткування відсотків за депозитами; зростання / скорочення кредитування національної економіки; частка міжбанківського кредиту у запозиченнях КБ; надмірна / недостатня концентрація джерел фондування КБ; можливість / неможливість швидкої беззбиткової конверсії фінансових активів;

безперебійність функціонування системи безготівкових розрахунків; наявність дієвого моніторингу рівня ліквідності як регулятором, так і КБ.

4. Під ФБКБ слід розуміти: об'єкт управління, зумовлений за його наявного ресурсоакумулюючого потенціалу фінансовим станом КБ, що забезпечує його ефективну життєдіяльність і поступальний розвиток, мінімізацію загроз / ризиків його активам, фінансовим незалежності / стійкості / стабільності / гнучкості / рівновазі та надійності, і результат управлінських впливів на здійснення банківських операцій, реалізацію банківських продуктів і надання банківських послуг та зниження волатильності ціноутворення на них; стан захищеності фінансових інтересів / майнових прав власників, акціонерів, топ-менеджменту, персоналу КБ, його клієнтів / контрагентів. Структурними елементами ФБКБ є: ресурсоутворювальна, депозитна, кредитна, валютна, боргова, інвестиційна, податкова безпеки, безпека доходів і витрат, безпека у сфері міжнародних розрахунків і платежів, безпека ліквідності.

5. Під безпекою ліквідності слід розуміти такий стан ліквідності КБ, що характеризується її достатністю, збалансованістю та стійкістю / стабільністю. Значущість виокремлення цієї складової ФБКБ зумовлюється тим, що КБ разом з ЦБ у країнах з банкоцентричним фінансовим сектором є головними постачальниками ліквідності господарського комплексу, а ліквідність окремих КБ є основою забезпечення ліквідності (а, відтак, і ФБ) БС загалом, а також гарантом платоспроможності, дохідності (за її оптимальних параметрів), надійності, фінансових стійкості / стабільності банківських установ. Водночас, належне управління ризиками утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності в КБ / дезагрегації ліквідності балансу КБ є дієвим засобом убезпечення депозитів, позик від коливань циклів ділової активності і сезонних коливань, а також коштів для формування портфелів активів КБ.

6. Безпека ліквідності КБ, впливаючи на його платоспроможність, фінансову стійкість / стабільність / гнучкість / рівновагу, надійність і конкурентоспроможність, зумовлює його ресурсоутворювальну, депозитну, кредитну, валютну, боргову, інвестиційну, податкову безпеку та безпеку доходів і витрат, безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів, а, відтак, і ФБКБ загалом. Водночас, за надлишкової ліквідності КБ остання може провокувати зниження рівня валютної й інфляційної безпеки держави.

7. Місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ, на відміну від підприємств реального сектору, зумовлюється тим, що грошові кошти в КБ є одночасно обіговим капіталом і результатом банківської діяльності. Крім того, місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ зумовлюється тим, що їхня ліквідність є: відмінним від ліквідності інших господарюючих суб'єктів явищем, зумовленим необхідністю не лише сплачувати за своїми наявними й потенційно можливими зобов'язаннями, а й зберігати свою вартість; однією з основних цілей, умов і якісних властивостей (характеризує надійність / конкурентоспроможність / фінансову стійкість / фінансову стабільність / ФБ / соціально-економічну ефективність) діяльності КБ; за її нестачі є однією з підстав (поряд з нестачею капіталу, неплатоспроможністю, непрозорістю структури власності, частою зміною топ-менеджменту, надмірним кредитуванням пов'язаних осіб) відкликання ліцензій у КБ; ліквідність застави є основою об'єктивної оцінки будь-яким КБ кредитного ризику, прийняття рішення про розмір заставної вартості і забезпеченості надаваних кредитів; спроможністю залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових ринках; чинником функціонування БС і грошово-кредитної системи загалом; важливим чинником репутації КБ / довіри клієнтів і контрагентів до КБ, неодмінною умовою їхнього залучення; засобом задоволення клієнтського попиту на кредитні ресурси і грошового попиту клієнтів, що здійснюють платежі за своїми розрахунковими / поточними рахунками, а також вимог вкладників у разі своєчасного і дострокового вилучення ними депозитів; збереження коштів за рахунок беззбиткового продажу активів і обмеження вартості залучених ресурсів; запобіжником відтоку коштів клієнтів з КБ, продажу активів і залучення ресурсів за не вигідними цінами; за надмірного рівня –

обмеженням банківської активності, зумовленим відсутністю попиту на збільшену грошову пропозицію КБ / привабливістю депозитних операцій з ЦБ, зниженням дохідності операцій КБ й їхньої інвестиційної привабливості; невикористанням потенціалу КБ зі збільшення строків фінансових вкладень; за недостатнього рівня – дефіцитом вільних ресурсів, нездатністю КБ надавати в затребуваному обсязі кредити й обслуговувати клієнтські платежі та випущені ним ЦП, відповідати за майбутніми зобов'язаннями; зростанням ризиків втрати КБ платоспроможності, передумовою їхнього потенційного банкрутства; передбачає створення бодай мінімального резерву ліквідних коштів, які є способом сек'юритизації, знижують банківські ризики.

Основні результати дослідження знайшли відображення в таких публікаціях дисертанта[180, 181, 182, 183, 186, 187].

## РОЗДІЛ 2

# ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

### 2.1. Характеристика підсистем системи управління ліквідністю у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків

Аналіз численних наукових джерел з питань управління ліквідністю дає змогу зробити висновок про:

неоднозначність тлумачення сутності ліквідності КБ та її різновидів, рівнів, чинників, що її зумовлюють; індикаторів оцінки; методів управління нею і побудови його цілісної системи; її місця і ролі у забезпеченні ФБКБ;

недостатню увагу у наукових колах до системного підходу до поняття «інтегроване управління ліквідністю». Натомість, цілком поширеними є напрацювання на тему формування комплексної системи управління ліквідністю чи комплексного управління активами та пасивами, де ключова роль надається переважно фінансовій складовій цього процесу[91, с.349].

Природа ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів/нерівномірного розподілу ліквідності недостатньо вивчена, зокрема, не досліджене питання, який характер переважно мають такі ризики: ідіосинкратичний (англ. idiosyncratic; греч. *ídios* – своєрідний, особливий, незвичний; *śynkrosis* – змішування) чи систематичний?[207, с.438]

Вбачається й недостатня увага до моделювання ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої / неможливості отримання грошових коштів / нерівномірного розподілу ліквідності, тоді як недоліком існуючих моделей є недоврахування ефектів, зумовлених часовою структурою активів і пасивів.

Здійснений автором аналіз дозволив з'ясувати, що чинна *нормативно-правова база* не виокремлює підтримання ліквідності КБ як мету грошово-кредитної політики

НБУ, хоча Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік та середньострокову перспективу[178] передбачають, що:

досягнення операційної мети монетарної політики забезпечуватиметься за рахунок проведення операцій із регулювання ліквідності за обліковою ставкою (або близькою до неї у разі проведення операцій аукціонного типу);

з урахуванням структурної позиції ліквідності БС (профіцит або дефіцит) та її обсягів, а також з метою надання КБ більшої гнучкості в управлінні власною ліквідністю для реагування на підвищену турбулентність на фінансових ринках НБУ здійснюватиме гнучку адаптацію операційного дизайну монетарної політики шляхом зміни частоти, строків на обсягів операцій з підтримання ліквідності та розміщення депозитних сертифікатів, зміни переліку прийнятної застави, яку КБ можуть надавати для отримання рефінансування;

НБУ продовжить уважно стежити за ситуацією, щоб оцінити можливу потребу в інших заходах з забезпечення ліквідності, водночас, зберігаючи належну практику управління ризиками.

Поряд з цим, чинна нормативно-правова база не регламентує належним чином всі аспекти управління ризиком утрати ліквідності. Так, зокрема, хоча Базель III містить такі обов'язкові параметри контролю за цим ризиком, як коефіцієнти ліквідного покриття та чистого стабільного фінансування, проте, не визначає чіткі параметри капіталу для покриття ризику втрати ліквідності, наголошуючи лише на принципах, що враховують розрив строків погашення активів і зобов'язань КБ[69].

Крім того, Базель III не наголошує на необхідності прогнозування ліквідності з огляду на її потенційні зміни за стабільності статей банківського балансу, змін макроекономічного середовища.

В уточненій БКБН в 2006 р. версії Наріжних принципів ефективного банківського нагляду знайшли відображення ризик утрати ліквідності, необхідність усім КБ мати власну політику управління ліквідністю та щоденно управляти ризиками, а також мати план вирішення проблем з ліквідністю у разі форс-мажору. У 2008 р. БКБН видано документ «Управління ризиком ліквідності і завдання в процесі нагляду», що дозволяв на перший план висунути такі проблеми, як фінансування

ринку капіталу, ризик-менеджмент ліквідності, сек'юритизація, національні режими ліквідності.

На початку світової фінансової кризи БКБН випустив «Принципи належного управління і нагляду за ризиком ліквідності»[174] за такими основними напрямками, як:

виявлення КБ необхідного рівня ризику банківської ліквідності, враховуючи свою стратегію і місце в банківській сфері;

підтримання КБ необхідного рівня банківської ліквідності, включаючи «подушку» ліквідних активів;

розподіл витрат і ризиків від підтримання належного рівня ризику ліквідності за значущими напрямками ділової активності;

оцінка і виявлення повного переліку ризиків ліквідності, в т. ч. ризиків за зобов'язаннями, що мають умовний характер;

створення і застосування «жорстких» (з урахуванням максимально несприятливих умов) стрес-сценаріїв;

розробка результативних планів фінансування в разі непередбачуваних ситуацій;

управління внутрішньоденною ліквідністю і активами, що використовуються як забезпечення (наприклад, з ЦБ), включаючи інформацію за внутрішньоденними кредитами і кредитами овернайт;

публічність відомостей з аналізу управління ризиком банківської ліквідності.

В опублікованому в 2009 р. БКБН документі «Принципи ефективної практики стрес-тестування і нагляду»[175] зазначалося, що КБ має розроблятися певна програма стрес-тестування, яка б уможливила контроль за ризиками, поліпшення управління банківською ліквідністю, зовнішній і внутрішній обміни інформацією[234, с.20-21, 23].

НБУ, встановлюючи нормативи ліквідності, багато років лише опосередковано брав до уваги рівень капіталізації КБ, їхній масштаб / розмір, специфіку діяльності, доцільність диференційованого (стандартного й спрощеного) порядку звітності для перевірки необхідних *безпекових показників*, що не могло не позначатися негативно

на рівні їхньої *ФБ*. Формули, що визначали значення таких нормативів, не враховували й інші чинники, що впливають на ліквідність КБ. Водночас, середні значення нормативів не враховують розмежування КБ на такі, що мають дефіцит чи надлишок ліквідності.

Норматив Н5 (поточної ліквідності) не враховував, що: не всі депозити залишать КБ, не всі кредити будуть погашені; враховуються статичні залишки з огляду на строковість.

Натомість, LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю) моделює ліквідну позицію КБ за умов реалістичного стресу, оперує очікуваними майбутніми грошовими потоками, де різні складові мають різну вагу залежно від їхньої ліквідності. Особливостями його запровадження в Україні є:

нерозвиненість ринку ЦП та дефіцит високоякісних ліквідних активів (ВЛА), особливо у іноземній валюті (у зв'язку з чим при розробленні LCR враховувалися: один рівень активів замість трьох (1, 2А, 2В); вичерпний перелік ВЛА; ОВДП за вартістю, за якою приймаються як забезпечення за кредитами рефінансування);

неможливість швидко і у значних обсягах конвертувати гривню у іноземну валюту для покриття відтоків у іноземній валюті (враховуються: валютні ОВДП зі строком до погашення >30 днів як гривневі активи; вимоги до LCR не тільки в єдиній валюті, але й в іноземній валюті);

нерелевантність європейських критеріїв стабільності роздрібних депозитів (враховуються депозити строкові і на вимогу замість стабільних і менш стабільних);

найбільш стресовий сценарій – 2014 р. (БКБН розробив LCR на основі сценарію кризи 2007-2008 рр.) (здійснюється власне калібрування коефіцієнтів відтоків);

законодавча заборона кредитів фізичним особам в іноземній валюті (коефіцієнт находжень = 100% замість 50% (всі надходження залишаються в розпорядженні КБ і не йдуть на нове кредитування))[216].

Разом з тим, у чинних законодавстві і нормативних документах НБУ відсутні: усталеність й однозначність тлумачення норм; виокремлення ліквідності КБ для вітчизняного і міжнародного ринків, формування ліквідних міжнародних активів українських банківських установ, що покривають їхні зовнішні боргові зобов'язання.



Це, звичайно, негативно позначається на *борговій, інвестиційній, валютній безпеках, безпеці ліквідності КБ і ФБКБ* загалом.

Крім того, у вітчизняній практиці економічні нормативи є по суті нормативами ліквідності балансу КБ, тоді БКБН розглядає їх як нормативи ліквідності бізнес-процесів банківських установ.

Водночас, позитивно на ліквідності КБ / *безпеці ліквідності* мають позначитися регуляторні новації НБУ, запроваджені регулятором останніми роками. Так, в 2016 р. НБУ було запроваджено новий інструмент екстреної підтримки ліквідності КБ – Emergency liquidity assistance – для покриття тимчасового дефіциту ліквідності КБ за вичерпання інших джерел її підтримки. КБ в 2017 р. було створено умови для більш ефективного управління своєю валютною ліквідністю завдяки збільшенню можливого обсягу купівлі валюти на міжбанківському ринку у власну позицію з 0,5% до 1% від розміру регулятивного капіталу, що позитивно позначилося на *ресурсоутворювальній, кредитній, валютній безпеках, безпеці ліквідності КБ і ФБКБ* загалом.

Для більш точної оцінки ліквідності НБУ запровадив:

у 2018 р. новий пруденційний норматив – коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу коштів з КБ протягом 30 днів з урахуванням стрес-сценарію[83, с.22], що сприяло підвищенню рівня *ресурсоутворювальної, депозитної безпек, безпеки ліквідності КБ і ФБКБ* загалом ;

у лютому 2020 р. НБУ уточнив вимоги до виконання нормативу LCR в іноземній валюті для КБ, співвідношення зобов'язань яких в іноземній валюті до усіх зобов'язань становить менше 5%. Такі КБ розраховуватимуть LCR в іноземній валюті для цілей нагляду, проте не матимуть зобов'язання забезпечувати дотримання його значення на рівні 100%. Такий підхід зменшить регуляторне навантаження на КБ, які не працюють з іноземною валютою[150], сприятиме підвищенню рівня *валютної безпеки, безпеки ліквідності КБ і ФБКБ* загалом;

у 2020-2021 рр. (з серпня і до кінця 2020 р. у тестовому режимі, з 2021 – обов'язково для застосування) – коефіцієнт чистого стабільного фінансування або

NSFR (англ. Net Stable Funding Ratio) (мінімальне значення – не менше 100%), який визначає мінімальний рівень ліквідності КБ на горизонті 1 рік та розраховується як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування (сума складових пасивів (регулятивний капітал та зобов'язання), зважених на встановлені НБУ відповідні коефіцієнти, які відображають рівень їхньої стабільності) до обсягу необхідного стабільного фінансування (сума складових активів та позабалансових зобов'язань, зважених на установлені НБУ коефіцієнти, які характеризують їхню ліквідність), що стало важливим кроком у гармонізації вимог до ліквідності українських КБ з нормами законодавства ЄС та рекомендаціями БКБН після запровадження LCR та нових стандартів організації системи управління ризиками в КБ України[149]. Це має позитивно позначитися на *ресурсоутворювальній безпеці, безпеці ліквідності КБ і ФБКБ* загалом. Водночас, слід зазначити, що застосування нормативу NSFR супроводжується кількома невирішеними питаннями, серед яких, зокрема, проблематичність залучення вітчизняними КБ стабільного довгострокового фінансування завдяки емісії, а також необхідність при розрахунку цього нормативу аналізу власних історичних даних й певних припущень, що певною мірою знижує *боргову, інвестиційну безпеку, безпеку ліквідності КБ і ФБКБ* загалом;

у серпні 2020 р. затвердив підхід до визначення справедливої вартості муніципальних облігацій, які можуть бути включені до пулу застав за кредитами рефінансування. Оцінка таких ЦП здійснюватиметься з урахуванням властивого їм кредитного ризику, який відповідає жорстким обмеженням, установленим Бюджетним кодексом України. Включення цих облігацій до пулу застав сприятиме розширенню інструментарію КБ з регулювання власної ліквідності, а також розвитку регіональних інфраструктурних проєктів та ринку ЦП загалом. Крім того, фінансова стійкість КБ також посилилася завдяки змінам законодавства у 2015 р. – відтоді вони отримали право не повертати вклади населення достроково на першу вимогу клієнтів. Це, безумовно, позитивно позначилося на *ресурсоутворювальній, кредитній, депозитній, борговій* складових зокрема і *ФБКБ* загалом;

у 2020 р. КБ отримали можливість довгострокового рефінансування на строк до 5 років за відсотковою ставкою, що дорівнює ключовій ставці. Це дозволило зберігати

ліквідність БС на високому рівні. З березня частоту планових тендерів з розміщення депозитних сертифікатів та надання короткострокових кредитів рефінансування було збільшено вдвічі. Також був подовжений строк надання кредитів рефінансування спочатку з 14 до 30 днів, а пізніше й до 90 днів. Це уможливило КБ за потреби, звертаючись до НБУ, оперативно покривати касові розриви ліквідності. Зменшення строковості депозитних сертифікатів з 14 до 7 днів сприяло зростанню гнучкості в управлінні ліквідністю, зниженню невизначеності та поліпшенню очікувань учасників ринку[80, с.5,19], що, безумовно, позитивно впливатиме на підвищення *безпеки ліквідності КБ і ФБКБ* загалом.

Крім того, було розширено перелік прийнятної застави за кредитами для екстреної підтримки ліквідності КБ. Відтепер заставою за ЕЛА можуть виступати майнові права за кредитними договорами з юридичними особами не тільки в гривні, а й в іноземній валюті – доларах США та євро – з пониженими коригуючими коефіцієнтами; до переліку прийнятної застави також включені майнові права за кредитними договорами з юридичними особами п'ятого класу (раніше – не нижче четвертого), що має спричинити підвищення *кредитної безпеки КБ*.

Було внесено зміни і до порядку вирахування вартості непрофільних активів з капіталу КБ. З січня 2021 р. КБ мають зменшувати капітал на 25% вартості непрофільних активів, що тривалий час зберігаються на їхніх балансах. Йдеться переважно про об'єкти житлової та комерційної нерухомості, які КБ стягнули як заставне майно за кредитами. З огляду на несприятливий вплив коронакризи на ринок нерухомості, НБУ продовжив з 1 до 3 років період утримання майна на балансі без вирахування з капіталу, позаяк КБ не мали змоги реалізувати отримані нещодавно активи до початку кризи. Після 2022 р. КБ повернуться до нормального графіка вирахування вартості непрофільних активів: для житлової нерухомості – через 2 роки, для інших активів – через 1 рік.

У другій половині 2021 р. відбулося підвищення ваг ризику для незабезпечених споживчих кредитів та розпочалася імплементація процесу оцінки КБ достатності внутрішнього капіталу і внутрішньої ліквідності (ІСААР/ІЛААР).

З 1.04.2021 запроваджено NSFR як норматив на рівні 80% з поетапним підвищенням до 100% у квітні 2022 року. Впровадження цього нормативу спершу було заплановано на початок 2021 р., проте у зв'язку з підвищеним операційним навантаженням на КБ через пандемію відтерміноване на квартал[82].

Крім того, НБУ змінив графік проведення тендерів та строковість стандартних інструментів регулювання ліквідності. Розміщення депозитних сертифікатів та надання короткострокових кредитів рефінансування відтепер відбуватиметься вдвічі частіше. Двотижневі депозитні сертифікати стануть тижневими, а короткострокові кредити рефінансування, граничний строк яких раніше становив 14 днів, тепер видаються на строк до трьох місяців. Ставка за цими інструментами залишатиметься на рівні облікової ставки НБУ[83, с.43], що позитивно позначатиметься на *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній безпеках і безпеці ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Водночас, як виявлено в ході дослідження, до вад *регулятивної й наглядової політики з дотримання вітчизняними КБ належного рівня ліквідності* можна віднести:

розвиток схемних способів залучення коштів з метою, яка принципово розбігається з нагромадженням заощаджень клієнтів[166, с.247]: залучення депозитів з метою: 1) фіктивного забезпечення наданих кредитів; 2) оптимізації податків на доходи громадян-власників підприємств; 3) виплати доходу акціонерами замість дивідендів; 4) підтримання ілюзорної ліквідності КБ, що підриває *депозитну, кредитну безпеку, безпеку доходів і витрат й ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом;

поширення на МБР у 2008-2015 рр. схемних операцій з метою штучного підтримання ліквідності та «розбавлення» коштів фізичних осіб у пасивах для уникнення статусу спеціалізованого ощадного банку з необхідністю дотримання більш жорстких нормативів ліквідності, капіталу і кредитного ризику[166, с.255]: 1) два КБ уклали зустрічні угоди з розміщення-залучення ресурсів в одній або різних валютах; 2) три і більше КБ уклали ланцюгові угоди для циркуляції ресурсів всередині «групи»; 3) один КБ виступав центральним контрагентом для кількох КБ,

своєрідним вузлом. Це не може негативно не позначатися на *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній безпеках, безпеці ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Дослідження автора засвідчило, що невирішеними питаннями у *методичних підходах до з'ясування ролі ліквідності КБ у забезпеченні ФБКБ залишаються:*

розмаїття підходів до виміру ліквідності балансу, що спричиняє відсутність доступної й повсюдно прийнятної формули для розрахунку потреб КБ у ліквідних коштах;

складність оцінки за визначення рівня *ФБКБ безпеки вкладень* унаслідок наявності відмінності економічних інтересів учасників ринку банківських послуг;

неврахування моделями управління ліквідністю та банківськими ризиками впливу на ризики *утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ* розмірів кредитів й адекватності цін об'єктів, що кредитуються, темпам економічного розвитку;

відсутність чітких підходів до визначення ефективного рівня ліквідності банківських установ, механізму управління ним, а також розробленої методики оцінки цільового використання отриманої ліквідності;

менша вивченість стрес-тестування рівня ліквідності БС, ніж стрес-тестування банківських портфелів, фінансової стабільності і достатності капіталу, внаслідок нечисленності інструментів дистанційного аналізу стану ліквідності порівняно з внутрішньобанківськими моделями;

неточність оцінки дати втрати КБ ліквідності і характеристик фондування для її відновлення;

використання у розрахунках коефіцієнта поточної ліквідності оборотних активів істотної частини вартості активів, що повільно реалізуються, не беруть участі в обігу у звітному періоді, що викривляє оцінку платоспроможності, структури бухгалтерського балансу;

не врахування індикаторами оцінки капіталу КБ за ризик-орієнтованого нагляду ризику наявності фіктивного капіталу, що виникає внаслідок кредитування бізнесу власників банківської установи;

складність фінансово-економічної інтерпретації комплексного критерію, що базується на показниках ліквідності й дохідності, визначення їхніх вагових коефіцієнтів;

відсутність адекватного інструментарію довгострокового прогнозування ліквідності КБ, неповне відображення у прогнозах ліквідності інформації про кредитні дефолти й інші ризиковані події;

складність оцінки ризику концентрації внаслідок суб'єктивної можливості менеджерів КБ визначити ступінь його схильності до цього ризику й вжити процедури з його виявлення і нейтралізації.

Ці аспекти зумовлюють зниження рівня *ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної безпеки, безпеки ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Оцінка ліквідності, яка може бути використана в оцінці *ФБКБ*, присутня в численних методиках, що використовуються у вітчизняній і зарубіжній практиці (додаток В), які мають свої специфічні переваги й недоліки.

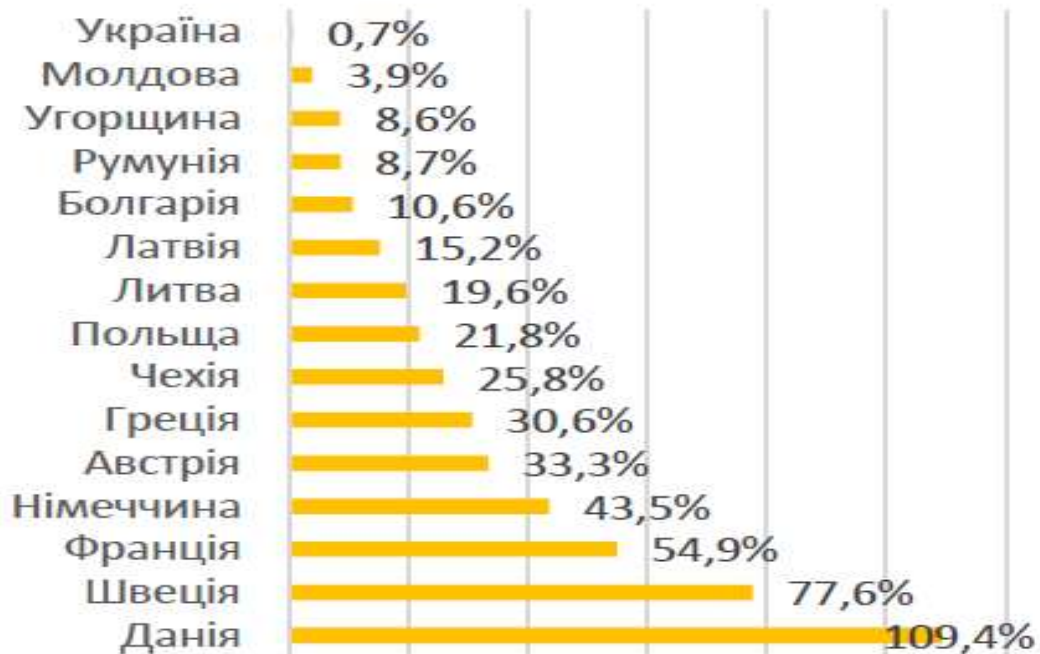
Оскільки представлені методики поодиночі не можуть дати повною мірою обґрунтовану оцінку стану ліквідності КБ і її впливу на *ресурсоутворювальну, депозитну, кредитну, валютну, боргову, інвестиційну, податкову безпеки, безпеку доходів і витрат, безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів, безпеку ліквідності КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом, слід застосовувати комплексний підхід/синтез різних методичних підходів до такої оцінки.

Серед виявлених автором недоліків *організації забезпечення ліквідності вітчизняних КБ* доцільно виокремити:

відсутність ефективного механізму перерозподілу грошових коштів між КБ на МКР / забезпечення вільного перетоку грошових коштів між КБ;

вкрай незначний рівень іпотечного кредитування (рис. 2.1) (за 2020 р. КБ видали іпотечних кредитів на 3,8 млрд грн, що на 36% більше порівняно з 2019 роком. Ринок житлової іпотеки залишається концентрованим: трохи менше 90% нових

кредитів видають 5 КБ. Майже всі нові видачі – це кредити на вторинне житло. Середня сума кредиту зростає, але умови кредитування залишаються консервативними. Якщо у 2019 р. середня сума кредиту становила близько 516 тис. грн, то у 2020 р. – 663 тис. грн. Середній розмір іпотечного кредиту на купівлю первинної нерухомості у 2020 р. становив 682 тис. грн, вторинної – 660 тис. грн)[197];



**Рис. 2.1. Відношення іпотеки до ВВП в 2020 році за країнами**

Джерело:[197]

неврегульованість та непрозорість первинного ринку нерухомості, що створює ризики як для приватних інвесторів, так і для КБ-кредиторів (КБ віддають перевагу роботі із вторинним ринком: лише близько десятої частини нових кредитів надається на житло в новобудовах);

слабкі розвиток і ліквідність вітчизняного ринку ЦП.

Безумовний інтерес становить компаративна оцінка вітчизняного і зарубіжного досвідів управління ліквідністю в забезпеченні ФБКБ. Так, регламентація оцінки ліквідності КБ у країнах світу відбувається таким чином (табл. 2.1).

Таким чином, в Україні КБ для управління ліквідністю послуговуються як і в багатьох країнах як нормативними показниками ЦБ, так і власно розробленими, що більшою мірою враховують специфіку функціонування конкретних банківських установ.

Таблиця 2.1

**Регламентация оцінки ліквідності КБ у країнах світу**

Країни	Стан регламентації оцінки ліквідності КБ
США	Узаконена система виміру ліквідності відсутня. Її визначення і підтвердження є завданням керівництва КБ. Вибір показників для оцінки ліквідності може змінюватися залежно від: 1) ринку, на якому функціонує банк; 2) типу чи виду банку; 3) змісту і набору банківських операцій.
Японія	Ліквідність вимірюють на основі фінансових коефіцієнтів, що обраховуються за балансами і відображають ліквідність балансу; визначення потреби в ліквідних коштах з урахуванням грошових потоків КБ у відповідних періодах. Співвідношення між статтями балансу вводять самі КБ.
Велика Британія, Німеччина	КБ використовують як встановлені централізовано нормативні показники, так і власні
Франція	Банк Франції не вимагає від КБ дотримуватись ідентичних за значенням нормативів, КБ можуть обчислювати власні коефіцієнти
Киргизія	З метою управління ризиком утрати ліквідності за нормативним документами НБ КР створюються внутрішні нормативні документи КБ, що відображають: 1) припустимий рівень ризику ліквідності, що встановлюється радою директорів; 2) перелік повноважень і відповідальності, що розмежовуються і визначають ся з метою встановлення відповідальності відділу за встановлення, оцінку і контроль ризику втрати ліквідності КБ. Необхідний вимір потреб КБ у ліквідності; 3) планування не передбачуваних обставин – вжиття чітких і негайних заходів у разі недотримання рівнів ліквідності, в т.ч. і плани по вторинному джерелу фінансування КБ; 4) структура активів і зобов'язань – установа оптимального співвідношення активів і зобов'язань, створення стратегії за строками погашення активів і зобов'язань; 5) джерела фінансування – необхідне визначення бажаної, відповідної діяльності КБ, джерел фінансування, передбачення диверсифікації за джерелами фінансування; 6) заходи з усунення непередбачуваних обставин – плани за вторинним джерелом фінансування КБ, що передбачають вжиття чітких і негайних заходів у разі кризи; 7) системи виміру ліквідності – визначення методів прогнозування майбутніх грошових потоків КБ для оцінки ступеня ризику втрати ліквідності, до якого КБ може бути схильний за поточних і прогнозованих негативних тенденцій; 8) опис управлінської інформаційної системи – політика визначає вид, періодичність на- даної звітності з управління ризиком утрати ліквідності
Україна	Оцінка ліквідності здійснюється як за затвердженими НБУ нормативами ліквідності, так і за самостійно розробленими КБ нормативними показниками

Складено автором за: [23, с.51; 244; 233, с.154-155]

**Оцінюється ліквідність КБ у країнах світу таким чином (табл. 2.2).**

Таблиця 2.2

**Показники оцінки ліквідності КБ у країнах світу**

Країни	Стан регламентації оцінки ліквідності КБ
США	Накопичений КБ досвід зумовив найчастіше застосування таких показників. Перша група показників характеризує співвідношення ліквідних активів і депозитів. При цьому використовуються два показники: 1. Первинні резерви (каса + коррахунок в ЦБ)/Депозити. 2. Первинні + Вторинні (державні ЦП)резерви/Депозити. За допомогою цих показників устанавлюється безпосередній зв'язок між ліквідними активами і зобов'язаннями у вигляді депозитів, що підлягають виплаті. Рівень першого показника для забезпечення ліквідності КБ прийнято мати не < 5-10%; другого – не < 15-25%. 3. Співвідношення суми наданих кредитів і депозитів. Його оцінка здійснюється в динаміці. При цьому встановлена залежність: що більше цей показник перевищує 1, то ліквідність КБ нижче. 4. Частка кредитів у загальній сумі активів як відображення диверсифікованості активів. Цей показник прийнято вважати оптимальним за рівня 65-70%. 5. Показник, що відображає здатність активу швидко обмінюватися на готівку: ліквідні активи/загальна сума активів. При цьому до ліквідних активів включають лише залишки коштів у касі, гроші в дорозі, на валютних рахунках, залишки за рахунками «Ностро» в ЦБ й інших КБ. Що вище даний показник, то ліквідність вище, але нижче доходності. Тому метою менеджменту в управлінні ліквідністю є виявлення оптимальної межі між ліквідністю КБ і його доходністю. Особлива увага приділяється аналізу структури залучених ресурсів, стабільності депозитної бази. Розглядається група показників, що характеризують якість ресурсної бази КБ. За стабільністю депозити поділяються на основні (стійкі) і «летючі». Основні депозити – ті, що закріпились за даним КБ, не покидають його. Що більше стійких депозитів, то вище ліквідність КБ, оскільки вони зменшують потребу у ліквідних активах. Показник, що характеризує ступінь постійності, стабільності депозитів, розраховується як сума основних депозитів/загальна сума депозитів. КБ вважається ліквідним, якщо частка основних депозитів у їх загальній сумі становить не < 75%. Другим показником стабільності депозитної бази є: строкові і ощадні депозити/загальна сума депозитів. Оцінка ліквідності здійснюється за показниками: L1= первинні резерви /депозити ≥ 5-10%, L2 = первинні резерви+вторинні резерви/депозити ≥ 15-25%, L3 = кредити/депозити – -



	60-70%, L4=основні депозити/сукупні депозити $\geq 75\%$ . Строкові й ощадні депозити належать до більш чутливих до зміни відсоткової ставки ресурсів КБ, тому підвищення їх частки збільшує обсяг «летючих» депозитів, а відтак, знижує його ліквідність. Якість ресурсної бази КБ оцінюється також показником, що свідчить про його доступність до зовнішніх джерел (міжбанківського кредиту): позики, отримані у інших КБ, включаючи ЦБ/обсяг залучених коштів. Оцінка цього показника неоднозначна. Можливість КБ за необхідності швидко залучити ресурси з міжбанківського ринку і від ЦБ за помірну плату і, відтак, усунути тимчасову нестачу ліквідних коштів є ознакою його високої ліквідності. Водночас, велика частка зовнішніх запозичень свідчить про низьку ліквідність КБ. Тому додатково аналізується: а) частота запозичень; б) умови запозичення (із заставою/без застави); в) причини залучення коштів; г) відсотки за позиками. У середині 1970-х рр. узаконені 2 показники: відношення наданих кредитів не має перевищувати капітал КБ в 11 разів, або відношення наданих кредитів до капіталу має становити не $> 0,1$ .
Японія	Особлива увага приділяється аналізу структури залучених ресурсів, стабільності депозитної бази. За стабільністю депозити поділяються на основні (стійкі) і летючі. КБ вважається ліквідним, якщо частка основних депозитів у загальному обсязі депозитів становить не $< 75\%$ . Показник первинні + вторинні (державні ЦП) резерви/депозити обов'язковий для виконання всіма КБ. Його рівень не має бути $< 30\%$
Англія	КБ щомісячно звітують перед Банком Англії про дотримання коефіцієнта ліквідності, що відображає співвідношення готівки, залишків на рахунках «Ностро», депозитів до запитання і розміщених строком на один день, ЦП і придатних до переобліку векселів – у чисельнику і всім обсягом залучених ресурсів – у знаменнику. Мінімально припустимий розмір цього співвідношення становить 12,5%. Крім того, КБ розраховують й інші коефіцієнти ліквідності, що не вимагають звіту перед ЦБ: а) співвідношення обсягу активів, розміщених на строк до 1 місяця, і обсягу зобов'язань з погашенням упродовж того ж строку; б) співвідношення активів, розміщених на строк до 6 місяців, і відповідної частини зобов'язань КБ.
Німеччина	КБ щомісячно звітують перед Німецьким федеральним банком про стан ліквідності балансу. Законодавче визначений обов'язок КБ дотримуватись таких співвідношень: а) короткострокових і середньострокових вкладень (до 4 років) до рівнозначних за строками залучених ресурсів і ощадних вкладів; б) довгострокових вкладень (на строк від 4 і більше років) до залучених ресурсів на той самий строк. Необхідний рівень цих коефіцієнтів у межах 100% передбачає, однак, можливість часткового покриття більш довгострокових вкладень менш короткостроковими ресурсами. Обсяг наданих кредитів і участі не мають перевищувати власні кошти КБ більш ніж у 18 разів. Кожен з 5 великих кредитів, що становлять понад 15% обсягу власних коштів КБ, не має перевищувати останні більш ніж у 3 рази, а разом ці 5 кредитів – більш ніж у 8 разів. Найбільший кредит не має перевищувати 75% власних коштів КБ.
Франція	Розмір кредиту 1 позичальнику чи всім позичальникам однієї групи не має перевищувати 75% обсягу власних коштів КБ. Коефіцієнт ліквідності розраховується як відношення активів, розміщених до 3 місяців до депозитів до запитання, строкових депозитів й інших ресурсів, залучених на такий самий строк. Його розрахунок КБ мають надавати контрольним органам щоквартально. Граничне значення цього показника $\geq 60\%$ .
Україна	Нормативи миттєвої ліквідності (Н4) - $\geq 20\%$ , поточної ліквідності (Н5) - $\geq 40\%$ , поточної ліквідності (Н6) - $\geq 60\%$ , коефіцієнт покриття ліквідністю LCR - 100%. Крім того, КБ для оцінки своєї ліквідності (визначення взаємозв'язку між їх високоліквідними активами і зобов'язаннями до виконання) застосовуються показники відношень: кредитів до депозитів (нетто-кредитний портфель/депозитний портфель (розрахункові й депозитні рахунки клієнтів, крім КБ) - $\leq 100\%$ ; депозитів клієнтів до наданих їм кредитам (коефіцієнт покриття); первинних резервів до депозитів (портфель касових активів за мінусом обов'язкових резервів/депозитний портфель (розрахункові й депозитні рахунки клієнтів, крім КБ) - $\geq 5-10\%$ ; первинних і вторинних резервів до депозитів (портфель касових активів - обов'язкові резерви + ОВДП + чисті вкладення в ЦП до погашення/депозитний портфель (розрахункові й депозитні рахунки клієнтів, крім КБ) - $\geq 10-15\%$ ; різниці залучених і розміщених міжбанківських кредитів (депозитів) до залучених коштів (без урахування нарахованих відсотків) (показник залежності КБ від МКР).

Складено автором за [23, с.51; 52, с.77-78; 133, с.55; 244] і власними напрацюваннями

Отже, оцінка ліквідності вітчизняних КБ значною мірою подібна до зарубіжної практики, що дозволяє більшою мірою здійснювати компаративний аналіз й з'ясувати вплив ліквідних позицій КБ на окремі складові і ФБКБ загалом.

Підтримка ліквідності КБ в Україні в основному подібна до світової практики (табл. 2.3).

Проведений дисертантом компаративний аналіз дозволив виявити, що спільними закономірностями в управлінні ліквідністю КБ країн світу, що впливають на забезпечення їхньої ФБ, є застосування таких адміністративних методів, як:

Таблиця 2.3

**Підтримка ліквідності КБ у країнах світу і Україні**

Країни	
Країни єврозони	LTRO – довгострокове рефінансування КБ ЦБ, що дозволяє отримати кошти на тривалий строк під низький відсоток під заставу активів КБ. Від звичайних операцій рефінансування LTRO відрізняється істотно більшим строком надання ліквідності. Основна відмінність LTRO від політики кількісного пом'якшення в тому, що виділені гроші потрапляють у КБ швидше, ніж під час QE, оскільки нема розтягнутості у строках здійснення даної програми. Основний проміжний результат європейської програми надання додаткової ліквідності полягає в стабілізації МКР, зростанні європейських фондових індексів і зниженні спреда доходності державних облігацій
Індія, Індонезія, ПАР, Бразилія	Резервний банк Індії, Банк Індонезії, Південно-Африканський резервний банк, ЦБ Бразилії здійснюють операції репо
Бразилія, Туреччина, Мексика	ЦБ Бразилії, Банк Туреччини, Банк Мексики для вивільнення додаткової ліквідності знижують нормативи обов'язкових резервів / обсяг обов'язкових депозитів
Україна	Підтримка ліквідності КБ здійснюється шляхом надання їм НБУ ліквідності / абсорбування надлишкової ліквідності за допомогою інструментів грошово-кредитної політики, вжиття антикризових заходів, а також вжиття самими КБ системи відповідних заходів

Складено автором за: [63, с.47] і власними напрацюваннями

заборона на здійснення КБ виробничої, підприємницької (що не відноситься до банківської), торговельної, інвестиційної і страхової діяльності (Казахстан, США, Україна та ін.);

квотування окремих видів активних / пасивних операцій (наприклад, у США КБ заборонено безпосередньо володіти нерухомістю, придбавати звичайні акції корпорацій з огляду на високий ризик цих об'єктів вкладання коштів, що може в разі падіння цін на них спричинити зниження ліквідності КБ; у багатьох країнах директивно обмежено обсяг коштів населення, який окремий КБ може залучити для своєї діяльності; у Великій Британії встановлені обмеження на використання грошових коштів клієнтів у ризикованих цілях, а в Китаї КБ отримує чітке керівництво дій за спрямування коштів клієнтів на операції, пов'язані з ризиком[157]);

унормування ліквідності балансу і достатності капіталу КБ; відрахування частини залучених КБ коштів у резервний фонд; валютного / відсоткового / фінансового ризиків, що супроводжують функціонування КБ; встановлення лімітів на надання кредитів;

розрахунок у багатьох країнах показників ліквідності КБ за співвідношенням активних і пасивних статей балансу, згрупованих за строками, які є обов'язковими для виконання усіма КБ (Японія, Франція, Велика Британія, Німеччина, Україна)[116, с.19];

оцінка ліквідності КБ на основі грошового потоку;

використання ЦБ зарубіжних країн подібних інструментів у забезпеченні ліквідності банківських секторів, як[125, с.88]: бюджетні вливання для підтримки внутрішнього попиту; зниження ставок рефінансування; надання гарантій за міжбанківськими кредитами та банківськими вкладами фізосіб; збільшення державної присутності в БС; рекапіталізація окремих КБ;

зв'язування ЦБ надлишкової / нерівномірно розміщеної ліквідності КБ за допомогою управління ставкою грошового ринку, депозитних аукціонів за ставкою, близькою до операційного таргету[75; 255, с.54; 310];

інформування аудиторськими компаніями наглядових органів про неплатоспроможність КБ (у Великій Британії аудиторські компанії мають на це право, а Франції і Нідерландах зобов'язані це робити).

Натомість особливостями управління ліквідністю КБ, що позначаються на забезпеченні їхньої *ФБ* загалом, її *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній, борговій, інвестиційній, податковій безпеках й безпеці доходів і витрат, безпеці ліквідності* зокрема, є:

панування у деяких західних країнах (США та ін.), на відміну від України, підходу дерегуляції ліквідності (не використання жодних граничних (максимальних) значень ліквідності, покладання на КБ обов'язку контролювати ліквідність; висновки регулятора про стан ліквідності та управління відповідними ризиками на підставі виїзного аналізу; використання як індикативного показника частки високоліквідних активів у загальних активах у вигляді резерву, котрий слід підтримувати КБ (тобто, не йшлося про співвідношення відповідних за строками погашення активів та пасивів)[229, с.105];

відмінності використання ЦБ резервування для підтримання / довгострокового регулювання ліквідності КБ (за *розміром обов'язкових резервів* – найбільший в Італії,

Іспанії, найменший – Японії; *порядком устанавлення норми* – до залучених коштів узагальнено (Італія) або диференційовано (більшість інших країн) за видом і терміном залучення коштів, їхнім розміром, валютою, громадянством вкладника (резидент / нерезидент), категорією вкладника (юридична / фізична особа); *механізмами* – норма з резервування готівки (Cash Reserve Ratio – CRR) і законодавчо встановлена норма ліквідності (Statutory Liquidity Ratio) – Індія. Перша вимагає від КБ зберігати у резерві готівку пропорційно їхнім пасивам, друга – встановлює меншу (нижче середньоринкової) відсоткову ставку за держоблігаціями на балансі КБ, що використовуються з різним ступенем інтенсивності в різні періоди як частина грошово-кредитної політики[1, с.21]; *розрахунковим періодом для виконання резервних вимог* – як правило, один місяць, проте може коливатися від 10 днів (у Іспанії) до 6 місяців (у Великій Британії); *роллю резервування у грошово-кредитній політиці* – роль обов’язкового резервування зростає при проведенні антициклічної політики, а також в країнах із значними інфляційними процесами та з перехідною економікою; ЦБ розвинених країн надають перевагу більш гнучким інструментам, які впливають на грошову пропозицію не прямо, а через формування певних умов на ринку (резервні вимоги змінюються набагато рідше, ніж зміни в політиці операцій на відкритому ринку чи облікової ставки). Спостерігається загальносвітова тенденція зменшення розміру резервних вимог, а окремі країни, наприклад, Канада, Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія, Швейцарія взагалі відмовилися від встановлення їх для КБ; *платністю вимог виконання обов’язкових резервів КБ* – у Польщі, Угорщині, Туреччині, Словаччині на обсяг сформованих КБ обов’язкових резервів нараховуються та сплачуються ЦБ відсотки, що є ринковим підходом, зумовленим усвідомленням того, що в разі, якщо за сформованими КБ резервами не сплачується відсоток, – цей інструмент діє як податок на КБ та їхніх позичальників, на яких переноситься тягар підвищених відсотків за кредит за непрацюючі резервні кошти; можливість / неможливість КБ отримувати внутрішньоденні кредити для підтримання їхньої ліквідності (в Японії і Швейцарії існує заборона на отримання таких кредитів[47, с.79]);

наявність / відсутність єдиного фонду підтримки ліквідності КБ (єдиний фонд для підтримки ліквідності (Scandinavian Cash Pool) створений у скандинавських країнах для забезпечення внутрішньоденної ліквідності учасників національних платіжних систем Данії, Швеції і Норвегії. КО можуть використати депозити в одному із скандинавських ЦБ у національній валюті, як заставу при отриманні кредитів в іншому ЦБ цієї групи країн[47, с.79]);

розрахунок показників ліквідності КБ з огляду на співвідношення активних і пасивних статей балансу за строками (так, у Франції – це 3 місяці за значення показника не нижче 60%, в Англії – 1 місяць за коефіцієнта ліквідності не менше 12,5%, у Німеччині – 1 місяць за рівня коефіцієнтів в межах 100%[55, с.50]);

моніторинг ліквідності ЦБ (в Італії на основі індикативного підходу, що полягає у розрахунку індикаторів на базі таких ключових параметрів, як сукупний обсяг доступної ліквідності, обсяг введених платежів, обсяг урегульованих платежів, що дозволяє на ранній стадії виявляти платіжні затори; Франції – застосуванні «мікропідходу», за якого моніторингу в реальному часі здійснюється стосовно чистої внутрішньоденної ліквідності кожного КБ; Швейцарії – систематичний моніторинг ліквідності не здійснюється, відповідальність покладена на КБ)[47, с.80];

законодавче право (Велика Британія)/обов'язок (Нідерланди, Франція) аудиторських компаній інформувати наглядові органи про факти неплатоспроможності КБ.

Як свідчить проведений дисертантом аналіз сьогоденної практики *управління вітчизняними КБ своєю ліквідністю*, багато з них не мають обґрунтованої політики управління ризиком незбалансованої ліквідності, широкого арсеналу методів і сучасних інструментів управління ліквідністю, що, звичайно, знижує рівень їхньої *ФБ* загалом і її окремих складових зокрема.

Проблемними аспектами управління ліквідністю вітчизняних КБ, що негативно позначаються на підвищенні їхньої *ФБ*, на наше переконання, є:

управління КБ своєю ліквідністю на основі концепцій, методів й інструментів, прийнятних переважно для стану відносної економічної стабільності;

складність достовірної оцінки ліквідності, зумовлена часто умовним характером розподілу коштів КБ на активи і пасиви (скажімо, до пасивів до запитання входять залишки на рахунках юридичних осіб, карткових зарплатних рахунках, коррахунки інших КБ, депозити до запитання юридичних і фізичних осіб);

несвоєчасна й неадекватна оцінка мінливості рівня ліквідності фінансового ринку і неспроможність КБ в окремих випадках взагалі залучати кошти на ньому;

значна частка у грошовій масі в обігу готівки поза банками; обмеженість державної підтримки КБ (короткостроковість кредитів НБУ КБ, їхнього використання, в основному для регулювання миттєвої ліквідності останніх, вузький перелік інструментів рефінансування, їхнього доступу на міжнародні ринки капіталу й надмірна залежність від МКР); вплив вкладів і скорочення ресурсної бази кредитування; висока частка прострочених кредитів;

незбалансованість активно-пасивних операцій за строками;

мінливість накопиченої і покупної ліквідності, що спричиняє її дефіцит унаслідок дисбалансу операцій;

вкрай низька частка у КБ ліквідних (за Базелем III) ЦП з високими рейтингами;

використання тривалий час як керівництва до дії лише нормативів НБУ, що змушували КБ оцінювати ризики втрати ліквідності, позаяк була відсутня потреба у механізмах управління ліквідністю, зумовлена надлишковою ліквідністю, значною часткою ОВДП у портфелях КБ;

не відображення розрахунками дотримання нормативів ліквідності реальної ситуації, недосконалість формул їхнього визначення внаслідок використання випадкових високо варіабельних величин, методи оцінки яких не регламентовані;

неврахування нормативами ліквідності значущості ризику втрати динамічної ліквідності, позаяк ліквідність розраховується на 1 день / місяць / рік, залишаючи невідомими проміжкові стани ліквідності КБ;

нехтування нормативами концентрації зобов'язань / крупних вкладів, що також, як і у випадку концентрації активів, небезпечно для КБ;

не гарантування КБ відсутності проблем з ліквідністю в майбутньому за дотримання нормативів ліквідності, оскільки останнє хоча й є необхідною, проте

недостатньою умовою фінансових стійкості / стабільності / гнучкості / рівноваги функціонування КБ;

падіння корисності нормативів ліквідності мірою зростання їхніх абсолютних значень (особливо на позначці 100%);

поступове зниження значущості нормативів обов'язкових резервів як регуляторів ліквідності, позаяк спостерігається достатньо незначний внесок обов'язкового резервування у формування ліквідності грошового ринку, що свідчить що в сьогоденних умовах воно не є ключовим каналом абсорбування надлишкової ліквідності, будучи допоміжним регулятивним інструментом;

створення нерівних конкурентних умов, що погіршують фінансові показники внаслідок різного характеру впливу резервних вимог на стан ліквідності КБ; обмеження можливостей КБ виконувати функцію каталізатора економічного зростання внаслідок підвищення регуляторного навантаження;

не виключення маніпулювання інформацією та штучного збільшення ліквідних активів (операції з залучення міжбанківських кредитів наostro-рахунки КБ-кредитора, що збільшує активну базу, та тим самим збільшує значення нормативу миттєвої ліквідності, перерахування коштів афілійованих юридичних осіб на депозитні рахунки, з достроковим розірванням (як правило, на наступний робочий день) депозитної угоди та поверненням коштів на поточні рахунки) унаслідок уніфікованого підходу до розрахунку нормативів ліквідності. Про поширення операцій з маніпулювання показниками ліквідності свідчить динаміка виконання нормативів ліквідності «проблемних» КБ, в яких криза ліквідності спричинила до затримки виконання зобов'язань перед клієнтами та здійснення заходів щодо введення тимчасової адміністрації[53, с.78];

відмінність оцінки розрахункових коефіцієнтів ліквідності за централізованого контролю і децентралізованого аналізу (з огляду на можливість оскарження підрозділом фінмоніторингу НБУ здійснюваних КБ непрямої підтримки тіньових операцій);

достроковий продаж частини менш ліквідних активів за високої ймовірності продажу за ціною нижче балансової/втрати їхньої частини (різниця між балансовою

й ринковою ціною), що зумовлено відсутністю стійкого попиту, а відтак, стійких котирувань на ці активи;

збільшення витрат з підтримки ліквідності внаслідок упровадження жорстких вимог зі створення резервів ліквідності;

складність оптимізувати депозитні, кредитні, інвестиційні портфелі КБ унаслідок специфічних завдань останніх, залежності їхніх стратегічних рішень від чинників, прогнози яких недоступні для окремих банківських установ, відсутності обґрунтованих моделей управління активами і пасивами;

відсутність у окремих КБ політики з управління ліквідністю і відповідних підрозділів з покладанням обов'язків з управління ліквідністю на відповідальних виконавців різних підрозділів КБ; формальний підхід до затвердження внутрішньобанківських документів з цієї проблематики, що супроводжується необґрунтованою політикою фондування; низька якість управління ліквідністю;

покладання відповідальності за прийняття рішень з управління ліквідності лише на відповідний структурний підрозділ КБ з функціональною підпорядкованістю відділів, діяльність яких пов'язана з управлінням ліквідністю, що йде в розріз рекомендаціям БКБН, який зазначає, що ключова роль в такому управлінні має належати правлінню і менеджменту КБ;

дублювання функцій з управління ліквідністю у великих КБ;

відсутність / недостатній рівень координації управління ліквідністю в КБ чи виконання таких функцій управління нею, як: стратегічне й антикризове планування; необхідної оперативності зі зміни інформаційних потоків, функцій і зв'язків спеціалістів з управлінням ліквідністю за зміни умов діяльності КБ;

відсутність належної внутрішньої звітності для вирішення завдань з управління ліквідністю і належного контролінгу ризиків утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ;



недостатній контроль за якістю управління і виконання управлінських рішень; низька якість застосування контролінгу ризиків втрати / недостатності / надлишковості / незбалансованості ліквідності;

недосконалість стрес-тестування ризиків втрати / недостатньої / надлишкової / незбалансованої ліквідності в частині припущень та використання результатів тестів для прийняття рішень у КБ з управління активами і пасивами; створення запасу ліквідності (по-перше, запас ліквідності може бути використаний дуже швидко під час масового вилучення вкладів; по-друге, у разі залучення вкладів в іноземній валюті та розміщення в дохідні активи у гривні КБ буде нездатний повернути депозити навіть частині занепокоєних вкладників; по-третє, надмірний запас ліквідності обтяжує баланс КБ, обмежує його здатність генерувати прибуток на дохідні активи. Відтак, запас ліквідності не знімає з керівництва КБ відповідальності за зміцнення довіри клієнтів до нього), оцінки тривалості стресу ліквідності (яка може значно перевищувати термін у 30 днів); оцінки потенціалу підтримки КБ власниками у період кризи ліквідності (оскільки акціонери часто відмовляються допомагати КБ, якщо вбачають в цьому вигоду для збереження активів своїх ФПГ) та можливості вилучення депозитів акціонерами й відомими політиками, чиновниками[229, с.109]; істотна відмінність результативності стрес-тестування ліквідності (виявлення розміру дефіциту і кількості КБ, в яких він спостерігається), проведеного за різними методиками (з урахуванням різних ситуацій);

зниження дохідності КБ за формування надмірних резервів ліквідності, високі відсотковий ризик і ризик неплатоспроможності за підтримки ліквідності шляхом купівлі активів на грошовому ринку в разі утворення її розривів;

існуючі в ряді випадків нераціональні параметри співвідношення накопиченої ліквідності (грошові резерви/резерви другої черги покупної ліквідності / сукупні кредитні ліміти КБ);

проблемне визначення сукупної потреби КБ у ліквідності;

відсутність достовірної оцінки впливу на фінансовий стан КБ будь-якого погіршення ліквідності на фінансових ринках та підвищення нестабільності на валютних ринках та ринках капіталу;

несвоєчасне виконання платежів / умисне відтермінування КБ платежів для економії власної ліквідності; неможливість визначення величини незапланованих операцій;

наявність за кризових ситуацій нестачі як покупної (унаслідок скорочення грошової пропозиції), так і накопиченої (за порушення графіків обслуговування кредитів, їхньої пролонгації) ліквідності; обмеженість джерел її підтримки в таких ситуаціях;

обмежений перелік якісних і, водночас, високодохідних інструментів, що обертаються на біржових ринках, що дозволяють КБ збільшувати маржеві доходи без значної шкоди для їхньої ліквідності;

втрати від операцій з управління ліквідністю / додаткові витрати, зумовлені розміщенням коштів у високоліквідні активи, залучення коштів з фінансового ринку з метою покриття дефіциту ліквідності / розміщення надлишків ліквідності на цьому ринку, продаж активів за вартістю нижче балансової.

До недоліків *бухгалтерського обліку ліквідності КБ та відповідної звітності*, на наш погляд, можна віднести:

визначення її стану за даними про активи і зобов'язання балансу КБ на певну дату без обліку змін їхньої величини і структури на минулу дату;

неможливість аналізу за даними офіційної фінансової звітності КБ ліквідності активів за клієнтськими сегментами в розрізі фізичних та юридичних осіб;

відсутність розрахунків ліквідності для обслуговування сукупних зовнішніх зобов'язань КБ;

недостатнє впорядкування віднесення до витрат страхових резервів під нестандартну заборгованість за кредитними операціями у податковому обліку прибутку КБ;

відсутність обліку ліквідних грошових коштів, отриманих на фінансовому ринку як прибуток;

недосконалість стандартів бухгалтерського обліку при аналізі ліквідності КБ;

неточність даних за обліку фінансових активів / зобов'язань КБ, що сприяють підвищенню складності і ризику недотримання обґрунтування бізнес-моделі;

складність оцінки ліквідності і ризику невиконання зобов'язання контрагентом у разі використання позабіржових інструментів;

виведення вартості ризиків, закладених у складні структуровані продукти, на основі неналежних статистичних моделей;

не віднесення електронних грошей, емітованих іншими КБ, до складу високоліквідних активів;

відсутність у МСФЗ явного посилання на ліквідність.

Серед прогалин сучасного *інформаційно-аналітичного середовища підтримання ліквідності для забезпечення ФБКБ*, на наш погляд, слід виокремити такі:

відсутність до березня 2018 р. оприлюдненої всіма без виключення КБ інформації про дотримання нормативів ліквідності, що компенсувалось переважно інформацією щодо її розривів;

невизначеність позиції КБ зі здійснюваних платежів на певний момент часу в управлінні їхньою ліквідністю зумовлена платежами за незапланованими операціями і погрішністю за прогнозованими платежами, що спричинено побоюваннями клієнтів з приводу стійкості КБ; погіршенням економічної кон'юнктури, що позначається на фінансовому стані учасників ринку банківських послуг; вилученням з КБ найбільш крупних депозитів, яке може бути додатковим імпульсом зниження його ліквідності;

існування великої невизначеності стосовно майбутньої ситуації з ліквідністю в БС унаслідок нестачі інформації на рівні окремих КБ, а також раптових різких коливань;

нестачу у багатьох КБ сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що повинні включати сховища даних, методи їхніх обробки й аналізу;

часовий розрив між моментом доступу до інформації про платіж між банком-одержувачем і часом переказу коштів, що спричиняє ризик, пов'язаний з передачею платіжних повідомлень;

відсутність достатнього статистичного масиву зі структури платежів КБ у розрізі строків, валют, інструментів, структурних підрозділів для застосування статичних методів аналізу і моделювання ліквідності.

До недоліків *кадрового забезпечення підтримання ліквідності для забезпечення ФБКБ*, на наш погляд, слід віднести:

значний розрив у рівні професійної підготовки фахівців, що займаються у КБ ризик-менеджментом;

розбіжності інтересів експертів, аналітиків й осіб, що приймають кінцеві рішення в управлінні ліквідністю КБ;

відсутність необхідних навичок і технологій колективного прийняття рішень з управління ліквідністю;

часту розрізнену діяльність фахівців з дотримання ліквідності і забезпечення ФБКБ.

До нерозв'язаних й досі питань *технологічного забезпечення підтримання ліквідності для забезпечення ФБКБ*, на наш погляд, належать:

відсутність в КБ ситуаційних центрів для сценарного моделювання ліквідності зокрема і ФБКБ загалом;

перебої у дистанційному банківському обслуговуванні.

Отже, підсистемам управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ, попри наявні позитивні риси, притаманні й численні недоліки. Відтак, вони потребують подальшого вдосконалення.

## **2.2. Стан ліквідності комерційних банків України**

Про стан ліквідності КБ України можна засвідчитись, порівнявши, наприклад, показники достатності власного капіталу, ліквідності і дохідності БС України і Казахстану у 2015-2019 рр. (табл. 2.4).

У ході здійснюваного автором компаративного аналізу унормування й виконання нормативів ліквідності слід наголосити як на закономірностях, так і відмінностях застосування вимог БКБН до КБ різних країн. Так, LCR і NSFR

Таблиця 2.4

**Показники достатності власного капіталу, ліквідності і дохідності БС України і Казахстану  
(на кінець року)**

Показники	Нормативне значення	2015	2016	2017	2018	2019
<b>Казахстан</b>						
Коефіцієнт достатності власного капіталу, %	≥8	12,8	13,5	17,1	16,6	13,0
Коефіцієнт поточної ліквідності	≥0,3	1,2	1,3	1,53	1,51	1,47
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	≥1	4,5	6,5	6,8	5,5	6,0
Відношення високоліквідних активів до сукупних активів, %	≥20	21,2	25,3	34,7	34,3	34,2
Рентабельність активів, %	>1-2	1,99	1,64	0,09	2,19	3,0
Рентабельність власного капіталу, %	>15	15,99	15,18	0,76	17,7	22,3
<b>Україна</b>						
Коефіцієнт достатності власного капіталу, %	≥10	12,31	12,69	16,10	16,18	19,66
Норматив миттєвої ліквідності, %	≥20	78,73	60,79	55,55	68,66	-
Норматив поточної ліквідності, %	≥40	79,98	102,14	108,08	99,12	-
Норматив короткострокової ліквідності, %	≥60	92,87	92,09	98,7	93,52	94,35
Коефіцієнт покриття ліквідністю LCR вв, %	100	-	-	-	-	481,07
Коефіцієнт покриття ліквідністю LCRів, %	100	-	-	-	-	552,05
Відношення ліквідних активів до сукупних активів		33,0	48,53	53,94	51,14	72,28
Відношення високоліквідних активів до сукупних активів, %	≥ 20	15,25	26,45	13,36	12,79	18,19
Рентабельність активів, %	>1	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,26
Рентабельність власного капіталу, %	≥5	-51,91	-116,74	-15,84	14,67	33,45
<i>Для порівняння:</i>						
<b>Китай</b>						
Норматив ліквідних активів, %	25					
<b>Індія</b>						
Відношення ліквідних активів до зобов'язань до запитання і строкових зобов'язань, %	25 (40 – max)					
<b>Тайвань</b>						
Частка депозитів та інших зобов'язань у ліквідних активах, %	7					
<b>Сінгапур</b>						
Відношення ліквідних активів до зобов'язань (на щоденній основі), %	16					
<b>Ліберія</b>						
Відношення ліквідних активів до зобов'язань, %	15					

Джерело: складено автором за [89; 126; 224, с.17]

запроваджені з 2020 р. в Україні і Казахстані на рівні 100%. Водночас, в Україні з серпня і до кінця 2020 р. у тестовому режимі, з 2021 – обов'язково для застосування, а в Казахстані LCR становить 100% з липня 2021 р). Відмінною рисою кожного з зазначених ринків банківських послуг є поширення базельських нормативів на окремі

КБ і збереження національних підходів до оцінки їхньої ліквідності. У Казахстані NSFR и LCR запроваджені для всіх КБ, при цьому казахстанський регулятор продовжує паралельно використовувати ряд національних нормативів ліквідності[164]. Натомість в Україні КБ, співвідношення зобов'язань яких в іноземній валюті до усіх зобов'язань становить менше 5%, розраховуватимуть LCR в іноземній валюті для цілей нагляду, проте не матимуть зобов'язання забезпечувати дотримання його значення на рівні 100%.

БС Казахстану у 2015–2019 рр. виконував пруденційні нормативи НБ з достатності власного капіталу і рівня ліквідності, частка високоліквідних активів у сукупних активах КБ перебувала в межах порогового значення, що свідчить про достатній рівень платоспроможності БС[126]. Ліквідність БС у 2017 р. залишалась на високому рівні, проте була нерівномірно розподілена по КБ. Регулятор вилучав надлишкову ліквідність з БС[204, с.52]. На початок 2021 р. високоліквідні активи (середньомісячне значення) становили 12 649,9 млрд тенге чи 40,6% від активів (на початок 2020 р. – 9 174,6 млрд тенге), збільшення за 2020 р. – 37,9%[226, с.5]. Упродовж 2015-2019 рр. БС функціонував рентабельно, перевищуючи нормативні значення показників рентабельності активів і власного капіталу.

Для порівняння динаміка ліквідності БС Узбекистану за 2018–2019 рр. виглядає таким чином. На 01.01.2019 високоліквідні активи 20202 млрд сум, а на 01.01.2020 – 30874 млрд сум. Відношення високоліквідних активів до сукупних, відповідно, 9,4% і 11,3%. коефіцієнт поточної ліквідності (мін. значення – 30 %) – 81,5% і 89,1%, коефіцієнт покриття ліквідності (мін. значення – 100 %) – 170,7% і 208,5%, коефіцієнт чистого стабільного фінансування (мін. значення – 100 %) – 107,9% і 112,8%, коефіцієнт миттєвої ліквідності (мін. значення – 10%) – 30,9% і 47,8%[254].

В Україні відхилення у виконанні нормативів ліквідності Н4, Н5, Н6 у 2015-2019 рр. загалом по БС становило (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Відхилення у виконанні нормативів ліквідності Н4, Н5 і Н6  
по БС України в 2015-2019 рр.**

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
<b>Норматив миттєвої ліквідності (Н4)</b>					
Фактичне значення, %	78,73	60,79	55,55	68,66	-
Нормативне значення, %	≥20	≥20	≥20	≥20	-
Відхилення від нормативу, в. п.	+58,73	+40,79	+35,55	+48,66	-
<b>Норматив поточної ліквідності (Н5)</b>					
Фактичне значення, %	79,98	102,14	108,08	99,12	-
Нормативне значення, %	≥40	≥40	≥40	≥40	-
Відхилення від нормативу, в. п.	+39,98	+62,14	+68,08	+59,12	-
<b>Норматив короткострокової ліквідності (Н6)</b>					
Фактичне значення, %	92,87	92,09	98,7	93,52	94,35
Нормативне значення, %	≥60	≥60	≥60	≥60	≥60
Відхилення від нормативу, в. п.	+32,87	+32,09	+38,7	+33,52	+34,35

Джерело: розраховано автором на основі даних табл. 2.5.

Вітчизняний БС переживав різні стани ліквідності КБ. Так, кінець 2013 р. – 2014 р. унаслідок істотного відтоку депозитів (лише за 2014 р. – 39,9 млрд грн. депозитів у гривні, за відпливу депозитів фізосіб на 57,8 млрд грн. і приросту депозитів юридичних осіб на 17,9 млрд грн., а також \$10 млрд депозитів в іноземній валюті) КБ значно погіршився стан їхньої ліквідності, особливо її валютної складової, що потребувало значного рефінансування НБУ[249, с.292-293, 295]. Причому ситуація погіршувалася й унаслідок переважання у структурі депозитного портфеля короткострокових депозитів, що зумовлювало нестабільність ресурсної бази КБ і стримувало надання довгострокових кредитів, призводило до згортання програм іпотечного й автокредитування.

Це, на наш погляд, підривало не лише такі важливі складові **ФБКБ, як ресурсоутворювальну і валютну безпеки КБ, а й валютну безпеку БС і держави загалом.**

Крім того, заміщення раптово вилучених коштів клієнтів рефінансуванням НБУ для збереження ліквідності за не вигідними умовами (наприклад, у лютому 2014 р. таке рефінансування надавалося за рекордною за останні на той момент десять років ставкою (спочатку потрійною обліковою ставкою, а після її підвищення – подвійною

ставкою) та під різні види забезпечення, зокрема, вимогами до позичальників банків; підставою для звернення банку за кредитом рефінансування було визначене зменшення більш ніж на 5% залишку коштів клієнтів (у номіналі вкладів, тобто з урахуванням девальвації гривні))[229, с.108], **хоча й підвищувало ресурсотворювальну складову ФБКБ, але, водночас, підривало кредитну і боргову безпеки КБ.**

При цьому малі і середні КБ є більш консервативними у підтриманні ліквідності, оскільки звикли покладатися на себе, а не на залучення коштів від НБУ і МКР.

Водночас, намагання КБ у кризовій ситуації підвищити ліквідність завдяки регулюванню (суттєвому зростанню) депозитних ставок для запобігання відпливу грошових коштів спричиняло **зниження рівня депозитної безпеки КБ.**

Зростання простроченої заборгованості за кредитами КБ спричиняло зростання резервів, а, відтак, зниження їхньої ліквідності, що негативно позначалось на **кредитній безпеці і безпеці ліквідності КБ.**

На 01.01.2016 р. залишки за депозитними сертифікатами становили 89,8 млрд грн, а кошти на коррахунках КБ – 27,8 млрд грн (значно менше обсягу обов'язкових резервів), що свідчило про значні монетарні диспропорції – поєднання величезного профіциту ліквідності з критичним дефіцитом коштів у реальному секторі. Політика НБУ з залучення коштів за високими ставками призвела до різкого скорочення обсягів міжбанківського кредитування (майже вчетверо), тобто до дисфункції МКР і перебирання ЦБ його функцій на себе. Тобто, НБУ не виконував функції оптимального регулювання ліквідності, а перетворився на брокера, що штучно створив надприбутковий безризиковий інструмент за рахунок додаткової непродуктивної емісії гривні, який призвів до розгортання надвитратної для держави спіралі профіциту ліквідності (за експертними оцінками, 10 млрд грн за відсотковими витратами НБУ за 2015 р.) і витіснив інші інструменти з ринку, зокрема, міжбанківське кредитування та кредитування реального сектору.

На коррахунку НБУ та на рахунках із залучення коштів на депозитні сертифікати НБУ обліковувалося 109,1 млрд грн, що свідчило про суттєві дисбаланси



і надмірний структурний профіцит ліквідності у БС, тобто гроші використовувалися в економіці неефективно, а управління банківською ліквідністю НБУ потребувало реформування. Перші 5 КБ сконцентрували 50,7% ліквідності (з них 3 державних, 2 західних). Перші 10 КБ сконцентрували 71,8% ліквідності (з них 1 банк з російським капіталом, 3 державних, 6 з західним капіталом)[220].

У 2018 р., незважаючи на структурний профіцит ліквідності БС, її звуження в окремі періоди та сегментованість МКР збільшували попит на кредити рефінансування з боку окремих КБ. Однак обсяг цих операцій був незначним[198, с.20].

Від початку кризи 2014–2016 рр. строкова структура пасивів КБ погіршувалася. Постійно зростала частка поточних рахунків у коштах населення в КБ. У 2018 р. залишки на поточних рахунках забезпечували основну частину приросту коштів населення в КБ, особливо на тих, на які надходять зарплати та соціальні виплати. У періоди стабільності КБ можуть покладатися на таке фондування, але в кризових ситуаціях така його структура вкрай ризикова: вплив коштів з поточних рахунків може відбуватися майже миттєво.

У 2018 р. ризики неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності/ неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності (мінімально / максимально допустимі обсяги збитків, яких може зазнати КБ) дещо зросли внаслідок, насамперед, зниження обсягу високоякісних ліквідних активів на балансах КБ. Водночас, перші розрахунки нормативу LCR засвідчили, що більшість КБ мали суттєвий запас ліквідності.

У фондуванні КБ України тоді домінували кошти населення та бізнесу, які є вкрай короткими. У стабільних умовах, коли обсяг коштів зростає, КБ можуть використовувати короткострокове фондування, щоб видавати довгострокові кредити. Проте, воно вкрай чутливе до шоків, тому створює чималі ризики. Оскільки в Україні бракує довгострокового фондування, КБ були змушені ще певний час покладатися на відносно короткострокові кошти населення та бізнесу.

У структурі зобов'язань КБ незмінно домінували короткострокові: 62% мали залишковий строк погашення до 1 місяця. Для зобов'язань у гривні цей показник був ще вищим і складав три чверті. Структура зобов'язань відрізнялася від розрізу активів, з яких 64%, зокрема, 82% із гривневих, мали залишковий термін понад 1 місяць. КБ покладалися на короткострокове фондування, але кредитували на значно довші терміни.

Структура коштів суб'єктів господарювання була ще більш несприятлива: понад 70% – це кошти на поточних рахунках. Із 2014 р. їхня частка в загальних коштах бізнесу також суттєво зросла.

Розрив строковості між активами та зобов'язаннями наражав КБ як на ризики неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності (мінімально / максимально допустимі обсяги збитків, яких може зазнати КБ), так і на відсотковий ризик. Коли ставки в економіці починають зростати, то вартість більшої частини фондування дорожчає протягом місяця. Проте, щоб підвищити вартість активів, КБ потребують значно більше часу. Це знижує відсотковий спред, чистий відсотковий дохід, а, відтак, і чистий прибуток КБ.

Значна частина коштів, що потрапляла на рахунки фізичних осіб у КБ, – це зарахування готівки. Такі надходження менш стабільні, ніж безготівкові, що їх переважно формують виплати зарплат та соціальної допомоги. Регулярність готівкових надходжень значно залежить від стабільності валютного ринку, настроїв та очікувань населення. У кризові періоди це ненадійне джерело фондування.

Наприкінці 2018 р. ліквідність КБ була високою. У недержавних КБ 25% зобов'язань було забезпечено ВЛА, які банки могли використати на покриття відпливів коштів клієнтів. Це значно вище, ніж на початку кризи у 2014 р., коли це співвідношення було 10–15%. У структурі ВЛА (без урахування державних КБ) переважали кошти на коррахунках в іноземних КБ інвестиційного класу – 34%, частка ОВДП становила 25%, депозитних сертифікатів – 20%, готівки – 17%.

94% КБ, на які сукупно припадало понад 98% активів БС, виконували норматив LCR, більшість із них – із суттєвим запасом. Це означає, що на кінець 2018 р. КБ мали достатній запас міцності, щоб вчасно та в повному обсязі виконувати зобов'язання перед клієнтами, навіть у стресових умовах.

Понад 85% загальних зобов'язань банків було залучено на внутрішньому ринку. Близько 80% зобов'язань – це кошти клієнтів банків. Інші джерела фондування у 2018 р. були несуттєвими, а кошти із зовнішнього ринку перестали відігравати помітну роль у формуванні ресурсної бази КБ.

На кінець II кв. валовий зовнішній борг КБ скоротився до \$5,9 млрд – найменше значення з 2005 року. Близько половини в ньому становили кошти, залучені держбанками від випуску єврооблігацій[82, с.22, 28-30].

Проте, вищезазначена ситуація все ж таки, на наше переконання, **негативно позначалася на ресурсотворювальній, депозитній, кредитній, валютній безпеках КБ, безпеці їхніх доходів і витрат, безпеці ліквідності, а, відтак, і ФБКБ загалом. Водночас, можна говорити про підвищення рівня боргової безпеки КБ.**

У 2019 р. вітчизняний БС був достатньо стійким та капіталізованим. Упродовж року в ньому зберігався значний профіцит ліквідності (зумовлений обсягами коштів на коррахунках КБ та депозитних сертифікатів НБУ), який у IV кв. істотно збільшився.

Упродовж 2019 р. ліквідність КБ була високою, а новий норматив ліквідності LCR більшість КБ виконували зі значним запасом. Найчастіше найнижчі оцінки у 2019 р. КБ отримували за компонентами «О» (операційний ризик) та «М» (менеджмент) – 88,9% та 55,6% перевірених КБ відповідно. Як і в 2018 р., компонент «О» (операційний ризик) залишився «основною проблемною зоною» КБ, за яку вони отримували найнижчі оцінки, тоді як за компонентом «L» (ліквідність) у 2019 р. найнижчі оцінки не отримав жоден з перевірених КБ[79, с.40].

У березні 2020 р. через запровадження локдауну у відповідь на стрімке поширення пандемії посилилася турбулентність на фінансовому ринку України та виникли тимчасові розриви ліквідності в окремих КБ, що спричинило зростання ставок на МБР. Зросла також дохідність державних ЦП. У відповідь НБУ задіяв

широкий спектр інструментів для врівноваження ситуації на фінансовому ринку та виконання своєї другої за пріоритетністю мети – сприяння фінансовій стабільності, зокрема стабільності БС. В умовах турбулентності на фінансових ринках НБУ змінив операційний дизайн монетарної політики. З березня 2020 р. частоту планових тендерів з розміщення депозитних сертифікатів та з надання короткострокових кредитів рефінансування було збільшено вдвічі. Також був подовжений строк надання кредитів рефінансування спочатку з 14 до 30 днів, а пізніше й до 90 днів. Це дало можливість банкам за потреби, звертаючись до НБУ, оперативно покривати касові розриви ліквідності. Зменшення строкості депозитних сертифікатів з 14 до семи днів сприяло зростанню гнучкості в управлінні ліквідністю, зниженню невизначеності та поліпшенню очікувань учасників ринку. Загалом продовж 2020 р., за оцінкою НБУ, БС залишався ліквідним і накопичив значний ресурсний потенціал, який може бути спрямований на кредитування. Достатня ліквідність банків дала змогу зберегти довіру вкладників та продовжити цикл зниження ставок за депозитами без відпливу коштів. За рік чисті активи КБ зросли на 22,4% – до 1823 млрд грн, насамперед, через приріст державних ЦП. Найсуттєвіше зростання відбулося за вкладеннями КБ в ОВДП – на 60,4%, що забезпечило 2/3 номінального приросту чистих активів за рік. Наприкінці року уряд провів значні бюджетні видатки, що підвищило ліквідність КБ та їхні вкладення в депозитні сертифікати НБУ. Загалом за рік обсяги депозитних сертифікатів НБУ зросли на 7,5%. Також упродовж року зростали обсяги коштів НБУ та міжбанківських кредитів, готівки в касах банків (рис. 2.2)[80, с.6,18-19, 26].

Водночас, дешеве рефінансування НБУ та надлишкова ліквідність БС не повернули КБ високий апетит до ризикових вкладень. Урядові програми підтримки МСБ сконцентрувались на пільговому рефінансуванні старих кредитів КБ. У корпоративному сегменті КБ більше були зосереджені на списанні NPL, ніж на

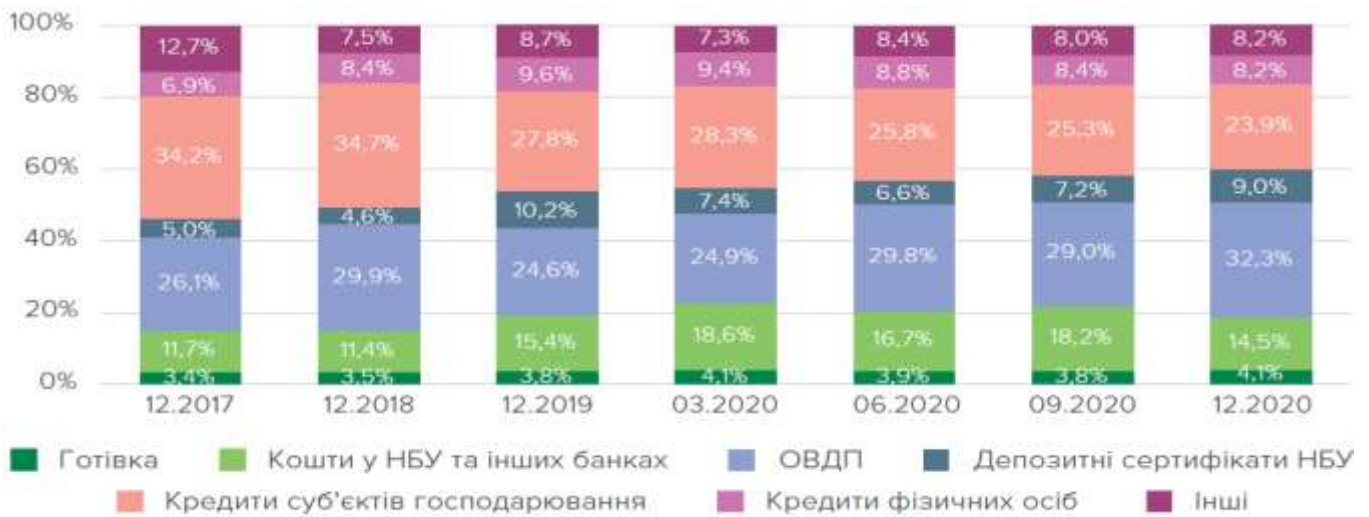


Рис. 2.2. Структура активів вітчизняних КБ у 2017-2020 рр., %

Джерело: [80, с.26]

видачі нових позик. Надлишкову ліквідність у 2020 р. КБ в основному витрачали на придбання державних ЦП[103].

У 2020 р. Державною іпотечною установою (ДІУ) було видано понад 10 тис іпотечних кредитів (майже 2 млрд грн) за стандартами ДІУ, відбувалося набуття прав вимоги за іпотечними кредитами КБ, відповідно стандартів ДІУ за середньою ставкою – 14,56% річних, для стимулювання ринку іпотечного кредитування надано фінансові кредити КБ 5,3 млрд грн на формування портфеля іпотечних кредитів за стандартами ДІУ фінансові кредити КБ на 1,12 млрд грн для кредитування будівництва або завершення будівництва житлових об'єктів[197].

Спроможність КБ без проблем виконувати вимоги клієнтів зі зняття коштів швидко вгамувала панічні настрої. Перші місяці кризи засвідчили стійкість ресурсної бази, а відтак і належний рівень *ресурсоутворювальної складової ФБКБ*. Після тимчасового зниження обсяг високоліквідних активів зріс до докризового рівня. БС відмінно пройшов реальне стрес-тестування ліквідності. Розширення доступу до ліквідності з боку НБУ додатково послаблювало цей ризик.

Запас ліквідності КБ в 2020 р. залишався високим. Зберігалася значна схильність населення до заощаджень, як і довіра до БС, що сприяло припливу вкладів. Водночас, частка строкових вкладів знижувалася. Це може ускладнювати управління ліквідністю. Додатковий тиск на ліквідність чинили амбітні плани запозичень уряду[83, с.20, 22-23; 84, с.19].

Зобов'язання КБ цього року збільшувалися за рахунок коштів клієнтів та підтримки ліквідності з боку НБУ. У IV кв. обсяг кредитів рефінансування потроївся, а їхня частка в зобов'язаннях зросла на 2,5 в. п. Водночас, кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб залишалися головним джерелом фондування КБ – 84,6% зобов'язань.

Найбільший внесок у зростання чистих активів КБ зробив приріст державних ЦП. Зростання ОВДП забезпечило 2/3 номінального річного приросту чистих активів та майже 80% у IV кварталі[160, с.1].

За даними НБУ[243], за 2020 р. частка непрацюючих кредитів (NPL) в КБ знизилася з 48,4% до 41%, чому сприяли розроблені регулятором вимоги до організації процесу управління проблемними активами. На їхнє виконання КБ подали стратегії управління NPL, у яких визначилися з підходами до врегулювання непрацюючих активів. Крім цього, у 2020 р. були визначені критерії для списання активів, за якими не очікується повернення боргу. КМУ затвердив заходи з управління проблемними активами державних КБ.

Якість кредитних портфельів покращилася в КБ усіх груп. Масштабну роботу з очищення портфельів від непрацюючих кредитів провели державні КБ. Наприкінці червня Рада з фінансової стабільності ухвалила представлені державними КБ трирічні плани з врегулювання NPL. Загалом за 2020 р. вони списали 30,6 млрд в національній валюті та 3,1 млрд у доларовому еквіваленті в інвалюті зарезервованої заборгованості. З урахуванням цих заходів, державні КБ скоротили частку непрацюючих кредитів з 63,5% до 57,4%.

Також значну роботу з очистки від непрацюючих кредитів проробили КБ з іноземним капіталом (без КБ РФ), у яких частка NPL за 2020 р. знизилася з 16% до 12,3%. Надалі іноземні КБ планують використовувати заходи списання, продажу та очікують добровільного врегулювання боргів. КБ з українським капіталом за рік знизили частку NPL з 18,6% до 14,6%. Їхнім основним інструментом зі скорочення непрацюючих кредитів є списання та продаж (рис. 2.3).



**Рис 2.3. Частка непрацюючих кредитів у КБ України у 2018-2020 роках**  
Джерело: [243]

Детальна характеристика обсягів активних операцій та частки непрацюючих активів КБ у 2017-2020 рр. представлена у додатку Г.

За оцінкою Голови НБУ, в разі успіху реалізації стратегій управління NPL банки втричі зменшать обсяг NPL, що дозволить вже на початку 2023 р. скоротити їхню частку до 24%, а у разі суттєвого зростання кредитування рівень NPL знизиться до менше 20%. Сьогодні непрацюючі кредити не тиснуть на прибутковість КБ та їхній капітал, адже рівень резервування становить 98%. Проте, така частка непрацюючих кредитів – це не лише тягар для банків, а і питання їхньої інвестиційної привабливості, яку потрібно підвищувати. Відтак, сьогодні це все ще негативно позначається на *кредитній, інвестиційній безпеці КБ* зокрема і *ФБКБ* загалом.

Детальна характеристика виконання вітчизняними КБ нормативів ліквідності в 2017-2020 рр. наведена в додатку Д.

Один із способів урегулювання КБ непрацюючих кредитів – стягнення заставного майна. На практиці це майно може тривалий час залишатися у власності КБ. Такі активи є непрофільними – вони переважно неліквідні, майже не приносять доходів, а їхня вартість може бути завищеною. У кількох невеликих українських КБ частка непрофільних активів у балансах критично велика, що створює ризики для їхньої фінансової стійкості і ФБ. Щоб спонукати КБ позбутися такого майна, НБУ запровадив поетапне вирахування його вартості з основного капіталу з січня 2021 року. Ці зміни анонсовано майже рік тому, а з огляду на коронакризу нещодавно було

пом'якшено графік вирахування. Це правило сприятиме підвищенню фінансової стійкості КБ та їхньої ФБ у середньостроковій перспективі[84, с.25].

Статус-кво з ліквідністю вітчизняних КБ останніми роками зумовлювався численними чинниками: як зовнішніми (операціями НБУ з надання / абсорбування грошових коштів, регулювання ним обов'язкових резервів / встановлення економічних нормативів; зміною обсягів бюджетних коштів та коштів загальнодержавних позабюджетних фондів, розміщених у КБ; сальдо операцій на МКР; зміною обсягу готівки в обігу; підвищенням / зниженням вартості фінансових ресурсів, що залучаються КБ), так і внутрішніми (фінансовою / ресурсоутворювальною / депозитною / кредитною / борговою / інвестиційною політикою КБ; зміною залишків коштів КБ на коррахунках в НБУ; якістю, строковістю й диверсифікацією (за строками / джерелами залучення) пасивів КБ та якістю його активів; якістю трансфертного ціноутворення в КБ; нетто-обсягом операцій з купівлі / продажу іноземної валюти; непродуктивним відпливом капіталу з КБ; внутрішньою регламентацією, методичним й організаційним забезпеченням і станом управління ризиками утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ; іміджем КБ / довірою клієнтів і контрагентів до нього).

Безумовно, на ліквідності КБ позначаються й нормативи достатності їхнього основного капіталу (рис. 2.4).

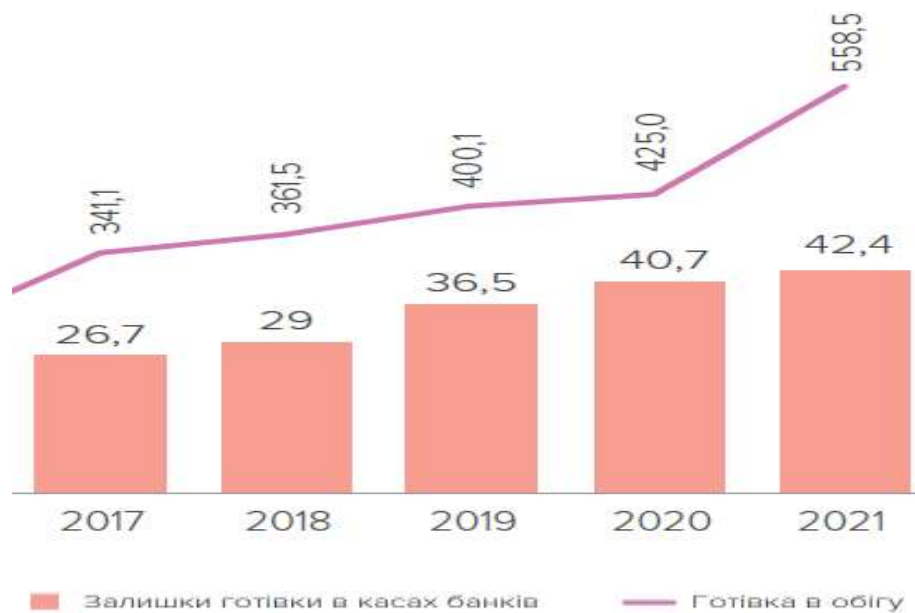


**Рис. 2.4.** Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу КБ за результатами стрес-тестування

Джерело: [221]



На формуванні ліквідності вітчизняних КБ позначались такі зовнішні чинники, як зміна: частки готівки в обігу (рис. 2.5), залишків їхніх коштів на коррахунках в НБУ й інших КБ (табл. 2.6, рис. 2.6), операції НБУ з надання й абсорбування ліквідності на кредитному й валютному ринках (табл. 2.7, 2.8), відсоткові ставки НБУ за операціями регулювання ліквідності (рис. 2.7).



**Рис. 2.5. Готівка в обігу й залишки готівки в касах банків (на початок року), млрд грн.**  
Джерело: [80, с.113]

Так, зростання останніми роками готівки в обігу (приріст за 2016-2020 рр. становив 217 млрд грн, або 63,7%) певною мірою негативно позначалось на ліквідності КБ, тоді як зростання готівки в касах КБ (відповідно 15,7 млрд грн і 58,8%), навпаки – позитивно.

Таблиця 2.6

**Залишки коштів вітчизняних КБ на кореспондентських рахунках в НБУ й інших КБ (на початок року), млн грн.**

Показники	2017	2018	2019	2020	2021
Залишки коштів КБ на коррахунках в НБУ	40824	37357	1997	76126	2002
Частка у сукупних активах, %	3,2	2,8	0,1	5,1	0,1
Коррахунки, відкриті в інших банках	121813	96280	86547	118221	176041
Частка у сукупних активах, %	9,7	7,2	6,4	7,9	9,7

Джерело: складено і розраховано автором на основі [222]

Динаміка середнього обсягу коштів на коррахунках банків в НБУ у 2008-2020 рр. представлена на рис. 2.6.

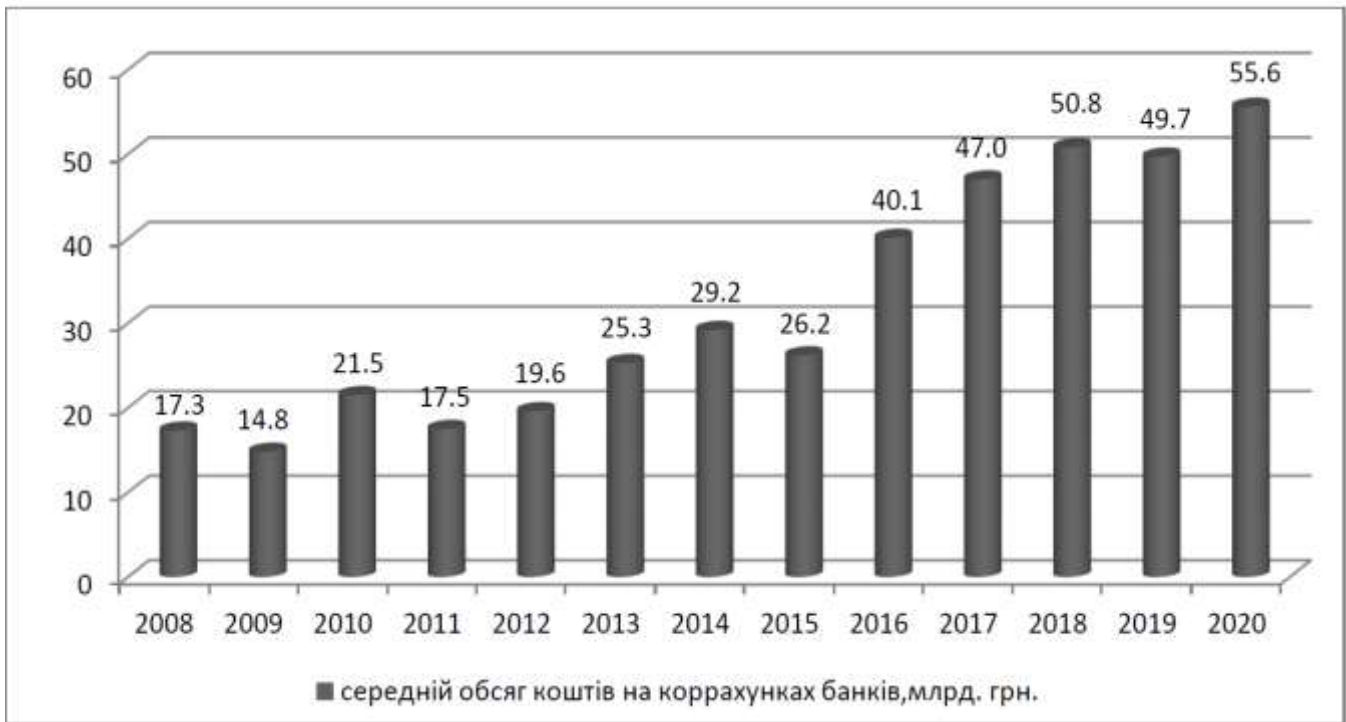


Рис. 2.6. Динаміка середнього обсягу коштів на коррахунках банків в НБУ у 2008-2020 роках, млрд грн.

Джерело: [246, с.129]

Результати проведення операцій НБУ з регулювання ліквідності КБ за 2007–2020 рр. наведені в табл. 2.7. Представлені дані свідчать, що майже за всі роки

Таблиця 2.7

Результати проведення операцій НБУ з регулювання ліквідності банків за 2007–2020 рр., млн грн

Період	Загальний обсяг наданих НБУ коштів з підтримання ліквідності банків (РФЛ)	Загальний обсяг вилучених коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів (ДС)	Сальдо А-П	ДС/РФЛ
за 2007 рік	2 083	95 427	-93 344	45,8
за 2008 рік	163 267	57 058	106 209	0,3
за 2009 рік	13 633	83 752	-70 119	6,1
за 2010 рік	576	128 040	-127 465	222,5
за 2011 рік	5 228	165 180	-159 952	31,6
за 2012 рік	40 446	16 716	23 730	0,4
за 2013 рік	33 581	270 407	-236 826	8,1
за 2014 рік	149 891	1 472 737	-1 322 846	9,8
за 2015 рік	61 412	2 849 235	-2 787 823	46,4
за 2016 рік	51 265	2 918 407	-2 867 142	56,9
за 2017 рік	41 259	2 667 036	-2 625 777	64,6
за 2018 рік	181 173	2 898 928	-2 717 755	16,0
за 2019 рік	102 038	5 074 362	-4 972 324	49,7
за 2020 рік	168 046	10 257 273	-10 089 227	61,0

Джерело: [246, с.107]

аналізованого періоду (крім, 2008 і 2012) спостерігалось від'ємне сальдо наданих НБУ і вилучених ним у КБ коштів. Причому останніми роками воно лише стрімко

зростало. Якщо в 2007 р. воно становило 93,3 млрд грн., то в 2020 р. – 10089,2 млрд грн., тобто в збільшилося в 108 разів.

Зазнала змін і структура наданих за 2007 – 2020 роки НБУ коштів з підтримання ліквідності КБ (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Загальний обсяг наданих НБУ коштів з підтримання ліквідності банків за 2007 – 2020 роки, млн грн**

Період	Загальний обсяг наданих коштів з підтримання ліквідності банків	у тому числі		
		через постійно діючу лінію рефінансування (кредити овернайт)	шляхом проведення тендеру з підтримання ліквідності банків	шляхом проведення операцій своп
за 2007 рік	2 083	330	1 906	0
за <b>2008</b> рік	<b>163 267</b>	<b>85 683</b>	<b>14 980</b>	<b>62 511</b>
за 2009 рік	13 633	9 890	1 240	0
за 2010 рік	576	176	400	0
за 2011 рік	5 228	2 003	3 225	0
за 2012 рік	40 446	28 584	11 962	0
за 2013 рік	33 581	19 770	13 799	0
за <b>2014</b> рік	<b>149 891</b>	<b>95 202</b>	<b>55 566</b>	<b>0</b>
за 2015 рік	61 412	49 249	12 164	0
за 2016 рік	51 265	18 394	32 378	494
за 2017 рік	41 259	22 933	12 799	5 526
за <b>2018</b> рік	<b>181 173</b>	<b>144 604</b>	<b>36 569</b>	<b>0</b>
за <b>2019</b> рік	<b>102 038</b>	<b>39 275</b>	<b>62 731</b>	<b>32</b>
за <b>2020</b> рік	<b>168 046</b>	<b>44 213</b>	<b>123 833</b>	<b>0</b>

Джерело: [246, с.108]

Водночас, структура вилучених у КБ коштів у ході регулювання їхньої ліквідності виглядає таким чином (табл. 2.9).

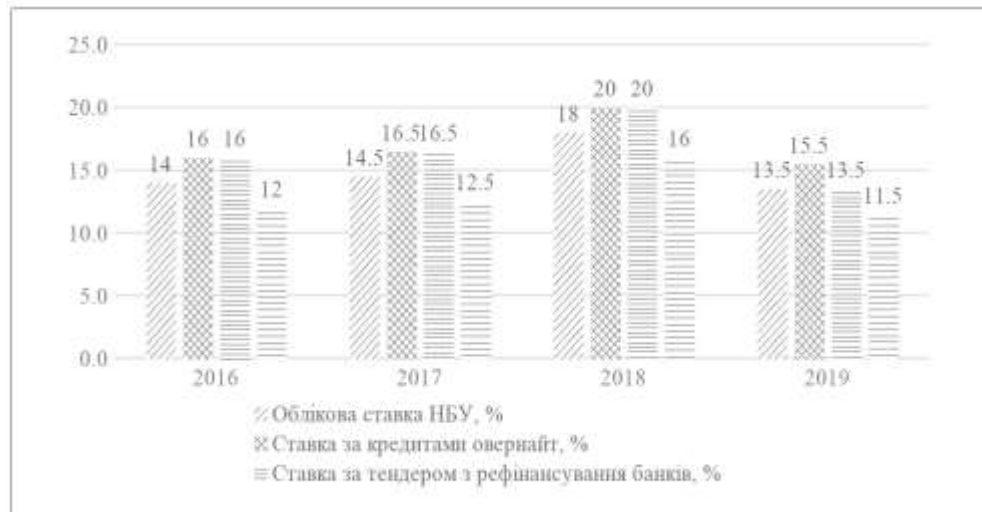
Таблиця 2.9

**Динаміка вилучення НБУ у КБ коштів у 2016-2019 рр. (на кінець періоду), млрд грн.**

Роки	Депозитні сертифікати НБУ (залишок за основною сумою)	у т.ч.:	
		Депозитні сертифікати овернайт	Депозитні сертифікати, розміщені на тендері
2016	68,0	20,7	47,3
2017	67,0	37,3	29,7
Абсол. приріст 2017/2016 рр.	-1,0	+16,6	-17,7
2018	61,9	30,1	31,8
Абсол. приріст 2018/2017 рр.	-5,1	-7,2	+2,1
2019	152,0	58,8	93,2
Абсол. приріст 2019/2018рр.	+90,1	+28,7	+61,4

Джерело:[153, с.79]

При цьому на формуванні ліквідності вітчизняних КБ позначались і зміни відсоткових ставок НБУ за операціями регулювання ліквідності (рис. 2.7)



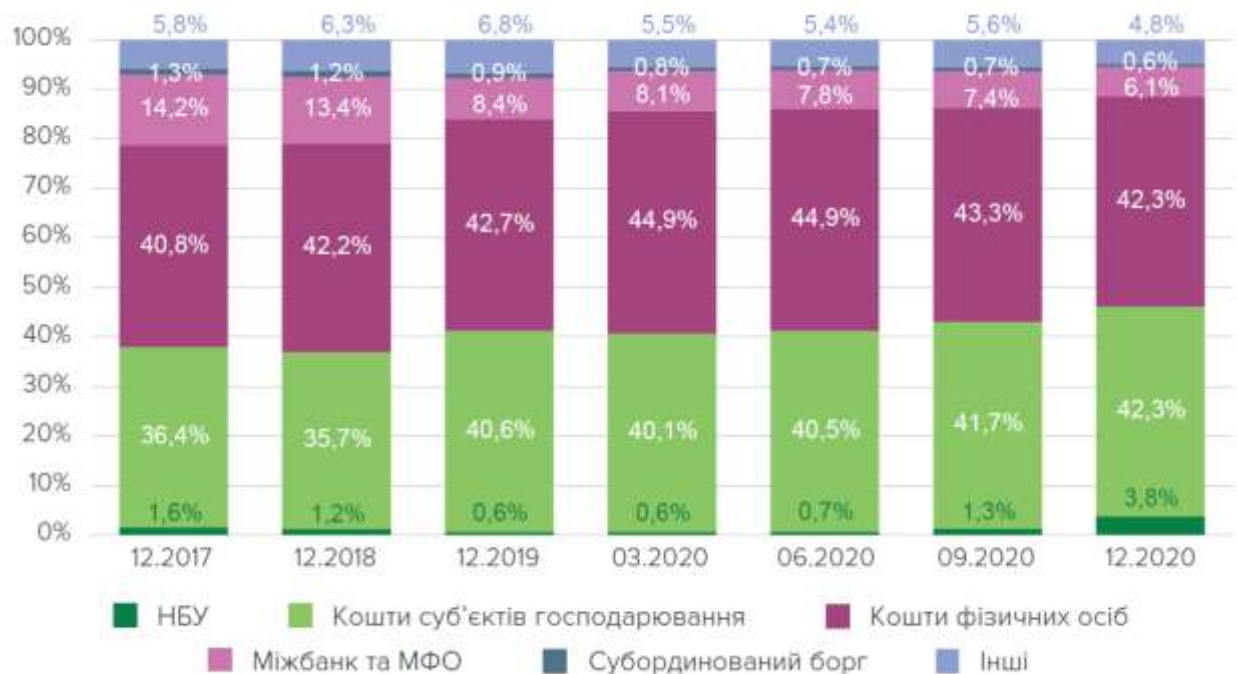
**Рис. 2.7.** Відсоткові ставки НБУ за операціями регулювання ліквідності у 2016–2019 рр., % [153, с.80]

Особливе місце при цьому належить зміні облікової ставки (рис. 2.8). Для підтримки економіки під час кризи у 2020 р. НБУ знизив облікову ставку з 13,5% до 6%, найнижчого рівня в історії України, що здешевшує гроші для КБ і спонукає їх до зниження ставок за депозитами та кредитами. Сьогодні ставки за вкладами та активами є найнижчими в історії БС України. За збереження макроекономічної стабільності ставки за кредитами знижуватимуться і надалі. Водночас, простір для зниження депозитних ставок дуже обмежений. КБ залишаються високоприбутковими завдяки стійкості операційних прибутків та відсутності значних кредитних втрат[197].



**Рисунок 2.8.** Динаміка зміни облікової ставки НБУ у 2015-2020 роках  
Джерело: [197]

Позначалась на ліквідності КБ і структура їхніх зобов'язань (рис. 2.9), в якій превалювали кошти фізичних осіб і суб'єктів господарювання (останні мали сталу тенденцію до зростання), кошти міжбанку і МФО (чітку тенденцію до зменшення) .



**Рис. 2.9. Структура зобов'язань вітчизняних КБ у 2017-2020 рр., %**  
Джерело: [80, с.28]

Упродовж 2020 р. зобов'язання КБ збільшилися на 24,9% і на кінець періоду становили 1612 млрд грн. Основними чинниками такого приросту стали приплив коштів клієнтів та підтримка ліквідності КБ НБУ. Частка коштів населення та бізнесу в зобов'язаннях з початку року зросла на 1,3 в. п. – до 84,6%. Обсяг кредитів рефінансування за рік збільшився в 7,9 раза, а частка коштів НБУ в зобов'язаннях підвищилася з історичного мінімуму 0,4% у лютому до 3,8% на кінець 2020 року. Валовий зовнішній борг КБ за 2020 р. скоротився на 23%. Також скоротилися обсяги міжбанківських зобов'язань. Упродовж року КБ вистачало ліквідності для поглинання шоків. Норматив короткострокової ліквідності LCR більшість КБ виконували із значним запасом[80, с.28-29].

Такий перебіг подій спричинив **підвищення рівня депозитної, кредитної і боргової безпеки, а також безпеки ліквідності КБ.**

Для поживлення кредитування та підтримки економічного відновлення НБУ зберігав стимулюючу монетарну політику та застосовував нові інструменти, зокрема, довгострокове рефінансування, процентні свопи, активно співпрацював з КБ над удосконаленням корпоративного управління. У результаті у 2020 р., за винятком періоду жорсткого карантину, КБ нарощували гривневе кредитування. Проте, за даними грошово-кредитної статистики НБУ, у 2020 р., другий рік поспіль залишки за банківськими кредитами знижувалися. Дію стимулюючих заходів переважили протилежні фактори: посилення невизначеності у зв'язку із коронакризою, ризики погіршення якості позичальників та наявного кредитного портфеля, невирішені питання у сфері захисту прав кредиторів. Глибший аналіз свідчить, що головними причинами цього зниження були суто статистичні ефекти, спричинені головним чином подальшим очищенням БС, активізацією роботи КБ з проблемними кредитами та курсовою переоцінкою[197].

Крім того, пов'язана з ковідною пандемією невизначеність поступово зменшувалася з огляду на зростання надходжень у БС ліквідності за бюджетним каналом, унаслідок чого БС мала структурний профіцит ліквідності.

**Загалом стабільне нарощення вітчизняними КБ останніми роками таких чинників їхньої ліквідності, як: обсяг регулятивного капіталу, ступінь забезпеченості ризикових активів власним капіталом, співвідношення ліквідних / високоліквідних активів до сукупних активів, рентабельність активів та власного капіталу, та короткострокових зобов'язань позитивно позначались на підвищенні рівня ФБКБ. Водночас, знижувало цей рівень все ще істотна частка проблемних кредитів у кредитних портфелях КБ, певні управлінські вади та невідновлена повною мірою довіра до банківських установ.**

### **2.3. Вплив ліквідності вітчизняних комерційних банків на їхню фінансову безпеку**

Для достеменного визначення впливу ліквідності вітчизняних КБ на рівень їхньої *ФБ* слід проаналізувати організацію управління ліквідністю в них (тлумачення

КБ відповідних ризиків, наявність політики управління ліквідністю і планів її відновлення, вимоги до оцінки і способи й індикатори виміру ризиків, методи і якість управління ризиками, пов'язаними з формуванням і використанням ліквідності), структури управління й характер здійснюваного ризик-менеджменту, складові управління ліквідністю, джерела фінансування в управлінні ризиками, закономірності й специфічні особливості у цій сфері.

Так, насамперед, якість управлінських процесів, що позначається на забезпеченні *ФБКБ*, залежить від сприйняття конкретними КБ сутності ризиків утрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Тлумачення ризиків утрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ**

Назва банку	Тлумачення ризиків втрати / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	поточний і майбутній ризики стосовно доходів або капіталу, що випливають з неможливості виконання КБ своїх зобов'язань на момент їх настання без понесення недопустимих втрат. Ризики можуть виникнути через незаплановані зміни або скорочення джерел фінансування, а також через нездатність розпізнати або врахувати зміни кон'юнктури ринку, які впливають на здатність швидко реалізувати активи з мінімальною втратою їхньої вартості
Ощадбанк	ризик, що виникає внаслідок невідповідності строків і сум надходження/списання грошових коштів та полягає у загрозі виникнення втрат, недоотримання доходу або зменшення ринкової вартості капіталу КБ внаслідок його неспроможності вчасно, в повному обсязі та з мінімальними втратами покрити потреби у грошових коштах для виконання своїх грошових зобов'язань
Укрексімбанк	наявний або потенційний ризик, який виникає через потенційну неспроможність КБ виконати свої зобов'язання у належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат, ризик неможливості фінансувати збільшення активів КБ
Приватбанк	ризик того, що КБ буде не в змозі виконати свої зобов'язання; виникає в результаті незбалансованості фінансових активів і фінансових зобов'язань КБ (в т.ч. внаслідок несвоечасного виконання фінансових зобов'язань одним або кількома контрагентами КБ) і (або) виникнення непередбаченої необхідності негайного і одноразового виконання КБ своїх фінансових зобов'язань
Укргазбанк, Банк «Грант»	ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок неспроможності КБ забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у належні строки
Кредобанк	ризик того, що підприємство зіштовхнеться з труднощами при виконанні фінансових зобов'язань
АТ «КБ Глобус»	наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність КБ виконати свої зобов'язання у належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат
АТ «Гаскомбанк»	ризик, який виникає в разі неспроможності КБ виконати свої зобов'язання в належні строки та в належному обсязі, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат
ОТП Банк	ризик того, що нестача грошових надходжень ускладнить виконання фінансових зобов'язань; виникає через нездатність управляти незапланованим відтоком коштів або змінами джерел фінансування, а також через неможливість виконувати свої позабалансові зобов'язання; ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності КБ забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у належні строки

Джерело: складено автором за [78; 81; 101; 161; 179; 193; 194]

Позначається на *позитивному впливі ліквідності на забезпечення ФБКБ* і наявність у КБ політики управління ліквідністю, плану дій з її відновлення, нормативних вимог до оцінки ризиків, методів управління ліквідністю, якості управління ризиками втрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності (табл. Е.1).

Проведений дисертантом аналіз статус-кво у цій сфері дозволив з'ясувати, що всі аналізовані КБ мають або спеціальну політику / стратегію управління ліквідністю / відповідними ризиками, або програми фінансування, в яких чільне місце належить управлінню їхньою ліквідністю. У КБ є як спеціальні плани відновлення ліквідності у разі виникнення кризових ситуацій, так і плани відновлення діяльності, де питання відновлення ліквідності знаходять відповідне відображення. В управлінні ліквідністю вітчизняні КБ послуговуються як вимогами НБУ, материнських компаній, так і внутрішніми нормативними документами. В управлінні ліквідністю застосовується арсенал відповідних методів. Загалом в аналізованих КБ якість управління ризиками втрати / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності перебуває на належному рівні.

Не менш значущим чинником *дієвого впливу ліквідності КБ на їхню ФБ* є організація структури управління вищезазначеними ризиками (табл. 2.11).

Отже в належному управлінні ліквідністю для сприяння *забезпеченню підвищення рівня ФБКБ* вітчизняні КБ задіяні переважно їхні наглядові ради, правління, КУАП/КУАПіТ; спеціалізовані департаменти / управління, що концентруються на ризиковій проблематиці й переймаються або виключно ризиками, пов'язаними з формуванням й використанням ліквідності, або ще й іншими ризиками; казначейства.

Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень з *підвищення ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ* потрібні ефективні способи виміру ризиків втрати/ погіршення/недостатньої (від'ємної)/незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ (табл. 2.12).

Тобто, *підвищенню ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ* сприяє вимір ризиків втрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності



Таблиця 2.11

**Структури управління ризиками втрати/погіршення/недостатньої (від'ємної)/незбалансованої ліквідності вітчизняних КБ**

Назва банку	Структури управління ризиками втрати/погіршення/недостатньої (від'ємної)/надлишкової/незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Остаточну відповідальність за встановлення та затвердження цілей у сфері управління ризиками та капіталом несе наглядова рада. При цьому КБ має окремі незалежні підрозділи, які відповідають за управління ризиками та моніторинг за ними. Правління відповідає за внесення пропозицій та реалізацію всіх цілей у сфері управління ризиками та капіталом, а також за загальне управління ризиками, контроль та впровадження політики управління ризиками RBI AG в КБ. Регулярні звіти та постійний аналіз ризиків забезпечує достатню основу для прийняття рішень членами правління щодо доречності процедур у процесі виявлення, оцінки та мінімізації ризиків. Казначейство відповідає за управління активами та зобов'язаннями КБ, а також ризиками втрати/погіршення/недостатньої (від'ємної)/незбалансованої ліквідності.
АТ «ОТП Банк»	Найвищим колегіальним органом КБ, що здійснює управління ризиком ліквідності, є Комітет з управління активами та пасивами (КУАП), створений рішенням наглядової ради. В цьому процесі бере участь й Управління активами і пасивами та контролюючого казначейства.
АТ «Ощадбанк»	КБ управляє ліквідністю централізовано на рівні головного офісу, консолідовано та в розрізі валют, для чого постійно здійснюється ідентифікація, оцінка, контроль і моніторинг ризиків, обчислюють-ся контрактні та очікувані грошові потоки, аналізуються розриви ліквідності, планується/прогнозується ліквідність КБ. Правління забезпечує виконання завдань і рішень наглядової ради щодо впровадження системи управління ризиками втрати/недостатньої (від'ємної)/незбалансованої ліквідності, встановлює порядок управління цими ризиками та делегує повноваження з поточного управління ними КУАП, який у межах поточного управління цими ризиками, здійснює моніторинг, розглядає звіти щодо ризиків, приймає рішення про прийняття, пом'якшення або уникнення вказаних ризиків. Управління ринкових ризиків регулярно моніторить та контролює стан виконання нормативних вимог до ліквідності. Казначейство оперативного управляє ліквідністю КБ, а КУАП – середнь- та довгостроковою ліквідністю, встановленням лімітів щодо ризиків ліквідності, планування ресурсної бази КБ, структури активів і пасивів. Для забезпечення ефективного управління кредитними ризиками створено департамент кредитних ризиків та оцінки активів, ризиками втрати/недостатньої/незбалансованої ліквідності.
Укресімбанк	Ключові показники ризику ліквідності, їх цільові, критичні та граничні значення коригують принаймні один раз на рік та затверджуються правлінням. КУАП несе загальну відповідальність за впровадження принципів, концепцій, політик та лімітів щодо ризиків в КБ, а також забезпечення дотримання лімітів ризиків, затверджених правлінням. Казначейство відповідає за управління ліквідністю КБ шляхом здійснення операцій на грошовому ринку, а управління ЦП – за управління ліквідністю КБ шляхом здійснення операцій на ринку капіталу.
Приватбанк	Напрям «Фінанси і ризики» виконує функцію з управління ризиками. Його діяльність спрямована на побудову системи контролю за ризиками, розробку методів ідентифікації, оцінки розміру ризиків, контроль виконання нормативних показників, встановлених регулятором, розробку дій за підтверджених ризиків та своєчасне інформування керівництва, проведення стрес-тестування. Казначейство здійснює контроль та аналіз позиції ліквідності.
Кредобанк	КБ щодня зіштовхується з цими ризиками у зв'язку з вимогами використання його вільних грошових коштів за депозитами «овернайт», поточними рахунками, депозитами, строк погашення яких настає незабаром, наданням кредитів, гарантіями та у зв'язку з відсотковою маржею та іншими вимогами щодо похідних інструментів, розрахунок за якими здійснюється грошовими коштами. Група РКО Bank Polski S.A. не володіє грошовими ресурсами, достатніми для покриття всіх цих потреб, оскільки досвід показує, що мінімальний рівень реінвестування коштів, строк погашення яких настає, можна передбачити з високою ймовірністю. Департамент ринкового ризику та ризиків втрати/погіршення/недостатньої (від'ємної)/надлишкової/незбалансованої ліквідності щотижня подає звіти Комітету з управління активами, пасивами та тарифами (КУАПіТ). Інформацію про позицію ліквідності фінансових активів та зобов'язань отримує казначейство, що забезпечує наявність достатнього портфеля короткострокових ліквідних активів, який переважно складається з ліквідних ЦП, депозитів у КБ та інших міжбанківських інструментів, для підтримки достатнього рівня ліквідності.
Укргазбанк	КУАП здійснює управління ризиками втрати/недостатньої (від'ємної)/надлишкової/незбалансованої ліквідності в межах повноважень, делегованих правлінням. Департамент ринкового ризику ризиків, що супроводжують формування й використання ліквідності, відповідальний за управління ризиками та виконує завдання, пов'язані зі створенням ефективною системи управління та визначення величини прийнятних для КБ ризиків; оцінкою конкретних видів ризику з позицій безпеки КБ; поточним моніторингом величини конкретних видів ризику та контролем дотримання лімітів.

АТ «КБ Глобус»	Основним органом управління цими ризиками є правління, до повноважень якого входить формування політики з управління ліквідністю, затвердження відповідної політики та процедур. КУАП є виконавчим комітетом правління, до функцій якого належить реалізація політики управління ліквідністю, прийняття поточних рішень з управління нею, затвердження внутрішніх лімітів КБ.
АТ «Таскомбанк»	Управління ризиками проводиться централізовано на рівні головного офісу. Безпосередньо у процесі управління задіяні КУАП, казначейство та департамент ризик-контролю, бізнес-підрозділи.

Джерело: складено автором за [78; 81; 101; 161; 179; 193; 194]

## вітчизняними КБ на основі:

Таблиця 2.12

### Способи виміру ризиків втрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ

Назва банку	Способи виміру ризиками втрати/погіршення/недостатньої (від'ємної)/незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Ризики вимірюються на основі: договірних потоків коштів; очікуваних потоків коштів, відповідно до очікуваної поведінки окремих продуктів КБ за звичайних ринкових умов (сценарій поточної ситуації); кризового сценарію (стрес-тестування). Для врахування цих ризиків КБ використовує певні криві фондування для кожної угоди. Для цілей дисконтування, з метою їх оцінки, використовується крива ринкового фондування (над базисною ставкою). Кожна позиція оцінюється з урахуванням цих ризиків. Для активів, ставка дисконтування складається з початкового каліброваного спреда (включаючи початкову маржу, криву CDS і криву ліквідності), криву CDS і криву ліквідності на дату оцінки та безризикову ставку на дату оцінки. Для зобов'язань ставка дисконтування складається з початкового каліброваного спреда (без компонента CDS), кривої ліквідності на дату оцінки та безризикової ставки на дату оцінки.
Ощадбанк	З метою управління зазначеними ризиками здійснюється моніторинг очікуваних майбутніх потоків грошових коштів від операцій із клієнтами та банківських операцій, що є частиною процесу управління активами та зобов'язаннями. Основною метою управління цими ризиками є забезпечення наявності обсягу ліквідних коштів, достатнього для покриття поточних та планових потреб, з метою оптимізації витрат КБ, пов'язаних із забезпеченням необхідного обсягу ліквідних коштів. Управління цими ризиками спрямоване також на забезпечення спроможності КБ покривати відтік грошових коштів за кризовим сценарієм (у разі системної кризи або близької до системної кризи). Виявлення та оцінка цих ризиків здійснюється на основі аналізу: руху грошових потоків; аналізу розривів ліквідності; аналізу концентрацій активів та зобов'язань; сценаріїв, включаючи сценарії кризових ситуацій, які полягають у моделюванні аномальної поведінки ринку; ситуації на фінансовому ринку в розрізі окремих фінансових інструментів
Приватбанк	Ризики вимірюються на основі виявлення залежності від залучення депозитів від одного ринку або невеликого числа партнерів; надмірного короткострокового запозичення чи довгострокового кредитування; контролю рівня нормативних показників, розривів ліквідності в істотних валютах (чистого /сукупного/розриву; сукупного розриву у відносній величині; співвідношення обсягу сукупного розриву та загальної суми активів)/виконання лімітів по розривах ліквідності.
Кредобанк	Проведення стрес-тестування і щоденний контроль ліквідності в рамках оперативного та стратегічного управління ризиками втрати/недостатньої (від'ємної)/надлишкової/незбалансованої ліквідності з метою забезпечення дотримання пруденційних коефіцієнтів ліквідності, відповідності фактичного обсягу ліквідних активів їх необхідному рівню, а також забезпечення довгострокової ліквідності. Строки активів та зобов'язань і спроможність заміни (за прийнятною вартістю) відсоткових зобов'язань після настання строку їх погашення є важливими чинниками оцінки ліквідності та реакції на зміни відсоткової ставки та курсу обміну валют.
ПАТ «ОТП Банк»	Ідентифікація достатності ліквідності КБ здійснюється на основі комплексного аналізу факторів: структури активів КБ та їх розподілу за ступенем ліквідності (при цьому, особлива увага приділяється обсягу наявних високоліквідних активів); обсягу, структури та рівня диверсифікації пасивів (передусім, аналізуються частка зобов'язань у пасивах КБ, частка строкових коштів та коштів до запитання, коштів фізичних та юридичних осіб, а також інших банків, стабільність залучених коштів та ступінь залежності від дорогих чи нестабільних джерел фінансування); концентрації активів пасивів (за контрагентами, за інструментами, за термінами погашення); розподілу грошових пото-

	ків у часі для кожного виду активів та зобов'язань у розрізі валют; впливу різних стрес-сценаріїв на ліквідну позицію та дотримання нормативів НБУ
АТ «КБ Глобус»	Вимір ризиків здійснюється на основі аналізу активів та зобов'язань КБ за сумами та строками їх вимоги та погашення, ризиків за строками погашення на основі дисконтованих грошових потоків чистого/сукупного розривів ліквідності
АТ «Таскомбанк»	Нормативи НБУ, стан ГЕП-розривів та розподіл пасивів в фондуванні статей активних операцій використовуються як головні показники для контролю ризиків

Джерело: складено автором за [78; 81; 101; 161; 179; 193; 194]

договірних потоків коштів; очікуваних потоків коштів, відповідно до очікуваної поведінки окремих продуктів КБ за звичайних ринкових умов (сценарій поточної ситуації); кризового сценарію (стрес-тестування); розподілу грошових потоків у часі для кожного виду активів та зобов'язань у розрізі валют; впливу різних стрес-сценаріїв на ліквідну позицію;

строків активів та зобов'язань і спроможності заміни (за прийнятною вартістю) відсоткових зобов'язань після настання строку їхнього погашення; структури активів КБ та їхнього розподілу за ступенем ліквідності (обсягу наявних високоліквідних активів); обсягу, структури та рівня диверсифікації пасивів (частки зобов'язань у пасивах КБ, частки строкових коштів та коштів до запитання, коштів фізичних та юридичних осіб, а також інших банків, стабільності залучених коштів та ступеню залежності від дорогих чи нестабільних джерел фінансування);

концентрації активів і пасивів (за контрагентами, за інструментами, за термінами погашення);

виявлення залежності від залучення депозитів від одного ринку або невеликого числа партнерів; надмірного короткострокового запозичення чи довгострокового кредитування;

контролю рівня нормативних показників; розривів ліквідності в істотних валютах (чистого / сукупного розривів / сукупного розриву у відносній величині / співвідношення обсягу сукупного розриву та загальної суми активів) / виконання лімітів по розривах ліквідності.

Зазначений ж вимір здійснюється на основі конкретних індикаторів, застосовуваних КБ (табл. 2.13), що *позитивно позначається на дотриманні ФБКБ*. Відтак, вітчизняні КБ з метою *підвищення рівня їхньої ФБ* вдаються до використання таких індикаторів, як:

співвідношення активів до пасивів у певних часових інтервалах; рівень кумулятивних розривів між активами та пасивами в групах часових інтервалів потоків коштів, рівень очікуваного надлишку ліквідності; попереджувальні індикатори кризи ліквідності;

незаплановані відхилення від прогнозованих сум відтоків та надходжень;

Таблиця 2.13

**Індикатори виміру ризиків втрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності вітчизняними комерційними банками**

Назва банку	Індикатори виміру ризиків втрати / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Основними показниками ступеня ризиків є: співвідношення активів до пасивів у певних часових інтервалах (за сценарію за договірними строками погашення); рівень кумулятивних розривів між активами та пасивами в групах часових інтервалів потоків коштів, рівень очікуваного надлишку ліквідності (у випадку сценаріїв поточної ситуації та стрес-тестування); значення попереджувальних індикаторів кризи ліквідності. Їхній критичний рівень визначається величиною встановлених КБ лімітів, контроль за дотриманням яких здійснюється на щоденній основі. КБ встановлює ліміти на кумулятивні розриви ліквідності окремо для кожного часового проміжку.
АТ «ОТП Банк»	На оперативному рівні здійснюється контроль виконання та проходження платежів упродовж операційного дня задля виявлення суттєвих незапланованих відхилень від прогнозованих сум відтоків та надходжень, в управлінні короткостроковою ліквідністю ключовими показниками є норматив НБУ LCR та внутрішні показники достатності короткострокової ліквідності. Внутрішні показники базуються на спільній основі з нормативом LCR, а саме наявності високоліквідних активів для забезпечення виконання міжбанківських зобов'язань, що добігають кінця та не будуть поновлені, покриття потреб у коштах при настанні стресової ситуації та значному відтоку фінансування з КБ, фінансування короткострокових потреб на основі 3-місячних прогнозів потреб бізнес-ліній щодо обсягів зростання портфеля фінансових активів за умови звичайного перебігу ділової активності.
Кредобанк	щодня контролює ліквідність в рамках оперативного та стратегічного управління зазначеними ризиками з метою забезпечення дотримання пруденційних коефіцієнтів ліквідності, відповідності фактичного обсягу ліквідних активів до їхнього необхідного рівня, а також забезпечити довгострокову безпеку ліквідності
Банк «Грант»	При управлінні ризиком ліквідності враховуються та дотримуються такі обмеження: залишок на коррахунку КБ в НБУ, розрахований згідно з нормативом обов'язкового резервування, розглядався як абсолютний мінімум для підтримки його ліквідності; дотримання економічних нормативів ліквідності, встановлених НБУ та внутрішніх лімітів; дотримання встановлених внутрішніх додаткових показників
Укргазбанк	Ризик-апетит щодо ризику ліквідності включає мінімальні значення коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) в усіх валютах та окремо в іноземних валютах, коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), обмеження показників концентрації у зобов'язаннях
Укресімбанк	Управління ризиками формування й використання ліквідності включає визначення прийнятних рівнів розривів строковості (за валютою), а також: встановлення цільового (оптимального та прийняттого для КБ), критичного (небажаного, але яким можна управляти) та граничного (що вимагає негайних дій) рівня ключових значень таких ризиків; постійний моніторинг фактичних ключових їх показників; вжиття відповідних коригуючих дій, якщо ключові показники ризиків сягають їх критичного та/або граничного значення. КБ оцінює ліквідність і за нормативами НБУ.
АТ «Таскомбанк»	Для реалізації оперативного управління ризиками функціонує система інструментів обмеження ризиків: нормативи та ліміти НБУ; лімітування розривів ліквідності (абсолютний/кумулятивний розрив); норматив розміщення поточних пасивів; ліміти на абсолютний розмір операцій за певними строками та видами.

Джерело: складено автором за [78; 85; 100; 193; 195]

норматив НБУ LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю в усіх валютах та окремо в іноземних валютах) і NSFR (коефіцієнт чистого стабільного фінансування);

внутрішні показники достатності короткострокової ліквідності, наявності високоліквідних активів для забезпечення виконання міжбанківських зобов'язань, що

добігають кінця та не будуть поновлені, покриття потреб у коштах при настанні стресової ситуації та значному відтоку фінансування з КБ, фінансування короткострокових потреб на основі 3-місячних прогнозів потреб бізнес-ліній щодо обсягів зростання портфеля фінансових активів за умови звичайного перебігу ділової активності; показників концентрації у зобов'язаннях;

дотримання відповідності фактичного обсягу ліквідних активів їхньому необхідному рівню, забезпечення довгострокової безпеки ліквідності;

залишок на коррахунку КБ в НБУ, розрахований згідно з нормативом обов'язкового резервування, дотримання внутрішніх лімітів; дотримання встановлених внутрішніх додаткових показників.

Безумовно, *дієвість впливу ліквідності КБ на їхню ФБ* зумовлюється її складовими управління вищезазначеними ризиками, що застосовуються в управлінській діяльності конкретних КБ (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Складові управління ризиками втрати / погіршення / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ**

Назва банку	Складові управління ризиками втрати / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	підтримання резерву ліквідності (ліквідні ЦП та інші ліквідні активи); зниження ризику концентрації зобов'язань; розширення ресурсної бази на внутрішньому та зовнішньому ринках; встановлення у разі необхідності додаткових обмежень на активні операції; аналіз ситуації на ринку; аналіз динаміки активів та зобов'язань з метою виявлення відхилення від запланованих показників; дотримання лімітів. Управління ризиком утрати ліквідності здійснюється в рамках системи управління ризиками, яка відповідає розміру, бізнес-моделі, масштабу діяльності, видам, складності операцій банку та забезпечує виявлення, вимірювання (оцінку), моніторинг, звітування, контроль та пом'якшення всіх суттєвих ризиків банку з метою визначення банком розміру капіталу, необхідного для покриття всіх суттєвих ризиків, притаманних його діяльності. Цей ризик оцінюється на регулярній основі та перевіряється на предмет відповідності та суттєвості згідно із встановленим в Групі РБІ процесом оцінки ризиків. Ризик-профіль містить оцінку ризику та зміни оцінки порівняно із ризик-профілем за попередній рік.
Кредобанк	Група PKO Bank Polski S.A. прагне підтримувати стабільну базу фінансування, яка складається переважно із заборгованості перед іншими КБ, депозитів юридичних та фізичних осіб, боргових ЦП а також інвестує кошти у портфелі ліквідних активів для того, щоб мати можливість оперативно та безперешкодно виконати непередбачувані вимоги до ліквідності. Управління ліквідністю Групи вважає проведення аналізу рівня ліквідних активів, необхідного для врегулювання зобов'язань за настання строку їх погашення, забезпечення доступу до різних джерел фінансування, наявності планів у разі виникнення проблем з фінансуванням та здійснення контролю за відповідністю балансових нормативів ліквідності нормативним вимогам. КБ щоденно розраховує нормативи ліквідності відповідно до вимог НБУ
АТ «ОТП Банк»	Управління ризиком утрати ліквідності відбувається на трьох часових горизонтах. Оперативний рівень передбачає управління ліквідністю протягом операційного дня з метою забезпечення достатнього рівня ліквідних активів станом на початок та кінець операційного дня, з огляду на платіжний календар, а також включає контроль виконання та проходження платежів протягом операційного дня. Наступний рівень управління ліквідністю – управління короткостроковою ліквідністю за допомогою внутрішніх лімітів ліквідності дозволяє підрозділам з управління ризиками та КУАП приймати виважені рішення щодо розміру портфеля високоліквідних активів, його структури та термінів розміщення коштів у фінансові активи, а також визначати відсоткову політику КБ щодо його фінансових активів та зобов'язань. Значну роль у плануванні і управлінні короткостроковою ліквідністю відіграють моделі поведінки залишків коштів на рахунках клієнтів,

	які застосовуються для визначення очікуваних розмірів відтоків вкладів на різних часових проміжках упродовж календарного року. Для управління ліквідністю проводиться постійний моніторинг та аналіз продуктової структури фінансових зобов'язань КБ, обсягів залучених та погашених коштів та їх вартості, а також концентрації вкладів за залишковими строками до їх погашення та групам пов'язаних контрагентів. Результати аналізу знаходять своє відображення в рішеннях щодо зміни структури портфеля високоліквідних активів. Управління ліквідністю завершується на рівні управління середньо- та довгостроковою ліквідністю.
АТ «Ощадбанк»	Управління ліквідністю здійснюється шляхом прогнозування та управління грошовими потоками, лімітування строків розривів між активами і зобов'язаннями, а також забезпечення необхідного обсягу як первинної, так і вторинної ліквідності (представлена портфелем високоліквідних державних ЦП, що можуть бути використані для термінового задоволення потреб КБ у ліквідних коштах у разі їх непрогнозованого відтоку).
Укргазбанк	Керівництво КБ здійснює щоденне управління ліквідністю, з урахуванням залишків коштів на коррахунках та планів щодо надходжень та відтоків коштів; управління поточною ліквідністю строком до 1 місяця шляхом визначення потреб КБ у ліквідних коштах та визначення величини розриву ліквідності протягом зазначеного періоду; управління ліквідністю на строк більше 1-го місяця шляхом оцінки ступеня невідповідності строкової структури активів строковій структурі пасивів та розробки заходів з підтримання у майбутньому відповідного рівня ліквідності КБ.
Приватбанк	Стратегічними завданнями політики КБ з управління ризиком ліквідності є: підтримання показників ліквідності на рівні вище нормативного, мінімізація ризику втрати ліквідності шляхом підтримання достатнього обсягу високоякісних ліквідних активів як можливого джерела забезпечення на випадок реалізації стресових ситуацій, лімітування концентрацій залучених коштів шляхом нормування диверсифікованої ресурсної бази. КБ прагне підтримувати стабільну базу фінансування, розвивати джерела ресурсів, в першу чергу за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб.
Банк «Грант»	Основними завданнями управління ризиком ліквідності КБ вважає максимальну наближеність у своїй діяльності до виконання чотирьох основних умов: КБ повинен бути в змозі вчасно виконувати свої зобов'язання та надавати позики за відкритими кредитними лініями; у КБ повинна бути достатня кількість коштів або ліквідних активів, доступних негайно, для того, щоб мати можливість виконати свої зобов'язання, тобто КБ не варто покладатися на нові або поновлювані депозити; у КБ повинен бути адекватний потік коштів від активів з майбутнім строком погашення – тобто КБ намагатиметься дотримуватися відповідності між одержанням ресурсів у погашення позик (кредитів) та платежами за депозитами, із майбутнім строком погашення в межах прийняттого ризику; у КБ повинна бути адекватна диверсифікована депозитна база як в плані строків погашення, так і в апазону контрагентів – тобто він повинен залучати коротко-, середньо- та довгострокові депозити від приватних осіб, корпоративних структур й інших контрагентів.
АТ «Таскомбанк»	З метою забезпечення ефективності процесу в КБ імplementовано систему компонентів управління ризиками: внутрішні нормативні документи (політики управління ризиками, положення про антикризове управління та порядок взаємодії підрозділів в умовах кризи ліквідності, методика розрахунку розривів ліквідності, методики проведення стрес-тестування ризиків); процедури управління ризиками, засоби контролю рівня ризику; інформаційні системи для зберігання та оброблення даних; набір форм управлінської звітності.
АТ «КБ «Глобус»	Для управління ліквідністю та платоспроможністю в КБ створена Система управління ліквідністю та платоспроможністю, що вирішує 2 основні завдання: управління поточною платіжною позицією КБ; управління платоспроможністю та ліквідністю КБ на визначений термін.
Укресімбанк	В процесі управління ризиками поєднуються такі заходи: структурне (коротко- та довгострокове) управління активами та зобов'язаннями, спрямоване на забезпечення належного рівня ліквідності у коротко- та довгостроковій перспективі; поточне (короткострокове) управління активами та зобов'язаннями, спрямоване на забезпечення належного рівня миттєвої та поточної ліквідності з урахуванням можливих та непередбачених змін у грошових потоках. Управління ризиками ґрунтується на прийнятних рівнях розривів строків (за валютою) і таких принципах: встановлення цільового (оптимального та прийняттого для КБ), критичного (небажаного, але яким можна управляти) та граничного (що вимагає негайних дій) рівня ключових значень ризику ліквідності; постійний моніторинг фактичних ключових показників ризику ліквідності; вжиття відповідних коригуючих дій, якщо ключові показники ризику ліквідності сягають їх критичного та/або граничного значення. З метою обмеження ризиків, що виникають через асиметричні платежі та

	дострокове погашення строкових активів і зобов'язань, банк включає у стандартні договори з клієнтами такі положення, які мотивують клієнтів не застосовувати вищевказані можливості
--	---

Джерело: складено автором за [78; 81; 101; 193; 195]

Отже, управління аналізованими ризиками для *підвищення рівня ФБКБ* відбувається з використанням систем управління ліквідністю на трьох часових горизонтах шляхом підтримання резерву ліквідності; зниження ризику концентрації зобов'язань; розширення ресурсної бази на внутрішньому та зовнішньому ринках; встановлення у разі необхідності додаткових обмежень на активні операції; аналізу ситуації на ринку і динаміки активів та зобов'язань з метою виявлення відхилення від запланованих показників; дотримання лімітів, прогнозування грошових потоків, що забезпечує виявлення, вимірювання / оцінку, моніторинг, звітування, контроль та пом'якшення всіх суттєвих ризиків.

На *рівні ФБКБ позначаються й джерела фінансування в управлінні ризиками втрати/погіршення / недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ* (табл. 2.15)

Таблиця 2.15

**Джерела фінансування в управлінні ризиками втрати / погіршення / недостатньої (від'ємної)/ незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ**

Назва банку	Джерела фінансування в управлінні ризиками втрати/погіршення/недостатньої (від'ємної)/ незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Основними джерелами фінансування є: в національній валюті: депозити клієнтів, депозити міжбанківського ринку, облігації, емітовані банком; в іноземній валюті: короткострокові та довгострокові міжбанківські кредити (включаючи позики МФО), а також депозити клієнтів.
Ощадбанк	З метою управління ризиком ліквідності здійснюється моніторинг очікуваних майбутніх потоків грошових коштів клієнтів та за банківськими операціями, що є частиною процесу управління активами/зобов'язаннями. Основною метою управління ризиком ліквідності є забезпечення наявності обсягу ліквідних коштів, достатнього для покриття поточних та планових потреб з метою оптимізації витрат, пов'язаних з забезпеченням необхідного обсягу ліквідних коштів. Управління ризиком ліквідності направлено також на забезпечення спроможності покривати відтік грошових коштів за кризовим сценарієм (в разі системної кризи, або близької до системної кризи ліквідності).
Укресімбанк	З урахуванням потреб у ліквідності, КБ формує ресурсну базу з таких джерел:кошти клієнтів, залучені на внутрішньому ринку; запозичення на зовнішніх ринках: як цільових коштів, так і загально-го призначення (єврооблігації, прямі позики іноземних банків та МФО). Тимчасово надлишкова ліквідність розміщується у депозитні сертифікати, ОВДП, міжбанківські кредити.
Кредобанк	КБ має відкриту кредитну лінію з материнською компанією PKO Bank Polski SA на \$30 млн. і може її використовувати для поповнення обігових коштів та підтримки оперативної ліквідності. Статус системно важливого передбачає виконання КБ додаткових вимог для забезпечення запасу міцності (підвищених нормативів миттєвої ліквідності та максимального розміру кредитного ризику на 1 контрагента, а також необхідність формувати в подальшому додатково до нормативу достатності капіталу буфер системної важливості в розмірі 1% капіталу)
Укргазбанк	З метою обмеження цих ризиків керівництво використовує різні джерела фінансування додатково до своєї основної бази депозитів
Приватбанк	Джерелами пропозиції ліквідних коштів є надходження депозитів від клієнтів, погашення раніше наданих позик, продаж активів, залучення коштів на грошовому ринку, доходи. Джерелами попиту на ліквідні кошти є зняття грошей з депозитів клієнтів, заявки на отримання кредитів, оплата

	банківських витрат, виплата дивідендів акціонерам. Співвідношення джерел попиту та пропозицій визначає нетто-ліквідну позицію банку – надлишок або дефіцит коштів у будь-який час. Розрахунок даної позиції дозволяє планувати майбутні потреби або можливе вивільнення коштів.
--	---

Джерело: складено автором за[101; 102; 171; 193; 238]

*Якість забезпечення ФБКБ завдяки управлінню ризиками втрати / погіршення/ недостатньої (від'ємної) / незбалансованої ліквідності вітчизняними КБ зумовлюється і методами управління ліквідністю, застосовуваними конкретними КБ (табл. 2.16)*

*Певною мірою якість управління ліквідністю/ризиками, що супроводжують її формування й використання, для забезпечення належного рівня ФБКБ матеріалізується у виконанні КБ установлених нормативів ліквідності (табл. 2.17, дод. Д).*

Таблиця 2.16

**Методи управління ліквідністю, застосовувані вітчизняними КБ**

Назва КБ	Методи управління ліквідністю
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	На щоденній основі формується звіт про невідповідність між активами і пасивами за строками до погашення та досліджуються відповідні розриви за часовими проміжками окремо в розрізі матеріальних валют. Оскільки такий звіт не відображає повною мірою реальні надходження та відтік грошових потоків, КБ до датково моделює поведінку продуктів без заздалегідь визначеного строку погашення (поточні рахунки клієнтів, дебетові та кредитні картки, овердрафти). КБ встановлює ліміти на кумулятивні розриви ліквідності окремо для кожного часового проміжку, на регулярній основі здійснює стрес-тестування ризику ліквідності, відокремлюючи сценарії фінансової кризи, репутаційної кризи банку та комбінований сценарій, з метою виявлення причин можливих проблем із ліквідністю та оцінки відповідності результатів здійснення стрес-тестування встановленому КБ рівню ризиків втрати/недостатньої(від'ємної)/незбалансованої ліквідності. Досліджує додаткові джерела ліквідності, які можна використовувати в екстрених ситуаціях. Інформація щодо позиції з ліквідності презентується на кожному засіданні КУАП. КБ дотримується LCR та нормативів ліквідності, встановлених НБУ. Для покращення контролю за нормативами ліквідності КБ встановив внутрішні нормативи ліквідності. Внаслідок неперервного моніторингу та прогнозування поточної, коротко- і довгострокової платіжних позицій, КБ вдається забезпечувати безумовне дотримання платіжної дисципліни та підтримувати запас ліквідності, необхідний для захисту від можливих несприятливих змін макроекономічної кон'юнктури. КБ суворо дотримується всіх необхідних лімітів, нормативів ліквідності, норм обов'язкового резервування, встановлених НБУ та групою РБІ. КБ є активним учасником МКР та має бездоганну репутацію надійного партнера, що дозволяє йому, за необхідності, підтримувати свою ліквідність, активно долучається до операцій на ринку ЦП, утримує статус первинного дилера МФУ, а також є маркет-мейкером на ринку ОВДП. КБ одним із перших в Україні придбав високоліквідні іноземні боргові ЦП.
АТ «ОТП Банк»	Щорічно КУАП затверджує Програму фінансування КБ, у якій визначає пріоритети кредитно-інвестиційної стратегії та способи її фінансування. Окрім того, регулярно проводиться аналіз фінансових ринків та ринкової позиції КБ, а також здійснюється моніторинг індикаторів раннього реагування на настання кризи ліквідності та індикаторів необхідності запровадження Плану відновлення діяльності, в т. ч. Плану фінансування в кризових ситуаціях. Управління ліквідністю в іноземній валюті здійснюється централізовано на рівні материнського банку за методом фондового пулу.
АТ «Ощадбанк»	Управління ліквідністю здійснюється шляхом прогнозування та управління грошовими потоками, лімітування строкових розривів між активами і зобов'язаннями, а також забезпечення необхідного обсягу як первинної, так і вторинної ліквідності (вона представлена портфелем високоліквідних державних ЦП, що можуть бути використані для термінового задоволення потреб банку в ліквідних коштах у разі їх непрогнозованого відтоку). Постійна підтримка достатнього запасу первинної (каса, коррахунок в НБУ та коррахунки в інших КБ) та вторинної (портфель ОВДП та депозитні сертифікати НБУ) ліквідності. Фактори, які КБ розглядає при визначенні наявності об'єктивних ознак знецінення, включають інформацію про ліквідність позичальника чи емітента, його платоспроможність, рівень ризиків бізнесу та фінансового ризику, рівні та тенденції невиконання



	зобов'язань по аналогічним фінансовим активам, тенденції та умови національної та місцевої економіки, та справедливую вартість застави та гарантій. Ці та інші фактори можуть, окремо чи в сукупності, бути достатньою об'єктивною підставою для визнання збитку від знецінення фінансового активу чи групи фінансових активів. КБ утримує деякі ЦП в окремому портфелі з метою задоволення щоденних потреб у ліквідності. Для мінімізації затрат на управління ліквідністю, активно управляє доходами за портфелем. Така стратегія управління ліквідністю передбачає отримання прибутків як у результаті отримання передбачених договором грошових потоків, так і через продаж фінансових активів. КБ вважає, що такі ЦП відповідно до МСФЗ 9 утримуються у рамках бізнес-моделі, мета якої досягається як шляхом отримання договірних грошових потоків, так і через продаж фінансових активів.
Кредобанк	У Групі РКО Bank Polski S.A. немає чітко визначеного операційного циклу, і тому Група не представляє окремо короткострокові та довгострокові активи і зобов'язання в консолідованому звіті про фінансовий стан. Замість цього активи та зобов'язання представлені в порядку ліквідності. Балансова сума кредитів розподілена на основі ліквідності активів, прийнятих до забезпечення за кредитом. Строки активів та зобов'язань і спроможність заміни (за прийнятною вартістю) процентних зобов'язань після настання строку їх погашення є важливими чинниками оцінки ліквідності Групи та її реакції на зміни відсоткової ставки та курсу обміну валют.
Банк«Грант»	В процесі управління ліквідністю аналізується не лише ліквідність КБ, а й низка інших зовнішніх чинників: політична та економічна ситуація в країні або регіоні; стан грошового ринку; можливість отримання рефінансування НБУ; розвиненість ринку ЦП; досконалість законодавства та нормативно-правових актів НБУ; надійність клієнтів і КБ-партнерів; рівень менеджменту в КБ; спеціалізація і різноманітність банківських послуг.
Укргазбанк	щоденне управління ліквідністю, з урахуванням залишків коштів на кореспондентських рахунках та планів щодо надходжень та відтоків коштів; управління поточною ліквідністю строком до 1 місяця шляхом визначення потреб КБ у ліквідних коштах та визначення величини розриву ліквідності протягом зазначеного періоду; управління ліквідністю на строк більше 1-го місяця шляхом оцінки ступеня невідповідності строкової структури активів строковій структурі пасивів та розробки заходів щодо підтримання у майбутньому відповідного рівня ліквідності КБ
АТ «Таском банк»	оцінка контрактних та очікуваних грошових потоків, аналіз розривів ліквідності, планування та прогнозування ліквідності КБ.

Джерело: складено автором за [78; 81; 101; 102; 161; 193; 195; 238]

Майже всі аналізовані КБ протягом 2016-2020 рр. виконували встановлені нормативи ліквідності.

За звітом Кредобанку, LCRIB на 31.12.2019 становив 105%, за мінімального значення нормативу  $\geq 100\%$  (на 31.12.2018 – 38%, за мінімального значення 50%). На 31.12.2018 КБ було порушено фактичне середньоарифметичне значення LCRIB та LCRIB на кінець 2018 р., яке становило 38,3% та 42,92% відповідно, за нормативного значення  $\geq 50\%$ . У зв'язку з недотриманням нормативних значень показника LCRIB та на запит НБУ КБ розробив план заходів для досягнення нормативного значення відповідних показників. На 31.12.2019 КБ дотримувався нормативних значень показників LCR. КБ має відкриту кредитну лінію з материнською компанією РКО Bank Polski SA на \$30 млн і використовувати її для поповнення обігових коштів та підтримки оперативної ліквідності.

Збільшення обсягу коштів, розміщених АТ «ОТП Банк» 2019 р. на тлі сезонного спаду бізнес-активності в період закінчення календарного та фінансового року, призвело до зростання частки його високоліквідних активів, які розміщуються центральними органами влади. Спостерігалось значне накопичення ліквідності на рахунках НБУ, в депозитних сертифікатах НБУ та ЦП Мінфіну України, що разом становили понад 14 млрд. грн., проте лише ЦП Мінфіну на суму близько 5 млрд. грн. властивий ризик суверена[195].

Стабільно високі залишки коштів у гривні додатково підтримували високу частку високоліквідних активів КБ та розміщувались на рахунках в НБУ і в інструменти, емітовані центральними органами влади, які разом, станом на кінець 2020 р., становили близько 15 млрд грн, проте лише ЦП Міністерства фінансів України на суму близько 6,6 млрд грн властивий ризик суверена. КБ належним

Таблиця 2.17

**Виконання нормативів ліквідності вітчизняними КБ в 2016-2020 рр. (на кінець року)**

Назва КБ	Виконання нормативів ліквідності				
	2016	2017	2018	2019	2020
<b>Державні КБ</b>					
АТ «Ощад-банк»	H4 – 60,53% H5 – 104,70% H6 – 95,29%	H4 – 52,56% H5 – 133,22% H6 – 97,08%	H4 – 99,92% (нормативне значення $\geq 20\%$ ) H5 – 136,12% (нормативне значення $\geq 40\%$ ) H6 – 85,55% (нормативне значення $\geq 60\%$ )	H6 – 80,46% (нормативне значення $\geq 60\%$ ) LCR – 295,98% (нормативне значення $\geq 100\%$ ) LCRi – 157,37 (нормативне значення $\geq 100\%$ )	H6 – 64,84% LCR – 360,03% LCRi – 232,97%
Укргазбанк	H4 – 35,60% H5 – 85,51% H6 – 87,03%	H4 – 53,86% H5 – 99,19% H6 – 82,70%	H4 – 52,97% H5 – 53,78% H6 – 69,76% LCR – 103,78% LCRi – 64,03%	H6 – 84,93% LCR – 199,01% LCRi – 143,77%	H6 – 80,81% LCR – 226,99% LCRi – 151,72%
Укрексім-Банк	H4 – 45,25% H5 – 180,29% H6 – 154,82%	H4 – 82,32% H5 – 138,49% H6 – 141,67%	H4 – 77,58% H5 – 127,09% H6 – 122,71%	H6 – 112,50% LCR – 839,04% LCRi – 567,70%	H6 – 84,32% LCR – 342,83% LCRi – 370,85%
Приватбанк	H4 – 63,52% H5 – 147,43% H6 – 73,83%	H4 – 37,41% H5 – 153,98% H6 – 97,54%	H4 – 43,46% H5 – 141,98% H6 – 97,74%	H6 – 100,41% LCR – 268,26% LCRi – 307,71%	H6 – 92,92% LCR – 278,23% LCRi – 218,18%
<b>КБ іноземних банківських груп</b>					
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	H4 – 63,56% H5 – 68,42% H6 – 99,14%	H4 – 41,14% H5 – 56,74% H6 – 84,43%	H4 – 42,91% H5 – 52,51% H6 – 84,25%	H6 – 81,96% LCR – 197,66 LCRi – 196,26	H6 – 88,40% LCR – 286,15% LCRi – 467,56%
АТ «ОТП Банк»	H4 – 17,93% H5 – 53,3% H6 – 97,62%	H4 – 48,41% H5 – 68,46% H6 – 91,65%	H4 – 53,78% H5 – 51,58% H6 – 92,85%	H6 – 104,54% LCR – 175% LCRi – 140%	H6 – 99,32% LCRi – 201,93% LCRi – 229,39%

Кредобанк	H4 – 28,20% H5 – 54,99% H6 – 71,73%	H4 – 26,88% H5 – 46,10% H6 – 68,10%	H6 -70% LCR – 93% (min=80%) LCRi – 38% (min=50%)	H6 – 70% LCR – 111% LCRi – 105%	H6 – 71,84% LCRi – 142,16% LCRi – 112,41%
<b>КБ з приватним капіталом</b>					
Банк«Грант»	– – –	H4 – 70,85% H5 – 68,82% H6 – 123,26%	H4 – 62,97% H5 – 70,19% H6 – 96,09%	H6 – 120,68% LCR – 175,67% LCRi – 142,59%	H6 – 124,49% LCRi – 354,34% LCRi – 257,10%
АТ «КБ Глобус»	H4 – 41,14% H5 – 84,06% H6 – 65,46%	H4 – 89,59% H5 – 65,44% H6 – 61,62%	H4 – 71,91% H5 – 69,60% H6 – 71,62%	H6 – 74,98%; LCR – 183,37%; LCRi – 166,53%	H6 – 95,14% LCRi – 177,16% LCRi – 111,43%
Таскомбанк	H4 – 89,61% H5 – 82,37% H6 – 90,02%	H4 – 57,17% H5 – 71,23% H6 – 86,36%	H4 – 150,71% H5 – 68,38% H6 – 73,52% LCR – 119,70% LCRi – 111,72%	H6 – 78,19%; LCR – 148,55%; LCRi – 369,77%	H6 – 75,56% LCRi – 184,88% LCRi – 221,20%

\* H4 (норматив миттєвої ліквідності), H5(норматив поточної ліквідності), H6 (короткострокова ліквідність), LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю) в усіх валютах, LCRi (коефіцієнт покриття ліквідністю) в іноземних валютах  
Джерело: складено автором за [66; 78; 81; 101; 102; 193; 194; 195; 238]

чином управляє різницею ліквідності, яка виникла станом на 31.12.2020 та 2019 рр. за активами та зобов'язаннями, строк погашення яких становить менше 1 року[195].

Управління ризиком ліквідності Ощадбанку включає оцінку основних поточних рахунків, тобто стабільного залишку коштів клієнтів, визначених за допомогою статистичних методів аналізу історичної інформації про коливання залишків на поточних рахунках клієнтів. На 31.12.2019 та 2018 рр. незнижені залишки на поточних рахунках оцінювалися в сумі 34,2 млрд грн та 28,9 млрд грн, відповідно. На основі припущення щодо здатності продовжувати свою діяльність на безперервній основі фактичний термін погашення незниженого залишку вважався невизначеним.

Керівництво КБ вважало, що розрив ліквідності (з урахуванням очікуваних строків погашення рахунків клієнтів) за часовим кошиком «до 1 року» станом на 31.12.2019 був контрольованим та не загрожував здатності своєчасно та в повному обсязі розраховуватись за власними зобов'язаннями. На 31.12.2019 КБ мав обсяг вторинного резерву ліквідних коштів балансовою вартістю 54 930 493 тис грн, представлений такими ЦП зі строком погашення більше 1 року:

необтяженими ОВДП, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток. Необхідні кошти можуть бути отримані шляхом їхнього

продажу або залучення кредиту НБУ на умовах рефінансування під заставу цих ЦП. На 31.12. 2019 їхня справедлива вартість становила 30,2 млрд грн (включаючи нараховані відсотки на 352,1 млн грн);

необтяженими ОВДП, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід. Необхідні кошти можуть бути отримані шляхом їхнього продажу або залучення кредиту НБУ на умовах рефінансування під заставу цих ЦП. На 31.12.2019 їхня справедлива вартість становила 10,7 млрд грн (включаючи нараховані відсотки на 169,1 млн грн);

необтяженими ОВДП, що оцінюються за амортизованою вартістю, що можуть бути використані як застава при залученні кредиту НБУ на умовах рефінансування. На 31.12.2019 їхня балансова вартість становила 14 млрд грн (включаючи нараховані відсотки на 231,4 млн грн).

Зазначені ЦП у складі вторинного резерву ліквідних коштів покривають кумулятивний розрив ліквідності за часовим кошиком «до 1 року»[102].

Протягом 2020 р. Ощадбанк постійно підтримував достатній запас первинної (каса, коррахунок в НБУ та коррахунки в інших КБ) та вторинної (портфель ОВДП та депозитні сертифікати НБУ) ліквідності. Значний обсяг ліквідних активів у портфелі Ощадбанку дає можливість покрити відтоки коштів клієнтів навіть за умови реалізації стрес-сценарію, без загрози для безперервності бізнесу[102].

За підсумками 2018 р. 92% клієнтських рахунків та депозитів Приватбанку були повністю покриті ліквідними коштами. Усі нормативні показники КБ значно перевищували норми, встановлені НБУ. Норматив короткострокової ліквідності (Н6), який розраховується як відношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення до одного року, становив 92,92% на 31.12.2020 (на 31.12.2019 – 100,41%) за встановленого НБУ значення не менше 60% (на 31.12.2019 – 60%). На 31.12.2020 коефіцієнт покриття ліквідністю складав 278,23% за всіма валютами та 218,18% в іноземній валюті при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 100%.

Зважаючи на достатній рівень ліквідності та наявне високоліквідне забезпечення протягом 2018 р. Укргазбанк проводив у значних обсягах валютні операції SWAP та операції репо з державними облігаціями України. Він був єдиним

КБ в Україні, що надає послуги з операцій маржинальної торгівлі приватним клієнтам, пропонував кожному приватному клієнту цілодобовий доступ до ліквідності світового валютного ринку в режимі 24/5 за 48 інструментами з ринковими торговельними умовами, що дозволяло КБ утримувати клієнтів і залучати нових[179]. Такий підхід підвищував *валютну й боргову безпеку КБ, безпеку доходів і витрат й безпеку ліквідності зокрема, а відтак і ФБКБ загалом.*

Від’ємний розрив ліквідності (розрив ліквідності між фінансовими активами та фінансовими зобов’язаннями зі строком погашення «до року» на 31.12.2019 становив 24,1 млн грн) був контрольованим та не загрожував здатності КБ своєчасно та в повному обсязі розраховуватись за власними зобов’язаннями. Так, КБ мав обсяг вторинного резерву ліквідних коштів, представлений: необтяженими ЦП – ОВДП на 9,3 млрд грн, облігаціями ДІУ на 1,4 млрд грн, які характеризуються високим рівнем ліквідності та були віднесені до строку погашення «понад 1 рік», що можуть бути отримані шляхом продажу вказаних ЦП або шляхом залучення кредиту рефінансування від НБУ під заставу цих ЦП. На 31.12.2019 справедлива вартість ЦП, які можуть вважатись покриттям кумулятивного розриву ліквідності за часовим кошиком «до 1 року», становила 10,8 млрд грн; стабільними залишками коштів клієнтів на поточних та інших рахунках, що визначені за допомогою власних методик КБ, які базуються на статистичному аналізі коливань залишків на поточних рахунках клієнтів. На 31.12.2019 стабільні залишки на поточних та інших рахунках оцінювалися в сумі 23,4 млрд грн. На основі припущення щодо здатності продовжувати свою діяльність на безперервній основі фактичний термін погашення стабільного залишку може розглядатися як «без строку погашення». Таким чином, від’ємний розрив ліквідності, що виник на 31.12.2019 у сумі 24 млрд грн, на основі очікуваних строків реалізацій зазначених фінансових інструментів змінюється на позитивний розрив ліквідності та може оцінюватися в розмірі 10,1 млрд грн.[238]

Завдяки зваженому підходу до управління ліквідністю КБ збільшують обсяг і частку високоліквідних активів, що позитивно позначається на їхній *безпеці ліквідності*. Так, частка високоліквідних активів Таскомбанку зросла з 17% на кінець 2017 р. до 20% на кінець 2018 року.

Слід зазначити, що за рішенням НБУ[148] з 1.01.2020 системні КБ мали виконувати посилені значення: нормативу миттєвої ліквідності (Н4) –  $\geq 30\%$  і максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) –  $\leq 20\%$ . Такі КБ мали сформувати додатково до нормативного значення достатності основного капіталу буфер системної важливості, який почав діяти з 1.01.2021. Розмір буферу залежав від значення показника системної важливості для аналізованих КБ: 1% для: Райффайзен Банк Аваль, ТАС, ОТП Банку, Кредобанку; 1,5% для: Укрексімбанку та Укргазбанку; 2% для: Приватбанку та Ощадбанку. Після втрати статусу системної важливості, банк має дотримуватися вищезгаданих вимог протягом ще 12 місяців. Водночас, цей статус жодним чином не гарантував КБ особливих умов підтримки ліквідності в періоди стресу – вона мала надаватися на загальних для БС умовах. Також системно важливі банки (окрім державних) не могли та не повинні розраховувати на отримання коштів від уряду з метою капіталізації.

Споживча інфляція сповільнилася з 13,7% у 2017 р. до 9,8% у 2018 р., що сталося, насамперед, завдяки жорсткій монетарній політиці НБУ, правління якого продовж 2018 р. 4 рази підвищувало облікову ставку – загалом на 3,5 в. п. до поточних 18% річних. Це зумовило підвищення відсоткових ставок у БС України, скорочення ліквідності КБ наприкінці 2018 року. Внаслідок цього суттєво зросли інвестиції банків, підприємств, фізичних осіб та нерезидентів в ОВДП, дохідність за якими стала більш привабливою порівняно з банківськими депозитами[78].

Істотним чином на ліквідності вітчизняних КБ, а, відтак, їхніх *борговій безпеці і безпеці ліквідності* позначається придбання ними ОВДП (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

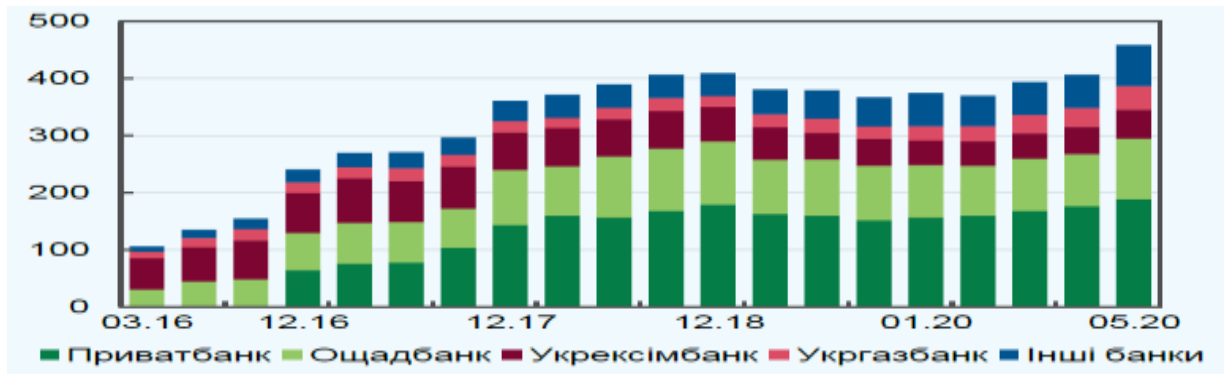
**Структура власників ОВДП в Україні у 2016-2019 рр.**

Роки		Усього	НБУ	КБ	Юридичні особи	Фізичні особи	Нерезиденти
2016	млрд грн	667,6	381,9	255,5	23,6	0,1	6,5
	частка,%	100,0	57,2	38,3	3,5	0,0	1,0
2017	млрд грн	750,3	360,6	360,8	22,2	1,5	5,2
	частка,%	100,0	48,1	48,1	3,0	0,2	0,7
2018	млрд грн	749,9	360,6	360,5	22,1	1,5	5,2
	частка,%	100,0	48,1	48,1	3,0	0,2	0,7
2019	млрд грн	822,7	337,1	334,3	26,0	9,6	115,8
	частка,%	100,0	41,0	40,6	3,2	1,2	14,1

Джерело:[153, с.80]

Якщо в 2016 р. лідером за портфелем ОВДП був НБУ, на який припадало 57,2% усіх ОВДП, а далі йшли КБ, частка яких серед власників ОВДП становила 38,3%, то в 2017-2018 рр. установився паритет між портфелями ОВДП НБУ і вітчизняних КБ на рівні 48,1%. В 2019 р. НБУ знову вийшов в лідери – 41% порівняно з 40,6% у КБ. Причиною такого зниження показників банківських установ стало істотне зростання серед власників ОВДП частки нерезидентів (за підсумками 2019 р. – 14,1%).

За даними Мінфіну, в 2020 р. було залучено 382,3 млрд грн до держбюджету через розміщення ОВДП (у т.ч. через розміщення гривневих ОВДП – 251,6 млрд грн, а валютних – \$3,8 млрд і €0,8 млрд). На первинному ринку найбільший обсяг ОВДП придбав Приватбанк (рис. 2.10), а рейтинг первинних дилерів на первинному ринку виглядає таким чином: АТ «Приватбанк», ПАТ АБ «Укргазбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «ОТП Банк», ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Сітібанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Кредобанк», ПАТ «ПУМБ», АТ «Альфа-Банк», ПАТ АБ «Південний», ПАТ «УкрСиббанк».



**Рис. 2.10. Обсяги ОВДП у власності КБ, млрд грн**  
Джерело: [83, с.41]

Лідером торгів ОВДП на вторинному ринку став Сітібанк, а рейтинг первинних дилерів за обсягами торгівлі ОВДП на вторинному ринку в 2020 р.: ПАТ «Сітібанк», АТ «ОТП Банк», ПАТ АБ «Укргазбанк», ПАТ «ПУМБ», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Альфа-Банк», ПАТ «Кредобанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ АБ «Південний», ПАТ «Укрексімбанк», АТ «Приватбанк», ПАТ «УкрСиббанк» (в серпні 2020 р. останній був виключений зі списку первинних дилерів за невиконання вимог щодо забезпечення купівлі ОВДП при їхньому розміщенні).

Мінфін зауважує, що найбільшими інвесторами в ОВДП залишаються українські банки: на кінець 2020 р. їхня частка в загальній структурі власників ОВДП склала 52%. Портфель ОВДП у власності банків зріс на 54% – з 337 млрд грн до 519 млрд гривень. Частка НБУ в загальному портфелі ОВДП зменшилась з 40,7% в 2019 р. до 32,5% за результатами 2020 року[134].

І хоча ОВДП не несуть кредитних чи валютних ризиків, зростання частки КБ серед держателів цих ЦП має й певні негативні наслідки. Так, держбанки по суті можуть стати квазіфондами фінансування державних програм. Це применшуватиме їхню основну функцію – кредитування (а, відтак, знижуватиме рівень *кредитної безпеки* КБ), та зумовить необхідність коригування бізнес-моделей, знизить частку класичного банківського бізнесу в операційних доходах. Водночас, зросте частка фондування від НБУ в пасивах, вартість якого прив'язана до облікової ставки. А це – поява додаткових процентних ризиків[83, с.41], що можуть негативно позначитись на *безпеці доходів і витрат* КБ (рис. 2.11). Унаслідок розчищення БС та націоналізації Приватбанку частка державних КБ зросла до понад половини активів БС. Державою чітко визначено, що ця частка має надалі неухильно знижуватися. Проте, нарощення ОВДП в активах держбанків ускладнить досягнення цієї мети[83, с.41].



\* Оцінка впливу здійснена за припущеннями НБУ

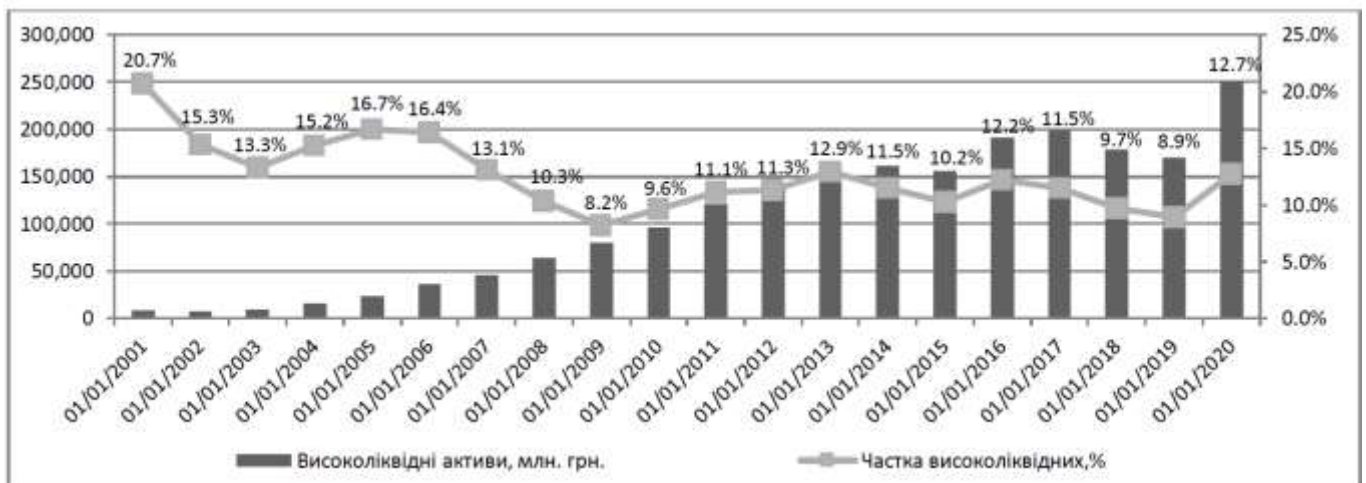
**Рис. 2.11. Оцінка впливу придбання ОВДП за рахунок рефінансування НБУ на структуру балансів держбанків, %**

Джерело: [83, с.41]

За оцінкою НБУ[83, с.20, 22-23; 84, с.19], КБ увійшли в кризу (з березня 2020 р.) із запасом ліквідності, значення LCR істотно перевищували мінімальні вимоги (порівняно з 2014 р. відношення ВЛА до зобов'язань недержавних КБ зросло вчетверо



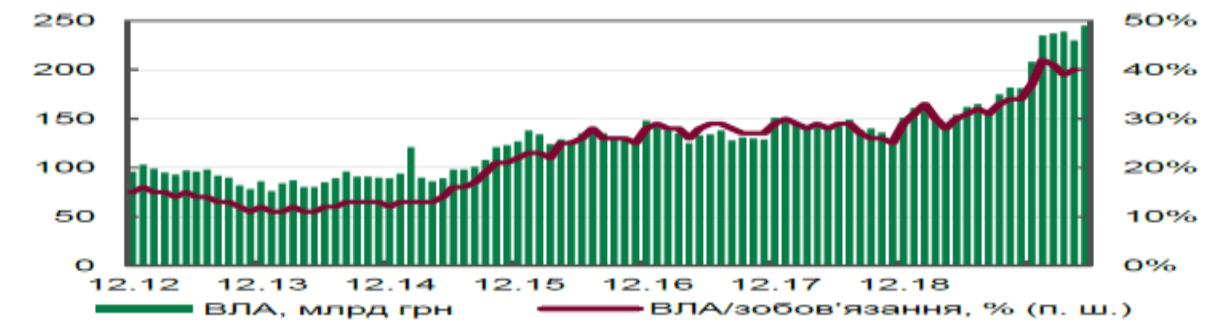
(рис. 2.12)), а значення коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) перевищували нормативні в середньому більш ніж удвічі, тож КБ мали запас коштів для покриття навіть суттєвих відпливів вкладів (максимальні кумулятивні відпливи коштів у гривні становили 7%, це значно нижче, ніж у попередні кризи; ситуація була контрольованою і у сегменті валютних вкладів – відплив не перевищив 5%). Разом з тим, найбільшим викликом для КБ став дефіцит готівкової іноземної валюти. Оскільки пасажирське авіаційне сполучення було припинено через



**Рис. 2.12.** Динаміка обсягу та частки високоліквідних активів БС України за 2000-2019 роки  
Джерело: [246, с.127]

карантинні обмеження, приплив готівкових доларів та євро в Україну призупинився. Водночас, попит на них зріс. Для задоволення тимчасового його надлишку НБУ сприяв імпорту готівкових доларів та євро та надалі розподіляв їх поміж КБ. Протягом трьох тижнів від початку карантину проблему було вирішено.

ВЛА в недержавних КБ виглядали таким чином (рис. 2.13).



**Рис. 2.13.** ВЛА\* у недержавних КБ

(\*у КБ, платоспроможних на звітну дату. Включають ОВДП, депозитні сертифікати, готівкові кошти, коррахунки в НБУ, за винятком обов'язкових резервів, та коррахунки в іноземних банках з інвестиційним рейтингом. Починаючи з грудня 2018 р. ВЛА розраховуються за методикою LCR.)

Джерело: [83, с.22]

Існує зв'язок і між дохідністю КБ (а відтак, і їхньою *безпекою доходів і витрат*) та їхньою ліквідністю. Так, останніми роками спостерігалось стабільне зростання чистих комісійних доходів вітчизняних КБ, що свідчить про їхню орієнтацію на розвиток комісійного бізнесу для компенсації скорочення відсоткових доходів, позаяк КБ зважають на більш низькі ризики (кредитні, неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ) за формування таких доходів.

Водночас, у 2020 р. доходи більшості позичальників знизилися від початку кризи, що спричинило тимчасовий шок ліквідності КБ: близько 40% позичальників з працюючими кредитами мали в I півріччі незадовільне співвідношення EBITDA та відсоткових витрат. У 2 кв. почали зростати обсяги прострочення платежів за працюючими кредитами. В основному на якість бізнес-кредитів негативно впливали проблеми в галузях, робота яких напряму карантинном не обмежувалася (циклічні галузі, які залежать від інвестиційного попиту або ситуації на окремих сировинних ринках). До того ж залишалися труднощі в енергетиці, що теж додає проблем КБ. КБ йшли на поступки боржникам, у яких виникли складнощі з обслуговуванням боргів через карантинні обмеження. НБУ завчасно створив сприятливі регуляторні умови для реструктуризації кредитів позичальників, які переживали тимчасові фінансові труднощі у зв'язку із запровадженням карантину. Від періоду запровадження жорсткого карантину близько 7% портфеля було реструктуризовано, а на кінець листопада близько 10% суми реструктуризованих позик було погашено, а більшість боржників відновлювали платоспроможність. Хоча криза призвела до зростання рівня резервування працюючих кредитів, рівень дефолтів у корпоративному секторі був нижчим, ніж очікувалося на початку кризи. З одного боку, завчасні дії КБ та НБУ допомогли зменшити ефект тимчасового шоку для позичальників. З іншого боку,

незначна частка підприємств сфери послуг сприяла стійкості корпоративних портфельів[84, с.30]. Це позитивно позначилось на *кредитній безпеці* КБ.

Таким чином, підвищенню ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ сприяє організація управління ліквідністю у вітчизняних КБ (тлумачення ними відповідних ризиків, наявність політики управління ліквідністю і планів її відновлення, вимоги до оцінки і способи й індикатори виміру ризиків (на основі: договірних і очікуваних потоків коштів, відповідно до очікуваної поведінки окремих продуктів КБ; розподілу грошових потоків у часі для кожного виду активів та зобов'язань у розрізі валют; впливу різних стрес-сценаріїв на ліквідну позицію; строків активів та зобов'язань і спроможності заміни відсоткових зобов'язань після настання строку їхнього погашення; структури активів КБ та їхнього розподілу за ступенем ліквідності; обсягу, структури та рівня диверсифікації пасивів; концентрації активів і пасивів; контролю рівня нормативних показників; розривів ліквідності в істотних валютах), методи і якість управління ризиками, пов'язаними з формуванням і використанням ліквідності), структури управління й характер здійснюваного ризик-менеджменту, складові управління ліквідністю, джерела фінансування в управлінні ризиками, закономірності й специфічні особливості у цій сфері.

Певною мірою *якість управління ліквідністю / ризиками, що супроводжують її формування й використання, для забезпечення належного рівня ФБКБ матеріалізується у виконанні КБ установлених нормативів ліквідності.*

Досягнутий за допомогою вищезазначеного стан ліквідності вітчизняних КБ позитивно позначався на їхніх *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній, валютній, борговій, інвестиційній, податковій безпеках КБ, безпеці їхніх доходів і витрат, розрахунків й безпеці ліквідності, а, відтак, і ФБКБ загалом.*

## Висновки до розділу 2

Здійснена автором оцінка дотримання ліквідності КБ України для забезпечення їхньої ФБ дозволила зробити такі висновки:

1. Підсистемам управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ, попри наявні позитивні риси, притаманні й численні недоліки. Зокрема, зберігається неоднозначність тлумачення сутності ліквідності КБ та її різновидів, рівнів, чинників, що її зумовлюють; індикаторів оцінки; методів управління нею і побудови його цілісної системи; її місця і ролі у забезпеченні ФБКБ; недостатньо вивчена природа ризиків, що супроводжують формування, розподіл та використання ліквідності КБ, вбачається недостатня увага до їхнього моделювання.

2. Чинна нормативно-правова база не регламентує належним чином всі аспекти управління ризиком утрати ліквідності; в ній відсутні: усталеність й однозначність тлумачення норм; виокремлення ліквідності КБ для вітчизняного і міжнародного ринків, формування ліквідних міжнародних активів українських банківських установ, що покривають їхні зовнішні боргові зобов'язання.

3. Невирішеними питаннями у методичних підходах до з'ясування ролі ліквідності КБ у забезпеченні ФБКБ залишаються: розмаїття підходів до виміру ліквідності балансу; складність оцінки за визначення рівня ФБКБ безпеки вкладень; неврахування моделями управління ліквідністю та банківськими ризиками впливу на ризики розмірів кредитів й адекватності цін об'єктів, що кредитуються, темпам економічного розвитку; відсутність чітких підходів до визначення ефективного рівня ліквідності банківських установ, механізму управління ним, а також розробленої методики оцінки цільового використання отриманої ліквідності; неточність оцінки дати втрати КБ ліквідності і характеристик фондування для її відновлення. Недоліками організації забезпечення ліквідності вітчизняних КБ є: відсутність ефективного механізму перерозподілу грошових коштів між КБ на МКР/забезпечення вільного перетоку грошових коштів між КБ; слабкі розвиток і ліквідність вітчизняного ринку ЦП.

4. Сьогоднішня практика управління вітчизняними КБ ліквідністю свідчить, що багато з них не мають обґрунтованої політики управління ризиком незбалансованої ліквідності, широкого арсеналу методів і сучасних інструментів управління ліквідністю, що, звичайно, знижує рівень їхньої ФБ. Проблемними аспектами управління ліквідністю вітчизняних КБ, що негативно позначаються на підвищенні

їхньої ФБ, є: управління КБ своєю ліквідністю на основі концепцій, методів й інструментів, прийнятних переважно для стану відносної економічної стабільності; складність достовірної оцінки ліквідності; несвоєчасна й неадекватна оцінка мінливості рівня ліквідності фінансового ринку і неспроможність КБ в окремих випадках взагалі залучати кошти на ньому; незбалансованість активно-пасивних операцій за строками; мінливість накопиченої і покупної ліквідності; не відображення розрахунками дотримання нормативів ліквідності реальної ситуації, недосконалість формул їхнього визначення внаслідок використання випадкових високо варіабельних величин, методи оцінки яких не регламентовані; відсутність / недостатній рівень координації управління ліквідністю в КБ; недостатній контроль за якістю управління і виконання управлінських рішень.

5. Вітчизняний БС переживав різні стани ліквідності КБ. Так, кінець 2013 р. – 2014 р. унаслідок істотного відтоку депозитів КБ значно погіршився стан їхньої ліквідності, особливо її валютної складової, що потребувало значного рефінансування НБУ. Причому ситуація погіршувалася й унаслідок переважання у структурі депозитного портфеля короткострокових депозитів, що зумовлювало нестабільність ресурсної бази КБ і стримувало надання довгострокових кредитів, призводило до згортання програм іпотечного й автокредитування. Це підривало не лише такі важливі складові ФБКБ, як *ресурсоутворювальну* і *валютну* безпеки КБ, а й *валютну* безпеку БС і держави загалом. Заміщення раптово вилучених коштів клієнтів рефінансуванням НБУ для збереження ліквідності за не вигідними умовами, хоча й підвищувало *ресурсоутворювальну* складову ФБКБ, але, водночас, підривало *кредитну* і *боргову* безпеки КБ. Намагання КБ у кризовій ситуації підвищити ліквідність завдяки регулюванню (суттєвому зростанню) депозитних ставок для запобігання відпливу грошових коштів спричиняло зниження рівня *депозитної безпеки КБ*. Зростання простроченої заборгованості за кредитами КБ спричиняло зростання резервів, а, відтак, зниження їхньої ліквідності, що негативно позначалось на *кредитній безпеці* і *безпеці ліквідності* КБ.

6. У 2018 р. ризики, що впливають на ліквідність КБ, дещо зросли внаслідок, насамперед, зниження обсягу високоякісних ліквідних активів на балансах КБ. У

структурі зобов'язань КБ незмінно домінували короткострокові. Структура коштів суб'єктів господарювання була несприятлива: понад 70% – це кошти на поточних рахунках, хоча наприкінці 2018 р. ліквідність КБ була високою. Це негативно позначалося на *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній, валютній безпеках КБ, безпеці їхніх доходів і витрат, безпеці ліквідності, а, відтак, і ФБКБ* загалом. Водночас, рівень *боргової безпеки* КБ підвищився.

7. У 2019 р. БС був достатньо стійким та капіталізованим. Упродовж року в ньому зберігався значний профіцит ліквідності. У березні 2020 р. через запровадження локдауну у відповідь на стрімке поширення пандемії посилилася турбулентність на фінансовому ринку України та виникли тимчасові розриви ліквідності в окремих КБ, що спричинило зростання ставок на МБР. Зросла також дохідність державних ЦП. У відповідь НБУ задіяв широкий спектр інструментів для врівноваження ситуації на фінансовому ринку та виконання своєї другої за пріоритетністю мети – сприяння фінансовій стабільності, зокрема стабільності БС. Водночас, дешеве рефінансування НБУ та надлишкова ліквідність БС не повернули КБ високий апетит до ризикових вкладень. Спроможність КБ без проблем виконувати вимоги клієнтів зі зняття коштів швидко вгамувала панічні настрої. Перші місяці кризи засвідчили стійкість ресурсної бази, а відтак і належний рівень *ресурсоутворювальної складової ФБКБ*. Після тимчасового зниження обсяг високоліквідних активів зріс до докризового рівня. БС пройшов реальне стрес-тестування ліквідності.

8. Стабільне нарощення вітчизняними КБ останніми роками таких чинників їхньої ліквідності, як: обсяг регулятивного капіталу, ступінь забезпеченості ризикових активів власним капіталом, співвідношення ліквідних / високоліквідних активів до сукупних активів, рентабельність активів та власного капіталу, та короткострокових зобов'язань позитивно позначались на підвищенні рівня ФБКБ. Водночас, знижувало цей рівень все ще істотна частка проблемних кредитів у кредитних портфелях КБ, певні управлінські вади та невідновлена повною мірою довіра до банківських установ.

9. Підвищенню ролі ліквідності у забезпеченні ФБКБ сприяє організація управління ліквідністю у вітчизняних КБ (тлумачення ними відповідних ризиків, наявність політики управління ліквідністю і планів її відновлення, вимоги до оцінки і способи й індикатори виміру ризиків (на основі: договірних і очікуваних потоків коштів, відповідно до очікуваної поведінки окремих продуктів КБ; розподілу грошових потоків у часі для кожного виду активів та зобов'язань у розрізі валют; впливу різних стрес-сценаріїв на ліквідну позицію; строків активів та зобов'язань і спроможності заміни відсоткових зобов'язань після настання строку їхнього погашення; структури активів КБ та їхнього розподілу за ступенем ліквідності; обсягу, структури та рівня диверсифікації пасивів; концентрації активів і пасивів; контролю рівня нормативних показників; розривів ліквідності в істотних валютах), методи і якість управління ризиками, пов'язаними з формуванням і використанням ліквідності), структури управління й характер здійснюваного ризик-менеджменту, складові управління ліквідністю, джерела фінансування в управлінні ризиками, закономірності й специфічні особливості у цій сфері. Певною мірою якість управління ліквідністю/ризиками, що супроводжують її формування й використання, для забезпечення належного рівня ФБКБ матеріалізується у виконанні КБ установлених нормативів ліквідності. Досягнутий за допомогою вищезазначеного стан ліквідності вітчизняних КБ позитивно позначався на їхніх *ресурсотворювальній, депозитній, кредитній, валютній, борговій, інвестиційній, податковій безпеках КБ, безпеці їхніх доходів і витрат, розрахунків й безпеці ліквідності, а, відтак, і ФБКБ* загалом.

Основні результати дослідження знайшли відображення в таких публікаціях дисертанта[181, 183, 184, 185, 189].

## РОЗДІЛ 3

### НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

#### 3.1. Основні напрями досягнення оптимального рівня ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки

Основними напрямами досягнення оптимального рівня *ліквідності КБ* у *забезпеченні їхньої ФБ*, на наш погляд, мають бути (рис. 3.1):

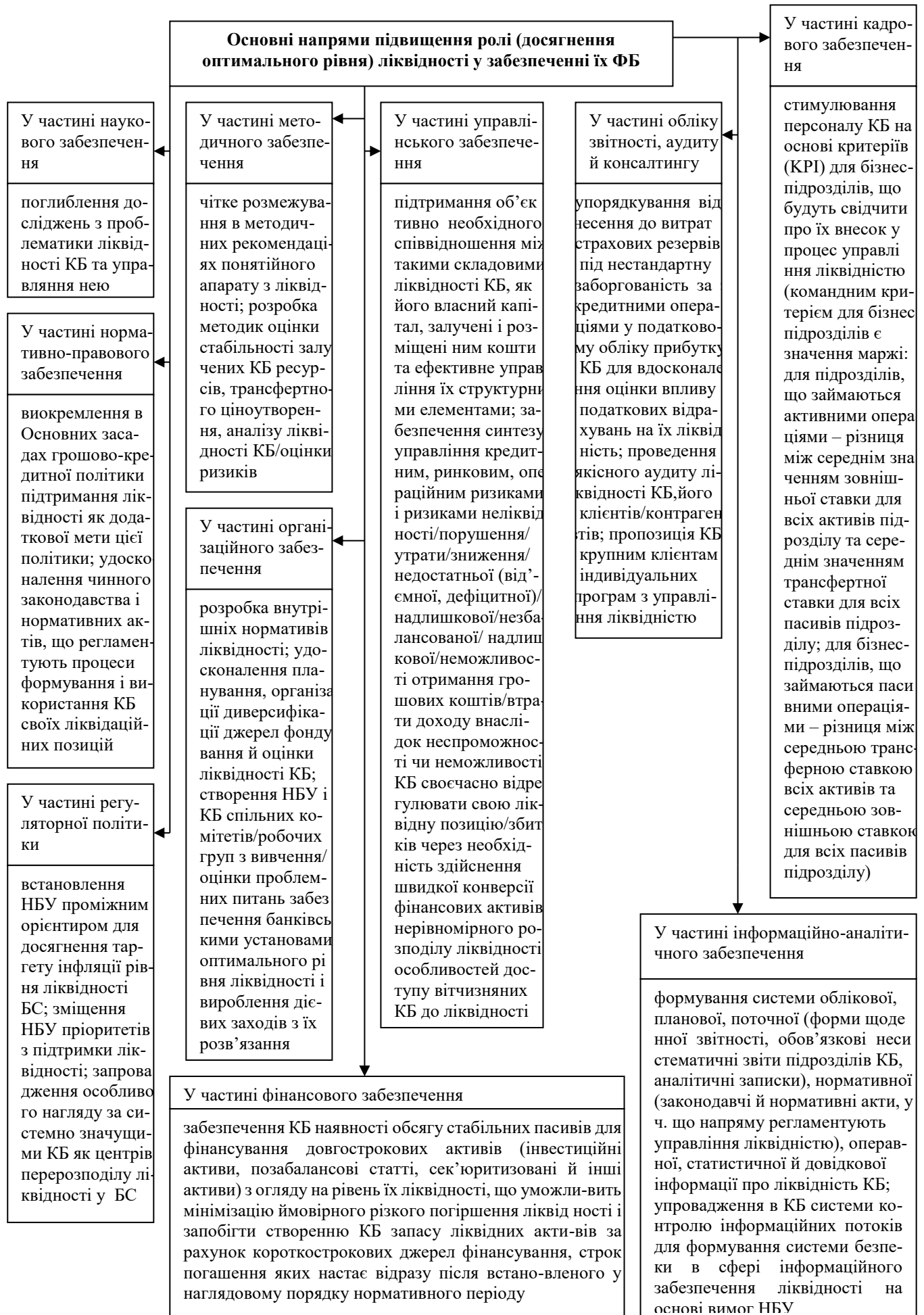
у частині наукового забезпечення

науково-дослідними установами, закладами вищої освіти, дослідницькими структурами КБ, АУБ, НАБУ і НБУ, експертним середовищем:

поглиблення досліджень з визначення сутності ліквідності КБ та її різновидів, рівнів, чинників, що її зумовлюють; індикаторів оцінки; ін'єкцій ліквідності; методів управління нею і побудови його цілісної системи; її місця і ролі у забезпеченні ФБКБ; визнання ліквідності КБ найвищим пріоритетом їхньої діяльності, що сприятиме підвищенню рівня *безпеки ліквідності й ФБКБ загалом* ;

репортінг (цілеспрямоване вивчення стану ризиків, їхньої реєстрації, обліку і складання відповідної звітності) ризиків *неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ*), що дозволить вітчизняним КБ, АУБ, НАБУ і НБУ виявляти проблеми у структурі фінансового забезпечення банківської діяльності, що стимулюватиме підвищення *ФБКБ загалом та всіх її складових зокрема*;





**Рис. 3. 1. Основні напрями досягнення оптимального рівня ліквідності у забезпеченні їхньої ФБ**

Джерело: розробка автора

дослідження структури простроченої кредиторської заборгованості для зниження кредитних ризиків і ризиків утрати / нестачі ліквідності, що позитивно позначатиметься на підвищенні *кредитної безпеки, безпеки ліквідності КБ й ФБКБ* загалом ;

з'ясування впливу на ліквідність (в усіх її проявах) КБ їхніх ресурсної, депозитної, кредитної, заставної, валютної, боргової, інвестиційної, розрахункової, доходів і витрат й комунікаційної політики, що зумовлюватиме підвищення рівня *безпеки ліквідності КБ*;

визначення специфічних характеристик грошових еквівалентів (грошових коштів, що негайно реалізуються / одержуються, які можуть отримуватися в обмін на послуги і фінансові інструменти високого ступеня ліквідності й безпеки: ОВДП / ОЗДП, депозитні сертифікати НБУ, висококласні корпоративні ЦП, банківські овердрафти), що сприятиме підвищенню рівня *інвестиційної безпеки КБ*;

вивчення напрямів / механізмів запобігання маніпулюванню, прояву шахрайських дій / убезпечення від них у сфері формування й використання ліквідності КБ, що позитивно позначиться на рівні *безпеки ліквідності КБ*;

визначення ліквідності КБ за його роботи з електронними грошима, що позитивно відіб'ється на *безпеці розрахунків КБ*;

виявлення особливостей роботи КБ з криптовалютою (цифровим товаром з обмеженою ліквідністю і значною волатильністю), що підвищуватиме рівень *валютної безпеки КБ*;

дослідження змін поведінки споживачів банківських послуг як важливого чинника управління ліквідністю КБ, що спричинить підвищення рівня *безпеки ліквідності КБ*;

з'ясування ліквідності фінансових інструментів з огляду на склад інвесторів (КБ, інституціональних інвесторів, фізичних осіб) як чинника дохідності фінансових активів, що стимулюватиме підвищення рівня *інвестиційної безпеки і безпеки доходів і витрат КБ*;

поглиблення виявлення особливостей характеру операцій НБУ (операцій на відкритому ринку – аукціони з перемінною ставкою; класичні операції на відкритому ринку, аукціони з фіксованою ставкою) і КБ (постійні механізми – вилучення й надання ліквідності) з огляду на ціну: ціноприймаючого й ціновстановлюючого, що позитивно позначиться на підвищенні рівня *кредитної і боргової безпеки КБ*;

у частині нормативно-правового забезпечення:

виокремлення в Основних засадах грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу підтримання ліквідності КБ як додаткової мети грошово-кредитної політики НБУ (з розширенням для цього відповідного інструментарію регулятора), що підвищить достовірність інформації про ліквідність КБ і БС загалом, уможливить прогнозування її зміни, а, відтак, і підвищить рівень *безпеки ліквідності КБ*;

законодавче обмеження операцій, пов'язаних з підвищеним ризиком для КБ і зниженням їхньої ліквідності, що стимулюватиме підвищення рівня *ФБКБ та всіх її складових*;

удосконалення чинного законодавства і нормативних актів НБУ, що регламентують процеси формування, розподілу й використання КБ своїх ліквідних позицій; пруденційних норм НБУ, спрямованих на забезпечення ліквідності КБ, що позитивно позначатиметься на *безпеці ліквідності КБ*;

розробка НБУ, НАБУ, АУБ із залученням провідних науковців і експертів комплексних програмних документів із забезпечення *ФБКБ*, що підвищить її рівень;

формування КБ внутрішньої політики з управління банківською ліквідністю, яка б містила стратегію фінансування для диверсифікації джерел і напрямів фондування, план дій / перелік заходів КБ у разі надзвичайних коротко- / довгострокових обставин (з розподілом обов'язків і відповідальності), процедури відновлення дефіциту ліквідності, прийнятний рівень ризиків, порядок управління доступом на ринок позикового капіталу і постійної присутності на ньому (міжбанківські кредити, операції зі зворотним викупом, кредити НБУ, участь у системі банківських електронних платежів), порядок управління фінансовими

інструментами (включаючи обтяженими й необтяженими заставою активами), процедуру уточнення зазначеної політики за результатами стрес-тестування, що сприятиме підвищенню рівня *ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної, боргової безпеки, безпеки розрахунків і ліквідності*, а, відтак, і *ФБКБ* загалом;

розробка всіма вітчизняними КБ детальних документів, що регламентують контроль фінансових потоків, управління ризиками неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності у взаємозв'язку зі стандартами якості банківської діяльності, які передбачали б: визначення управлінських ланок банківських установ у цій сфері, розподіл їхніх повноважень і відповідальності, виявлення потреби КБ у ліквідних коштах (їхнього надлишку / дефіциту), що, безумовно, підвищуватиме рівень *безпеки ліквідності і ФБКБ* загалом;

у частині регуляторної політики

*(що має позитивно позначитись на ФБКБ загалом і ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній, валютній, борговій безпеках, безпеці розрахунків, безпеці ліквідності КБ зокрема):*

установлення НБУ проміжним орієнтиром для досягнення таргету інфляції рівня ліквідності БС;

зміщення НБУ пріоритетів у підтриманні ліквідності КБ з підтримки поточної ліквідності на їхнє довгострокове рефінансування; удосконалення рефінансування ДГУ КБ, що надають забезпечені іпотекою кредити;

запровадження НБУ особливого нагляду за системно значущими / що належать до критичної інфраструктури КБ, як центрами перерозподілу ліквідності у БС, що є джерелом системних ризиків для нього;

обмеження Антимонопольним комітетом України і НБУ монополістичних тенденцій в БС вітчизняної економіки;

заборона використання відсоткових ставок у конкурентній боротьбі КБ завдяки встановленню стелі відсоткових депозитних ставок;

запровадження НБУ з метою запобігання дефіциту ліквідності опитування про джерела фінансування КБ та розробка підходів до стрес-тестування ліквідності та калібрування її буферів;

збільшення Міністерством фінансів України ліміту розміщення бюджетних коштів на депозитах у КБ;

ініціювання Міністерством фінансів України підвищення обсягу бюджетних коштів у капітал ДІУ для викупу іпотечних кредитів;

запровадження для зростання довгострокової ресурсної бази КБ КМУ, Міністерством фінансів України, Міністерством соціальної політики України, Державною податковою службою України, НБУ законодавчо оформленої практики майнового вирахування за купівлі нерухомості для власників індивідуальних пенсійних рахунків у КБ, розміщення на таких рахунках до 200 тис грн без уплати податків на дохід;

виконання НБУ функції страхування ліквідності КБ, тобто надання резервів на гарантованій основі;

застосування НБУ (у разі нестачі ліквідності КБ) політики кількісних пом'якшень;

розробка НБУ планів дій в екстремальних ситуаціях, за яких платіжні й інші інфраструктурні системи, учасниками яких є КБ, не мають достатніх ліквідних ресурсів для своєчасного здійснення розрахунків, позаяк, за запитування такими системами ліквідної підтримки, НБУ має обмежений запас часу для відповідної реакції, а самі системи не мають чітких планів свого фінансового оздоровлення;

уточнення НБУ функцій його кураторів у КБ для вдосконалення ними розробки індивідуальних програм нагляду за підзвітними банківськими установами з огляду на пріоритети розвитку останніх, необхідність запобігання кризовим ситуаціям в їхньому функціонуванні завдяки своєчасному одержанню кураторами точної оцінки стану КБ й якісному проведенню ними контрольних заходів;

встановлення НБУ коридорів надлишкової ліквідності КБ, вихід за які супроводжуватиметься накладанням на них санкцій;

забезпечення НБУ стійкості, ефективності і безпечності функціонування платіжних систем для підтримки ліквідності КБ шляхом дотримання стандартів безпечного й ефективного функціонування всіх компонентів платіжних систем;

підвищення НБУ узгодженості часу роботи платіжних систем, фінансових ринків і часу здійснення своїх операцій, що уможливить підвищення ефективності перерозподілу ліквідності у БС і зниження операційних витрат КБ, формування умов підвищення ефективності реалізації грошово-кредитної політики регулятора внаслідок зменшення частоти використання КБ постійних операцій НБУ з надання ліквідності в національній валюті;

розробка НБУ і доведення до КБ «Політики підтримання ліквідності банківського сектору», що містила б перелік дій регулятора з надання й абсорбування ліквідності і підтримання БС за різних макроекономічних сценаріїв;

активізація впливу ставки рефінансування НБУ, ставок обов'язкового резервування, валютних інтервенцій регулятора, операцій на відкритому ринку на грошову пропозицію (M2), що у свою чергу позначатиметься через валютний курс (канал обмінного курсу трансмісійного механізму грошово-кредитної політики НБУ), обсяги кредитування (кредитний канал), ціни банківських активів (монетаристський канал), ринкові відсоткові ставки (відсотковий канал), та ділові очікування (канал очікування) на рівні й динаміці ліквідності КБ; дозволить більш обґрунтовано виявляти зворотні зв'язки у цій сфері;

встановлення НБУ максимальних обмежень на обсяг валютної ліквідності для підтримки прибутковості (а, відтак, забезпечення їхньої фінансової стійкості) найбільших КБ, а також максимальних обмежень на відношення кредити / депозити для стимулювання скорочення КБ найменш стабільних джерел ліквідності;

запровадження НБУ особливих умов надання ліквідності КБ, готовим взяти на себе ризики кредитування реального сектору економіки України;

запровадження НБУ контрактних безвідкличних ліній ліквідності; додаткове включення високоліквідних активів другого рівня з великим дисконтом;

аналіз НБУ умов кредитування КБ у макроекономічному аналізі й моделюванні завдяки проведенню регулярних досліджень змін кредитної політики вітчизняних КБ (зміни нецінових умов кредитних угод (вимог до застави, строків кредитування), розрахунку за їхніми підсумками і оприлюдненню індикаторів умов такого кредитування та аналізу банківської звітності;

унормування НБУ заборони КБ кредитувати за рахунок банківських зобов'язань на вимогу;

розвиток НБУ і ДГУ системи рефінансування іпотечних житлових кредитів;

надання НБУ у разі прояву кризових явищ кредитів КБ під заставу неринкових активів (за дотримання обов'язкових резервних вимог, відсутності прострочених грошових зобов'язань і відсотків за ними перед НБУ), укладання з НБУ генерального кредитного договору на надання ним кредитів КБ, забезпечених активами/поручництвами, що міститимуть кореспондентський рахунок, право НБУ на безакцептне списання грошових коштів у погашення зобов'язань за його кредитами;

персоналізоване послаблення НБУ вимог до капіталу і ліквідності проблемного КБ, якщо його труднощі мають короткостроковий характер;

формування НБУ окремих механізмів регулювання середньо- і довгострокових відсоткових ставок на основі потреби економічних агентів у ліквідності, що дозволить уникнути ситуації, коли за збільшення облікової ставки НБУ відбувається різке зниження кредитної активності КБ;

віднесення НБУ до переліку ліквідних активів, які враховуються під час обрахунку ліквідності КБ, обсягу електронних грошей, емітованих іншими КБ, що зберігаються в КБ, за мінусом електронних грошей, випущених КБ, визнаними банкрутами / ліквідовуються за рішенням уповноважених органів / яким призначена тимчасова адміністрація / зареєстровані в офшорних зонах[131, с.63];

побудова НБУ, НАБУ і АУБ моделі (структури) трансмісії ліквідності на МКР для аналізу супутніх ризиків завдяки виокремленню груп учасників / ярусів, що відповідають певному етапу переходу ліквідності від кредиторів до позичальників,

подібні за роллю в її трансмісії, з оцінкою складу таких груп / ярусів і бізнес-моделей КБ, що до них входять;

завчасне оголошення НБУ про свої наміри, оскільки він має можливість таргетувати ставки без проведення операцій, позаяк самої загрози коригування ліквідності достатньо, щоб змусити ринок банківських послуг оперувати у заданому діапазоні;

забезпечення виконання платіжними системами функції з управління й підтримки ліквідності КБ на рівні, що максимально обмежує виникнення ризику неплатежу;

оцінка НБУ діяльності КБ за задоволенням потреби в кредитах місцевого населення, включаючи осіб з низькими і середніми доходами;

розробка НБУ, НАБУ і АУБ обґрунтованих стандартів банківських продуктів (зокрема, кредитів КБ), які уможливають однозначну оцінку притаманних їм ризиків, забезпечення їхньої ліквідності й формування їхнього вторинного ринку, розширення рефінансування шляхом включення стандартизованих активів / кредитів у забезпечення кредитів НБУ;

суворий контроль НБУ за рішеннями КБ, що приймаються для підтримки ліквідності;

у частині методичного забезпечення

*(що сприятиме підвищенню рівня ФБКБ загалом і ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної, боргової, інвестиційної безпеки, безпеки ліквідності КБ зокрема):*

чітке розмежування у методичних вказівках / рекомендаціях НБУ понять «ліквідність активу» (за проходження ним повного кругообігу / його продажу на будь-якій стадії кругообігу), «ліквідність фінансових вкладень», «ліквідність дебіторської заборгованості», «ліквідність балансу КБ», «ліквідність КБ», «ліквідність ринку банківських послуг», «перспективна ліквідність КБ», «критична ліквідність КБ», «ринок ліквідності»;



проведення КБ аналізу не лише за абсолютним значенням ліквідності певного виду активів, а і його пріоритетом порівняно із іншими;

розробка НБУ, КБ методик оцінки стабільності залучених КБ коштів з урахуванням синхронності грошових потоків для використання при формуванні запасу ліквідних коштів;

застосування НБУ кластерного аналізу для розподілу масиву даних про ліквідність КБ на групи, які поєднують КБ з подібними параметрами, для визначення ефективного рівня ліквідності за допомогою ДЕА-аналізу, що уможлиблює обробку великих масивів даних; формування гіпотез стосовно отриманих результатів; уникнення застосування некоректного підходу до діяльності КБ з різними стратегіями діяльності, підходами до залучення й розміщення фінансових ресурсів, підвищення прозорості досліджень у цій сфері;

перевірка рівня ліквідності КБ за допомогою грошових потоків, збалансованих у кожному часовому відрізку наростаючим підсумком;

застосування методики трансфертного ціноутворення як елемента фінансового планування КБ, що передбачає акумулювання ресурсів в єдиному центрі (казначействі, центрі фондування, КУАП) з їхнім подальшим перерозподілом за бізнес-одинацями для підтримання ліквідності, перерозподіл капіталу (для виключення ризику втрати ліквідності) і ризиків між підрозділами КБ, уможлиблює аналіз доходів і витрат останніх, підвищення ефективності управління відсотковим доходом і оцінку дохідності клієнтів, централізовану оцінку ризику втрати ліквідності, оцінку ліквідності бізнес-одинаць, управління розривами ліквідності, централізоване використання надлишкової ліквідності, використання можливостей переоцінки в сценаріях стрес-тестування;

формування КБ методичних підходів до аналізу внутрішніх / зовнішніх / об'єктивних / суб'єктивних чинників, що впливають на ліквідність КБ; прогнозування та планування її стану; стратегічного, поточного й оперативного управління нею;

розробка КБ методичних підходів до аналізу їхньої ліквідності, які включали б: структурний аналіз його платежів за активними / пасивними операціями (за основними інструментами залучення фінансових ресурсів (депозитами / кредитами /

власними борговими зобов'язаннями); характером операцій (операцій з клієнтами, міжбанківських і з ЦП); фіксованістю й тривалістю залучення (за критеріями фіксованості / тривалості строку залучення фінресурсів); вартістю; клієнтами (фізичними / юридичними (небанківськими, банківськими установами)); інтенсивністю включення різних джерел до пасивів КБ; складністю керування (за іmobilізаційністю джерел пасивів КБ); стабільністю (з огляду на строковість, чутливість, категорію клієнтів); аналіз імовірності відкликання його окремих зобов'язань, джерел ліквідності з урахуванням прогнозу кон'юнктури ринку банківських послуг, концентрації кредитного ризику; врахування в такому аналізі ризику порушення пруденційних вимог НБУ з ліквідності КБ та його негативних наслідків, що супроводжуватимуться зростанням репутаційного ризику КБ, а також вжиттям регулятором більш жорстких заходів наглядового реагування;

використання КБ у методичному забезпеченні управління їхньою ліквідністю підходу Кайла для більш детального врахування характеристик ринку банківських послуг, що дають всебічне уявлення про ліквідність КБ (з виокремленням таких аспектів / атрибутів / вимірів) ліквідності, як: стислість; глибина; релаксація; негайність), нейромережевої прогновної моделі, а також моделі Міллера-Орра, що базується на припущенні, що ліквідність КБ змінюється стохастично (при цьому існують верхня і нижня межі коливання, за досягнення яких аналітик КБ виводить потребу знизити / збільшити обсяг ліквідних коштів до певного ефективного рівня, що визначається суб'єктивно)[120, с.72];

визначення особливостей управління ліквідністю КБ за застосування Інтернет- / мобільного банкінгу;

розробка КБ моделі оптимізації фінансових потоків, моделей й програмного забезпечення підтримки прийняття рішень в управленні ризиком утрати ліквідності;

комплексне застосування КБ для оцінки ризику втрати ліквідності методів зіставлення звітності з чистої ліквідності (джерела ліквідності, використання ліквідності), порівняння груп зіставних коефіцієнтів (відношення позикових коштів до сукупних активів, відношення позик до активів, відношення балансів КБ з тими ж показниками КБ такого ж рівня і розміщення), виміру індексу ліквідності (оцінює

втрати, яких може зазнати КБ унаслідок раптового / бросового продажу активів порівняно з продажем за справедливою ринковою ціною), визначення фінансового інтервалу КБ (різниця між середнім обсягом позик КБ і середнім обсягом вкладів));

у частині організаційного забезпечення

*(що стимулюватиме підвищення рівня ресурсотворювальної, депозитної, кредитної безпеки, безпеки доходів і витрат, безпеки ліквідності і ФБКБ загалом):*

неодмінна розробка КБ обґрунтованих належним чином внутрішніх нормативів і лімітів ліквідності;

удосконалення КБ планування (зокрема, розробка комплексних прогнозів фінансових потоків, а у разі потреби – надзвичайних планів фінансування), організації диверсифікації джерел фінансування й оцінки ліквідності КБ (стрес-тестування за різними (як історичними, так і гіпотетичними (у разі «неочікуваного» надання значного обсягу кредитів клієнтам КБ; зменшення надходжень на розрахункові рахунки клієнтів порівняно із звичними; обнуління рахунків кількома непов'язаними крупними клієнтами; виведення КБ-кореспондентами переважної частки своїх залишків на рахунках КБ; непогашення крупного кредиту клієнтом; падіння іміджу суб'єктів господарювання, що обслуговуються в КБ)) сценаріями розвитку внутрішнього і зовнішнього середовищ функціонування КБ) та заходів з її забезпечення (мотивована оцінка можливих у майбутньому подій). При цьому реалістичність оцінок за підсумками стрес-тестування підвищуватиметься за допомогою поєднання в ньому умов відразу кількох потенційно можливих критичних ситуацій;

організація залучення КБ фінансових ресурсів виходячи з цілей їхнього подальшого розміщення;

розвиток КБ кеш-менеджменту (сукупності банківсько-бухгалтерських послуг, що надаються окремими КБ корпоративним клієнтам, з управління їхньою готівкою для оптимізації внутрішніх фінансових потоків, впевненості у достатності резервів їхньої ліквідності);

підвищення щільності інтеграції планів фінансування КБ за непередбачуваних ситуацій і стрес-тестів банківських установ;

розробка КБ чітких бізнес-планів, які б передбачали в управлінні ліквідністю збільшення ними частки ринку банківських послуг, обсягів реалізації банківських продуктів, надання банківських послуг, зростання прибутку, що уможливить обґрунтоване планування необхідного обсягу фінансових ресурсів, достатнього для нормального функціонування, відстеження динаміки і виявлення періодів, коли КБ найбільше потребує додаткового фінансування для підтримки належного рівня своєї ліквідності;

розвиток внутрішньогрупової (для вітчизняних КБ у складі іноземних банківських груп) підтримки ліквідності;

створення НБУ і КБ спільних комітетів / робочих груп з вивчення / аналізу / оцінки проблемних питань забезпечення банківськими установами оптимального рівня ліквідності і вироблення дієвих заходів з їхнього розв'язання;

розвиток підтримки ліквідності вторинного ринку житлових кредитів і ринку іпотечних ЦП;

у частині управлінського забезпечення

*(що дозволить підвищити рівень ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної, інвестиційної безпеки, безпеки доходів і витрат, безпеки розрахунків, безпеки ліквідності КБ і ФБКБ загалом):*

підтримання КБ об'єктивно необхідного співвідношення між такими складовими ліквідності, як його власний капітал, залучені і розміщені ним кошти, та ефективне управління їхніми структурними елементами;

урахування КБ при управлінні ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів /

нерівномірного розподілу ліквідності особливостей доступу вітчизняних КБ до ліквідності;

акцентування КБ уваги на таких ризикомістких банківських продуктах, що посилюють зазначені ризики, як: депозити з можливістю дострокового затребування, депозити з можливістю поповнення, кредити з можливістю дострокового погашення, кредитні лінії з зобов'язаннями КБ з надання коштів за запитом клієнтів та урахування цього у ціноутворенні на такі продукти;

забезпечення КБ синтезу управління кредитним, ринковим, операційним ризиками і ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності особливостей доступу вітчизняних КБ до ліквідності;

розробка НБУ динамічної моделі оптимізації рівня ліквідності БС України на базі сучасного підходу математичного моделювання складних мереж (complex networks modelling), який використовується багатьма ЦБ світу, що дозволить у щоденному режимі приймати ефективні рішення з проведення операцій на відкритому ринку для забезпечення оптимального рівня ліквідності БС[220];

створення у крупних КБ (насамперед, системно значущих вітчизняних КБ / КБ, що належать до критичної інфраструктури) для повноцінного використання інструментарію сценарного моделювання ліквідності та її позитивного впливу на ФБКБ ситуаційних центрів, які б сприяли виробленню обґрунтованих колективних рішень за різних сценаріїв;

проведення НБУ і КБ реверсивного стрес-тестування з детальною розбивкою структури балансу КБ за передбачуваними строкам погашення у національній й іноземній валютах;

формування у КБ культури прийняття управлінських рішень у конфліктних ситуаціях за наявності альтернативних варіантів рішень;

урахування КБ при формуванні запасу ліквідних коштів відмінності депозитів фізичних / юридичних осіб, залишків на розрахункових рахунках клієнтів, депозитних сертифікатів, векселів не лише за вартістю і строковістю, а й стабільністю / мінливістю в часі, для планування залучення банківськими установами завчасно визначених різновидів ресурсів;

диференціювання КБ портфелів на депозитний, кредитний і торговельний для сегментного аналізу, визначення можливості переведення активів у грошову форму чи стійкості зобов'язань і аналізу концентрації активів і пасивів;

диверсифікація КБ кредитного портфеля шляхом структурування наданих кредитів за різними критеріями його сегментування для досягнення оптимального співвідношення очікуваних рівнів безпечності, ліквідності й доходності за структурою кредитного портфеля;

управління ліквідністю ЦП, що купуються КБ, на основі оцінки можливості: швидкої реалізації їх на фондовому ринку України, використання при отриманні кредитів НБУ, застосування в операціях РЕПО;

надання КБ ліквідності завдяки конвертації неліквідних ЦП у їхньому портфелі в ліквідні державні ЦП строком на 3 роки;

синхронне врахування при визначенні ліквідності ЦП КБ / тих, що знаходяться в їхньому розпорядженні показників, що характеризують потенційні втрати інвестора за швидкої реалізації ЦП на ринку, і часу, за який їх можна реалізувати;

переказ КБ коштів з кореспондентських рахунків в НБУ на рахунок платіжних систем (позицію КБ в останніх), тобто створення своєрідного «мосту ліквідності»;

формування в КБ культури в сфері управління ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності та прийняття рішень у конфліктних ситуаціях;

моніторинг ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності, що базується на мінімумі інформації, необхідному для моніторингу профілів таких ризиків у КБ;

впровадження КБ системи контролінгу ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ, що передбачатиме: розробку методик, регламентів, процедур такого контролінгу; вибір й застосування спеціальних методів і інструментів для їхніх ідентифікації й оцінки; визначення обсягу чистого відтоку коштів на основі історичних статистичних спостережень, аналізу рахунків в НБУ і грошових позицій на початок і кінець дня; розрахунок очікуваного перевищення виплат (нетто-потреби у фінансуванні) за певний період, яке із заданою ймовірністю не реалізуватиметься; оптимізацію резервів ліквідності завдяки класифікації наявного у КБ потенціалу активів з огляду на їхню спроможність трансформуватись у ліквідні кошти і протиставленню потенціалу ризиків унаслідок чистого відтоку грошових коштів під впливом зовнішніх чинників; інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень; формування системи звітності за такими ризиками; оцінку потенціалу (максимально очікуваних утрат, які можуть бути виміряні з певною ймовірністю за інших рівних умов) можливих утрат;

урахування впливу на ліквідність інших видів ризиків і заходів з управління ними; визначення необхідних резервів з огляду на оптимізацію співвідношення рентабельності і ризиків; створення системи відповідної звітності;

запобігання КБ витоку ліквідності внаслідок непродуктивного відтоку капіталу з них;

*у частині обліку й звітності, аудиту й консалтингу:*

упорядкування КБ віднесення до витрат страхових резервів під нестандартну заборгованість за кредитними операціями у податковому обліку прибутку КБ для вдосконалення оцінки впливу податкових відрахувань на їхню ліквідність, що має підвищити *податкову безпеку КБ*;

проведення якісних зовнішнього і внутрішнього аудитів ліквідності КБ, його клієнтів / контрагентів, що позитивно позначатиметься на *безпеці ліквідності КБ*;

пропозиція КБ крупним клієнтам індивідуальних програм з управління ліквідністю, що підвищуватиме рівень *безпеки ліквідності КБ*;

*у частині інформаційно-аналітичного забезпечення*

*(що позитивно позначиться на підвищенні рівня ФБКБ та її окремих складових):*

формування системи облікової, планової, поточної (форми щоденної звітності, обов'язкові й несистематичні звіти підрозділів КБ, аналітичні записки), нормативної (законодавчі й нормативні акти, у т. ч. що напряду регламентують управління ліквідністю), оперативної, статистичної й довідкової інформацій про ліквідність КБ;

упровадження в КБ системи контролю інформаційних потоків для формування системи безпеки в сфері інформаційного забезпечення ліквідності в банківській установі на основі дотримання нормативних вимог НБУ;

застосування КБ в інформаційно-аналітичній підтримці прийняття рішень в системі ризик-менеджменту, пов'язаного з забезпеченням оптимального рівня ліквідності КБ, контролінгу ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності;

накопичення КБ історичної бази активних / пасивних операцій;

формування КБ адекватної масштабам, бізнес-моделі і стратегії діяльності масиву обліково-аналітичного забезпечення, що уможливить мінімізацію витрат часу



й коштів для прийняття зважених управлінських рішень з прогнозування й оцінки їхньої ліквідності і супутніх їй формуванню й використанню ризиків;

використання КБ для розрахунку як поточної, так і перспективної ліквідності додаткової інформації як про регламентовані, так і нерегламентовані договорами строки угод;

організація КБ інформаційного забезпечення стосовно строків здійснення окремих операцій й з'ясування критеріїв визначення формальних строків для окремих балансових агрегатів для застосування управлінського балансового звіту як основи системи управління ліквідністю;

зіставлення КБ в форматі бенчмаркінгу власних показників ліквідності й ФБКБ з аналогічними показниками інших КБ і БС загалом для з'ясування сильних і слабких сторін своєї діяльності за стратегічних планування і управління;

проведення КБ емпіричного аналізу ціноутворення на МКР з виявленням різниці між ставками на ньому і ставками за операціями НБУ (ставками за депозитними сертифікатами за надлишку ліквідності і ставками рефінансування – за її дефіциту);

здійснення КБ економічного аналізу електронних грошей (емітованих іншими КБ) у складі активів, за допомогою співвідношення електронних грошей на відповідних активних рахунках до суми ліквідних (високоліквідних) активів КБ, що характеризуватиме частку електронних грошей у складі ліквідних (високоліквідних) активів – що воно вище, то більша готовність і ділова активність КБ[131, с.64];

визначення КБ стейкхолдерів в управлінні ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої(від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ;

формування КБ інформаційної бази управління ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої(від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати

свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ;

забезпечення КБ інформативності показників ліквідності завдяки запровадженню прозоріших методів оцінки їхніх низьколіквідних активів;

приділення КБ уваги операціям, спрямованим на маніпулювання даними звітності КБ, некоректне відображення його операцій;

пошук КБ альтернативних джерел інформації про ліквідну позицію, оскільки ринкове розкриття інформації про ліквідність не завжди задовольняє потреби учасників ринку банківських послуг;

створення НБУ, НАБУ, АУБ механізму фіксингу відсоткових ставок на міжбанківському ринку на основі агрегованих даних підрозділів з управління ліквідністю крупних КБ з формалізованого опитувальника про умови перекредитування банківськими установами одна одної без надання додаткових застав за різними валютами і строками погашення;

укладання угоди між НБУ і Міністерством фінансів про організацію інформаційних потоків і сферах відповідальності сторін в управлінні ліквідністю КБ;

розширення частки консалтингової складової в структурі фінансово-кредитних продуктів КБ, спрямованої на зниження його ризиків;

застосування КБ сучасних інформаційних технологій, які включають великий перелік інтелектуальних і гнучких засобів управління угодами і широкий спектр фінансових інструментів, що уможливають відстеження в режимі on-line структурних коливань активів і пасивів КБ, розривів за строками залучення і розміщення їхнього капіталу;

забезпечення КБ прозорості інформації про стан зобов'язань і активів на перспективу, що уможливить уникнення банківськими установами надмірних ризиків неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення

швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності, що підвищить рівень *безпеки ліквідності КБ*;

проведення моніторингу обсягів коштів, спрямованих КБ на кредитування пріоритетних секторів економіки України, що позитивно позначиться на *кредитній безпеці КБ*;

створення НБУ аналітичної системи, здатної здійснювати оперативний моніторинг й динамічний аналіз обсягів і структури, вартості і графіків обслуговування зовнішньої заборгованості конкретних КБ, ефективності трансмісійного механізму на грошовому ринку, відстежувати реакцію його індикаторів на зміну відсоткових ставок, параметрів й процедур управління ліквідністю; визначати її розподіл на ринку у розрізі груп його учасників і досліджувати динаміку його ставок, що уможливить підвищення рівня *безпеки ліквідності*, а відтак і *ФБКБ* загалом;

формування статистики для розрахунку впливу ліквідності на *ФБКБ*;

використання аналітиком КБ імовірності підвищення / зниження рівня *ФБКБ* у разі зміни стану ліквідності певної методики аналізу; забезпечення чіткості і зрозумілості результатів аналізу і розроблених рекомендацій;

удосконалення таких комунікаційних каналів публікацій сигналів про зміни облікової й інших ставок НБУ, як матеріали про основні напрями його грошово-кредитної політики та його офіційні прес-релізи, що уможлиблює поліпшення готовності КБ до заходів з надання й абсорбування ліквідності;

у частині фінансового забезпечення:

забезпечення КБ наявності обсягу стабільних пасивів для фінансування довгострокових активів (інвестиційні активи, позабалансові статті, сек'юритизовані й інші активи) з огляду на рівень їхньої ліквідності, що уможливить мінімізацію ймовірного різкого погіршення ліквідності і запобігти створенню КБ запасу ліквідних активів за рахунок короткострокових джерел фінансування, строк погашення яких настає відразу після встановленого у наглядovому порядку нормативного періоду, що

має позитивно позначитися на *ресурсоутворювальній / інвестиційній безпеках / безпеках доходів і витрат / ліквідності* КБ;

акцентування уваги для забезпечення ФБКБ і посилення відповідальності КБ на встановленні жорсткої залежності між зростанням сукупних обсягів ліквідних активів і зобов'язань за рахунками КБ на вимогу, що підвищуватиме *ресурсоутворювальну / депозитну / кредитну безпеку* КБ і ФБКБ загалом;

розширення застосування КБ сек'юритизації для перетворення неліквідних активів у ЦП для їхньої ринкової реалізації з метою отримання грошових коштів, за які можуть купуватися більш ліквідні активи; ефективного розміщення фінансових ресурсів; диверсифікації / розподілу / перенесення ризиків за активами на третіх осіб; виведення ризикованих активів поза баланс; зменшення обсягу активів, зважених за ступенем ризику, що позитивно позначатиметься на *безпеці ліквідності і ФБКБ* загалом;

оптимізація структури інвестиційного портфеля КБ з огляду на бажаний рівень доходності, ризику й ліквідності акумульованих у ньому ЦП і поставлені КБ завдання за наявності портфеля зростання (ЦП з порівняно низьким доходом, але швидко зростаючою вартістю, структурні облігації (інструменти з захистом капіталу) як безпечна альтернатива депозитам) для прирощення інвестованого капіталу; портфеля доходу (відношення відсоткових платежів і дивідендів за ЦП до їхньої вартості на ринку вище, ніж середньо ринкове) для забезпечення отримання високих доходів; портфеля ризикового капіталу (ЦП економічних агентів на стадії розвитку, недооцінені на даний момент) з імовірністю одержання високого доходу у майбутньому, підвищений ступінь ризику якого пов'язаний з не завжди справдженими очікуваннями підвищення доходів від цих ЦП. Такі заходи підвищуватимуть *інвестиційну безпеку і безпеку доходів і витрат* КБ й ФБКБ загалом;

розширення практики надання вітчизняними КБ кредитів, забезпечених портфельною гарантією від держави (до 70% за кожним окремим кредитом), що частково вирішує питання недостатності забезпечення за кредитами, які надаються суб'єктам господарювання-резидентам України (суб'єктом мікропідприємництва,

малого та / або середнього підприємництва, який веде свою господарську діяльність більше 12 місяців), а також надання державних гарантій на портфельній основі та фінансово-кредитних механізмів забезпечення громадян житлом (зобов'язання держави погасити перед банком до 80% кількох кредитів (кредитного пулу) підприємця, якщо він збанкрутує). Така практика позитивно позначатиметься на *кредитній безпеці КБ і ФБКБ* загалом;

впровадження практики надання субординованих кредитів найбільшими КБ середнім і малим; застосування за укладання угод на міжбанківському ринку ліквідаційного нетінгу (повного / часткового припинення зобов'язань за правочинами щодо ЦП шляхом заліку зобов'язань або іншим способом) й угод про кредитну підтримку, що зміцнюватиме *кредитну безпеку КБ і ФБКБ* загалом;

поліпшення у КБ трансфертного ціноутворення завдяки варіюванню розміром відсоткової маржі, що зумовлюватиме підвищення *безпеки доходів і витрат КБ і ФБКБ* загалом;

пошук КБ оптимального варіанта розміщення вільної валютної ліквідності у короткостроковому періоді, що спричинятиме посилення *валютної безпеки КБ*;

випуск у рамках реалізації грошово-кредитної політики НБУ спеціальних державних позик, призначених для розміщення виключно серед КБ, що позитивно впливатиме на підвищення *боргової безпеки КБ* й їхньої *ФБ* загалом;

запровадження механізму консолідації ліквідності для групи КБ у чинних платіжних системах, що уможливить здійснення платежів кожного із її учасників у межах спільного обсягу їхніх коштів, створення центрів ліквідності для багатofilійних КБ, зниження потреби у ліквідності завдяки зниженню ризику її неоптимального розподілу, зменшення витрат КБ з огляду на скорочення міжфілійних розрахунків, використання (за необхідності) частини ліквідності для взаємозаліку зустрічних платежів, підвищення ліквідності систем Інтернет / мобільного банкінгу й інших засобів банківського дистанційного обслуговування. Такий механізм зумовлюватиме підвищення *безпек розрахункових операцій КБ і ліквідності* й їхньої *ФБ* загалом;

ефективне оподаткування прибутку КБ, що забезпечуватиме підвищення *податкової безпеки КБ*;

забезпечення (для регулювання надлишкової ліквідності КБ і встановлення відсотків віднесення страхових резервів на його витрати залежно від основних показників його діяльності) узгодженості бази його оподаткування, нормативів ліквідності й страхових резервів, що позитивно позначатиметься на *безпеках доходів і витрат КБ й ліквідності та ФБКБ* загалом;

у частині кадрового забезпечення:

стимулювання персоналу КБ на основі низки критеріїв (КРІ) для бізнес-підрозділів, що будуть свідчити про їхній внесок у процес управління ліквідністю (командним критерієм для бізнес-підрозділів є значення маржі: для підрозділів, що займаються активними операціями – різниця між середнім значенням зовнішньої ставки для всіх активів підрозділу та середнім значенням трансфертної ставки для всіх пасивів підрозділу; для бізнес-підрозділів, що займаються пасивними операціями – різниця між середньою трансферною ставкою всіх активів та середньою зовнішньою ставкою для всіх пасивів підрозділу)[240, с.414].

### **3.2. Обґрунтування необхідності дотримання ліквідності комерційних банків у Комплексній програмі забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України**

Для підвищення ролі ліквідності банківських установ у забезпеченні ФБКБ КМУ, НБУ, Міністерству фінансів України, ФГВФО, НАБУ, АУБ із залученням провідних науковців і експертів необхідно розробити **Комплексну програму забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України**, яка б, поряд з іншими аспектами банківської діяльності, передбачала:

розробку дієвої ресурсної політики КБ (підвищення рівня *ресурсоутворювальної безпеки КБ*);

оптимальне поєднання інструментів надання, абсорбування ліквідності і універсальних інструментів (обов'язкове резервування, ставка рефінансування, операції на валютному ринку, валютні свопи, операції Міністерства фінансів України (абсорбування ліквідності за профіциту Державного бюджету України й її влиття за його дефіциту та тимчасового розміщення вільних бюджетних коштів на депозитах у КБ) (підвищення рівня *безпеки ліквідності КБ*);

реформування системи гарантування банківських вкладів з поширенням її на влади юридичних осіб і індивідуальних підприємців (підвищення рівня *депозитної безпеки КБ*);

розробку КМУ і НБУ державної програми зі стимулювання ощадного процесу, яка б включала напрями підвищення ощадоспроможності населення і господарюючих суб'єктів, підходи до диференціації ставок за коротко- і довгостроковими депозитами (підвищення рівня *депозитної безпеки КБ*);

підвищення вимог до забезпечення ліквідності системно значущих КБ (підвищення рівня *безпеки ліквідності КБ*);

визначення особливостей забезпечення ліквідності КБ-оригінацій, що мають активи, придатні для сек'юритизації (однорідні за строками, цілями і обсягами запозичення, ймовірністю дефолту) (підвищення рівнів *інвестиційної й боргової безпеки КБ*);

забезпечення доступу КБ до залишків на рахунках, платежів клієнтів / контрагентів, кредитів НБУ, запозичень на міжбанківському кредитному і фондовому ринках (підвищення рівнів *інвестиційної/боргової безпеки КБ і безпеки розрахункових операцій*);

розробку індикаторів (обґрунтування їхніх порогових значень), які свідчать про вплив ліквідності на ФБКБ та є основою з урахуванням зміни їхніх значень для вироблення комплексу заходів у плановому періоді за допомогою методу «дерева цілей» і вибору їхнього оптимального варіанта завдяки використанню математичного моделювання (підвищення рівня *безпеки ліквідності КБ*);

здійснення компаративного аналізу часу перебування платежів у чергах, заторів / блокування платежів, механізмів управління ліквідністю у порівнюваних платіжних системах (підвищення рівнів *безпеки розрахункових операцій і ліквідності КБ*);

поліпшення ризик-менеджменту КБ загалом та акумулювання необхідної інформації, ідентифікацію, кількісний аналіз, оцінку наслідків настання й розробку конкретних заходів з мінімізації / запобігання ризикам неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ, які мають вживати НБУ, саморегульвні організації на ринку банківських послуг України та безпосередньо КБ, хеджування та контролінгу цих ризиків у банківських установах (підвищення рівня *безпеки ліквідності КБ*);

удосконалення моніторингу кредитного (на основі постійного відстеження відношення кредитів до активів – що воно вище, то вище схильність до ризику неплатоспроможності позичальників КБ; відношення прибутку до активів – що воно нижче, то більше ймовірність здійснення операцій з підвищеним рівнем ризику й дохідності, а що вище, то наявність здійснених вкладень з підвищеним рівнем ризику; приросту активів відносно попереднього року, що може свідчити про надмірну експансію; приросту кредитів відносно попереднього року, що може свідчити про надмірну експансію і втрату ліквідності; відношення отриманих відсотків і лізингових платежів до обсягу наданих кредитів – що вища середня дохідність лізингових операцій КБ, то вищий кредитний ризик; відношення обсягу повернених кредитів і відсотків до загального обсягу наданих кредитів – що вище повернення кредитів, то більш зваженою є кредитна політика; частки позитивно класифікованих кредитів – що вища ця частка, то вище ліквідність КБ), депозитного (частки депозитів, що перевищує 200 000 грн. – що вище їхня сума, то більш нестійкий КБ), ринкового, операційного (частки операційних витрат в загальному обсязі витрат і середня



заробітна плата – характеризують ступінь контролю керівництва КБ за витратами банківської установи), репутаційного ризиків, які можуть позначатися на виборі КБ загальної стратегії управління їхньою ліквідністю (підвищує рівень *кредитної безпеки і безпеки доходів і витрат КБ*);

визначення інструментарію відновлення ліквідності КБ (розробка плану заходів (збільшення капіталу КБ, реструктуризація депозитів КБ з короткострокових у довгострокові, переведення субординованих кредитів, облікованих векселів, акцій, облігацій до складу формально ліквідних активів (короткострокових вимог); залучення короткострокових кредитів / депозитів, включаючи міжбанківські; залучення довгострокових кредитів / депозитів; обмеження / припинення кредитування на певний термін; скорочення / припинення певних видів витрат) (зміцнення *ресурсоутворювальної/депозитної/кредитної безпек/безпеки ліквідності КБ*);

формування системи колективної безпеки (СКБ) КБ / системи страхування КБ ризиків утрат, що виникають у зв'язку зі стресами системного походження з метою оперативної оцінки потреб КБ у ліквідності і рівня втрат КБ в умовах системного стресу на предмет можливості їхнього заповнення/покриття (виходячи з причин виникнення) коштами Фонду СКБ, що формується з регулярних диференційованих внесків КБ-учасників СКБ з урахуванням необхідності збереження КБ-учасникам нормальних умов функціонування (загальна базова ставка відрахувань), а також індивідуального рівня фінансової стійкості КБ, насамперед, якості управління КБ прийнятими ризиками (додаткова індивідуальна ставка), а також державних коштів, розмір яких визначається виходячи із завдань формування цільової величини фонду[211, с.23-24] (підвищення рівня *безпек доходів і витрат/ліквідності КБ*);

створення індивідуальних добровільних страхових фондів із залученням як гаранта повернення вкладів збанкрутілих КБ ЄБРР, який у разі неспроможності КБ відповідати за своїми зобов'язаннями, контролюватиме кредитний портфель й інші активи, еквівалентні обсягу гарантованих депозитів та за необхідності продасть активи КБ для виконання зобов'язань перед вкладниками (забезпечення *депозитної/кредитної безпек КБ*);

підвищення вимог КБ до фінансового стану і наявності застави / гарантій / поручительств роздрібних і корпоративних позичальників (забезпечення *кредитної безпеки КБ*);

солідарну фінансову підтримку соціально значущих КБ, у разі виникнення у них проблем з ліквідністю, за рахунок належного рефінансування їх НБУ та обов'язкової участі акціонерів банківських установ (забезпечення *ресурсоутворювальної/кредитної/боргової безпек/безпеки ліквідності КБ*);

напрями забезпечення фінансової стабільності КБ, їхньої спроможності поглинання майбутніх імовірних збитків (забезпечення *безпеки доходів і витрат КБ*);

запровадження адаптивних до конкретної макроекономічної ситуації загалом і ситуації на вітчизняному ринку банківських послуг норм обов'язкового резервування за вкладями в іноземній валюті (забезпечення *депозитної/валютної безпек КБ*);

скасування / зменшення обов'язкового оподаткування відсотків за строковими банківськими депозитами (забезпечення *депозитної безпеки КБ*);

вимоги до розкриття інформації з управління КБ ліквідністю.

Важливе значення у Комплексній програмі забезпечення ФБКБ України має належати створенню дієвої системи ризик-менеджменту КБ у сфері формування, розподілу й використання їхньої ліквідності в усіх її проявах.

Убезпеченню КБ від ризиків неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів, а, відтак, підвищенню *ФБКБ* сприятиме, зокрема:

підвищення капіталізації вітчизняних КБ та максимізація їхньої ринкової вартості;

розчистка балансу КБ за допомогою переведення на самостійний баланс конкретних видів діяльності;

виважена депозитна політика КБ, яка має передбачати стабілізацію їхніх депозитних портфелів, розширення лінійки депозитних продуктів, зокрема, за рахунок використання їхніх конвертаційних різновидів;

скорочення зобов'язань на вимогу, перегрупування пасивів за строками;

- обмеження трансформації строків угод КБ;
- продовження зобов'язань КБ;
- додаткові внески засновників КБ;
- формування попиту і відкриття КБ для приросту їхньої ресурсної бази індивідуальних пенсійних рахунків громадян;
- збільшення ліквідних активів КБ;
- застосування диференційованої ставки обов'язкових нормативів залежно від терміну залучення КБ грошових коштів;
- заборона невиправданого використання грошових коштів клієнтів на проекти з підвищеним ризиком;
- зниження непродуктивних витрат КБ;
- зменшення втрат кредитно-інвестиційних ресурсів, зумовлених проблемними кредитами, відпливом капіталу з КБ;
- зниження норм обов'язкового резервування за вкладками в іноземній валюті у разі виникнення кризових явищ;
- диференціація максимальних розмірів страхового відшкодування ФГВФО депозитів з пріоритетом значного збільшення цього показника за довгостроковими депозитами;
- створення додаткових стимулів для КБ залучати кошти з надійних джерел;
- розширення Міністерством фінансів України переліку КБ, для яких доступні тимчасово вільні бюджетні кошти та збільшення лімітів їхнього розміщення в цих банківських установах;
- укладання НБУ угод з КБ про компенсацію частини витрат / збитків останніх за угодами на міжбанківському ринку шляхом розміщення регулятором компенсаційних депозитів і списання з нього коштів у разі відкликання ліцензії у контрагента КБ;
- недопущення КБ втрати коштів за неприбуткового продажу активів;
- обмеження вартості фінансових ресурсів, що залучаються КБ;
- закриття торгових й інвестиційних позицій КБ;

перехід до *FTP*-моделі (трансфертного ціноутворення) на базі методу узгодженої ставки, що дозволить вибудувати консолідовану для КБ систему управління ефективністю бізнесів[139, с.79];

запровадження спеціальних механізмів економії ліквідності (введення черг платіжних доручень, що надходять, які дозволяють відтермінувати виконання платежу до поповнення рахунку платника; застосування алгоритмів проведення двота багатосторонніх взаємозаліків зустрічних вимог; установлення пріоритетності певних різновидів переказів);

збільшення кількості діючих лімітів на банки-партнери, щоб у критичній ситуації мати додаткову можливість залучення ресурсів;

упровадження на фінансовому ринку сучасних технологій заміщення боргових зобов'язань КБ довгостроковими ЦП з їхнім продажем на вторинному ринку і отриманням ліквідних грошових коштів;

постійний моніторинг динаміки залучених КБ фінансових ресурсів за строками / валютами / клієнтами / ціною / витратами;

прогнозування КБ ліквідності в короткостроковому періоді і зміни ринкового попиту;

позбавлення КБ непрофільних активів/неліквідних бізнесів;

мінімізація ризику втрати ліквідності за допомогою визначення значущості застави для заставодавця, диференціації КБ портфеля застав, зіставлення параметрів і характеристик застави із структурою кредитного продукту (лімітування вимог до застави);

розподіл ризику втрати ліквідності між КБ і заставодавцем у разі зниження вартості заставного майна у забезпеченні кредитного зобов'язання завдяки залученню додаткового забезпечення;

ефективне використання всіх наявних у КБ фінансових ресурсів;

посилення КБ внутрішнього контролю й аудиту;

підвищення рівня маркетингової діяльності КБ з дослідження ринку банківських послуг, задоволення попиту клієнтів / контрагентів на наявні банківські продукти і послуги, розробки / впровадження нових банківських продуктів /

інноваційних банківських технологій, розвитку альтернативних каналів продажів, поліпшення ціноутворення і рекламного забезпечення їхнього просування; демонстрації надійності КБ учасникам вітчизняного ринку банківських послуг; підвищення власного іміджу і моніторинг іміджу крупних клієнтів КБ.

Заходи, вживані КБ для підтримки ліквідності на належному рівні, мають диференціюватись на: стандартні в умовах оптимальної ліквідності; заходи з виявлення дефіциту ліквідності та його усунення; заходи з виявлення надлишку ліквідності та його абсорбування. Реалізація згаданих заходів підвищить рівень *ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, податкової безпеки та безпеки доходів і витрат КБ і, безумовно, безпеки ліквідності, а також ФБКБ* загалом.

Убезпеченню КБ від *ризиків надлишкової ліквідності*, а, відтак, підвищенню *ФБКБ* сприятиме:

перегляд КБ своєї депозитної політики;

збільшення переліку кредитних продуктів КБ;

активізація діяльності КБ на валютному і фондовому ринках;

вихід на перспективні сегменти ринку банківських послуг України;

установлення граничної ставки за депозитами фізичних осіб на рівні подвійної ставки рефінансування НБУ;

передавання підрозділами КБ надлишку коштів його казначейству за загальною тарифною ставкою, з подальшим їхнім передаванням підрозділам, що відчують їхній дефіцит / розміщенням на фінансовому ринку (у цьому разі бізнес-підрозділи беруть на себе всі ризики, а дефіцит ліквідності на рівні банківської установи покривається за рахунок інструментів грошового ринку). Для реалізації цього методу необхідно строго документована модель фондування[139, с.76];

застосування НБУ ощадних депозитів, нот, репо – купівлі ЦП з зобов'язанням зворотного продажу), валютних свопів;

придбання КБ ОВДП;

здійснення НБУ операцій зворотного репо і заміщення банківських резервів своїми зобов'язаннями.

Вжиття зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня *ресурсоутворювальної, валютної, боргової, інвестиційної безпеки і безпеки доходів і витрат КБ* і, безумовно, *безпеки ліквідності*, а також *ФБКБ* загалом.

У Комплексній програмі забезпечення *ФБКБ* України мають знайти своє відображення й підходи до формування системи управління безпосередньо *безпекою ліквідності КБ*, яка, на наш погляд, має включати такі блоки у їхніх взаємозв'язку й взаємозумовленості, розташовані в наведеній послідовності (рис. 3.2):

з'ясування чинників формування й використання ліквідності КБ, що зумовлюють його безпечне і стабільне функціонування й платоспроможність;

формування мети управління *безпекою ліквідності КБ*, що має полягати у забезпеченні поточної й перспективної рівноваги грошових потоків КБ за максимізації його прибутку й підвищення ринкової вартості, а також плануванні ліквідності для вжиття необхідних заходів до настання прогнозованих подій для зниження вартості залучення КБ фінансових ресурсів завдяки обґрунтованому визначенню їхніх джерел й мінімізації надлишкових резервів; мінімізації негативних наслідків реалізації викликів / загроз / ризиків; формуванні позитивного іміджу у клієнтів / контрагентів;

визначення завдань управління *безпекою ліквідності КБ*, до яких слід віднести: діагностику стану його ліквідності; оцінку впливу на неї зовнішнього й внутрішнього середовищ; досконале управління активами / пасивами КБ / вартістю ресурсів для забезпечення ліквідності; оптимальне управління ризиками; прогнозування потреби КБ у ліквідних коштах / засобах / рівня безпеки ліквідності;

формування системи управління ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну



**Рис. 3.2. Формування системи управління безпекою ліквідності КБ для забезпечення його ФБ**

Джерело: розробка автора

позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності/дезагрегації ліквідності балансу КБ;

організація управління: вимогами чистого рефінансування (розробка графіків погашення й з'ясування перевищення / дефіциту коштів на певні дати; визначення ліквідності КБ у кризових ситуаціях за відсутності можливості пролонгації / заміни значної частини його пасивів, погіршення ліквідності БС загалом); доступом на фінансові ринки; планування дій за непередбачуваних обставин;

визначення основних етапів управління ризиками неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ.

У згаданій Комплексній програмі мають бути визначені й складові управління ліквідністю КБ для забезпечення їхньої ФБ загалом (рис. 3.3), серед яких, на наше переконання, слід виокремити:

керуючу підсистему системи управління ліквідністю КБ – суб'єктів управління ліквідністю;

керовану підсистему системи управління ліквідністю КБ – об'єкти управління ліквідністю;

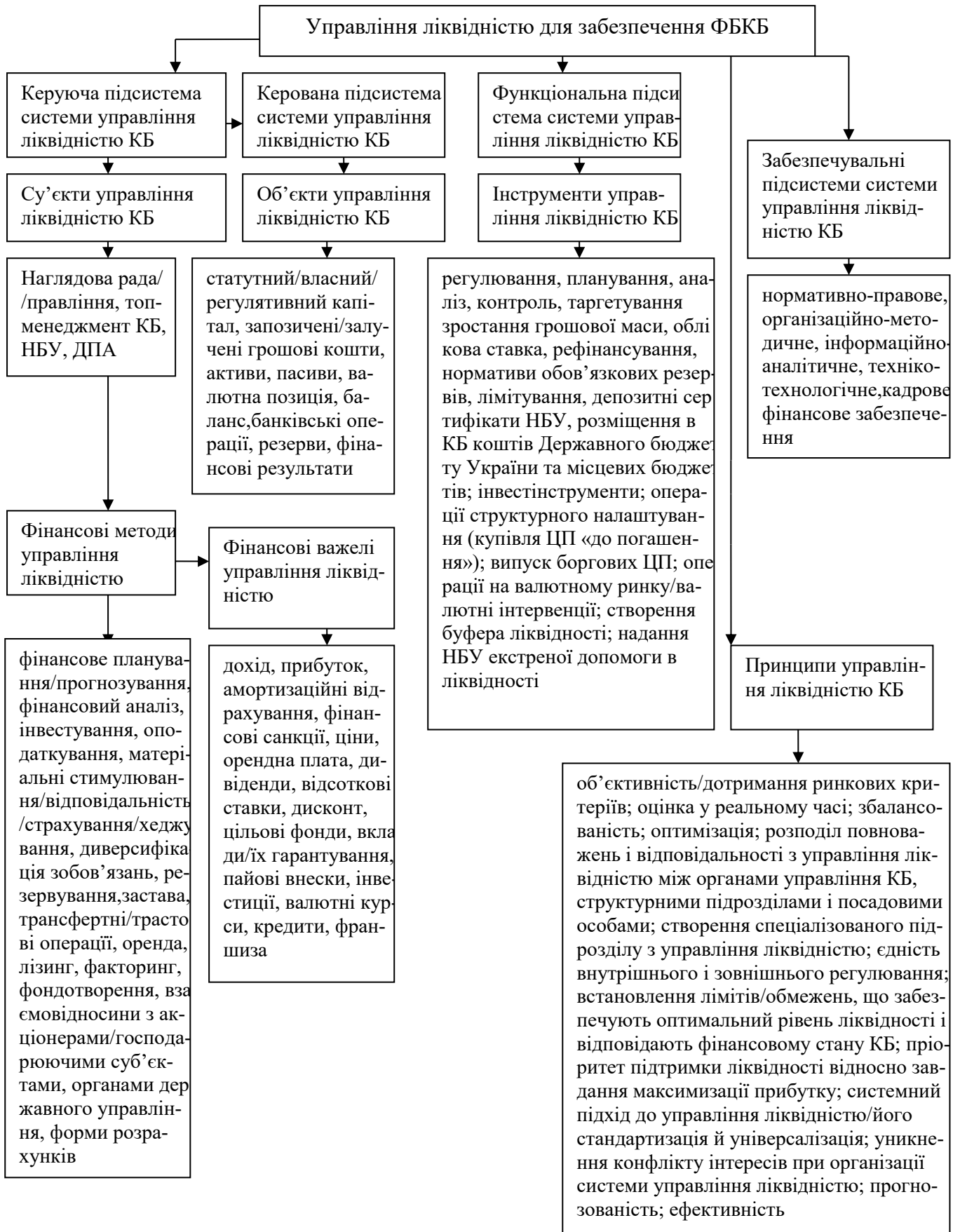
функціональну підсистему системи управління ліквідністю КБ – інструменти управління ліквідністю;

забезпечувальні підсистеми системи управління ліквідністю КБ – наукове, нормативно-правове, регулятивне, організаційно-методичне, інформаційно-аналітичне, техніко-технологічне, кадрове, фінансове забезпечення;

принципи управління ліквідністю КБ.

Для оптимізації ролі ліквідності у забезпеченні *ФБКБ* важливо чітко визначитись з тим, які інструменти (постійно доступні, на відкритому ринку: аукціонні, двосторонні, операції структурного налаштування) управління

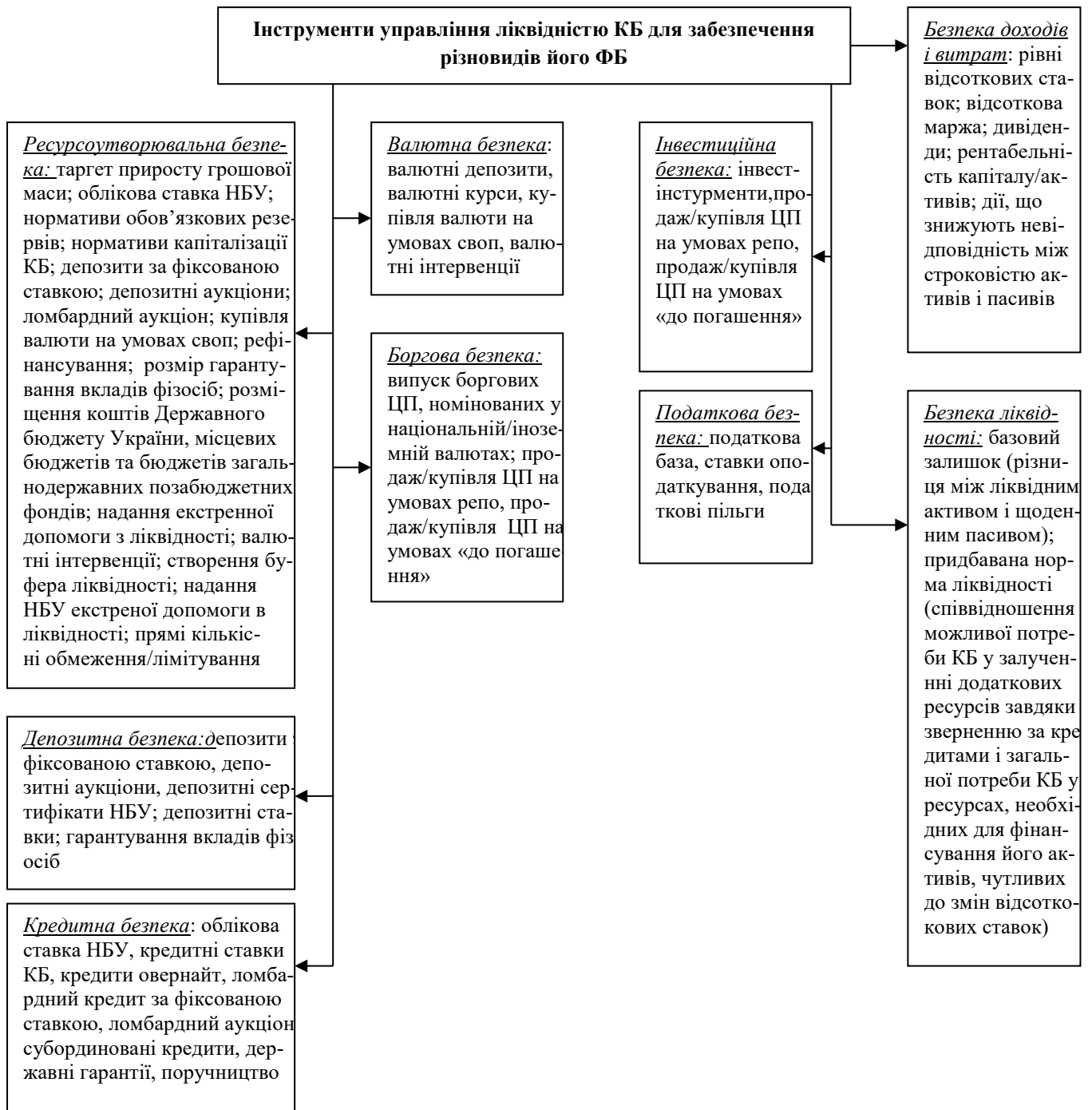




**Рис. 3.3. Управління ліквідністю КБ для забезпечення їхньої ФБКБ**

Джерело: розробка автора

ліквідністю КБ необхідно використовувати для забезпечення його ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, податкової безпеки та безпеки доходів і витрат КБ і, безумовно, безпеки ліквідності (рис. 3.4).



**Рис. 3.4. Інструменти управління ліквідністю КБ для забезпечення різновидів його ФБ**

Джерело: розробка автора

На наш погляд, такими інструментами для забезпечення *ресурсоутворювальної безпеки КБ* мають бути: таргет приросту грошової маси; облікова ставка НБУ; нормативи обов'язкових резервів; нормативи капіталізації КБ; депозити за фіксованою ставкою; депозитні аукціони; ломбардний аукціон; купівля валюти на умовах своп; рефінансування; розмір гарантування вкладів фізосіб; розміщення коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та бюджетів загальнодержавних позабюджетних фондів; надання екстреної допомоги з ліквідності; валютні інтервенції; створення буфера ліквідності; надання НБУ екстреної допомоги в ліквідності; прямі кількісні обмеження / лімітування.

Для забезпечення *депозитної безпеки КБ* мають застосовуватися такі інструменти управління ліквідністю, як: депозити за фіксованою ставкою, депозитні аукціони, депозитні сертифікати НБУ; депозитні ставки; гарантування вкладів фізичних осіб.

Для забезпечення *кредитної безпеки КБ* слід використовувати такі інструменти управління їхньою ліквідністю, як: облікова ставка НБУ, кредитні ставки КБ, кредити овернайт, ломбардний кредит за фіксованою ставкою, ломбардний аукціон, субординовані кредити, державні гарантії, поручництво.

У забезпеченні *валютної безпеки КБ* інструментами їхньої ліквідності мають бути: валютні депозити, валютні курси, купівля валюти на умовах своп, валютні інтервенції.

*Боргова безпека КБ* досягатиметься за допомогою використання таких інструментів управління їхньою ліквідністю, як: випуск боргових ЦП, номінованих у національній / іноземній валютах; продаж / купівля ЦП на умовах репо, продаж / купівля ЦП на умовах «до погашення».

*Інвестиційна безпека КБ* буде дотримуватись унаслідок застосування таких інструментів управління їхньою ліквідністю, як: інвестиційні інструменти, продаж / купівля ЦП на умовах репо, продаж / купівля ЦП на умовах «до погашення».

Для дотримання *податкової безпеки КБ* слід удаватися до таких інструментів управління їхньою ліквідністю, як: податкова база, ставки оподаткування, податкові пільги.

*Безпека доходів і витрат КБ* підвищуватиметься за рахунок таких інструментів управління їхньою ліквідністю, як: рівні відсоткових ставок; відсоткова маржа; дивіденди; рентабельність капіталу / активів; дії, що зменшують невідповідність між строковістю активів і пасивів.

І, нарешті, *безпека ліквідності КБ* забезпечується з огляду на такі інструменти управління, як: базовий залишок (різниця між ліквідним активом і щоденним пасивом); придбана норма ліквідності (співвідношення можливої потреби КБ у залученні додаткових ресурсів завдяки зверненню за кредитами і загальної потреби КБ у ресурсах, необхідних для фінансування його активів, чутливих до змін відсоткових ставок).

### **3.3. Удосконалення оцінки ліквідності комерційних банків для забезпечення їхньої фінансової безпеки**

Важливе місце для оптимізації ліквідності КБ для забезпечення їхньої ФБ належить якості / обґрунтованості оцінки ліквідності банківської установи в усіх її проявах. При цьому слід оцінювати: ліквідність як таку; стан / рівень забезпечення *безпеки ліквідності* КБ і впливу останньої на *ФБКБ*; чинники ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування; ймовірність погіршення стану ліквідності / прояву кризових явищ у цій сфері й виникнення загроз ресурсоутворювальній / депозитній / кредитній / валютній / борговій / інвестиційній / податковій безпекам КБ, а також ефективність управління ліквідністю КБ у забезпеченні *ФБКБ*, організацію ризик-менеджменту КБ для підтримання належної ліквідності і забезпечення *ФБКБ* (рис. 3.5).

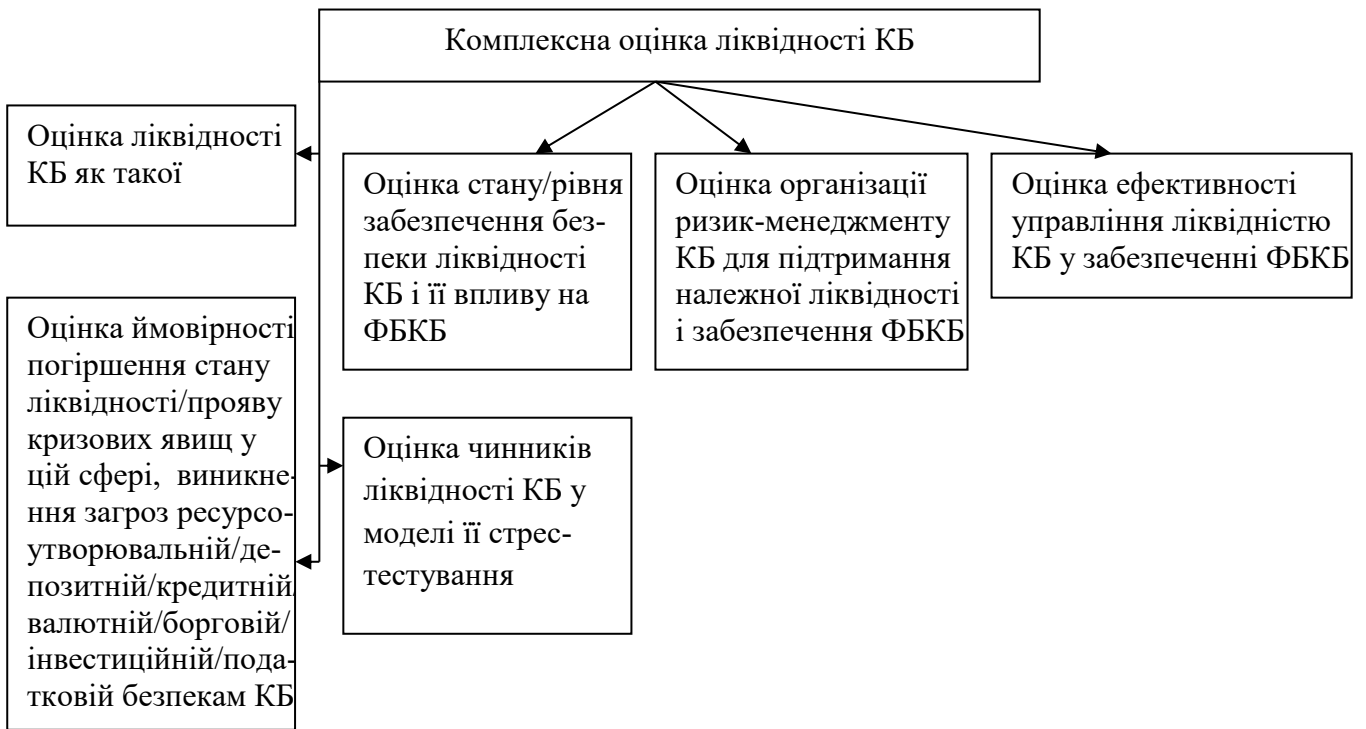
Оцінку ліквідності КБ, на наш погляд, слід здійснювати за показниками:

норма ліквідності;

ліквідність балансу (вимоги (статті активу) / зобов'язання (статті пасиву));

коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань (забезпечення дохідними активами КБ його сукупних зобов'язань);

коефіцієнт ліквідного співвідношення наданих кредитів і залучених депозитів (для визначення незбалансованої ліквідності);



**Рис. 3.5. Комплексна оцінка ліквідності КБ**

Джерело: розробка автора

рівень чутливості КБ до ризиків неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності (мінімально / максимально допустимі обсяги збитків, яких може зазнати КБ);

ставка доходів ліквідності активів;

витрати КБ, пов'язані з розрахунковими транзакціями (тарифи платіжних систем за проведення платежів (втрати внаслідок компенсацій, сплачених клієнтам через анулювання платежів, витрати через їхню затримку) і витрати залучення ліквідності (відсоткові ставки за денними, овернайт і міжбанківськими кредитами);

вартість обслуговування одиниці ліквідності активів;

відношення ліквідних активів до сукупних / короткострокових зобов'язань;

рівномірність нарощування ліквідності;

чисте стабільне фінансування (відображає структурні аспекти вибору джерел фінансування);

потік готівки (різниця між готівковими надходженнями і платежами);

ліквідність активу (оптимальний очікуваний час трансформації активу на гроші);

витрати КБ-учасника платіжної системи на підтримку ліквідності для фінансування платежів;

індекс реального вилучення надлишкової ліквідності;

доступність джерел додаткової ліквідності;

пастка ліквідності (різке скорочення пропозиції кредитних ресурсів і зниження КБ обсягів кредитування).

Водночас, предметом аналізу, на наш погляд, мають бути і *реальні можливості конкретного КБ залучати / надавати ліквідність на ринку*, що зумовлюються такими характеристиками, як[308]:

*вужкість* (величина трансакційних витрат – різниця запропонованої й призначеної ціни);

*глибина* (кількість пропозицій на ринку);

*ширина* (розкид пропозицій на ринку);

*терміновість* (швидкість реалізації активів);

*стійкість* (чутливість ринку до дій учасників).

До цього переліку, на наш погляд, слід додати й показник *в'язкості* (відхилення реальної ціни угоди КБ від середньоринкової – ціновий спред).

Індикаторами забезпечення *безпеки ліквідності КБ* та впливу останньої на *ФБКБ*, на наше переконання, мають стати оцінювані самими КБ (рис. 3.6):

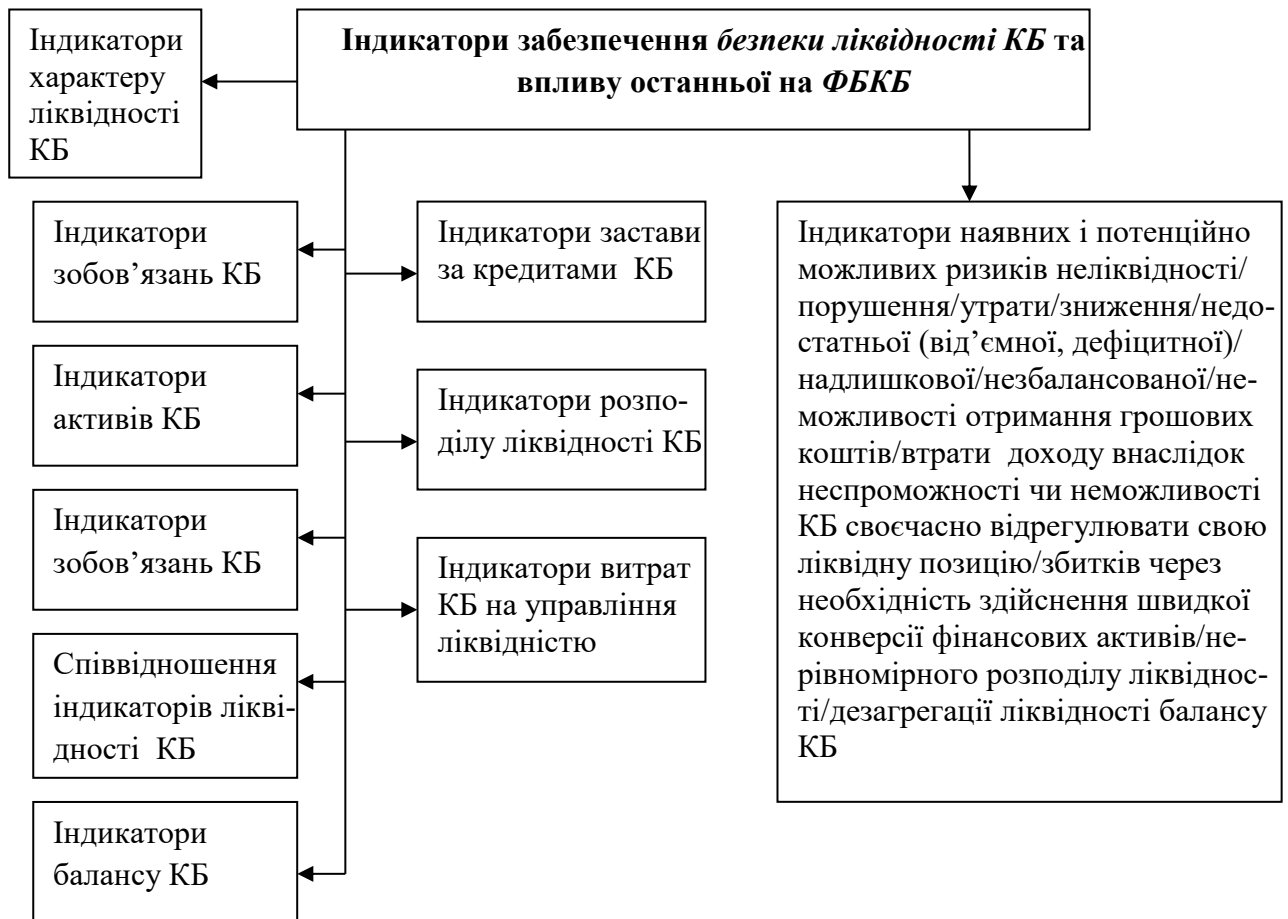
*індикатори характеру ліквідності КБ:*

природа ліквідності КБ;

волатильність ліквідності КБ;

коефіцієнт строкової валютної ліквідності;

негативна тенденція підвищення концентрації прийнятого ризику в формуванні і використанні КБ ресурсної бази;



**Рис. 3. 6. Індикатори забезпечення безпеки ліквідності КБ та впливу останньої на ФБКБ**

Джерело: розробка автора

відхилення КБ від нормативів ліквідності, встановлених НБУ; відхилення значень нормативів ліквідності окремих філій від нормативів ліквідності КБ загалом; середньогалузеві нормативні значення показників ліквідності клієнтів КБ;

ступінь надійності фондів, чутливих до змін відсоткових ставок;

генеральний коефіцієнт ліквідності (ступінь забезпеченості зобов'язань перед клієнтами готівкою, високоліквідними активами, іммобілізованими коштами);

максимальний рівень, за межами якого ліквідність активів стає надлишковою (високоліквідні активи/сукупні активи КБ);

утримання запасу ліквідності/нормальне вилучення коштів (кошти до погашення за депозитними договорами та на поточних рахунках + кошти до виплат за договорами, власники яких вирішили розірвати договори з банком + кошти за

депозитними договорами, за якими вкладники вирішують пролонгувати договори або переказати на інші пасивні рахунки);

запас ліквідності КБ/чистий відтік грошових коштів (сумарний відтік грошових коштів за мінусом сумарного надходження грошових коштів за стресовим сценарієм у рамках аналізованого періоду; чиста підсумкова позиція з розриву ліквідності за стресовим сценарієм у рамках даного горизонту тестування[173, с.42]);

коефіцієнти фінансової автономії (власний капітал/сукупні фінансові ресурси – 0,5-0,7 у світовій практиці); маневреності власних коштів/власного капіталу (власні обігові кошти/власний капітал – 0,1-0,2); покриття запасів (обсяг нормативних джерел фінансування/обсяг запасів – 1,0-1,5); забезпеченості запасів і витрат власними джерелами фінансування (обсяг власних джерел фінансування/ обсяг запасів і витрат – 0,6-0,8);

обсяг, час і ліквідність грошового потоку (позитивний грошовий потік/ від'ємний грошовий потік -  $\geq 1$ );

тривалість нестачі ліквідності КБ;

динамічний індикатор ліквідності (міра близькості фактичного і нормативного упорядкувань показників ліквідності і платоспроможності КБ і кількісно характеризує ризик ліквідності; набуває значення в межах від «-»1 до 1. Якщо в певний момент часу індикатор набуває значення 1, усі нормативно встановлені співвідношення показників фактично виконуються, а, якщо дорівнює «-»1, фактичний порядок показників повністю протилежний нормативному[60, с.20];

*індикатори зобов'язань КБ:*

доступність КБ до ліквідності у вигляді коштів НБУ;

невикористаний потенціал залучення грошових коштів;

частота запозичень;

частка депозитних джерел у пасивах КБ; частка розрахункових і поточних рахунків у депозитних джерелах;

внутрішній норматив концентрації зобов'язань КБ;



- норматив ліквідності з підтримки на балансах КБ державних ЦП (7% від депозитів попереднього кварталу);
- зміна рівня заборгованості КБ за операціями рефінансування НБУ;
- нетто-обсяг операцій НБУ з надання і абсорбування ліквідності КБ;
- відношення запасу робочих лімітів міжбанківських кредитів, установлених для КБ, до фактичного обсягу залучених міжбанківських кредитів-нетто ( $\leq 20\%$ );
- частка залучення міжбанківських кредитів-нетто із залишковим строком погашення не більше року у консолідованих пасивах КБ ( $\leq 10\%$ );
- коефіцієнт клієнтської бази (використання КБ коштів клієнтів для формування пасивів ( $\geq 80\%$ ));
- ступінь постійності депозитів;
- раптове вилучення вкладів (різниця між ціною активів за нормальних умов функціонування економіки/ринку банківських послуг і ціною активів за розпродажем в умовах обвалу ринку). Проте, при цьому слід урахувувати принцип «пророцтва, що саме виконується»: бажання вкладників вилучити вклади залежить не стільки від фінансового стану КБ, скільки від дій інших його вкладників. Якщо вкладник очікує, що інші вкладники зніматимуть гроші зі своїх рахунків, він також намагатиметься закрити свої рахунки;
- рівень сукупного відтоку коштів/відтоку вкладів фізичних/юридичних осіб/ КБ;
- коефіцієнт покриття раптового відтоку депозитів, що визначає здатність КБ уникнути фінансових труднощів, у разі раптового відтоку депозитів;
- ліквідність депозитного портфеля КБ;
- рівень підтримки ліквідності КБ (відношення вимог НБУ до КБ до їхніх сукупних депозитів і зобов'язань перед нерезидентами –  $\leq 5\%$ );
- обсяг вимог (активів) строком до 30 (180) днів/зобов'язання (пасиви) строком виконання до 30 (180) днів;
- мінливість різновидів залучених КБ коштів (коефіцієнт варіації, що уможливорює визначення рівня коливань обсягів грошових потоків у часі,

середньоквадратичне відхилення грошових потоків залучених коштів (для виявлення ступеня їхньої стабільності);

коефіцієнт кореляції додатного (надходження грошових коштів на коррахунок у КБ упродовж місяця) і від'ємного (обсяг списання з коррахунку впродовж місяця) грошових потоків у часі (уможливорює визначення синхронності припливу і відтоку грошових коштів);

узагальнений показник ризику мінливості залучених ресурсів з урахуванням коефіцієнта синхронності грошових потоків КБ;

відсоткові ставки НБУ і МКР (наближення ставки МКР до ставки регулятора свідчить про напруження на грошовому ринку і зростання дефіциту ліквідності);

скорочення / призупинення операцій репо НБУ/операцій МКР більшістю учасників;

придбавана норма ліквідності (співвідношення можливої потреби КБ у залученні додаткових ресурсів завдяки зверненню за кредитами і загальної потреби КБ у ресурсах, необхідних для фінансування його активів, чутливих до змін відсоткових ставок). Норма в 30% неприйнятна для маленьких КБ, але цілком прийнятна для середнього. Крупний КБ, що бере участь в операціях на грошовому ринку, може собі дозволити норму у 30-50%, норма його ліквідності для тримісячного періоду – 50-85%, шестимісячного – 90%;

збитки за додаткового залучення ресурсів;

наявність / відсутність у КБ фактів невиконання вимог перед кредиторами / обсяг невиконаних перед кредиторами зобов'язань;

помилки оцінки попиту на ліквідність (за надлишку / дефіциту ліквідності, у перехідний період);

#### *індикатори активів КБ:*

кредитний потенціал КБ (різниця між загальним обсягом мобілізованих КБ коштів і первинним (що складається з абсолютно ліквідних недохідних активів і є неризикованим) і вторинним (високоліквідних низькодохідних активів, що можуть

бути швидко й без утрат вартості перетворені в готівку / засоби платежу для виконання боргових зобов'язань) резервами ліквідності;

консолідоване сальдо залишків грошових коштів і застав з різних джерел; наявний пул грошових коштів і застав; денний обсяг використовуваної ліквідності (грошових коштів і застав);

ліквідні активи / валюта балансу КБ;

ліквідні активи + ліквідні резерви / валюта балансу КБ;

ліквідні активи / обсяг коштів клієнтів на вимогу і депозитів строковістю менше 30 днів;

динаміка ліквідності КБ у резервних валютах;

частка працюючих активів;

обсяг достроково погашених кредитів;

рівень сукупного прострочення за кредитами / кредитами фізичних / юридичних осіб / КБ;

рівень сукупного неповернення кредитів / кредитів фізичних / юридичних осіб / КБ;

ліквідні активи першої черги (не менше розміру ризику одночасного зняття за звичайного режиму діяльності КБ);

HQLA (high-quality liquid assets) – високоліквідні активи, які можна продати на ринку без втрати чи з мінімальною втратою вартості навіть у стресових умовах;

частка кредитів у консолідованих активах КБ (не більше граничного рівня, що визначається стратегією його діяльності і потребою у ліквідних активах);

ліквідність кредитного портфеля КБ;

підвищення/погіршення якості кредитного портфеля;

коефіцієнт дохідності (різниця між отриманими і сплаченими відсотками/ загальний обсяг позикової заборгованості);

зниження / погіршення прогнозів отримання прибутку;

розмір імовірних утрат КБ;

швидке зростання активів, що фінансується за рахунок мінливого крупного депозиту;

відношення вартості державних ЦП до сукупних активів;

коефіцієнт кредитної активності (відношення чистих кредитів і лізингу до сукупних активів);

довгостроковий показник ліквідності (обсяг ліквідних грошових активів  $\geq 20\%$  залишків коштів на поточних і розрахункових рахунках КБ);

базовий залишок (різниця між ліквідним активом (усі активи, що можуть бути скорочені / продані без завдання шкоди капіталу КБ та його клієнтам) і щоденним пасивом);

*співвідношень*[87, с.80]:

акціонерного капіталу і чистих активів (без філій) –  $\geq 8\%$  (КБ із більш високим значенням коефіцієнта може витримати більшу кількість невиконаних зобов'язань за кредитами до того, як стане неплатоспроможним і, таким чином, є менш ризикованим. Відтак, високе значення коефіцієнта асоціюється з більшою здатністю залучення коштів під нижчі відсотки);

ризикових активів (кредитні вкладення та прирівняні до них активи) та всіх активів –  $65\%$  (їхня частка в загальному обсязі активів повинна бути оптимальною з погляду виправдання ризику);

непродуктивних кредитів (за якими прострочена основна та відсоткова заборгованість) та загальної суми кредитів –  $\leq 1,07\%$  (чим більше значення коефіцієнта, тим гірша якість активів та вищий ризик ліквідності);

ключових депозитів (частина депозитних рахунків клієнтів і КБ зі стабільними залишками, нечутливих до зміни відсоткових ставок) та загальної суми активів –  $73\%$  (ретельне виділення ключових депозитів із загальної маси рахунків особливо важливе значення набуває в періоди зростання відсоткових ставок, коли підвищується ймовірність перетікання чутливих депозитів в більш дорогі для КБ рахунки);

покупних пасивів (неключові депозити, депозитні сертифікати, міжбанківські позички) та загальної суми активів –  $7-17\%$  (чим більше КБ покладається на такі придбані кошти, тим менше його здатність займати додаткові кошти в такий спосіб для покращення своєї ліквідності);

залишки позабалансових рахунків;  
 оборот за кредитом коррахунків і каси / актив балансу-нетто;  
 обсяг коштів на коррахунках-ностро і в касі / короткострокові міжбанківські позики і кредити НБУ;  
 ліквідні активи / нерозподілені інвестиції;

*індикатори балансу КБ:*

норматив ліквідного балансу КБ (доступна потрібна ліквідність / потрібна ліквідність (має бути  $\geq 0$ ));

максимальний розрив між активами і зобов'язаннями за різними строками вимоги і погашення до 1 року / понад рік, ліміти залежності КБ від коштів однієї юридичної / фізичної особи / контрагента або на залучення коштів за розміщення одного банківського продукту;

надлишкова ліквідність (за показника поточної ліквідності, що перевищує 77,65%)[209, с.339];

частка реалізації потенціалу оптимізації ліквідності КБ (%);

наявність значної за обсягом і стійкої за спрямованістю невідповідності між активами і пасивами у розрізі строків и валют;

внесок КБ в системний ризик (надлишок ліквідних активів КБ над зобов'язаннями);

технічно неліквідний стан КБ (якщо на певну дату його активи мають середній строк погашення 6 місяців, а пасиви – 1 місяць);

*індикатори застави за кредитами:*

ступінь ліквідності / стандартності (категорії якості) застави за кредитами;

маржа ліквідності (знижка з ринкової вартості застави – що більш ліквідна застава, то менша маржа);

чиста ліквідаційна вартість застави (її ринкова вартість, скоригована на маржу ліквідності, витрати з експертизи, зберігання, реалізації з урахуванням стабільності / нестабільності цін (падіння ринкової вартості));

коефіцієнт частки закладених ЦП;

*індикатори структурної ліквідності КБ:*

денна структурна ліквідність (сума залишків на коррахунках КБ на початок дня і їхньої зміни впродовж дня, за виключенням зміни, зумовленої операціями НБУ в цей день);

збалансований рівень структурної ліквідності (рівень структурної ліквідності, за якого відсоткова ставка досягає середини коридору короткострокових відсоткових ставок, де роль верхньої і нижньої меж відіграють мінімально ставка прямого репо і ставка за депозитами «том-некст» відповідно[44, с.16];

співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей (приблизно 1);

*індикатори розподілу ліквідності[136, с.66]:*

протяжності ринкової трансмісії, що характеризується числом послідовних операцій з надання ліквідності (тобто трансмісії ліквідності) від одного учасника до іншого: максимальна довжина трансмісійного ланцюжка (максимальна число послідовних операцій з надання ліквідності від нульового до останнього ярусу розподілу ліквідності (найбільший номер ярусу розподілу ліквідності));

середня довжина трансмісійного ланцюжка є середнім числом послідовних операцій з надання ліквідності, включаючи угоди клієнтів одного брокера (середнє значення номера ярусу, зваженого на кількість відкритих позицій учасників даного ярусу);

середня зважена довжина трансмісійного ланцюжка – середнє число послідовних операцій з надання ліквідності з урахуванням суми угод (середнє значення номера ярусу, зваженого на суму відкритих позицій учасників даного ярусу. Середня зважена довжина ланцюжка відповідає ярусу, на якому здійснюється найбільший обсяг угод);

середньомісячний рівень миттєвої / поточної / довгострокової ліквідності;

середня відстань між КБ (ефективність розподілу ліквідності на МКР (що менший цей показник, то нижче ймовірність наявності порівняно ізольованих КБ, що не мають можливості залучити необхідні кошти на МКР));

*індикатори витрат на управління ліквідністю:*

витрати КБ на управління ліквідністю;  
 середні витрати на одну операцію конвертації поточних фінансових інвестицій;  
 витрати з управління надлишковою ліквідністю;  
 комерційні витрати, пов'язані з підтриманням КБ заниженого запасу високоліквідних коштів для усунення дефіциту ліквідності;  
 спред між ставками за кредитами КБ з різним кредитним рейтингом;  
 спред між ставками МКР і ставками за депозитними сертифікатами і операціями рефінансування НБУ;

*індикатори наявних і потенційно можливих ризиків:*

грошовий потік під ризиком переукладання;  
 грошовий потік під ризиком відпливу коштів з поточних рахунків;  
 грошові потоки під ризиком;  
 ризики невикористаних КБ можливостей (за планування запасу високоліквідних коштів, необхідних КБ для безперебійного виконання поточних завдань у встановлені строки), що вимірюються недоотриманими ним доходами (внаслідок нерозміщення фінансових ресурсів, а зберігання їх в касі і на кореспондентських рахунках) внаслідок підтримання надлишкової ліквідності; недоотримання від коштів, перерахованих у фонд обов'язкових резервів);  
 погіршення аудиторських висновків, рейтингової оцінки про КБ.

Важливо, на наш погляд, оцінювати й чинники ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування (рис. 3.7), серед яких, зокрема, слід виокремлювати зміни:

кредитоспроможності контрагентів на фінансових ринках;





### Рис. 3.7. Оцінка чинників ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування

Джерело: розробка автора

ринкових відсоткових ставок;

курсу гривні до іноземних валют;

ринкової ліквідності ЦП;

операційних втрат;

кредитних ризиків; ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / утрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ.

При цьому стрес-тестування має допомагати з'ясувати: чи дотримуються КБ нормативи НБУ і внутрішньобанківські нормативи з ліквідності; чи відбувається збільшення / зменшення КБ ліквідних активів; чи має банківська установа їхній більший / менший обсяг, ніж банки групи, до якої входить цей КБ; збільшує / зменшує він залежність від таких нестабільних джерел фондування, як великі депозити / депозити інших КБ; чи є у КБ істотний борг, який він має повернути найближчим часом.

Необхідним у комплексній оцінці є й з'ясування ймовірності погіршення стану ліквідності / прояву кризових явищ у цій сфері.

Про ймовірність погіршення стану ліквідності / прояву кризових явищ у цій сфері, а відтак, виникнення загроз ресурсоутворювальній / депозитній / кредитній / валютній / борговій / інвестиційній / податковій безпекам КБ, безпеці їхніх доходів і витрат та безпеці ліквідності зокрема і ФБКБ загалом на наш погляд, можуть свідчити:

скорочення депозитів / швидке зростання ставок за ними (вилучення коштів з депозитів упродовж двох кварталів поспіль), що спричиняє проблеми з наявністю ліквідних ресурсів КБ;

вилучення коштів крупними підприємствами / вкладниками з рахунків у КБ (за вилучення понад 14,5% залишків на поточних / розрахункових рахунках і депозитах), що підвищує ймовірність кризових явищ у забезпеченні ліквідності КБ;  
 виведення з рахунків «лоро» КБ-респондентами понад 90% своїх залишків;  
 зменшення надходжень на розрахункові рахунки клієнтів на 40-60% порівняно зі звичними;

неординарна зміна відсоткових ставок та їхнього спреду на МКР (зростання відсоткових ставок на МКР загалом та для конкретного КБ, збільшення спреду відсоткових ставок на МКР), що спричиняє погіршення стану поточної ліквідності КБ та зростання волатильності таких ставок і відсоткового ризику КБ;

масове примусове закриття маржинальних і коротких позицій; перенесення розміщення часткових й боргових інструментів КБ на невизначений строк;

швидке зростання (перевищення темпами його приросту позначки у 20% упродовж двох і більше років) кредитного портфеля, що зумовлює небезпеку погіршення якості цієї складової активів КБ;

зростання рівня проблемних кредитів у КБ (перевищення їхньою часткою 5% сукупних активів), що створює загрозу належному забезпеченню його ліквідності;

збільшення дострокового погашення кредитів КБ, що зумовлює зростання його надлишкової ліквідності.

Доцільним убачається використання з цією метою і низки таких специфічних показників, як [120, с.72-74]:

*стильність* (відхилення ліквідності банківського сектору від ефективного рівня ліквідності, тобто якою мірою неефективна політика КБ стосовно власної ліквідності);

*глибина ринку* (відображається мінімальним і максимальним рівнями ліквідності, показує межі ліквідності КБ, прийнятні для їхнього функціонування, обмежуючи коридор коливання їхньої ліквідності);

*релаксація* (швидкість, з якою рівень ліквідності КБ повертається до ефективного значення після непередбачуваних обставин / кризових явищ в економіці країни (часовий відрізок між моментом досягнення меж ліквідності і поверненням

рівня ліквідності до оптимального (ефективного)), визначення якої дозволяє визначити, на скільки ефективні дії КБ, а часом і НБУ в нестандартних умовах. Що вище швидкість релаксації, тобто час, упродовж якого КБ досягає оптимального рівня ліквідності, то дієвіша і ефективніша політика його реагування на нестандартні умови функціонування);

*негайність* (показник, характеризує ліквідність як безперервно вимірювану величину, здатну в певний проміжок часу змінюватися невизначену кількість разів) пояснює волатильність ліквідності КБ, природу мінливості й її рівня у конкретний момент;

Крім того, *проблеми в управлінні ліквідністю у конкретному КБ можуть свідчити:*

*неочікуване підвищення КБ депозитних ставок відразу на кілька в. п., що може свідчити про нестачу у нього ліквідності;*

*масове закриття вкладів у КБ, що може спричинити втрату ним ліквідності;*

*швидке зростання активів КБ, що фінансуються за рахунок мінливого крупного депозиту;*

*погіршення якості кредитного портфеля КБ;*

*зниження прибутку КБ / його прогнозу;*

*тенденція підвищення концентрації прийнятого КБ ризику в окремій сфері;*

*погіршення аудиторської, рейтингової оцінок КБ.*

Причому вищезазначені індикатори забезпечення безпеки ліквідності КБ та впливу останньої на ФБКБ мають кореспондуватись з відповідними індикаторами ФБКБ), які в свою чергу мають зумовлюватись такими особливостями діяльності банківських установ, як їхні:

стратегія розвитку, що впливає на рівень порогових значень (що вище плановане інтенсивне зростання обсягів діяльності, то нижче рівень порогових значень таких індикаторів, як: частка власного капіталу КБ та його рентабельність, коефіцієнта фінансової автономії);

організаційна структура (включаючи розгалуженість філіальної мережі) і спеціалізація / специфіка клієнтської бази (що зумовлює специфіку прояву ризиків / загроз ФБ) КБ / їхня універсальність;

наявність / відсутність державного / іноземного капіталу.

При цьому доцільно, поряд із використанням централізовано встановлених індикаторів / їхніх порогових значень, розробляти індикатори ФБКБ самим КБ, позаяк за такого підходу вони повинні чітко сигналізувати про виконання стратегії їхнього розвитку, його планових параметрів, встановлюватися з урахування життєвого циклу / етапу розвитку КБ, характеризувати як функціонування КБ загалом, так і його філій / структурних підрозділів, бути більш гнучкими для перегляду.

**Організація ризик-менеджменту КБ для підтримання належної ліквідності і забезпечення ФБКБ**, на наш погляд, має враховувати:

*нішу КБ на ринку банківських послуг України, його масштаб і значущість для вітчизняного банківського сектору, бізнес-модель; перелік банківських продуктів і послуг та технологічність їхнього продажу / надання;*

*визначення підрозділів КБ, що опікуються управлінням ризиками неліквідності / утрати / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів/збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів/нерівномірного розподілу ліквідності / втраченої вигоди (неможливість КБ залучити необхідний обсяг депозитів для забезпечення його активних операцій) (включаючи підрозділи з прогнозування / планування / діагностики виникнення кризових ситуацій і розробки антикризових заходів; зв'язків між ними; координацію діяльності);*

*наявне й необхідне (з чітким визначенням потреб в інформації, каналів й швидкості її отримання, способів накопичення, а також характеру аналітичних документів) інформаційно-аналітичне забезпечення такого управління; документування й документообіг з цих питань; витрати часу на отримання оперативної інформації й прийняття управлінських рішень;*

*характер ризиків: недостатньої (невиконання зобов'язань унаслідок нестачі у КБ коштів), надлишкової (втрати внаслідок зниження дохідності КБ) ліквідності;*

ризик відкриття окремих зобов'язань КБ; ризик переоцінки вартості активу, пов'язаний з реалізацією кредитного і ринкового ризиків; ризик утрати ліквідності, пов'язаний з реалізацією операційного ризику; ризик, пов'язаний з переоцінкою позикової спроможності (лімітів) КБ на грошовому ринку; індивідуальний ризик, зумовлений репутаційними втратами (зниженням установлених рейтингів, негативною інформацією про КБ); системний ризик, зумовлений зниженням вільних залишків коштів на рахунках сукупності КБ (на який окремий КБ не в змозі вплинути і для якого він є неминучим); технічний (виникає за незбалансованості структури майбутніх платежів унаслідок їхньої високої невизначеності, впливу необхідності забезпечення певного рівня ліквідності на зниження рентабельності функціонування КБ);

*навички/досвід КБ з управління зазначеними ризиками;*

*технологію ризик-менеджменту:* з'ясування чинників ризиків неліквідності / втрати / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ / втраченої вигоди (неможливість КБ залучити необхідний обсяг депозитів для забезпечення його активних операцій) на основі визначення меж їхньої зони; аналізу оперативних даних, що містить інформацію про вплив на їхній рівень та динамічних характеристик об'єктів управління цими ризиками; аналізу наслідків і визначення впливу чинників на зазначені ризики; виокремлення параметрів поточного, середньо- і довгострокового ризик-менеджменту.

Водночас, *ефективність управління ліквідністю КБ у забезпеченні ФБКБ*, на наш погляд, має визначатись:

рівнем керованості ліквідністю;

якістю управлінських рішень з моніторингу й виконання стратегічної мети / поточних завдань / оперативних завдань контролю ліквідності КБ;

зменшенням обсягу ризикованих активів;

обсягами покупної ліквідності, оскільки остання є свідченням помилок КБ в управлінні ліквідністю;

показниками щільності розподілу КБ за рівнем ліквідності;

ступенем виконання встановлених правлінням КБ гранично припустимих значень коефіцієнтів дефіциту ліквідності.

При цьому мають оцінюватись вимоги індикаторів (не виконуються / виконуються, але неналежним чином / виконуються; бажані, але некритичні / невиконання може спричинити негативні наслідки для КБ / невиконання зумовлює високий ризик виникнення втрат).

Крім того, на наш погляд, визначення *ефективності управління ліквідністю КБ у забезпеченні ФБКБ* має включати оцінку:

виконання КБ обов'язкових нормативів ліквідності і норм резервування;

наявності / відсутності у КБ обґрунтованих детальними розрахунками сценаріїв (за нормальної (еволюційний розвиток) / прогнозованої / кризової (безпосередньо у КБ і вітчизняному банківському (системна банківська криза)/фінансовому секторах загалом) ситуацій) управління ліквідністю;

наявності / відсутності в КБ ситуаційних центрів для сценарного моделювання ліквідності зокрема і ФБКБ загалом;

ефективності плану заходів з відновлення ліквідності (наявності переліку конкретних дій (обґрунтованість збільшення статутного капіталу КБ, проведення реструктуризації існуючих зобов'язань, залучення довгострокових кредитів / депозитів, використання первинного і вторинного резервів ліквідності), необхідної ресурсної бази, оптимальних строків їхньої реалізації;

ступеня незалежності політики управління ризиками неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / втраченої вигоди (неможливість КБ залучити необхідний обсяг депозитів для забезпечення його активних операцій);

відповідності / невідповідності ризик-менеджменту, механізмів контролю за банківською ліквідністю бізнес-моделі КБ і сегментам ринку банківських послуг, на якому він працює, і ситуації в цьому сегменті;

наявності в КБ сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (сховищ даних, методів їхніх обробки й аналізу), статистичного масиву зі структури платежів у розрізі строків, валют, інструментів, структурних підрозділів для застосування статичних методів аналізу і моделювання ліквідності;

достатньої / недостатньої професійної підготовки фахівців КБ у сфері ризик-менеджменту;

стану мінімізації ризиків неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності КБ / втраченої вигоди (неможливість КБ залучити необхідний обсяг депозитів для забезпечення його активних операцій);

використання / невикористання в управлінні ліквідністю КБ аналізу динаміки значень нормативів у ньому порівняно з регламентованими НБУ рівнями, середніми по вітчизняному БС, середніми за групою КБ з приблизно аналогічними обсягами активів і пасивів, а також виконання обов'язкових нормативів в інших КБ;

точності прогнозування аналізованих в управлінні ліквідністю КБ показників.

### **Висновки до розділу 3**

Визначення напрямів удосконалення управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ дозволило зробити такі висновки:

1. Для досягнення оптимального рівня ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ необхідно здійснити комплекс заходів у частині: наукового, нормативно-правового, регуляторного, методичного, організаційного, управлінського, інформаційно-аналітичного, кадрового, фінансового забезпечення, а також обліку, звітності, аудиту і консалтингу.

2. Для підвищення ролі ліквідності банківських установ у забезпеченні ФБКБ НБУ, НАБУ, АУБ із залученням провідних науковців і експертів необхідно розробити Комплексну програму забезпечення ФБКБ України, яка б, поряд з іншими аспектами

банківської діяльності, передбачала: розробку дієвої ресурсної політики КБ; оптимальне поєднання інструментів надання, абсорбування ліквідності і універсальних інструментів; реформування системи гарантування банківських вкладів з поширенням її на вклади юридичних осіб; розробку КМУ і НБУ державної програми зі стимулювання ощадного процесу; підвищення вимог до забезпечення ліквідності системно значущих КБ; розробку індикаторів (обґрунтування їхніх порогових значень), які свідчать про вплив ліквідності на ФБКБ та є основою з урахуванням зміни їхніх значень для вироблення комплексу заходів у плановому періоді.

3. Важливе значення у Комплексній програмі забезпечення ФБКБ України має належати створенню дієвої системи ризик-менеджменту КБ у сфері формування, розподілу й використання їхньої ліквідності. Убезпеченню КБ від ризиків неліквідності / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної) ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів, а, відтак, підвищенню *ФБКБ* сприятиме: підвищення капіталізації вітчизняних КБ та максимізація їхньої ринкової вартості; розчистка балансу КБ за допомогою переведення на самостійний баланс конкретних видів діяльності; виважена депозитна політика КБ; скорочення зобов'язань на вимогу, перегрупування пасивів за строками; обмеження трансформації строків угод КБ; пролонгація зобов'язань КБ; додаткові внески засновників КБ; формування попиту і відкриття КБ для приросту їхньої ресурсної бази індивідуальних пенсійних рахунків; збільшення ліквідних активів КБ; застосування диференційованої ставки обов'язкових нормативів залежно від терміну залучення КБ грошових коштів; заборона невикористаного грошових коштів клієнтів на проекти з підвищеним ризиком; зниження непродуктивних витрат КБ; зменшення втрат кредитно-інвестиційних ресурсів, зумовлених проблемними кредитами, відпливом капіталу з КБ.

4. Убезпеченню КБ від *ризиків надлишкової ліквідності*, а, відтак, підвищенню *ФБКБ* сприятиме: перегляд КБ своєї депозитної політики; збільшення кредитних продуктів КБ; активізація діяльності КБ на валютному і фондовому ринках; вихід на



перспективні сегменти ринку банківських послуг України; установлення граничної ставки за депозитами фізичних осіб на рівні подвійної ставки рефінансування НБУ; передавання підрозділами КБ надлишку коштів його казначейству за загальною тарифною ставкою, з подальшим їхнім передаванням підрозділам, що відчують їхній дефіцит / розміщенням на фінансовому ринку (у цьому разі бізнес-підрозділи беруть на себе всі ризики, а дефіцит ліквідності на рівні банківської установи покривається за рахунок інструментів грошового ринку).

5. У Комплексній програмі забезпечення ФБКБ України мають знайти своє відображення й підходи до формування системи управління *безпекою ліквідності КБ*, яка має включати такі блоки у їхніх взаємозв'язку й взаємозумовленості: з'ясування чинників формування й використання ліквідності КБ, що зумовлюють його безпечне і стабільне функціонування й платоспроможність; формування мети управління *безпекою ліквідності КБ*; визначення завдань управління *безпекою ліквідності КБ*; формування системи управління ризиками неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової/ незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ; організація управління: вимогами чистого рефінансування; доступом на фінансові ринки; планування дій за непередбачуваних обставин; визначення основних етапів управління зазначеними ризиками.

6. У згаданій комплексній програмі мають бути визначені і складові управління ліквідністю КБ для забезпечення їхньої ФБ загалом, серед яких слід виокремити: керуючу підсистему системи управління ліквідністю КБ – суб'єктів управління ліквідністю; керовану підсистему системи управління ліквідністю КБ – об'єкти управління ліквідністю; функціональну підсистему системи управління ліквідністю КБ – інструменти управління ліквідністю; забезпечувальні підсистеми системи управління ліквідністю КБ – наукове, нормативно-правове, регуляторне,

організаційно-методичне, інформаційно-аналітичне, техніко-технологічне, кадрове, фінансове забезпечення; принципи управління ліквідністю КБ.

7. Важливе місце для оптимізації ліквідності КБ для забезпечення їхньої ФБ належить якості / обґрунтованості оцінки ліквідності банківської установи в усіх її проявах. При цьому слід оцінювати: ліквідність як таку; стан / рівень забезпечення *безпеки ліквідності* КБ і впливу останньої на *ФБКБ*; чинники ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування; ймовірність погіршення стану ліквідності / прояву кризових явищ у цій сфері й виникнення загроз ресурсоутворювальній / депозитній / кредитній / валютній / борговій / інвестиційній / податковій безпекам КБ, а також ефективність управління ліквідністю КБ у забезпеченні *ФБКБ*, організацію ризик-менеджменту КБ для підтримання належної ліквідності і забезпечення *ФБКБ*.

8. Індикаторами забезпечення *безпеки ліквідності КБ* та впливу останньої на *ФБКБ* мають стати оцінювані самими КБ *індикатори: характеру ліквідності КБ; зобов'язань КБ; активів КБ; співвідношень; балансу КБ; застави за кредитами; структурної ліквідності; розподілу ліквідності; витрат на управління ліквідністю; наявних і потенційно можливих ризиків*. Важливо оцінювати й чинники ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування, серед яких слід виокремлювати зміни: кредитоспроможності контрагентів на фінансових ринках; ринкових відсоткових ставок; курсу гривні до іноземних валют; ринкової ліквідності ЦП; операційних витрат; кредитних ризиків; ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / утрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ.

Основні результати дослідження знайшли відображення в таких публікаціях дисертанта[181; 182; 183; 184; 188].

## ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе наукове завдання з поглиблення теоретико-методологічних засад, удосконалення методичних підходів і розробки практичних рекомендацій з дотримання ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ, що дозволяє зробити такі висновки:

1. Під ліквідністю КБ слід розуміти: їхні сьогоденну і потенційну спроможність (у нормальних / стресових умовах), мінімізуючи витрати, вчасно перетворити свої активи у готівку / безготівкові кошти для своєчасного здійснення повних розрахунків з кредиторами / контрагентами / клієнтами за своїми реальними (відображеними у балансі коштами до запитання / депозитами / залученими міжбанківськими кредитами, коштами кредиторів/іншими запозиченими коштами) і умовними (позабалансовими: гарантіями і поручництвами, наданими банками / невикористаними кредитними лініями / виставленими акредитивами) зобов'язаннями, та забезпечення нарощування кредитно-інвестиційних портфелів з урахуванням їхньої оптимальної структури і якості, а також результативності і ефективності свого функціонування; досягнення максимально можливої спряженості / збалансованості банківських активів і пасивів за строками, валютами, ціною залучених, запозичених і наданих ресурсів.

2. Під ФБКБ слід розуміти: об'єкт управління, зумовлений за його наявного ресурсоакумулюючого потенціалу фінансовим станом КБ, що забезпечує його ефективну життєдіяльність і поступальний розвиток, мінімізацію загроз / ризиків його активам, фінансовим незалежності / стійкості / стабільності / гнучкості / рівновазі та надійності, і результат управлінських впливів на здійснення банківських операцій, реалізацію банківських продуктів і надання банківських послуг та зниження волатильності ціноутворення на них; стан захищеності фінансових інтересів / майнових прав власників, акціонерів, топ-менеджменту, персоналу КБ, його клієнтів / контрагентів. Структурними елементами ФБКБ є: *ресурсоутворювальна, депозитна, кредитна, валютна, боргова, інвестиційна, податкова безпеки, безпека доходів і витрат, безпека у сфері міжнародних розрахунків і платежів, безпека*

*ліквідності. Під безпекою ліквідності слід розуміти такий стан ліквідності КБ, що характеризується її достатністю, збалансованістю та стійкістю / стабільністю.*

*3. Безпека ліквідності КБ, впливаючи на його платоспроможність, фінансові стійкість / стабільність / гнучкість / рівновагу, надійність і конкурентоспроможність, зумовлює його ресурсотворювальну, депозитну, кредитну, валютну, боргову, інвестиційну, податкову безпеку та безпеку доходів і витрат, безпеку у сфері міжнародних розрахунків і платежів, а, відтак, і ФБКБ загалом. Водночас, за надлишкової ліквідності КБ остання може провокувати зниження рівня валютної й інфляційної безпек держави.*

4. Місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їхньої ФБ зумовлюється тим, що вона є: явищем, зумовленим необхідністю не лише сплачувати за наявними й потенційно можливими зобов'язаннями, а й зберігати свою вартість; однією з основних цілей, умов і якісних властивостей (характеризує надійність / фінансову стійкість / фінансову стабільність / конкурентоспроможність / ФБ / соціально-економічну ефективність) діяльності КБ; за її нестачі є однією з підстав відкликання ліцензій у КБ; ліквідність застави є основою об'єктивної оцінки КБ кредитного ризику, прийняття рішення про розмір заставної вартості і забезпеченості кредитів; спроможністю залучати додаткові ліквідні кошти на фінансових ринках; чинником функціонування БС і грошово-кредитної системи, репутації КБ / довіри клієнтів і контрагентів до КБ, неодмінною умовою їхнього залучення; засобом задоволення клієнтського попиту на кредитні ресурси і грошового попиту клієнтів, що здійснюють платежі за своїми розрахунковими / поточними рахунками, а також вимог вкладників у разі своєчасного / дострокового вилучення ними депозитів; збереження коштів за беззбиткового продажу активів і обмеження вартості залучених ресурсів; запобіжником відтоку коштів клієнтів з КБ, продажу активів і залучення ресурсів за не вигідними цінами; за надмірного рівня – обмеженням банківської активності, зумовленим відсутністю попиту на збільшену грошову пропозицію КБ / привабливістю депозитних операцій з ЦБ, зниженням дохідності операцій КБ й їхньої інвестиційної привабливості; невикористанням потенціалу КБ зі збільшення строків фінансових вкладень; за недостатнього рівня – дефіцитом вільних ресурсів,

нездатністю КБ надавати в затребуваному обсязі кредити й обслуговувати клієнтські платежі та випущені ним ЦП, відповідати за майбутніми зобов'язаннями; зростанням ризиків втрати КБ платоспроможності, передумовою їхнього потенційного банкрутства; передбачає створення мінімального резерву ліквідних коштів, які як спосіб сек'юритизації, знижують банківські ризики.

5. Підсистемам управління ліквідністю у забезпеченні ФБКБ притаманні численні недоліки: зберігається неоднозначність тлумачення сутності ліквідності КБ та її різновидів, рівнів, чинників, що її зумовлюють; індикаторів оцінки; методів управління нею і побудови його цілісної системи; її місця і ролі у забезпеченні ФБКБ; недостатньо вивчена природа ризиків, що супроводжують формування, розподіл та використання ліквідності КБ, вбачається недостатня увага до їхнього моделювання. Нормативно-правова база не регламентує аспекти управління ризиком утрати ліквідності; відсутні: усталеність й однозначність тлумачення норм; виокремлення ліквідності КБ для вітчизняного і міжнародного ринків, формування ліквідних міжнародних активів вітчизняних КБ, що покривають їхні зовнішні боргові зобов'язання. У методичних підходах до з'ясування ролі ліквідності КБ у забезпеченні ФБКБ залишаються: розмаїття підходів до виміру ліквідності балансу; складність оцінки за визначення рівня ФБКБ безпеки вкладень; неврахування моделями управління ліквідністю та банківськими ризиками впливу на ризики розмірів кредитів й адекватності цін об'єктів, що кредитуються, темпам економічного розвитку; відсутність чітких підходів до визначення ефективного рівня ліквідності банківських установ, механізму управління ним, а також розробленої методики оцінки цільового використання отриманої ліквідності; неточність оцінки дати втрати КБ ліквідності і характеристик фондування для її відновлення. Недоліками організації забезпечення ліквідності є: відсутність ефективного механізму перерозподілу грошових коштів між КБ на МКР / забезпечення вільного перетоку коштів між КБ; слабкі розвиток і ліквідність вітчизняного ринку ЦП.

6. Практика управління КБ ліквідністю свідчить, що багато з них не мають обґрунтованої політики управління ризиком незбалансованої ліквідності, широкого арсеналу методів і сучасних інструментів управління ліквідністю, що знижує рівень

їхньої *ФБ*. Проблемними аспектами управління, що негативно позначаються на підвищенні їхньої *ФБ*, є: управління *КБ* своєю ліквідністю на основі концепцій, методів й інструментів, прийнятних переважно для стану відносної економічної стабільності; складність її достовірної оцінки; несвоєчасна й неадекватна оцінка мінливості рівня ліквідності фінринку і неспроможність *КБ* інколи взагалі залучати кошти на ньому; незбалансованість активно-пасивних операцій за строками; мінливість накопиченої і покупної ліквідності; не відображення розрахунками дотримання нормативів ліквідності реальної ситуації, недосконалість формул їхнього визначення внаслідок використання випадкових високо варіабельних величин, методи оцінки яких не регламентовані; відсутність / недостатній рівень координації управління ліквідністю в *КБ*; недостатній контроль за якістю управління і виконання управлінських рішень.

7. Стабільне нарощення *КБ* останніми роками таких чинників їхньої ліквідності, як: обсяг регулятивного капіталу, ступінь забезпеченості ризикових активів власним капіталом, співвідношення ліквідних / високоліквідних активів до сукупних активів, рентабельність активів та власного капіталу, та короткострокових зобов'язань позитивно позначались на підвищенні рівня *ФБКБ*. Водночас, знижувало цей рівень все ще істотна частка проблемних кредитів у кредитних портфелях *КБ*, певні управлінські вади та невідновлена повною мірою довіра до банківських установ.

9. Підвищенню ролі ліквідності у забезпеченні *ФБКБ* сприяє організація управління нею (тлумачення *КБ* відповідних ризиків, наявність політики управління ліквідністю і планів її відновлення, вимоги до оцінки і способи й індикатори виміру ризиків (на основі: договірних і очікуваних потоків коштів, відповідно до очікуваної поведінки окремих продуктів *КБ*; розподілу грошових потоків у часі за видами активів та зобов'язань у розрізі валют; впливу різних стрес-сценаріїв на ліквідну позицію; строків активів та зобов'язань і спроможності заміни відсоткових зобов'язань після настання строку їхнього погашення; структури активів *КБ* та їхнього розподілу за ступенем ліквідності; обсягу, структури та рівня диверсифікації пасивів; концентрації активів і пасивів; контролю рівня нормативних показників; розривів ліквідності в істотних валютах), методи і якість управління ризиками, пов'язаними з формуванням і

використанням ліквідності), структури управління й характер здійснюваного ризик-менеджменту, складові управління ліквідністю, джерела фінансування в управлінні ризиками, закономірності й специфічні особливості у цій сфері. Досягнутий за допомогою вищезазначеного стан ліквідності вітчизняних КБ позитивно позначався на їхніх *ресурсоутворювальній, депозитній, кредитній, валютній, борговій, інвестиційній, податковій безпеках КБ, безпеці їхніх доходів і витрат, розрахунків й безпеці ліквідності*, а, відтак, і *ФБКБ* загалом.

10. Для підвищення ролі ліквідності у забезпеченні *ФБКБ* НБУ, НАБУ, АУБ із залученням провідних науковців і експертів необхідно розробити Комплексну програму забезпечення *ФБКБ* України, яка б, поряд з іншими аспектами банківської діяльності, передбачала: розробку дієвої ресурсної політики КБ; оптимальне поєднання інструментів надання, абсорбування ліквідності і універсальних інструментів; реформування системи гарантування банківських вкладів з поширенням її на вклади юридичних осіб; розробку КМУ і НБУ державної програми зі стимулювання ощадного процесу; підвищення вимог до забезпечення ліквідності системно значущих КБ; розробку індикаторів (обґрунтування їхніх порогових значень), які свідчать про вплив ліквідності на *ФБКБ* та є основою з урахуванням зміни їхніх значень для вироблення комплексу заходів у плановому періоді. У програмі мають знайти своє відображення підходи до формування системи управління *безпекою ліквідності КБ*, яка має включати: з'ясування чинників формування й використання ліквідності КБ, що зумовлюють його безпечне і стабільне функціонування й платоспроможність; формування мети управління *безпекою ліквідності КБ*; визначення завдань управління *безпекою ліквідності КБ*; формування системи управління ризиками неліквідності / порушення / утрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / втрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ; організація управління: вимогами чистого рефінансування; доступом на фінансові

ринки; планування дій за непередбачуваних обставин; визначення основних етапів управління зазначеними ризиками.

11. Важливе місце для оптимізації ліквідності КБ для забезпечення їхньої ФБ належить якості / обґрунтованості оцінки їхньої ліквідності в усіх її проявах. При цьому слід оцінювати: ліквідність як таку; стан / рівень забезпечення безпеки ліквідності КБ і впливу останньої на ФБКБ; чинники ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування; ймовірність погіршення стану ліквідності / прояву кризових явищ у цій сфері й виникнення загроз *ресурсоутворювальній / депозитній / кредитній / валютній / борговій / інвестиційній / податковій безпекам КБ*, а також ефективність управління ліквідністю КБ у забезпеченні ФБКБ, організацію ризик-менеджменту КБ для підтримання належної ліквідності і забезпечення *ФБКБ*.

12. Індикаторами забезпечення *безпеки ліквідності КБ* та впливу останньої на *ФБКБ* мають стати оцінювані самими КБ індикатори: характеру ліквідності КБ; зобов'язань КБ; активів КБ; співвідношень; балансу КБ; застави за кредитами; структурної ліквідності; розподілу ліквідності; витрат на управління ліквідністю; наявних і потенційно можливих ризиків. Важливо оцінювати й чинники ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування, серед яких слід виокремлювати зміни: кредитоспроможності контрагентів на фінансових ринках; ринкових відсоткових ставок; курсу гривні до іноземних валют; ринкової ліквідності ЦП; операційних витрат; кредитних ризиків; ризиків неліквідності / порушення / втрати / зниження / недостатньої (від'ємної, дефіцитної) / надлишкової / незбалансованої ліквідності / неможливості отримання грошових коштів / утрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію / збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів / нерівномірного розподілу ліквідності / дезагрегації ліквідності балансу КБ.



### Список використаних джерел

1. Абу Бакр Фарид А. А. Политика финансовой репрессии: международный опыт. *Финансы и кредит*. 2016. № 47. С.15-26.
2. Аверьянова Ю. Г. Система управления рыночными рисками и риском ликвидности коммерческого банка. *Интеллект. Инновации. Инвестиции*. 2009. № 2. С.68-73.
3. Алексеева Д. Г. Банковская безопасность: правовые проблемы: дис. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 – административное право; финансовое право; информационное право. М., 2011. 58 с.
4. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік. 24 с.
5. Андреева Е. А. Индикаторы экономической безопасности многофилиального банка с иностранным участием. *Вестник Института экономики РАН*. 2014. № 4. С.116-125.
6. Андреева Е. А. Обеспечение экономической безопасности российского многофилиального банка с иностранным участием: дис. ...канд. экон. наук: спец.: 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством (экономическая безопасность). М., 2014. 184 с.
7. Аргунов И. А. Прибыльность и ликвидность: анализ финансового состояния банка. *Банковский журнал*. 1995. № 3. С.2-12.
8. Артеменко Д. А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит. Ростов-на-Дону, 1999. 32 с.
9. Байдина О. С., Байдин Е. В. Финансовые риски: природа и взаимосвязь. *Деньги и кредит*. 2010. № 7. С.29-32.
10. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С.7-26.
11. Барановський О. Безпека банківської сфери. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 6. С.40-47.
12. Барановський О. І. Індикатори фінансової безпеки банківської системи. *Вісник Національного банку України*. 1998. № 11. С.58-60.

13. Барановський О. І., Барилюк М. Р. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки комерційного банку. *Scientific Light*. 2017. № 7. С. 34-45.
14. Барановський О. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. *Вісник Національного банку України*. 2014. №9. С.17-23.
15. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія в 2-х томах. Том 2. Безпека фінансових інститутів. К.: УБС НБУ, 2014. 716 с.
16. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2004. 759 с.
17. Барановський О. І. Чинники банківської безпеки. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України в світовий фінансовий простір*. Львів, 2014. Вип. 1. С.178-185.
18. Барилюк М.-М. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку: дис... канд. екон. наук зі спеціальності: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Київ, 2018. 364 с.
19. Барилюк М.-М. Р. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «фінансова безпека комерційного банку». *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 15. С.176-182.
20. Безвух С. В. Ліквідність банку: сутність та фактори впливу. *Ефективна економіка*. 2015. № 12.
21. Беяева Т. Н., Лабутина Т. В., Гринева С. Р. Нейросетевое моделирование показателей ликвидности кредитной организации. *Современные наукоемкие технологии*. 2009. №2. С.24-30.
22. Беяева Т. Н., Веселова Е. В. Управление ликвидностью банковского сектора в условиях глобальной нестабильности. *Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение*. 2010. № 3. С.35-39.
23. Бердияров Б. Т., Хамраев Р. Р. Управление ликвидностью: опыт США и Японии. *Вестник Дагестанского государственного университета. Серия 3. Общественные науки*. 2017. Том 32, вып. 3. С.49-54.
24. Бобиль В. В. Ідентифікація, оцінка, планування та зниження фінансових ризиків за центрами відповідальності банку. *Економічний вісник Національного*

технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2016. № 13. С. 121-129. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi\\_2016\\_13\\_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_20)

25. Бобыль В. В. Антикризисное управление риском ликвидности в банке: теоретический аспект. *Банковский вестник*. 2013. № 4. С.64–66.

26. Богомолов В. А. Экономическая безопасность. М.:Юнити-Дана,2009. 295 с.

27. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: дис... канд. екон. наук за спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Дніпропетровськ, 2009. 212 с.

28. Бутенко К. А., Даниловских Т. Е. Оценка ликвидности коммерческого банка внешними пользователями. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2015. № 8-3. С. 506-510.

29. Вартанян Д. А. Адаптационные механизмы регулирования международной ликвидности банковского сектора: мировой опыт и российская практика: автореф. дис. канд. экон. наук: спец.: 08.00.14 – мировая экономика. М., 2008. 22 с.

30. Васильева Л. С. Финансовый анализ. М.: КНОРУС, 2006. 544 с.

31. Ведерникова Т. В. Управление экономической и финансовой безопасностью банков. *Инновационное развитие экономики*. 2014. № 2. С.97-101.

32. Вишняков И. П. Направления устойчивого развития региональной банковской системы в современных условиях: дис... канд. экон. наук: 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит. Р., 2018. 190 с.

33. Вовк В. Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки. *Проблеми економіки*. 2012. № 4. С.200-204.

34. Волкова В. В., Волкова Н. І., Чорна О. М. Управління ліквідністю як складова фінансової стійкості банку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2011. № 1. С.54-60.

35. Волкова Л. Г. Экономическая безопасность в системе оценки финансового состояния коммерческих банков. *Финансовый вестник*. 2016. №2. С.90-95.

36. Вороков А. Л., Гайдук Н. В. Методы и инструменты обеспечение финансовой безопасности коммерческих банков. *Научный журнал КубГАУ*. 2013. №90. URL: <http://ej.kubagro.ru/2013/06/pdf/38.pdf>

37. Гайдук В. И., Вороков А. Л., Гайдук Н. В. Моральные риски в банковской деятельности/ URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/moralnye-riski-v-bankovskoy-deyatelnosti>

38. Гайдук В. И., Вороков А. Л., Гайдук Н. В. Финансовая безопасность коммерческих банков: критерии и индикаторы. *Научный журнал КубГАУ*. 2015. №114. URL: <http://ej.kubagro.ru/2015/10/pdf/06.pdf>

39. Гайнуллина А. В., Пащенко С. Н. Ликвидность банка: понятия и определяющие факторы. *Управление. Экономический анализ. Финансы*. С.77-83. URL: [http://e-library.ufa-rb.ru/dl/lib\\_net\\_r/Gaynullina\\_Likvid\\_banka\\_ponyat\\_2016.pdf](http://e-library.ufa-rb.ru/dl/lib_net_r/Gaynullina_Likvid_banka_ponyat_2016.pdf)

40. Галяева Л. Требования к системе управления ликвидностью кредитной организации в условиях роста волатильности внешней среды. *Ресурсы. Информация. Снабжение. Конкуренция*. 2013. № 1. С.270-274.

41. Галяева Л. Е. Контроллинг рисков ликвидности кредитной организации. *Контроллинг*. 2012. № 45. С.68-71.

42. Галяева Л. Е. Моделирование риска ликвидности кредитной организации. Сектор экономики знаний южного макрорегиона: институциональные инновации, технологии контроллинга, управления знаниями, развития человеческого капитала. Материалы IV Международной научно-практической конференции. С.184-191.

43. Галяева Л. Е. Организационные и инструментальные аспекты менеджмента рисков ликвидности кредитной организации. *Контроллинг*. 2012. №43. С.44-47.

44. Гамбаров Г. М., Румянцев Е. Л. Развитие методов статистического анализа ликвидности банковского сектора. *Прикладная эконометрика*. 2009. № 4. С.16-33.

45. Герасимова Е. Б. Анализ качества активов и динамическое равновесие кредитной организации. *Вестник ФА*. 2006. № 3. С.71-90.

46. Герасимова Е. Б. Анализ ликвидности – фактор финансовой устойчивости кредитной организации. *Вестник ФА*. 2005. № 11. С.28-33.

47. Годин А. М., Гармаш И. А. Развитие обеспечения экономической безопасности в странах с развитой рыночной экономикой. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2010. № 6. С.75-84.

48. Головань Е. И., Головань С. А., Оношко О. Ю. Исследование активных операций как угрозы экономической безопасности коммерческого банка. *Известия Байкальского государственного университета*. 2018. Т. 28, № 1. С.105–113.
49. Голофаєва І. П., Сергієнко О. А., Солдатова Я. Ю. Управління фінансовою безпекою комерційного банку на основі поточкових сценарних моделей. *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С.237-247.
50. Горелая Н. В., Кузнецова К. Ю. Детерминанты буфера ликвидности коммерческого банка. *Корпоративные финансы*. 2017. № 4. С.36-53.
51. Горячева Е.А., Минаков В. Ф. Анализ соответствия современных автоматизированных банковских систем задачам управления риском ликвидности в коммерческом банке. Сборник научных статей 8-й международной научной конференции. 2013. СПб.: «Инфо-да». С.95-102.
52. Григорьева Я. И. Анализ устойчивости банковского сектора посредством оценки качества управления ликвидностью. *Журнал Белорусского государственного университета. Экономика*. 2020. № 2. С.72–83.
53. Гурський Д. Ю. Перспективи коефіцієнтного аналізу як засобу оцінки ліквідності банківської системи. *Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки»*. 2015. №2. С.74-83.
54. Гусева А. Е. Подход к оценке банковской ликвидности. *Банковское дело*. 2001. № 2. С.36–38.
55. Давтян С. Э. Оценка ликвидности и учета риска коммерческих банков. *Международный журнал экспериментального образования*. 2009. № 3. С.48-50.
56. Дадашев Б. А. Регулювання ліквідності банківської системи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2012. Вип. 6. С.70–77.
57. Дамодаран А. Инвестиционная оценка. Инструменты и техника оценки любых активов: пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. 291 с.
58. Деникаева Р. Н., Круковская А. Ю. Ликвидность банка как объект финансового управления. *Экономика и управление: проблемы, решения*. 2015. № 10. С.129-132.

59. Денисова Т. Ю. Управление ликвидностью коммерческого банка : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10: деньги, финансы и кредит. Воронеж, 2002. 161 с.
60. Диба М. І., Стукан І. Ю. Динамічний індикатор ліквідності банківської системи в умовах економічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С.15-21.
61. Довгань Ж. М. Финансовый менеджмент в банке. Тернополь: Экономическая мысль, 2006. 306 с.
62. Долан Э. Дж., Кэмпбелл К.Д., Кэмпбелл Р.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. М. - Л.: Профико; Автокомп, 1991. 448 с.
63. Домащенко Д. В. Влияние нетрадиционных программ поддержки банковской ликвидности на финансовые рынки. *Финансы и кредит*. 2014. № 31. С.43-52.
64. Дорошук А. И. Формально-логические исследования дефиниций платежеспособность и ликвидность. *Экономика, предпринимательство и право*. 2016. Т. 6, № 2. С.111–134.
65. Дроздовская Л. П., Рожков Ю. В. Банковская сфера : механизм информационно-финансовой интермедиации: монография / под науч. ред. проф. Ю. В. Рожкова. Хабаровск : РИЦ ХГАЭП, 2013. 320 с.
66. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>
67. Енциклопедія банківської справи України. К.: Молодь, 2001. 680 с.
68. Ермаков С. Л., Фролова Е. Е. К вопросу о понятии и методах управления ликвидностью коммерческого банка. *Гражданин и право*. 2011. № 3. С.43-57.
69. Євдокименко В. К., Швець Н. Р. Методи вимірювання величини банківських ризиків: перспективи застосування в українській банківській практиці. *Економічні науки*. 2010. Вип. 6. URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc\\_gum/znpen/2010\\_6/3\\_Metod.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2010_6/3_Metod.pdf)
70. Євченко Н. Г., Криклій О. А. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. Вип. 25. С.45–52.

71. Жарій Я. В., Дохтаренко Л. В. Актуальні проблеми фінансово-інформаційної безпеки банківської системи України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 1 (64). С.231-238.
72. Жарій Я. В., Куфаєв В. В. Вплив кредитного та валютного ризиків на ліквідність банківської системи України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 2. С.244-253.
73. Жилан О. Д. Особенности оценки ликвидности банка на основе обязательных нормативов. *Baikal Research Journal*. 2018. Т. 9, № 3.
74. Заренок М. А. Нормативный метод контроля и прогнозирование показателей ликвидности. *Экономика и управление*. 2015. № 4. С.32-38.
75. Заторски П. М. Управление ликвидностью в условиях ее избытка в Польше. *Круглый стол Банка России «Управление ликвидностью банковского сектора в центральных банках»*. Тула, 2012.
76. Захарова О. В. Генезис развития и современный взгляд на содержание банковской ликвидности. *Вестник ФА*. 1999. № 1. С.26-38.
77. Захарченко Е. С., Будюкова А. В. Индикаторы экономической безопасности банковской системы. *Актуальные проблемы экономики и менеджмента*. 2018. № 1. С.24-29.
78. Звіт керівництва. Фінансова звітність АТ «ТАСКОМБАНК» за 2018 рік. URL: [https://old.tascombank.ua/documents/richnij\\_zvit\\_tas\\_270419.pdf](https://old.tascombank.ua/documents/richnij_zvit_tas_270419.pdf)
79. Звіт Національного банку України за 2019 рік. К.: НБУ, 2020. 123 с.
80. Звіт Національного банку України за 2020 рік. К.: НБУ, 2021. 140 с.
81. Звіт незалежного аудитора щодо консолідованої звітності Банківської групи «Грант» на 31 грудня 2019 року. URL: [https://www.grant.ua/documents/konsolid\\_rich\\_zvit\\_2019.pdf](https://www.grant.ua/documents/konsolid_rich_zvit_2019.pdf)
82. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2018 року. К.: НБУ. 50 с.
83. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2020 року. К.: НБУ. 51 с.
84. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2020 року. К.: НБУ. 49 с.
85. Звіт Укргазбанку зі сталого розвитку за 2019 рік. URL: [https://www.ukrgasbank.com/upload/file/ugb\\_report2019.pdf](https://www.ukrgasbank.com/upload/file/ugb_report2019.pdf)

86. Здаємо нормативи: які банки насилу виконують вимоги НБУ. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/sdaem-normativy-kakie-banki-s-trudom-vypolnyayut-trebovaniya-nbu/>
87. Землячов С. В. Управління банківськими ризиками при формуванні банками ресурсів. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2014. № 2. С.77-82.
88. Зике Р. В. Организация надзора за состоянием ликвидности кредитной организации. *Российское предпринимательство*. 2014. № 12. С.34-40.
89. Значення економічних нормативів в цілому по системі. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>
90. Зюзина О. А., Егоров А. В. Канал банковского кредитования и эффект ликвидности Кашьяпа и Штейна в России. *Деньги и кредит*. 2015. № 1. С.46-49.
91. Івасів І. Б., Фуксман О. Ю. Інтегрована система управління ліквідністю в банках. *Бізнес Інформ*. 2014. № 4. С.348-355.
92. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України Гриценко А.А. К.: ДУ «Інститут економ. та прогнозування НАН України», 2015. 344 с.
93. Караваева Ю. С., Гарькавенко О. Ю. Особенности управления ликвидностью коммерческих банков. Сборник научных работ Международной научно-практической конференции «Управление социально-экономическими системами и правовые исследования: теория, методология и практика». Брянск. 2017. 534 с.
94. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / пер. с англ. Н. Н. Любимова. М.: Гелиос АРВ, 2002. 352 с.
95. Ключев И. В. Управление ликвидностью коммерческих банков как инструмент обеспечения их финансовой безопасности. *Инновационное развитие экономики*. 2018. № 6, часть 3. С.135-140.
96. Коваленко В. В. Філософія безпеки банків в умовах структурних дисбалансів економіки України. *Економічний форум*. 2016. № 2. С.256-262.
97. Козлова С. Ю. Влияние показателей ликвидности Basel III на деятельность банков. Научная дискуссия: вопросы экономики, педагогики, психологии, филологии



и философии»: материалы научно-практической конференции. М.: Научное обозрение, 2017. С. 55-66.

98. Колесов П. Ф. Методика оценки ликвидности ценных бумаг используемых коммерческими банками России. *Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент»*. 2012. Вып. 1. URL: [http://economics.ihbt.ifmo.ru/ru/article/6777/article\\_6777.htm](http://economics.ihbt.ifmo.ru/ru/article/6777/article_6777.htm)

99. Комаров А. Инструменты регулирования текущей ликвидности банковской системы. *Банковский вестник*. 2007. № 11. С.58-63.

100. Консолідована звітність банківської групи «ГРАНТ» за 2018 рік. URL: [https://www.grant.ua/documents/2019\\_05\\_31\\_202018.pdf](https://www.grant.ua/documents/2019_05_31_202018.pdf)

101. Консолідована фінансова звітність Кредобанку за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежних аудиторів 31 грудня 2019 року. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/e1fba1d58389db7f1de2c7a06dc86f5e.pdf>

102. Консолідований звіт про управління АТ «Ощадбанк». URL: [https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2020-07/SSBU\\_19\\_Conso%20FS\\_UKR\\_0.pdf](https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2020-07/SSBU_19_Conso%20FS_UKR_0.pdf)

103. Консолідований звіт Ощадбанку про управління за 2020 рік. URL: <https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2021-04/Oschadbank%202020%20-%20FS%20CONSO%20%28UKR%29.pdf>

104. Кореков А. В. О предпосылках и подходах к управлению ликвидностью коммерческого банка. *Управление экономическими системами*. 2014. № 71. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-predposylkah-i-odhodah-k-upravleniyu-likvidnostyu-kommercheskogo-banka>

105. Корнівська В. О. Ліквідність у термінах економічної теорії: посткризові орієнтири розвитку. *Економічна теорія*. 2013. № 3. С. 16–27.

106. Костырко Р. А. Финансовый анализ. Харьков: Фактор, 2007. 784 с.

107. Костюченко Т. І. Ліквідність комерційного банку: управління та регулювання. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 2. С.86-92.

108. Криклій О. А., Рябіченко Д. О. Комплексний підхід до формування механізму управління ліквідністю банку на основі адаптивної моделі. *Бізнес Інформ*. 2012. № 9. С.250-255.

109. Кругляк Л. И., Ивлев П. А. Финансовая безопасность организаций при взаимодействии с банковским сектором. Международная научная конференция «Безопасность: Информация, Техника, Управление». Сборник избранных статей. СПб., 2017. С.133-136.

110. Кузнецова Л. Г., Кутузова Н. В. Платежеспособность и ликвидность: уточнение понятий. *Деньги и кредит*. 2007. № 8. С.26-29.

111. Кутайнх Е. Р., Аджиева А. Ю., Дикарева И. А. Анализ ликвидности и платежеспособности КБ «Кубань Кредит». *Интеграция наук*. 2017. № 6. С.65-71.

112. Левина Л. И. Оценка финансовой безопасности коммерческого банка. Татищевские чтения: Актуальные проблемы науки и практики: материалы XIV Международной научно-практической конференции : в 4 т.. 2017. С.153-159.

113. Ликвидность банка. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

114. Лис І. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи. *Банківська справа*. 2009. № 4. С.19-25.

115. Лисенок О. В. Механізм оцінки ліквідності банківської системи. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2014. № 2. С.275-281.

116. Ліквідність банківської системи України: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12 / В.І.Міщенко, А.В. Сомик. К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2008. 180 с.

117. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. К.: НБУ. 2008. 220 с.

118. Лукьянов А. В. Аналитическое обеспечение контроля финансовой безопасности коммерческого банка. От научных идей к стратегии бизнес-развития. 2018. С.252-260.

119. Лукьянов А. В. Развитие учета в системе перехода на новые стандарты финансовой безопасности коммерческого банка. *Учет. Анализ. Аудит*. 2018. Т. 5, № 4. С.100-113.

120. Лурье К. М. Моделирование стратегии управления риском ликвидности банковской системы как инструмент управления денежно-кредитной политикой. *Казанский экономический вестник*. 2012. № 1. С.69-75.

121. Любич О. О., Бортников Г. П., Ткачук В. О. Моделювання впливу паніки серед контрагентів на ризик ліквідності банку. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2014, випуск 19. С.221-237.

122. Лялькова Е. Ю. Обеспечение ликвидности коммерческих банков: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит. Иваново, 2013. 22 с.

123. Макаренко М. И., Дмитриев Е. Е. Международный подход к структуризации ликвидности банковских систем. *Бізнес Інформ*. 2014. № 3. С.282-286.

124. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. В 2-х томах. Том 1. Республика, 1992. 399 с.

125. Максимова Ю.А. Инструменты государственного управления ликвидностью банковских систем ведущих стран мира в условиях мирового финансового кризиса. *Современные тенденции развития науки и технологий*. 2016. № 9-10. С.80-89.

126. Маляренко О. И. Финансовая безопасность банковской системы Республики Казахстан. Актуальные проблемы менеджмента, экономики и экономической безопасности. Сборник материалов Международной научной конференции, 2019. С.270-274.

127. Маметьева М. В. Методические подходы к оценке финансовой безопасности коммерческого банка. Современные проблемы финансового регулирования и учета в агропромышленном комплексе: материалы научно-практической конференции. Курган, 2017. С.215-218.

128. Марамыгин М. Г., Суплаков Д. А. Управление риском ликвидности банка. *Управленец*. 2012. № 9–10. С.46–50.

129. Марковская Е. И., Васильева А. С. Адаптация методики оценки кредитоспособности контрагента на рынке межбанковского кредитования в условиях

нестабильности. *Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент»*. 2015. № 4. С.125-135.

130. Масюкевич П. Изменения в системе финансовой безопасности на примере Республики Польша. *Известия ИГЭА*. 2014. № 4 . С.162-170.

131. Мельниченко О. В. Інструментарій економічного аналізу електронних грошей та операцій з ними в банках. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 2. С.59-66.

132. Миллер Р. Л., Ван-Хуз Д. Д. Современные деньги и банковское дело. М.: ИНФРА-М, 2000. 856 с.

133. Михайлюк О. Н. Некоторые особенности анализа банковской ликвидности на примере конкретного банка. *Агропродовольственная политика*. 2014. № 10. С.54-58.

134. Мінфін назвав банки, які купили найбільше ОВДП у 2020 році. URL: <http://finbalance.com.ua/news/minfin-nazvav-banki-yaki-kupili-naybilshe-ovdp-u-2020-rotsi>

135. Міщенко С. В. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування. *Фінанси України*. 2009. № 7. С.75-88.

136. Моисеев С. Р., Пантина И. В., Сосюрко В. В. Анализ трансмиссии ликвидности на рынке междилерского РЕПО. *Деньги и кредит*. 2012. № 7. С.65-71.

137. Молодова А. Н., Кутузова А. С. Взаимосвязь ликвидности и финансовой устойчивости коммерческих банков. *Проблемы экономики, финансов и управления производством*. 2018. № 43. С.12-16.

138. Молчанов О. В. Теоретичні підходи до управління ліквідністю сучасних банків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 10. С.48-51.

139. Морозова О. А. Трансфертное управление ресурсами банка как элемент интегрированной системы финансового менеджмента: подходы к автоматизации. *Мир новой экономики*. 2016. № 3. С.74-82.

140. Мухин И. В. Экономическая безопасность и финансовая интеграция. *Вестник МГЭИ*. 2014. № 1. С.69-74.

141. Мухина Е. Г. Методические подходы к оценке уровня финансовой безопасности коммерческого банка. *Современные проблемы финансового регулирования и учета в агропромышленном комплексе: Материалы научно-практической конференции с международным участием*. Курган, 2018. С.571-575.

142. Мякинен М., Соланко Л. Определяющие факторы закрытия банков: Что важнее – уровни или изменения CAMEL-переменных? *Деньги и кредит*. 2018. Т.77, № 2. С.3-21.

143. Мясникова М. Г., Гордеев В. Е. Некоторые вопросы анализа уровня ликвидности банковского сектора региона. *Деньги и кредит*. 2013. № 1. С.33-37.

144. Назаров П. Ю. Обеспечение ликвидности банковской системы в условиях инновационной экономики. *Международный технико-экономический журнал*. 2012. № 5. С.51-56.

145. Направления обеспечения безопасности в банковском секторе экономики. *Развитие финансовой системы в условиях модернизации экономики: Коллективная монография*. Тамбов, 2013. С.153-176.

146. Насонова А. А. Международные подходы к управлению ликвидностью: оценка риска, стандарты, мониторинг. *Сибирская финансовая школа*. 2010. № 3. С.19-24.

147. Наточеева Н. Н. Финансовая безопасность банков в сфере международных расчетов и платежей. *Аудит и финансовый анализ*. 2010. № 6. С.32-62.

148. Національний банк визначив 14 банків системно важливими. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-viznachiv-14-bankiv-sistemno-vajlivimi>

149. Національний банк запроваджує новий норматив довгострокової ліквідності для банків – NSFR. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zaprovadjuje-noviy-normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-dlya-bankiv--nsfr>

150. Національний банк уточнює вимоги до виконання банками LCR в іноземній валюті. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochnyuye-vimogi-do-vikonannya-bankami-lcrv-inozemniy-valyut>

151. Нацыпаева Е. А. Управление ликвидностью коммерческого банка как критерий повышения качества процесса формирования положительной деловой репутации. *Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета*. 2016. № 4. С.43-46.

152. Нікітін А. В., Татяніна Ю. В. Ліквідність та платоспроможність як чинники конкурентоспроможності банку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2010. № 1. С.46-52.

153. Новосолова О. С. Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 3. С.76-82.

154. Обеспечение финансовой стабильности в 2018 году и задачи на 2019 год. *Банковский вестник*. 2019. Январь. С.9-15.

155. Обеспечение финансовой стабильности в 2019 году и задачи на 2020 год. *Банковский вестник*. 2020. Январь. С.9-15.

156. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>

157. Общество и государство в Китае: Т. XLIII, ч. 2 / Редколл.: А.И. Кобзев и др. Иностранные инвестиции в китайский банковский сектор: проблемы эффективности. URL: [http://www.synologia.ru/a/Иностранные\\_инвестиции\\_в\\_китайский\\_банковский\\_сектор:\\_проблемы\\_эффективности](http://www.synologia.ru/a/Иностранные_инвестиции_в_китайский_банковский_сектор:_проблемы_эффективности).

158. Овсянников С. И. Риски ликвидности коммерческого банка: особенности оценки в новых экономических условиях. *Международный научный журнал «Символ науки»*. 2015. №7. С.99-104.

159. Огляд банківського сектору. Листопад 2019 року. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2019-roku>

160. Огляд банківського сектору. Лютий 2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2021-roku>

161. Окрема фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року. К.: Ощадбанк, 2019. 128 с.

162. Олейников Е. А. Экономическая и национальная безопасность. М., 2004. 586 с.
163. Олійник Д. М. Ліквідність комерційного банку: управління та регулювання: автореф. дис. канд. екон. наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. Київ, 2002. 16 с.
164. Особенности национального банкинга: банковский рынок РФ, Казахстана и Беларуси. URL: <https://econs.online/articles/finansy/osobennosti-natsionalnogo-bankinga/>
165. Пайда Ю. А. Подходы к формированию комплексной системы оценки риска ликвидности в рамках системы управления финансовой безопасностью банка. *Вестник науки и творчества*. 2016. № 7. С. 217-223.
166. Панасенко Г. О. Механізми залучення фінансових ресурсів комерційними банками в Україні: дис... д-ра екон. наук: 08.00.08. – гроші, фінанси і кредит. К., 2017. 523 с.
167. Панина Д. С. Базовые критерии оценки экономической эффективности и безопасности платёжной системы. *Вестник ОГУ*. 2010. № 8. С.172-177.
168. Папаїка О. О., Косоков В. А. Оцінка економічного тяжіння нормативів капіталу, ліквідності та ризику банків. *Бізнес Інформ*. 2013. № 3. С.293-298.
169. Пашковская И. В. Развитие систем трансфертного ценообразования в коммерческих банках. *Интернет-журнал «Наукovedение»*. 2017. Том 9, №3. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/106EVN317.pdf>
170. Перешибкін М. М. Ліквідність та платоспроможність комерційного банку: автореф. дис. канд. екон. наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. Харків, 2002. 16 с.
171. Положення банківської групи «Приватбанк» про систему управління ризиками. URL: [https://static.privatbank.ua/files/Polozheniye\\_po\\_upravleniyu\\_riskami.pdf](https://static.privatbank.ua/files/Polozheniye_po_upravleniyu_riskami.pdf)
172. Полонский Д. Э. Управление ликвидностью банков на основе взаимодействия с торговыми компаниями. *Банковские услуги*. 2010. № 8. С.20-26.

173. Прибытков В. П. Новые международные подходы к определению показателя текущей ликвидности как инструменту оценки риска ликвидности. *Вестник финансового университета*. 2013. № 5. 39-43.

174. Принципы надлежащего управления и надзора за риском ликвидности: документ Базельского комитета по банковскому надзору. Базель, 2008. Сентябрь. URL: [www.bis.org/publ/bcbs144.htm](http://www.bis.org/publ/bcbs144.htm).

175. Принципы эффективной практики стресс-тестирования и надзора: документ Базельского комитета по банковскому надзору. Базель, 2009. Май. URL: [www.bis.org/publ/bcbs155.htm](http://www.bis.org/publ/bcbs155.htm).

176. Продолятченко П. А. Методы управления ликвидностью при формировании ресурсов банка. *Сибирская финансовая школа*. 2011. № 4. С.75-81.

177. Прокофьева Е. Н., Салмина Е. В. Ликвидность банковского сектора в условиях нестабильности: тенденции формирования и последствия для экономики. *Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени К. Л. Хетагурова*. 2019. № 2. С.130-136.

178. Про «Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік та середньострокову перспективу». Рішення Ради НБУ від 10.09.2020 № 41-рд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr041500-20>

179. Публічний річний звіт Укргазбанку за 2018 рік. URL: [https://www.ukrgasbank.com/about/annual/richniy\\_zvit\\_2018.pdf](https://www.ukrgasbank.com/about/annual/richniy_zvit_2018.pdf)

180. Путінцева Т. До визначення сутності ліквідності комерційних банків // Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 26 листопада 2019 р.) Ужгород: УжНУ, 2019. С.166-168.

181. Путінцева Т. В. Ліквідність банків як складова забезпечення їх фінансової безпеки. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (25 жовтня 2019 року, м. Черкаси) / Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. С.294-296.



182. Путінцева Т. В., Барановський О. І. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їх фінансової безпеки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 3. С.4-18.

183. Путінцева Т. В. Проблематика досліджень ліквідності комерційних банків. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Сучасні тренди у розвитку фінансів, банківської справи та страхування» (м. Львів, 12 листопада 2020 р.). С.164-167.

184. Путінцева Т. В. Проблеми та напрями вдосконалення управління ліквідністю комерційних банків. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (19 листопада 2020 року, м. Черкаси) / Черкаський інститут Університету банківської справи, 2020. С.66-69.

185. Путінцева Т. Проблеми управління ліквідністю комерційних банків. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 20 травня 2021 р.). С.81-83.

186. Путінцева Т. В. Сутність ліквідності комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 2-3. С.73-80.

187. Путінцева Т. В. Управління ліквідністю комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 2. С.43-53.

188. Путінцева Т., Барановський О. Формування Комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків. *Світ фінансів*. 2021. №3. С.65 - 79.

189. Путінцева Т. В. Характеристика підсистем системи управління ліквідністю у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків. *Фінансовий простір*. 2021. № 3. С.27-39.

190. Рашидов Т. М. Ликвидность коммерческого банка: экономическая сущность и определяющие факторы. *Финансовые исследования*. 2012. № 4. С.45–50.

191. Ребрик Ю. С. Аналіз ліквідності банку в умовах нестабільності фінансових ринків. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 5. С.326-328.

192. Ребрик Ю. С. Ранняя диагностика кризиса ликвидности как инструмент антикризисного управления ликвидностью банка. *Финансово-кредитная деятельность: проблемы теории и практики*. 2010. Т. 2, № 9. С.70-77.
193. Річний звіт АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2018 рік. URL: [https://www.aval.ua/storage/files/ar2018-u-20190520\\_1559051757.pdf](https://www.aval.ua/storage/files/ar2018-u-20190520_1559051757.pdf)
194. Річний звіт АТ «КБ «ГЛОБУС» за 2019 рік. URL: [https://globusbank.com.ua/file.php?component=sys\\_media\\_doc&file=doc\\_717ac9a74ffa6f6693a562180e2ffe58.pdf](https://globusbank.com.ua/file.php?component=sys_media_doc&file=doc_717ac9a74ffa6f6693a562180e2ffe58.pdf)
195. Річний звіт АТ «ОТП Банк» за 2019 рік. URL: <https://www.otpbank.com.ua/upload/medialibrary/ede/2019.pdf>
196. Річний звіт АТ «ОТП Банк» за 2020 рік. URL: [https://ru.otpbank.com.ua/pdf/annual\\_reports/2021/otp-2020-22042021-final.pdf](https://ru.otpbank.com.ua/pdf/annual_reports/2021/otp-2020-22042021-final.pdf)
197. Річний звіт Державної іпотечної установи за 2020 рік. URL: [http://ipoteka.gov.ua/sites/default/files/FIN\\_ZVIT2020.pdf](http://ipoteka.gov.ua/sites/default/files/FIN_ZVIT2020.pdf)
198. Річний звіт Національного банку України за 2018 рік. К.:НБУ,2019. 113 с.
199. Рогоуленко Т. М., Баулина Д. Э. Значимость проблемы анализа рисков ликвидности коммерческих банков. *Современные инновации*. 2017. № 6. С.54-56.
200. Родченко С. С. Вартісно-орієнтована стратегія забезпечення фінансової безпеки комерційних банків: автореф. дис. канд. екон. наук: спец.: 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. Харків, 2019. 26 с.
201. Рыкова И. А., Уварова Е. Е. Базовые подходы к измерению глобальной ликвидности и необходимость их ревизии. *Образование и наука без границ: фундаментальные и прикладные исследования*. 2016. № 1. С.203-208.
202. Рябиченко Д. А. Интеграция систем управления ликвидностью и стратегического планирования банка: современный взгляд. *Финансы и кредит*. 2014. № 32. С.26-37.
203. Савдерова А. Ф. Внешние угрозы финансовой безопасности банковского сектора. Потенциал роста современной экономики: возможности, риски, стратегии: Материалы V международной научно-практической конференции. 2018. С.1143-1151.

204. Садвокасова К. Ж., Кодашева Г. С. Оценка финансовой устойчивости банков второго уровня Республики Казахстан в условиях роста неопределённости. *Интеллект. Инновации. Инвестиции*. 2019. № 1. С.50-57.
205. Сак Т. Фінансово-економічна безпека комерційних банків України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 2. С.66-71.
206. Саркисянц А. Анализ ликвидности и рейтингование банков. *Бухгалтерия и банки*. 2011. № 3. С.12-18; № 4. С.27-32.
207. Селютин В. В., Власенко Е. А., Месропян К. Э. Модельные подходы к стресс-тестированию банков и банковской системы: современные тенденции и возможности совершенствования. *Финансы и кредит*. 2017. Т.23, вып. 8. С. 430–449.
208. Сергиенко Е. А., Чуйко И. М., Солдатова Я. Ю. Имитационное моделирование уровня финансовой безопасности коммерческого банка. Анализ, моделирование и прогнозирование экономических процессов: Материалы V Международной научно-практической Интернет-конференции 15 декабря 2013–15 февраля 2014. С.248-256.
209. Серпенінова Ю. С. Усунення недоліків нормативного методу державного регулювання ліквідності банків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція*. 2010. Вип. 1 (81). С. 335–340.
210. Серпенінова Ю. С. Чинники, що впливають на ліквідність банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє*. 2009. Вип.24. С. 354-359.
211. Симановский А. Ю. Регулятивные требования к капиталу: возможны ли альтернативы? *Деньги и кредит*. 2008. № 7. С.11-24.
212. Синки Дж., мл. Управление финансами в коммерческих банках. 4-е изд. / пер. с англ. М.: Catallaху, 1994. 937 с.

213. Словарь банковских терминов и экономических понятий. URL: <https://www.banki.ru/wikibank/>
214. Сорокина Е. М. Теоретический аспект анализа платежеспособности организации. *Известия ИГЭА*. 2012. №2. С.80–86.
215. Софронова В. В. Ликвидность банков в современных условиях. *Финансы и кредит*. 2012. № 44. С.22-27.
216. Стандарти управління ліквідністю банків. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900831>
217. Статистический бюлетень. Национальный банк Республики Беларусь. Минск, 2021. 185 с.
218. Степанова В. О. Вплив фінансової нестабільності на ліквідність банківської системи України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 4. С.98-103.
219. Сторожук И. Н. Методы управления ликвидностью коммерческого банка: отечественная и зарубежная практика. *Экономический механизм устойчивого развития экономики России в условиях нестабильной внешней среды: коллективная монография*. Ростов-на-Дону, 2013. С.136-145.
220. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «синергія розвитку банків та індустріалізації економіки». URL: [https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit\\_Economics\\_Department/kafedra+bankspravi/proekt\\_strategi.pdf](https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/kafedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf)
221. Стрес-тестування банків України 2019 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/diagnostics-of-banks>
222. Сумарні активи українських комерційних банків. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/2017-01/>
223. Сунцова Н. В., Шалтаева А. В. Управление банковской ликвидностью в современных условиях. *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2010. № 1. С.94-96.
224. Тамаров П. А., Груздева Л. В. Внутридневная ликвидность банка и платежной системы: индикаторы и мониторинг. *Деньги и кредит*. 2014. № 6. С.15-23.

225. Тарасенко І. О., Чернишов М. О. Теорія і практика управління фінансовою безпекою банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 10. С.8-13.
226. Текущее состояние банковского сектора Республики Казахстан по состоянию на 1 января 2021 года. Алматы, 2021. 19 с.
227. Терентьева Н. С. Об эффективности антикризисного управления ликвидностью банковского сектора. *Деньги и кредит*. 2010. № 8. С.39-42.
228. Тимоти У. Управление банком: пер. с англ. Уфа: Спектр, 1993. 152 с.
229. Ткачук В. О. Моделювання ліквідності банку з урахуванням стандартів Базеля III. *Наукові праці НДФІ*. 2014. № 2. С.105-116.
230. Узких К. Нормативный метод контроля ликвидности коммерческих банков. *Банковский вестник*. 2012. № 3. С.11-18.
231. Уразова С.А. Организационные аспекты комплексного управления ликвидностью и платежеспособностью коммерческого банка. *Финансовые исследования*. 2003. №7. С.17-22.
232. Уразова С.А. Применение системного подхода к управлению ликвидностью и платежеспособностью коммерческого банка. *Финансовые исследования*. 2002. №4. С.31–37.
233. Усманилиева Г. Б., Салиева А. Б. Управление рисками в учетно-аналитическом обеспечении операций с капиталом банка. От научных идей к стратегии бизнес-развития. 2018. С.149-156.
234. Фаттахова Р. Х. Современное управление риском ликвидности в банках на основе стандартов качества: монография. Уфа: АЭТЕРНА, 2017. 145 с.
235. Федоров Б. Г. Новый англо-русский банковский и экономический словарь. СПб.: Лимбус Пресс, 2000. 848 с.
236. Финансовая стабильность в Республике Беларусь 2019. 113 с.
237. Финансово-кредитный энциклопедический словарь. М.: Финансы и статистика, 2004. 1168 с.
238. Фінансова звітність АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019 рік «МСФЗ» разом із аудиторським звітом та звітом керівництва (звітом про управління). URL:

<https://www.ukrgasbank.com/upload/19%20UGB%20UKR%20IFRS%20financial%20statements.pdf>

239. Фуксман О. Ліквідність у забезпеченні стабільності банку. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 4. С.57-68.

240. Фуксман О. Ю. Побудова антикризової підсистеми управління ліквідністю банку на основі інтегральної оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2016. Випуск 1, Т.1. С.411-418.

241. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2004. № 11. С.118–124.

242. Хіміч Н. О. Управління ліквідністю комерційних банків України в умовах нестабільності фінансових ринків. *Регіональна економіка*. 2008. № 3. С.76-83.

243. Частка непрацюючих кредитів у банках (NPL). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2020-rotsi-chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-znizilasya-na-74-vp-do-41>

244. Чернышева А. А., Чеховская И. А. Зарубежный опыт оценки ликвидности коммерческих банков. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования*. 2015. № 5. С.167-171.

245. Чиркова Е.С. Проблемы ликвидности коммерческих банков в условиях кризиса. *Финансово-экономические проблемы региональной экономики*. 2017. С. 363–366.

246. Чібісова В. Ю. Інструменти регулювання ліквідності комерційних банків в Україні: дис... канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Львів, 2021. 304 с.

247. Чубарова Г. П. Генезис понятия банковской ликвидности и ее нормативного регулирования. *Финансовые исследования*. 2007. № 16. С.33-37.

248. Шандаков С.В. Экономическая сущность ликвидности и платежеспособности. *Фундаментальные и прикладные исследования*. 2016. № 6. С.206–210.

249. Шварц О. В. Ліквідність банківської системи України в умовах економічної кризи. *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С.291-297.

250. Шершнева Е. Г., Кондюкова Е. С., Полякова А. В. Влияние резервных требований Банка России на состояние банковской ликвидности и денежной массы. *Финансы и кредит*. 2017. Т. 23, № 27. С.1597–1613.
251. Шийко В. І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С.68-74.
252. Экономическая безопасность России / под ред. В.К. Сенчагова. 2-е изд. М.: Дело, 2005. 896 с.
253. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А. А. Лобанова и А. В. Чугунова. М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. 878 с.
254. Юлдашева Ф. А. Соответствие показателей банковского сектора Республики Узбекистан требованиям стандарта Базель III. *Молодой ученый*. 2020. № 21. С.212-216. URL: <https://moluch.ru/archive/311/70659>.
255. Юркова Г. В., Залунина Л. В. К вопросу об избыточной банковской ликвидности. *Деньги и кредит*. 2013. № 4. С.47-59.
256. Юркова Г. В., Залунина Л. В. Центральные банки в функции кредитора последней инстанции (на примере ФРС США и ЕЦБ в период финансового кризиса 2007 – 2009 годов). *Деньги и кредит*. 2010. № 7. С.43-55.
257. Яковлева А. С. Анализ ликвидности региональных коммерческих банков. *Oeconomia et Jus*. 2019. № 3. С.38-46.
258. Янковский И. А. Прогнозирование показателей ликвидности банка с применением статистической имитационной модели: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.13 – математические и инструментальные методы в экономике. Минск, 2010. 21 с.
259. Яшина Н. И., Подольская Т. О. Методические аспекты определения оптимальной величины высоколиквидных средств коммерческих банков. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2014. № 1. С.332-336.
260. Amihud Y., Mendelson H., Pedersen L. Liquidity and Asset Prices. *Foundations and Trends in Finance*. 2005. Vol. 1, no. 4. P.269–364.
261. Ball A., Denbee E., Manning M., Wetherit A. Intraday liquidity: risk and regulation. Financial Stability paper No 11. 2011. June.

262. Basel Committee on Banking Supervision, Basel III. The liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools. 2013. January. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf>.
263. Basel Committee on Banking Supervision Liquidity Risk: Management and Supervisory Challenges. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs136.pdf>
264. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. URL: <http://www.bis.org>.
265. Bech M. L., Keister T. On the economics of committed liquidity facilities: BIS Working Paper No. 439. January 2014. 29p. URL: <http://www.bis.org/publ/work439.pdf>.
266. Berger A. N., Bouwman C. H., Kick T., Schaeck K. Bank liquidity creation following regulatory interventions and capital support. *Journal of Financial Intermediation*. 2016. vol. 26. P.115–141.
267. Berger A.N., Bouwman C. H. Bank Liquidity Creation, Monetary Policy, and Financial Crises. *Review of Financial Studies*. 2009. vol. 22. P.3779–3837.
268. Berger A. N., Bouwman C. H. Financial Crises and Bank Liquidity Creation. SSRN. URL: [http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1231562](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1231562)
269. Bindseil U. Central Bank Forecasts of Liquidity Factors: Quality, Publication and the Control of the Overnight Rate. ECB Working Paper. 2001. №70. URL: <http://www.ecb.int>.
270. Bindseil U. Central Bank Liquidity Management: Theory and Euro Area Practice. 2000. Frankfurt am Main. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.363.2691>
271. Botha M. Portfolio Liquidity-Adjusted Value-at-Risk. *South African Journal of Economics and Management Sciences*. 2011. Vol.11, No 2. P.203–216.
272. Carletti E., Hartmann P., Spagnolo G. Bank Mergers, Competition and Liquidity. ECB Working Paper. 2003. № 292. URL: <http://www.ecb.int>.
273. Carrere J.-Y. L'expérience de la caisse des depots et consignations. *Banque*. 1993. № 535. P.30-34.
274. Chacko G., Das S., Fan R. An index-based measure of liquidity. *Journal of Banking & Finance*. 2016. vol. 68. P.162–178.



275. Chen T.-H., Chou H.-H., Chang Y. The effect of excess lending on bank liquidity: Evidence from China. *Fang International Review of Economics and Finance*. 2015. vol. 36. P.54–68.
276. Chiaramonte L., Casu B. Capital and liquidity ratios and financial distress. Evidence from the European banking industry. *The British Accounting Review*. 2016. P.1–24.
277. Detragiache E., Spilimbergo A. Crises and Liquidity: Evidence and Interpretation. IMF Working Paper. 2001. № 2. URL: <http://imf.org>.
278. Dziobek C., Hobbs J. K., Marston D. Toward a Framework for Systemic Liquidity Policy. IMF Working Paper. 2000. № 34. URL: <http://imf.org>.
279. De Waal B. , Petersen M., Hlatshwayo L., Mukuddem-Petersen J. A note on Basel III and liquidity. *Applied Economics Letters*. 2013. 20 (8). P. 777–780.
280. Diamond D. W., Dybvig P. H. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. *Journal of Political Economy*. 1983. Vol. 91, No. 3. P.401–419.
281. Duttweiler R. Managing liquidity in banks. A top down approach. A John Wiley & Sons Ltd, 2009. 286 p.
282. Ejerskov S., Moss C.M., Stracca L. How Does the ECB Allot Liquidity in its Weekly Main Refinancing Operations? A Look at the Empirical Evidence. ECB Working Paper. 2003. № 244. URL: <http://www.ecb.int>.
283. Fernandez F. A. Liquidity Risk: New Approaches to Measurement and Monitoring. Securities Industry Association Working Paper. URL: <http://archives2.sifma.org/research/pdf/workingpaper.pdf>
284. Fiedler R. E. Liquidity risk . In: Lore M., Borodovsky L. (eds.) The professional's handbook of financial risk management. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2000. P.440-472.
285. Financial Services Authority. Liquidity risk in the Integrated Prudential sourcebook a quantitative framework. Discussion Paper 24. 2003. October.
286. Freixas X., Jorge J. The Role of Interbank Markets in Monetary Policy: A Model with Rationing. *Journal of Money, Credit and Banking*. 2008. № 40. P.1151–1176.

287. Ganley J. Surplus Liquidity: Implications for Central Banks. Centre for Central Banking Studies Bank of England. URL: <http://www.bankofengland.co.uk/education/Pages/ccbs/ls/lshb03.aspx>
288. Gertler M., Kiyotaki N. Banking, Liquidity, and Bank Runs in an Infinite Horizon Economy. *American Economic Review*. 2015. vol. 105, issue 7. P. 2011-43.
289. Gouslisty A. Gestion des liquidites dans les banques. *Banque*. – 1992. – № 528. – P.574-578; № 530. – P.808-812; № 533. – P.1152-1156; 1993. – № 535. – P.76-79.
290. Grey S. Central Bank management of surplus liquidity. Handbooks in Central Banking Lecture Series. № 6. august 2006. URL: [http://www.bankofengland.co.uk/education/ccbs/handbooks\\_lectures.htm](http://www.bankofengland.co.uk/education/ccbs/handbooks_lectures.htm).
291. Gruning H. Analyzing Banking Risk A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management / Hennie van Greuning, Sonja Brajovic Bratanovic. The International Bank for Reconstruction and Development/THE World Bank, 2009. 442 p.
292. Haan L., van den End J. W. Bank liquidity, the maturity ladder, and regulation. *Journal of Banking & Finance*. 2013. vol. 37(10). P.3930–3950.
293. Horvath R., Seidler J., Weill L. How bank competition influences liquidity creation. *Economic Modelling*. 2016. vol. 52. P.155–161.
294. Imbierowicz B., Rauch C. The relationship between liquidity risk and credit risk in banks. *Journal of Banking & Finance*. 2014. vol. 40. P.242–256.
295. Iwanicz-Drozdowska M. Bezpieczeństwo rynku usług finansowych. Perspektywa Unii Europejskiej / M. Iwanicz-Drozdowska. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2008.
296. Jarrow R., Subramanian A. Mopping up Liquidity. *Risk*. 1997. December. P.170–173.
297. Jobst A. A. Measuring systemic risk-adjusted liquidity (SRL) – A model approach. *Journal of Banking & Finance*. 2014. vol. 45. P.270–287.
298. Johnson H. J. Banking regulation today: The impact, issues and trends. Chicago (111); Cambridge: Probus, 1994. X, 127 p.

299. Kashyap A. K., Stein J. C. What Do a Million Observations on Banks Say About the Transmission of Monetary Policy? *The American Economic Review*. 2000. Vol. 90, No. 3. P.407–428.

300. King M. Banking: from Bagehot to Basel, and back again. The Second Bagehot Lecture. Buttonwood Gathering, New York City. Speech 25 October 2010. URL: <http://www.bankofengland.co.uk>

301. Kowalik M. Basel liquidity regulation: was it improved with the 2013 revisions? Federal Reserve Bank of Kansas City: Economic Review. Second Quarter 2013. P.65–87. URL: <https://www.kansascityfed.org/publicat/econrev/pdf/13q2Kowalik.pdf>.

302. Lang M., Schmidt P.G. The early warnings of banking crises: Interaction of broad liquidity and demand deposits. *Journal of International Money and Finance*. 2016. vol. 61, iss. C. P.1–29.

303. Leinonen H. Liquidity, risks and speed in payment and settlement systems – a simulation approach. Bank of Finland Studies. E: 31. 2005.

304. Mahanti S., Nashikkar A., Subrahmanyam M., Chacko G., Mallik G. Latent liquidity: A new measure of liquidity, withan application to corporate bonds. *Journal of Financial Economics*. 2008. No 88. P.272–298.

305. Malcolm B., Stein J. C. Market Liquidity as a Sentiment Indicator. NBER Working Paper, 2002, Vol.88. P.271–299.

306. Market and Funding Liquidity: When Private Risk Becomes Public. URL: <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2008/01/pdf/chap3.pdf>

307. Masiukiewicz P. Instytucjonalny system bezpieczeństwa finansowego w Polsce. Kryzys i co dalej? / red. I. Lichniak. Warszawa : Oficyna Wydawnicza SGH, 2012.

308. Measuring liquidity in financial markets, 2002. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02232.pdf>

309. Momot T. V., Tumietto D., Rodchenko S. S., Lelyuk N. Value-based security system of the commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. № 2. P.44-54.

310. Mrlikova M. Managing Surplus Liquidity (Czech National Bank). Bundesbank Expert panel on «Managing Surplus Liquidity». Frankfurt am Main. August 2012.

311. Muranaga J., Shimizu T. Market Microstructure and Market Liquidity. Market Liquidity: Research Findings and Selected Policy Implications. 1999, Vol. 11. P.1–28.
312. Murphy Neil B. Costs of Banking Activities: Interactions Between Risk and Operating Costs: A comment. *Journal of Money, Credit and Banking*. 1972. August. P.614–615.
313. Mussa M. Adam Smith and the political economy of a modern financial crisis. *Business economics*. 2009. Vol. 44, № 1. P. 3–16.
314. Schierenbeck H. Ertragsorientiertes Bankmanagement: Controlling in Kreditinstituten. Wiesbaden: Gabler Verlag, 2003. 600 p.
315. Raczkowski K., Schneider F. The Economic Security of Business Transactions Management in business. Oxford: Chartridge Books Oxford, 2013. 448 p.
316. Ringbom S., Oz Shy, Stenbaska R. Optimal liquidity management and bail-out policy in the banking industry. *Journal of banking and finance*. June 2004. Volume 28, issue 6. P.1319–1335.
317. Risk Taking, Liquidity, and Shadow Banking Curbing Excess while Promoting Growth: Global Financial Stability Report / IMF. 2014. P.82. URL: <http://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2016/12/31/Risk-Taking-Liquidity-and-Shadow-Banking-Curbing-Excess-While-Promoting-Growth>
318. Schierenbeck H. Ertragsorientiertes Bankmanagement: Controlling in Kreditinstituten. Wiesbaden: Gabler Verlag, 2003. 600 s.
319. Singh A., Sharma A. K. An empirical analysis of macroeconomic and bank-specific factors affecting liquidity of Indian banks. *Future Business Journal*. 2016. vol. 2, iss.1. P.40–53.
320. Tissaoui K., Ftiti Z. Liquidity, liquidity risk, and information flow: Lessons from an emerging market. *Research in International Business and Finance*. 2016. vol. 37. P.28–48.
321. Vento G. A., La Ganga P. Interbank market and liquidity distribution during the great financial crisis: the e-mid case. 2009. Bank of Italy. URL: [https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230302181\\_7](https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230302181_7)

322. De Waal B., Petersen M., Hlatshwayo L., Mukuddem-Petersen J. A note on Basel III and liquidity. *Applied Economics Letters*. 2013. 20 (8). P.777–780.
323. Wyss R. Measuring and Predicting Liquidity / Rico von Wyss. Riazzino: Novidea di Luigi Hofmann, 2004. 211 p.
324. De Young R., Jang K. Y. Do banks actively manage their liquidity? *Journal of Banking & Finance*. 2016. vol. 66, № 5. P.143–161.

## ДОДАТКИ

Додаток А  
Таблиця А.1.

## Теоретичне підґрунтя управління ліквідністю КБ

Назва теорії/ підходу	Зміст	Недоліки
<b>Теорія комерційних позик</b> (доктрина реальних векселів) (кінець XIX ст.)	Базувалась на формуванні активу балансу кредитами під реальні товарні операції. Підтримання ліквідності полягало у впевненості банкірів у поверненні кредиту після реалізації товару, під купівлю якого був взятий кредит, що забезпечувало їм одночасно і прибутковість і ліквідність. Таким чином, КБ має розміщувати грошові кошти переважно у короткострокові кредити. Він надає кредити на строк сезонних потреб клієнтів. При цьому кредити є такими, що самоліквідуються, оскільки платежі за ними здійснюються впродовж усього ділового циклу – від виробництва до кінцевої реалізації продукції. КБ зберігає ліквідність за рахунок позик, що самоліквідуються (self-liquidating loans) (забезпечені товарами у процесі виробництва). Ця теорія стала обмежувати діяльність КБ з розвитком не лише промислового виробництва, але й фінансових інструментів.	На практиці застосування цієї теорії в сучасних умовах у чистому вигляді неможливе, оскільки надання суцього короткострокових кредитів не відповідає потребам економіки у довгострокових ресурсах і переозброєнні основних фондів. Хоча положення цієї теорії багато в чому застосовуються КБ, оскільки в умовах нестачі довгострокових пасивів вони часто змушені розміщувати кошти переважно у короткострокові кредити. Основним недоліком цієї теорії є те, що вона не дозволяла управляти ліквідністю в умовах зростаючого попиту на довгострокові кредити.
<b>Теорія переміщення/передавання</b> як альтернатива теорії комерційних позик в 1920–30-х. Вперше формалізована в 1918 р. Х.Дж. Моултоном.	Суть у тому, що активні вкладення мають бути легко трансформовані у високоліквідні активи. Тобто, певна частка ресурсів КБ має спрямовуватись на придбання активів, для яких існує вторинний ринок. Як правило, це високоліквідні ЦП, які виступають як вторинні резерви ліквідності (secondary reserves). Це дозволяє обґрунтувати збільшення строкості кредитного портфеля, оскільки передбачається, що КБ може отримати додаткові грошові кошти шляхом продажу цих активів.	В умовах кризи теорія практично не застосовується. Якщо всі КБ хочуть продати свої активи одночасно, це спричиняє не лише падіння цін на них, але й практично повне зникнення покупців цих ЦП. При цьому збільшується кількість прострочених позик, що ще більше погіршує ситуацію ліквідністю в КБ. В 1960-х рр. джерела фінансування істотно скоротились за стійкого попиту на позики.
<b>Теорія забезпечення високої ліквідності</b> (проіснувала в практиці управління КБ до 1930-х рр.)	Увага концентрувалась на придбанні високоліквідних ЦП, зокрема, казначейських векселів. Після досягнення бажаного рівня ліквідності фонди витрачались на надання кредитів комерційним організаціям і придбання ЦП.	
<b>Теорія загального фонду ресурсів (pool-of-funds approach)</b> (1930-1940-ві рр.)	Розглядала ресурсну базу КБ загалом як єдиний великий фонд, на який впливають, насамперед, макроекономічні чинники (конкуренція, попит і пропозиція на ринку фінансових послуг, інфляція, стан галузей). Головним запитанням було, за рахунок яких вкладень КБ має забезпечити ліквідність. Це вирішувалося таким чином: насамперед, необхідно сформувати первинні і вторинні резерви (кошти в ЦБ і державні високоліквідні ЦП). Решта розподіляється в кредити і ЦП комерційних організацій, які джерелом ліквідності не вважаються, а їхня частка в портфелі активів і повернення залежать від стану ринку банківських послуг у регіоні.	Недоліками цієї теорії є: 1) неможливо створити єдиний, універсальний стандарт ліквідності, тобто визначити оптимальну для всіх КБ частку високоліквідних активів у валюті балансу; 2) у рамках цієї теорії не вивчається мінливість окремих видів ресурсів; 3) акцент у теорії робиться на ліквідності активів, їхня дохідність не розглядається; 4) не враховується ліквідність, забезпечувана надходженнями комісійних відсоткових платежів; 5) не вивчається питання взаємодії активів і пасивів у забезпеченні ліквідності.
<b>Теорія очікуваного доходу</b> (1950- 1980-ті рр.) розроблена Г. Прошновим	Передбачає формування портфеля активів у певній частці за рахунок довгострокових кредитів як джерела перспективної ліквідності. У класичній теорії довгострокові кредити фондуються за рахунок позик на фондовому ринку, що надаються рівномірно впродовж строку позики. Таким чином, забезпечується постійний потік фондів. Крім того, довгострокові вкладення КБ, представлені, насамперед, іпотечними кредитами, можуть бути реалізовані на ринку відповідних ЦП, забезпечивши КБ ліквідними коштами в разі кри	

	зи. З цієї точки зору довгострокові позики, поряд з короткостроковими є фінансовими інструментами підтримки ліквідності КБ.	
<b>Теорія конвертації фондів</b> (після 1980-х рр.)	Менеджери розглядають ресурси КБ за видами, оскільки окремим видам зобов'язань притаманні особливі властивості, зокрема, оборотність і стійкість. Після групування пасивів вкладення розглядаються з точки зору їхньої відповідності (за строками і обсягами) мобілізованим ресурсам. Наприклад, теоретично депозити до запитання забезпечують підтримання КБ первинних і вторинних резервів, а довгострокові позики на фондовому ринку вкладаються у довгострокові ж кредити. У фокусі теорії – проблема дохідності, а ліквідність розглядається як супутня обов'язкова умова.	Недоліками цієї теорії є: 1) легко переоцінити потребу у ліквідності, розглядаючи проблему оборотності і мінливості пасивів банку. Обидві ці характеристики мають бути високими, але оборотність для підтримання певного рівня ефективності, а мінливість як відображення змін у короткостроковому плануванні; 2) необхідно враховувати одночасно і дохідність, і ліквідність портфеля активів, оскільки ліквідність основною його властивістю; 3) теорія знову розглядає лише один бік управління ліквідністю КБ, в даному разі управління пасивами.
<b>Конверсійний підхід (conversion-of-funds approach)/підхід розподілу джерел фондів</b>	Розглядає кожне джерело коштів окремо і порівнює його з активами за подібним строком погашення. Відносно непостійні джерела (вклади до запитання і кредити «овернайт» на міжбанківському ринку) мають вкладатися в найліквідніші активи (готівка, високоліквідні ЦП). Більш стабільні джерела (довгострокові депозити, власні кошти) можуть використовуватись для вкладень у менш ліквідні активи (кредити, неліквідні ЦП). Перевагою даного підходу є те, що він дозволяє мінімізувати також відсотковий ризик за рахунок розподілу активів і пасивів за строками і полегшує управління ліквідністю КБ. Цей підхід застосовується практично всіма сучасними КБ, хоча порівняно підходом єдиного фонду коштів він є більш трудомістким.	Основний недолік – висока трудомісткість такого аналізу, оскільки закріплення кожного виду зобов'язань за конкретним вкладенням може бути достатньо складним. Спроба врахувати недоліки підходу загального фонду коштів і конверсійного підходу робиться при застосуванні збалансованого підходу. На практиці це означає закріплення певних фондів за конкретними видами активів без деталізації за строками. Для кожного конкретного КБ дане закріплення індивідуальне.
<b>Теорія управління пасивами</b>	Її виникнення пов'язане, насамперед, з появою можливості цілеспрямованого впливу на ресурси КБ. До 1950–60 рр. пасиви КБ надавались як якась даність, тобто його вкладники самі вирішували, скільки грошових коштів і в який КБ вони вкладають. Завдання КБ вкласти отримані кошти з найбільшою віддачею і за дотримання умов ліквідності. Саме цим пояснювалось переважання теорії управління активами. Ситуація змінилась після введення обігового депозитного сертифіката ( <i>negotiable certificate of deposit</i> ). З введенням депозитних сертифікатів КБ отримали інструмент управління сукупністю своїх зобов'язань. КБ стали реструктуризувати свої зобов'язання згідно з двома цілями: 1) використати ті джерела, які мінімізують витрати залучення коштів; 2) обрати оптимальні пропорції між величинами депозитів, позикових коштів і капіталу, що забезпечують бажаний рівень стабільності фондів, так щоб КБ міг дозволити собі тримати високодохідні активи, які зазвичай вимагають більш тривалі строки за вищого рівня ризику.	У чистому вигляді непридатна. Не вразовує зв'язки між активами і пасивами. А між тим існування даного зв'язку очевидне. Наприклад, збільшення кредитного портфеля КБ (активних операцій) спричиняє і кінцевому підсумку збільшення коштів на розрахункових рахунках клієнтів у даному КБ, котрі є важливою складовою частиною ресурсної бази (пасивні операції).
<b>Теорія збалансованого управління активами і пасивами (портфельний підхід).</b>	На практиці найбільш застосовна у сучасних умовах. По суті, вона полягає у комбінації вищевикладених теорій і базується на тому, що КБ має підтримувати певну кількість ліквідних активів і бути готовим до вилучення частини пасивів. В цьому сенсі КБ розуміється як сукупність фондів-джерел і фондів-вкладень в їхньому безпосередньому взаємозв'язку.	

Джерело: побудовано автором за: [46, с.28-29; 68, с.52-54, 56-57]

Додаток Б  
Таблиця Б.1.

**Переваги і недоліки методів управління ліквідністю КБ**

Назва методу	Переваги	Недоліки
Метод загального фонду коштів	надає керівництву КБ значну свободу у виборі напрямів вкладення коштів і видів активних операцій КБ, оскільки при формуванні політики частина наявних коштів йде на підтримку ліквідності КБ, а решта вкладається залежно від його пріоритетів в дохідні операції.	визначення структури розміщення коштів для підтримки прибутковості і ліквідності керівництвом КБ може бути достатньо суб'єктивним і привнести додатковий ризик у його діяльність; з погляду підтримки ліквідності цей метод є недостатньо коректним, оскільки в ньому відсутні чіткі орієнтири зі встановлення достатнього рівня ліквідних активів.
Метод розподілу активів (конверсії коштів)	під кошти кожної групи пасивів фактично створюється певний резерв ліквідних активів, розмір якого залежить від ступеня впливу даної групи пасивів на ризик незбалансованої ліквідності. Цей метод дозволяє КБ підтримувати і планувати ліквідність, забезпечуючи достатньо обґрунтоване розміщення коштів в активи відповідно до строковості пасивів, а також дозволяє корегувати обсяги залучення й розміщення коштів залежно від значущості операцій для КБ, дохідності активів, витрат на залучення пасивів, ризикованості розміщення коштів, і стабільності ресурсної бази й інших чинників. Застосування цього методу знижує ризик втрати ліквідності для КБ завдяки зваженій політиці в управлінні активами і пасивами. Накопичення певного запасу ліквідних активів і пасивів у балансі КБ підвищує шанси клієнтів на своєчасне задоволення їхніх вимог, а самому КБ гарантує відносну стабільність і мінімум збитків, якщо доведеться екстрено залучити зовнішні джерела ліквідності.	застосування на практиці основного принципу (створення резерву ліквідних активів під певну групу пасивів) призводить до зменшення частки працюючих активів, що, в свою чергу, обмежує дохідну базу КБ і в подальшому може негативно позначитися на його розвитку. Порівняно з методом загального фонду коштів цей метод дозволяє дещо знизити розмір резервів ліквідних коштів під забезпечення зобов'язань КБ, оскільки в ньому враховуються якісні відмінності груп пасивів. Крім того, існує проблема: як практично визначити оптимальний розмір резерву ліквідних коштів, необхідних для забезпечення ліквідності КБ унаслідок неоднозначності вибору коштів. Так, необхідно враховувати специфіку вкладів до запитання: у багатьох КБ ці кошти є однією з найстабільніших статей ресурсів; відтак, резерв ліквідних коштів під них може бути різко зменшений і вони можуть з повною підставою інвестуватися у середньо- і довгострокові активи.
Метод коефіцієнтів	можливість своєчасно вживати заходи недопущення порушення найважливіших співвідношень статей балансу КБ, оскільки вони закріплюються встановленими значеннями коефіцієнтів; можливість управління ліквідністю за нормативами, тобто обмеження операцій КБ, що впливають на зміну значень коефіцієнтів; забезпечення відповідальності всіх підрозділів за стан ліквідності КБ, оскільки всі вони проводять свої операції, строго орієнтуючись на ліміти; для реалізації коефіцієнтного аналізу не потрібно великих витрат. Отже метод є універсальним і здатним до порівняння.	відносно наближена оцінка ліквідності, оскільки коефіцієнти розраховуються на основі даних балансу (на практиці майже в усіх випадках у розрахунок слід брати ринкову вартість статей); неможливість визначення ліквідності на майбутні періоди і планування рівня ліквідних коштів; чинник суб'єктивності встановлення значень коефіцієнтів і необхідність періодичного перегляду цих значень у зв'язку зі змінами у макро- і мікроекономічній ситуаціях. Отже метод є статичним і великою мірою суб'єктивним.
Метод оцінки ліквідності за грошовим потоком	дозволяє виявити дефіцит/надлишок коштів у горизонті планування, управляти ліквідністю у майбутньому. При цьому використовується GAP аналіз, що уможливорює з'ясування найсприятливішого часу залучення/розміщення грошових коштів для нівелювання розривів	не містить оцінки потреби у ліквідних коштах у майбутньому за стресових ситуаціях на фінансових ринках. За геп-аналізу не враховуються відмінності у датах погашення позицій в одному часовому діапазоні, потоки коштів, поєднані з реінвестуванням в окремому діапазоні, та коштів, пов'язаних з виплатою і отриманням відсотків; зміни часу грошових потоків, що можуть здійснитися внаслідок трансформації відсоткових ставок, тобто відмінності у сприйнятті прибутку за позиціями із включеними/явними опціонами. Якщо активи і зобов'язання можуть погашатися дос-



		троково, слід зробити ряд припущень, причому, для значної частини балансу.
Метод моделювання ліквідності	уможливує отримання узагальненої (інтегральної) оцінки ризиків, пов'язаних з ліквідністю. Розгляд КБ як складної динамічної системи з використанням засобів непараметричної статистики дозволяє комплексно оцінити стан ліквідності КБ не за одним, а за впорядкованим переліком показників. Застосування методу дозволяє керівництву не лише управляти ліквідністю КБ, але й планувати і прогнозувати її рівень.	складність застосування зумовлена індивідуальністю кожного КБ, що вимагає використання спеціального програмного забезпечення і певних навичок персоналу. Цей метод не дає можливості передбачити значні потенційні втрати і, відповідно, різке зниження запасу ліквідності КБ у фазі банківської кризи, оскільки ймовірність таких утрат у фазах стабільності й економічного піднесення мінімальна. Таким чином, його застосування ефективне лише на довгострокових часових інтервалах, що враховують циклічність розвитку як економіки країни загалом, так і БС зокрема, в т.ч. досвід значних утрат кризових періодів.
Нормативний метод	Його перевагами є: 1. Об'єктивність. Оцінка стану ліквідності КБ шляхом обрахунку значень групи показників за єдиним для всіх КБ алгоритмом має об'єктивний характер і виключає суб'єктивність підходу наглядового органа. 2. Універсальність. Оцінка позиції ліквідності КБ, активних на різних сегментах фінансового ринку і різними способами формуючих свої портфелі активів і пасивів, має універсальний характер, виконується за єдиною методикою і на основі єдиних принципів. 3. Порівнянність. Застосування єдиного алгоритму обрахунку нормативів і загальних принципів оцінки отриманих результатів дозволяє порівняти позиції ліквідності як дрібних, так і крупних КБ незалежно від складності здійснюваних ними операцій.	Його недоліками є: 1. Статичність. Зазначені нормативи абсолютно статичні. Їх обрахунок здійснюється на перше число місяця, але впродовж місяця ситуація змінюється багатократно і навіть кардинально. Дані надаються в ЦБ до 10 числа місяця за звітним, відтак дані втрачають актуальність на момент підписання звіту керівництвом КБ, а також при їх аналізі регулятором. 2. Середньостатистичність. Нормативи встановлені для середньостатистичного КБ, але такого реально не існує. Залежно від виду КБ нормативні вимоги мають бути різними. Так, багатofilійний КБ апіорі вимагає зовсім іншого підходу до управління активами і пасивами, ніж інвестиційний. 3. Дискретність. Нормативи не забезпечують необхідну повноту і безперервність контролю.

Джерело: побудовано автором на основі [74, с.33-34; 93, с.177; 165, с.220-221; 206; 215, с.24;] і власних напрацювань автора

Додаток В  
Таблиця В.1

Переваги і недоліки методичних підходів до оцінки ліквідності і ФБКБ

Методичний підхід	Переваги	Недоліки
Методика рейтингу надійності КБ В. Кромонава	<p>базується на обрахунку коефіцієнтів, що характеризують суттєві закономірності банківських балансів. Для кожного КБ розраховується поточний індекс надійності, за спаданням якого складається його рейтинг. Параметри рейтингу Кромонава: генеральний коефіцієнт надійності; коефіцієнт миттєвої ліквідності; крос-коефіцієнт; генеральний коефіцієнт ліквідності; коефіцієнти захищеності капіталу; фондової капіталізації прибутку; загальний показник фінансового стану КБ. Застосовується в динамічній оцінці діяльності КБ, що пояснюється простотою обрахування й інтерпретації показників</p>	<p>1) КБ розглядається як окремо існуючий фінансовий інститут, але оцінити його надійність можна лише за порівняння з іншими КБ, що не завжди можливе з огляду на обмежений запас часу і інформації; 2) методика не враховує регіональні особливості КБ, що важливо за високого рівня диспропорцій розвитку БС; 3) рівень розвитку банківського менеджменту не враховується; 4) дискусійним є вибір ваги кожного коефіцієнта; 5) використання балансів КБ для розрахунку коефіцієнтів ускладнене</p>
Ризикоорієнтована система RATE (Банк Англії)	<p>орієнтація на оцінку ризиків банківської діяльності і здатності протистояти їм, зберігати фінансову стабільність. Система включає три взаємопов'язаних блоки: оцінка ризику (Risk Assessment); інструменти нагляду (Tools); оцінка ефективності застосування інструментів нагляду (Evaluation). Оцінка ризику здійснюється за 9 напрямками: капітал, якість активів, ринковий ризик, дохідність, ліквідність, бізнес, внутрішній контроль, організаційна структура, управління. Аналіз здійснюється за оцінками за кожним напрямом на відповідність критеріям оцінки, з виведенням загальної оцінки. КБ присвоюється числовий рейтинг з урахуванням думки фахівця Банку Англії</p>	<p>певний суб'єктивізм оцінки</p>
Оцінка фінансової стійкості банків – CAMELS	<p>аналізовані показники: С – capital adequacy (достатність капіталу) – визначає, який капітал КБ може використовуватися для захисту його кредиторів (вкладників), і чи достатня його величина; А – asset quality (якість активів) – дозволяє отримати інформацію про сфери підвищеного кредитного ризику, проаналізувати склад позикового портфеля; М – management (якість управління) – визначає якість банківського менеджменту на основі оцінки результатів роботи, дотримання законів і інструкцій, прийнятої системи контролю; Е – earnings, чи дохідність (прибутковість) – оцінює ефективність діяльності КБ, вивчає джерела отримання прибутку і виявляє його достатність для подальшого розвитку КБ; L – liquidity, чи ліквідність – визначає достатність ліквідності КБ з огляду на виконання своїх зобов'язань; S – sensitivity to risk чи чутливість до ризику – дозволяє визначити, як зміниться фінансовий стан КБ за зміни відсоткових ставок. Методика CAMELS використовується за дистанційного нагляду, так і проведення інспекційних перевірок. Кожний показник оцінюється за шкалою від 1 до 5, де 1 отримує фінансово сті-</p>	<p>Методика CAMELS значною мірою базується на експертних (суб'єктивних) оцінках, тому якість кінцевого результату багато в чому залежатиме від професіоналізму представників наглядових органів.</p>

	йкий КБ з лише незначними відхиленнями певних показників за кожним елементом і які не можуть спричинити негативні наслідки; 5 – КБ, недоліки у якого є більш критичними і вимагають негайного втручання наглядовців і керівництва КБ.	
Нормативний метод	<p>1. Об'єктивність. Оцінка стану ліквідності КБ шляхом обрахування значень групи показників за єдиним для всіх КБ алгоритмом має об'єктивний характер і виключає суб'єктивність підходу наглядового органу.</p> <p>2. Універсальність. Оцінка позиції ліквідності КБ, активних на різних сегментах фінансового ринку і різними способами формуючих свої портфелі активів і пасивів, має універсальний характер, виконується за єдиною методикою і на основі єдиних принципів.</p> <p>3. Порівнянність. Застосування єдиного алгоритму обрахунку нормативів і загальних принципів оцінки отриманих результатів дозволяє порівнювати позиції ліквідності як «дрібних», так і «великих» КБ незалежно від складності здійснюваних ними операцій.</p>	<p>1. Статичність. Зазначені нормативи абсолютно статичні. Їх підрахунок здійснюється за підсумками місяця на перше число, але впродовж місяця ситуація змінюється багаторазово і, може бути, навіть кардинально. Дані надаються в ЦБ до 10 числа місяця наступного за звітним, відтак дані втрачають актуальність на момент підписання звіту керівництвом КБ, а також за їх аналізу регулятором.</p> <p>2. Середньостатичність. Нормативи встановлені для середньостатичного КБ, але такого реально не існує. Залежно від виду КБ, нормативні вимоги мають бути різними. Так, наприклад, багатофілійний КБ апіорі вимагає абсолютно іншого підходу до управління активами і пасивами, ніж інвестиційний.</p> <p>3. Дискретність. Нормативи не забезпечують необхідну повноту і безперервність контролю.</p>
Метод аналізу розривів потоків платежів/оцінки ризику втрати ліквідності на основі прогнозування грошових потоків	ліквідна позиція оцінюється на поточну і наступні дати. При цьому для визначення рівня ризику ліквідності складається реструктурований баланс, з розподіленими за строками погашення і вимоги активами і пасивами. За допомогою цього балансу можна з'ясувати величину покриття зобов'язань першокласними активами. Завчасне регулювання ліквідності дозволяє уникнути додаткових витрат, пов'язаних з екстремним залученням грошових коштів/ несприятливими змінами відсоткових ставок.	результат статичний, не враховує динаміку, сезонність й інтенсивність потоку платежів. Тому за допомогою отриманого звіту неможливо адекватно оцінити реальну потребу КБ у ліквідності за виникнення несприятливих подій, що впливають на її рівень. Не враховуються відмінності в датах погашення позицій у межах одного часового діапазону, потоки грошових коштів поєднані з реінвестуванням в окремому діапазоні, а також потоки грошових коштів, взаємопов'язані з виплатою і отриманням відсотків. Чим більший часовий інтервал, тим нижче точність оцінок. Не враховуються зміни часу потоків грошових коштів, які можуть статися внаслідок трансформацій відсоткових ставок, тобто відмінності сприйняття прибутку за позиціями з включеними чи явними опціонами. За графічного зображення порядку погашення активів і зобов'язань з'являються дві головні труднощі: знаходження прийнятного методу розподілу за часовими інтервалами інструментів, що не мають чітких строків погашення, і відбір періодів для розрахунку геп, які дозволяють датувати потоки з недостатньою точністю. Оскільки геп розраховується на основі розподілу статей балансу часовими діапазонами, відповідні

		активи і зобов'язання повинні мати дати погашення. Якщо активи і зобов'язання можуть погашатися достроково, слід зробити ряд припущень, причому, для значної частини балансу.
Коефіцієнтний аналіз	простота застосування, низькі витрати, закріплення відповідальності всіх підрозділів за стан ліквідності	несе в собі лише якісну оцінку ризику і не дозволяє виявити період і обсяг нестачі (надлишку) ліквідних коштів та адекватно побудувати прогноз на зміну рівня ліквідності в майбутньому; ліквідність розглядається не як потік, а як запас; орієнтується на дані балансу, які не завжди достовірні; не враховує ринкову вартість статей балансу; базування нормативних значень коефіцієнтів на статистичні за попередні періоди, часом з суб'єктивним чинником, відсутність їх регулярного перегляду; активи з різною ліквідністю діляться на загальний обсяг короткострокових зобов'язань, строки погашення яких варіюють від 0 до 12 місяців (тобто, чисельник коефіцієнта – строк преретворення активів у гроші не відповідає знаменнику коефіцієнта – строку погашення зобов'язань, що викривляє реальну картину ліквідності)
Динамічні моделі оцінки ризику втрати/нестачі/надлишку/незбалансованості ліквідності	для поєднання переваг імовірнісного і динамічного підходів, щоб прогнозувати майбутні значення рядів даних КБ, доцільно використовувати моделі аналізу часових рядів, інструментом чого є модель ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average), основною перевагою якої є її рекурентність, тобто можливість перерахунку параметрів моделі в кожному новому відрізку часу з урахуванням нових даних	
Метод сценарного моделювання ризиків втрати ліквідності	реалізація технології структурного аналізу платежів КБ за активними і пасивними операціями і в розрізі строків, валют і груп платежів; оцінка ймовірності відкликання окремих груп зобов'язань КБ; оцінка повернення активів на основі оцінки кредитного і ринкового ризиків; оцінка й прогнозування позикоспроможності КБ, тобто джерел покупної ліквідності в умовах альтернативних сценаріїв; оцінка кількісних параметрів і індикаторів стану фінринку; розробка планів заходів управління ліквідністю в альтернативних сценаріях. Метод є потужною інформаційною підтримкою для керівництва КБ, оскільки в разі виявлення розриву між прогнозованим профілем ризику ліквідності КБ і задекларованим рівнем «апетиту» до ризику вони слугують основою для прийняття рішень про: перегляд стратегічних цілей; зміну співвідношення активів і пасивів за строками шляхом корегування структури ресурсної бази КБ; підвищення рівня толерантності до ризику.	в багатьох КБ ще не впроваджені сучасні інформаційно-комунікаційні технології, включаючи сховища даних, методи їх обробки і аналізу; не накопичений достатній обсяг статистики за структурою платежів у розрізі груп, строків, інструментів і структурних одиниць, що дозволяють застосовувати статистичні методи аналізу і моделювання; існує розрив у рівні професійної підготовки й інтересів експертів-аналітиків у сфері ризик-менеджменту і осіб, що приймають рішення, а також відсутність навичок і технологій колективного прийняття рішень.

Додаток Д  
Таблиця Д.1

Економічні нормативи ліквідності КБ України на 1.01.2018,%

№ з/п	Банк	Н4, Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	Н5, Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	Н6, Норматив коротко-строкової ліквідності (не менше 60 %)
1	2	5	6	7
1	АТ "Укресімбанк"	82,32	138,49	141,67
2	ПАТ "Промінвестбанк"	93,31	74,12	84,91
3	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	58,77	50,18	44,23
4	АТ "ОЩАДБАНК"	52,56	133,22	97,08
5	ПАТ "БАНК АЛЪЯНС"	91,32	104,09	74,86
6	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	44,67	59,08	88,00
7	ПАТ "ВТБ БАНК"	72,12	31,61	28,41
8	АТ "АЛЪТБАНК"	302,33	201,08	181,21
9	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	37,41	153,98	97,54
10	Полікомбанк	127,52	92,56	118,09
11	АТ "ТАСКОМБАНК"	85,96	68,11	80,74
12	ПАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	230,96	359,32	331,09
13	ПАТ "КРЕДОБАНК"	26,88	46,10	68,10
14	ПАТ АКБ "Львів"	159,50	67,29	80,78
15	ПАТ "ОКСІ БАНК"	146,49	119,92	88,37
16	ПАТ "А - БАНК"	161,43	82,81	73,25
17	ПАТ "ВіЕс Банк"	167,47	104,95	127,32
18	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	140,60	106,62	105,34
19	ПАТ "МАРФІН БАНК"	51,35	85,34	83,70
20	Акціонерний банк "Південний"	56,49	57,37	86,15
21	ПАТ "Полтава-банк"	95,99	99,06	79,00
22	ПАТ "ПУМБ"	61,71	86,47	97,80
23	ПАТ "БАНК "ГРАНТ"	70,85	68,82	123,26
24	ПАТ "МЕГАБАНК", Харків	72,36	75,72	83,79
25	ПАТ "СКАЙ БАНК"	59,29	46,52	66,66
26	ПАТ "БТА Банк"	163,25	232,33	157,75
27	ПАТ "АСВІО БАНК"	183,87	72,73	104,75
28	АТ "УкрСиббанк"	52,81	81,16	120,37
29	ПАТ "Ідея Банк"	89,41	98,52	174,61
30	ПАТ "КОМІНВЕСТБАНК"	44,70	57,33	84,94
31	ПАТ "БАНК "УКРАЇН.КАПІТАЛ"	87,23	117,55	96,59
32	ПАТ КБ "ПРАВЕКС-БАНК"	138,99	145,79	146,19
33	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	72,99	73,42	94,10
34	ПАТ АКБ "АРКАДА"	159,84	125,47	89,14
35	АТ "МетаБанк"	91,20	141,38	136,71
36	АТ "Місто Банк"	31,71	43,00	63,43
37	ПАТ "ЮНЕКС БАНК" м. Київ	131,98	124,92	121,85

38	АТ "КІБ"	167,55	163,30	111,87
39	ПАТ "АЙБОКС БАНК"	90,59	159,07	115,48
40	ПАТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	112,74	119,40	90,78
41	ПАТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	252,82	114,24	97,91
42	АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	76,47	98,00	105,67
43	ПАТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	51,07	51,72	58,53
44	ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	57,84	77,29	75,43
45	АБ "УКРГАЗБАНК"	53,86	99,19	82,70
46	ПАТ "АБ "РАДАБАНК"	58,97	79,29	100,25
47	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	85,00	83,43	80,05
48	"ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	84,34	97,38	88,68
49	ПАТ "ІНГ Банк Україна"	85,15	139,92	138,36
50	АТ "ОТП БАНК"	48,41	68,46	91,65
51	ПАТ "СІТБАНК"	71,62	107,49	108,85
52	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	45,28	48,64	78,77
53	ПАТ "СБЕРБАНК"	360,22	47,36	84,13
54	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	65,35	67,35	101,88
55	ПАТ "АКБ "Траст-капітал"	149,30	133,99	114,07
56	Укр.банк реконстр.та розв.	17 596,90	69 298,89	69 298,89
57	ПАТ КБ"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	9,22	15,43	15,38
58	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	113,01	120,32	99,14
59	АТ "БМ БАНК"	315,87	249,70	96,96
60	ПАТ "БАНК ФОРВАРД"	203,05	107,44	67,28
61	ПАТ "АКБ "КОНКОРД"	100,35	92,35	93,13
62	ПАТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	363,35	241,66	405,73
63	ПАТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	134,80	117,41	190,27
64	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	89,67	84,56	80,80
65	ПАТ "МОТОР-БАНК"	110,98	92,17	109,52
66	ПАТ "КБ "ГЛОБУС"	89,59	65,44	61,62
67	ПАТ "АП БАНК"	193,70	176,27	237,42
68	ПАТ "МІБ"	204,32	87,71	96,67
69	ПАТ "КБ "АКОРДБАНК"	143,59	103,06	88,15
70	ПАТ "БАНК 3/4"	80,55	349,02	310,58
71	ПАТ "ЄВРОПРОМБАНК"	112,50	182,98	163,10
72	ПАТ "ВЕРНУМ БАНК"	150,25	174,81	150,73
73	ПАТ "Дойче Банк ДБУ"	144,26	129,59	118,63
74	ПАТ КБ "Центр"	474,82	548,61	313,41
75	ПАТ"СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	104,37	158,60	143,13
76	ПАТ "БАНК СІЧ"	45,91	90,30	96,01
77	ПАТ "ДІВІ БАНК"	62,35	366,53	402,27
78	ПАТ "АЛЬПАРІ БАНК"	3 632,41	6 269,14	6 450,25
79	ПАТ "БАНК "ЮНІСОН" *	168,39	180,28	178,27
80	ПАТ "БАНК АВАНГАРД"	49,65	101,77	100,45
81	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	3 172,97	124,54	124,54
82	ПАТ "БАНК "ПОРТАЛ"	550,93	563,17	641,44
83	ПАТ "КРИСТАЛБАНК"	101,36	104,77	98,05
84	ПАТ "РВС БАНК"	125,72	95,66	73,41

Таблиця Д.2

## Економічні нормативи ліквідності КБ України на 1.01.2019, %

№ з/п	Банк	Н4, Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	Н5, Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	Н6, Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)
1	2	5	6	7
1	АТ "Укресімбанк"	77,58	127,09	122,71
2	ПАТ "Промінвестбанк"	64,69	68,40	85,46
3	АТ "УКРСОЦБАНК"	77,24	83,90	122,68
4	АТ "ОЩАДБАНК"	99,92	136,12	85,55
5	АТ "БАНК АЛЪЯНС"	130,30	106,38	73,11
6	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	42,91	52,51	84,25
7	АТ "АЛЪТБАНК"	419,15	127,58	124,05
8	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	43,46	141,98	97,74
9	Полікомбанк	126,31	122,98	121,55
10	АТ "ТАСКОМБАНК"	150,71	68,38	73,52
11	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	398,68	489,94	490,78
12	ПАТ "КРЕДОБАНК"	40,98	51,77	70,18
13	ПАТ АКБ "Львів"	162,99	85,95	85,59
14	ПАТ "ОКСІ БАНК"	231,63	146,36	107,60
15	АТ "А - БАНК"	162,90	103,81	85,29
16	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	126,39	106,76	109,71
17	ПАТ "МТБ БАНК"	68,81	78,85	87,36
18	Акціонерний банк "Південний"	54,22	62,36	84,70
19	АТ "Полтава-банк"	138,21	107,22	84,67
20	АТ "ПУМБ"	68,66	77,91	101,33
21	АТ "БАНК "ГРАНТ"	62,97	70,19	96,09
22	АТ "МЕГАБАНК", Харків	51,52	74,42	89,91
23	АТ "СКАЙ БАНК"	83,51	67,26	97,99
24	АТ "БТА Банк"	268,00	234,77	192,15
25	АТ "АСВІО БАНК"	216,18	119,84	130,87
26	АТ "УкрСиббанк"	48,74	77,34	106,20
27	АТ "Ідея Банк"	91,47	84,44	212,58
28	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	23,21	60,09	64,01
29	ПАТ "БАНК УКРАЇН.КАПІТАЛ"	129,62	133,78	89,41
30	АТ "ПРАВЕКС БАНК"	142,03	142,06	153,96
31	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	64,78	73,61	94,15
32	АТ АКБ "АРКАДА"	121,14	84,12	76,75
33	АТ "МетаБанк"	155,70	103,38	138,72
34	АТ "Місто Банк"	154,51	49,85	66,35
35	АТ "ЮНЕКС БАНК" м. Київ	127,65	117,06	114,62
36	АТ "КІБ"	253,39	121,36	95,60
37	АТ "АЙБОКС БАНК"	79,04	127,75	110,71
38	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	95,90	121,37	91,25
39	АТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	111,21	69,59	97,30
40	АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	94,53	78,78	108,03
41	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	84,29	65,51	63,90
42	АТ "АЛЪФА-БАНК"	77,75	61,70	69,20

43	АБ "УКРГАЗБАНК"	52,97	53,78	69,76
44	АТ "АБ "РАДАБАНК"	66,34	73,23	94,70
45	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	92,18	71,55	101,13
46	"ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	93,57	80,93	94,76
47	АТ "ІНГ Банк Україна"	83,52	160,65	141,49
48	АТ "ОТП БАНК"	53,78	51,58	92,85
49	АТ "СІТІБАНК"	77,68	99,85	101,37
50	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	62,26	63,30	90,38
51	АТ "СБЕРБАНК"	476,11	155,85	248,26
52	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	49,48	45,29	93,39
53	АТ "АКБ "Траст-капітал"	117,32	123,61	119,08
54	Укр.банк реконстр.та розв.	27 961,57	27 961,57	27 054,99
55	ПАТ КБ"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	14,60	1,90	1,91
56	БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	176,22	113,34	80,36
57	АТ "БАНК ФОРВАРД"	180,73	82,95	92,97
58	АТ "АКБ "КОНКОРД"	89,23	75,68	97,88
59	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	329,13	194,03	324,94
60	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	91,04	130,87	149,62
61	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	98,41	74,40	77,62
62	АТ "МОТОР-БАНК"	109,75	86,45	115,87
63	АТ "КБ "ГЛОБУС"	71,91	69,60	71,62
64	АТ "АП БАНК"	175,27	134,37	176,90
65	АТ "МІБ"	210,30	88,46	97,66
66	ПАТ "КБ "АКОРДБАНК"	213,16	96,49	89,21
67	АТ "БАНК 3/4"	186,38	152,95	166,77
68	АТ "СПБ"	153,99	141,32	142,81
69	АТ "ВЕРНУМ БАНК"	11,49	21,45	23,37
70	АТ "Дойче Банк ДБУ"	131,66	110,52	136,14
71	АТ"СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	180,01	152,77	146,92
72	АТ "БАНК СІЧ"	57,91	82,88	90,26
73	АТ "АЛЬПАРИ БАНК"	910,67	1 260,83	764,93
74	АТ "БАНК АВАНГАРД"	130,43	125,17	117,76
75	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	982,53	432,48	432,48
76	АТ "БАНК "ПОРТАЛ"	392,76	435,30	770,91
77	АТ "КРИСТАЛБАНК"	106,33	101,69	97,10
78	АТ "РВС БАНК"	128,01	107,73	69,37

Джерело: складено автором за [66]



Таблиця Д.3

## Економічні нормативи ліквідності КБ України на 1.01.2020

(%)

№ з/п	Банк	Н6, Норматив коротко-строкової ліквідності (не менше 60 %)	LCR <sub>вв</sub> , Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (не менше 100 %)	LCR <sub>ів</sub> , Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (не менше 100 %)
1	2	6	14	15
1	АТ "Укресімбанк"	112,50	839,04	567,70
2	ПАТ "Промінвестбанк"	1 174,29	532,17	2 368,33
3	АТ "Ощадбанк"	80,46	295,98	157,37
4	АТ "БАНК АЛЬЯНС"	74,51	124,70	370,13
5	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	81,96	197,66	196,26
6	АТ "АЛЬТБАНК"	98,24	272,51	125,60
7	АТ КБ "ПриватБанк"	100,41	268,26	307,71
8	Полікомбанк	112,53	183,23	687,91
9	АТ "ТАСКОМБАНК"	78,19	148,55	369,77
10	ПАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	280,83	516,51	167,99
11	АТ "КРЕДОБАНК"	70,38	110,59	105,46
12	АТ АКБ "Львів"	80,73	208,10	223,49
13	АТ "ОКСІ БАНК"	102,41	515,95	740,14
14	АТ "А - БАНК"	71,74	237,20	252,68
15	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	100,23	294,17	184,30
16	ПАТ "МТБ БАНК"	86,65	207,61	204,20
17	Акціонерний банк "Південний"	86,32	202,82	254,33
18	АТ "Полтава-банк"	102,70	351,82	157,68
19	АТ "ПУМБ"	107,75	169,10	185,02
20	АТ "БАНК ГРАНТ"	120,68	160,26	157,58
21	АТ "МЕГАБАНК"	87,10	155,01	300,76
22	АТ "СКАЙ БАНК"	103,17	314,52	886,66
23	АТ "БТА БАНК"	289,48	1 712,38	158,12
24	АТ "АСВІО БАНК"	98,76	158,52	1 892,15
25	АТ "УКРСИББАНК"	98,36	328,82	256,86
26	АТ "Ідея Банк"	189,54	318,42	762,23
27	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	61,22	107,62	245,36
28	ПАТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	78,13	353,26	894,58
29	АТ "ПРАВЕКС БАНК"	125,76	444,97	838,96
30	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	92,20	177,46	134,91
31	АТ АКБ "АРКАДА"	71,56	136,98	1 318,16
32	АТ "МетаБанк"	140,84	241,78	184,66
33	АТ "Місто Банк"	63,75	76,04	384,53
34	АТ "ЮНЕКС БАНК"	129,79	301,82	626,28
35	АТ "КІБ"	84,27	380,37	704,73
36	АТ "АЙБОКС БАНК"	109,28	219,44	465,86
37	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	100,71	244,23	263,59

38	АТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	70,78	350,71	3 121,74
39	АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	112,33	293,11	303,49
40	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	62,44	150,83	453,72
41	АТ "АЛЬФА-БАНК"	79,25	254,51	285,74
42	АБ "УКРГАЗБАНК"	84,93	199,01	143,77
43	АТ "АБ "РАДАБАНК"	96,60	226,70	356,41
44	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	93,63	164,47	141,70
45	АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	100,49	265,93	173,01
46	АТ "ІНГ Банк Україна"	146,61	328,51	166,42
47	АТ "ОТП БАНК"	104,54	175,07	147,26
48	АТ "СІТІБАНК"	108,62	259,71	258,60
49	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	98,80	209,09	203,90
50	АТ "СБЕРБАНК"	289,50	1 566,09	1 285,93
51	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	93,17	123,22	225,49
52	АТ "БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ"	306,61	1 310,15	1 387,84
53	АТ "Український банк реконструкції та розвитку"	1 864,84	8 240,75	124,41
54	АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"	63,91	177,84	198,41
55	АТ "БАНК ФОРВАРД"	76,22	205,09	1 623,00
56	АТ "АКБ "КОНКОРД"	71,01	194,94	1 516,51
57	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	133,39	346,32	125,41
58	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	140,87	145,73	286,41
59	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	80,20	248,66	329,09
60	АТ "МОТОР-БАНК"	125,49	318,20	331,93
61	АТ "КБ "ГЛОБУС"	74,98	183,37	166,53
62	АТ "АП БАНК"	185,56	405,31	332,49
63	АТ "МІБ"	77,61	721,46	299,15
64	ПАТ "КБ "АКОРДБАНК"	88,36	287,24	236,50
65	АТ "БАНК 3/4"	123,99	1 482,86	725,07
66	АТ "ЄПБ"	141,57	417,03	470,68
67	АТ "Дойче Банк ДБУ"	115,26	269,76	261,71
68	АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	155,45	1 151,19	828,20
69	АТ "БАНК СІЧ"	64,82	266,41	264,81
70	АТ "АЛЬПАРІ БАНК"	447,43	1 559,74	4 644,49
71	АТ "БАНК АВАНГАРД"	103,32	353,41	189,19
72	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"***	265,04	284,94	139,90
73	АТ "БАНК "ПОРТАЛ"	255,53	1 151,93	793,14
74	АТ "КРИСТАЛБАНК"	93,45	181,02	245,50
75	АТ "РВС БАНК"	69,06	102,48	514,28

Джерело: складено автором за [66]

Таблиця Д.4

## Економічні нормативи ліквідності КБ на 1.01.2021

(%)

№ з/п	Найменування банку	Системно важливі банки (Свб)	Н6	LCR <sub>вв</sub>	LCR <sub>ів</sub>
1	3	4	5	6	7
1	АТ "Укресімбанк"	Свб	84,32	342,83	370,85
2	ПАТ "Промінвестбанк"		2 946,47	1 162,24	173 432,43
3	АТ "БАНК АЛЬЯНС"		77,79	165,51	190,47
4	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	Свб	88,40	286,15	467,56
5	АТ "АЛЬТБАНК"		85,63	257,49	122,72
6	Полікомбанк		117,01	371,62	783,13
7	АТ "ТАСКОМБАНК"	Свб	75,56	184,88	221,20
8	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"		271,96	673,33	127,51
9	АТ "КРЕДОБАНК"	Свб	71,84	142,16	112,41
10	АТ АКБ "Львів"		87,77	171,60	325,76
11	АТ "ОКСІ БАНК"		99,80	575,17	3 405,53
12	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"		87,46	287,23	134,46
13	ПАТ "МТБ БАНК"		87,26	230,34	334,22
14	Акціонерний банк "Південний"	Свб	83,31	142,41	171,47
15	АТ "Полтава-банк"		102,30	420,75	500,26
16	АТ "ПУМБ"	Свб	98,28	182,36	261,03
17	АТ "БАНК "ГРАНТ"		124,49	354,34	257,10
18	АТ "МЕГАБАНК"		65,20	116,86	153,75
19	АТ "СКАЙ БАНК"		114,85	581,74	129,22
20	АТ "БТА БАНК"		192,83	2 055,96	809,12
21	АТ "АСВІО БАНК"		102,71	299,02	595,95
22	АТ "УКРСИББАНК"	Свб	101,08	249,90	161,61
23	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"		70,94	128,25	118,61
24	АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"		80,20	145,41	656,42
25	АТ "ПРАВЕКС БАНК"		89,38	200,51	238,66
26	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"		94,28	218,31	206,01
27	АТ "МетаБанк"		134,65	327,57	550,91
28	АТ "ЮНЕКС БАНК"		124,67	426,00	479,07
29	АТ "КІБ"		72,75	230,52	351,01
30	АТ "АЙБОКС БАНК"		108,02	183,98	398,20
31	АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"		102,10	246,44	189,02
32	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"		69,23	240,39	523,77
33	АБ "УКРГАЗБАНК"***	Свб	80,81	226,99	151,72
34	АТ "АБ "РАДАБАНК"		81,95	244,05	258,29
35	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"		77,07	208,59	421,60
36	АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"		97,25	347,05	167,51
37	АТ "ІНГ Банк Україна"		143,23	435,46	170,04
38	АТ "ОТП БАНК"	Свб	99,32	201,93	229,39
39	АТ "СІТІБАНК"		106,91	243,20	243,73
40	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"		94,41	135,29	209,74
41	АТ "СБЕРБАНК"		148,42	2 484,46	3 014,97
42	ПАТ "БАНК ВОСТОК"		89,91	163,69	172,62
43	АТ "БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ"		178,77	1 070,53	1 456,33
44	АТ "Український банк реконструкції та розвитку"		201,87	1 327,25	505,12
45	АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"		66,86	391,51	211,43

46	АТ "АКБ "КОНКОРД"		84,30	230,41	849,88
47	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"		154,71	689,35	177,76
48	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"		152,58	559,75	925,60
49	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"		73,10	359,29	544,63
50	АТ "МОТОР-БАНК"		113,25	602,05	412,75
51	АТ "КБ "ГЛОБУС"		95,14	177,16	111,43
52	АТ "АП БАНК"		139,39	276,87	282,12
53	АТ "МІБ"		83,98	144,69	149,20
54	ПҮАТ "КБ "АКОРДБАНК"		70,18	493,53	387,66
55	АТ "БАНК 3/4"		88,05	494,00	611,43
56	АТ "СПБ"		92,32	387,62	414,62
57	АТ "Дойче Банк ДБУ"		92,47	234,85	237,79
58	АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"		124,89	963,61	542,31
59	АТ "БАНК СІЧ"		74,15	357,80	642,89
60	АТ "АЛЬПАРІ БАНК"		483,13	2 045,78	7 614,53
61	АТ "БАНК АВАНГАРД"		81,46	253,95	269,85
62	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"		259,34	322,94	100,00
63	АТ "БАНК "ПОРТАЛ"		338,77	2 510,45	5 644,10
64	АТ "КРИСТАЛБАНК"		78,86	173,05	232,85
65	АТ "РВС БАНК"		62,12	173,72	287,71

66	АТ "Ощадбанк"	Свб	64,84	360,03	232,97
67	АТ КБ "ПриватБанк"	Свб	92,92	278,23	218,18
68	АТ "А - БАНК"	Свб	83,62	283,56	514,70
69	АТ "Ідея Банк"		100,25	447,31	377,08
70	АТ "Місто Банк" нпб		0,00	0,00	0,00
71	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	Свб	105,26	252,29	250,04
72	АТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"		67,22	550,96	1 338,33
73	АТ "АЛЬФА-БАНК"	Свб	76,82	264,95	623,46
74	АТ "БАНК ФОРВАРД"		77,36	296,28	3 253,55

Джерело: складено автором за [66]

Додаток Е  
Таблиця Е.1

Наявність нормативних документів, вимоги до оцінки ризиків, методи управління ліквідністю й якість управління ризиками

Назва КБ	Наявність політики управління ліквідністю	Наявність плану дій відновлення ліквідності	Вимоги до оцінки ризиків	Методи управління ліквідністю	Якість управління ризиками втрати/недостатньої (від'ємної)/незбалансованої ліквідності
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Політика з управління ліквідністю	План відновлення діяльності	вимоги НБУ і Райффайзен Банк Інтернаціональ	на щоденній основі формується звіт про невідповідність між активами і пасивами за строками до погашення та досліджуються відповідні розриви за часовими проміжками в розрізі валют. Оскільки такий звіт не відображає повною мірою реальні надходження та відтік грошових потоків, додатково моделюється поведінка продуктів без заздалегідь визначеного строку погашення (поточні рахунки клієнтів, дебетові та кредитні картки, овердрафти).	на регулярній основі здійснюється стрес-тестування ризиків, відокремлюються сценарії фінансової кризи, репутаційної кризи та комбінований сценарій з метою виявлення причин можливих проблем із ліквідністю та оцінки відповідності результатів здійснення стрес-тестування встановленому КБ рівню ризиків. КБ досліджує додаткові джерела ліквідності, які можна використовувати в екстрених ситуаціях.
АТ «ОТП Банк»	Програма фінансування КБ, де визначені пріоритети кредитно-інвестиційної стратегії та способи її фінансування	План відновлення діяльності, в тому числі План фінансування у кризових ситуаціях	Управління ризиками базується вимогах НБУ, кращих міжнародних практиках і досвіді успішної діяльності в Україні	Ідентифікація достатності ліквідності здійснюється на основі комплексного аналізу структури активів КБ та їх розподілу за ступенем ліквідності (особлива увага приділяється обсягу наявних високоліквідних активів); обсягу, структури та рівня диверсифікації пасивів (частка зобов'язань у пасивах, строкових коштів та коштів до запитання, коштів фіз- та юросіб, інших КБ, стабільність залучених коштів та ступінь залежності від дорогих чи нестабільних джерел фінансування); концентрації активів і пасивів (за контрагентами, інструментами, термінами погашення); розподілу грошових потоків у часі для кожного виду активів та	У національній валюті КБ утримує ліквідні активи в обсязі, достатньому для виконання продовж наступних 3 місяців усіх зобов'язань, що не будуть поновлені після закінчення їх контрактного строку, покриття планових відтоків від основної бізнес-діяльності та відтоку клієнтських коштів на випадок кризи ліквідності. В іноземній валюті КБ утримує запас ліквідних активів у обсязі, достатньому для виконання протягом наступного місяця усіх зобов'язань, що не будуть поновлені, а також покриття планових відтоків від основної бізнес-діяльності. КБ покладається на підтримку материнського банку у разі відтоку клієнтських коштів, деномінованих у іноземних валютах

				зобов'язань у розрізі валют; впливу різних стрес-сценаріїв на ліквідну позицію та до тримання нормативів НБУ	
АТ «Ощад-банк»	Політика управління ризиком ліквідності; політика управління кредитними, валютними, ринковими ризиками, процентним ризиком банківської книги, операційним і комплаєнс-ризиками; Стратегія управління ліквідністю	План заходів з антикризового управління ліквідністю	Вимоги НБУ. Всі співробітники відповідальні за контроль ризиків, пов'язаних з виконаннями посадовими обов'язків та виникають/можуть виникати в їх діяльності та діяльності їх структурних підрозділів; зобов'язані в межах компетенції та відповідно до своєї ролі в системі управління ризиками забезпечити функціонування КБ в межах визначеної схильності до ризиків і лімітів ризику	Управління ризиком ліквідності включає оцінку основних поточних рахунків, тобто стабільного залишку коштів клієнтів, визначених за допомогою статистичних методів аналізу історичної інформації про коливання залишків на поточних рахунках клієнтів.	З метою управління ризиками здійснюється моніторинг очікуваних потоків грошових коштів від операцій із клієнтами та банківських операцій, що є частиною процесу управління активами/зобов'язаннями. Основною метою управління ризиками є забезпечення наявності обсягу ліквідних коштів, достатнього для покриття поточних та планових потреб з метою оптимізації витрат банку, пов'язаних з забезпеченням необхідного обсягу ліквідних коштів. Управління ризиками направлене також на забезпечення спроможності банку покривати відтік грошових коштів за кризовим сценарієм (в разі системної кризи, або близької до системної кризи ліквідності). Виявлення та оцінка ризиків здійснюється на основі: аналізу руху грошових потоків, розривів ліквідності, концентрацій активів та зобов'язань, сценаріїв, включаючи сценарії кризових ситуацій, які полягають у моделюванні аномальної поведінки ринку, ситуації на фінансовому ринку в розрізі окремих фінансових інструментів
Укрексім-банк	Політика управління активами та пасивами з урахуванням стратегічних цілей КБ та напрямів його розвитку, диверсифікацією відповідних портфелів за джерелами виникнення та строками в основних валютах (гривня, доллар США, євро).	План відновлення діяльності	Вимоги НБУ внутрішні нормативні документи з ризик-менеджменту	Ідентифікація, оцінка, безперервний та якісний аналіз ризиків, визначення їх прийнятності рівня, їх прогнозування, моніторинг і контроль. Для управління ризиками використовують відповідні інструменти, визначають і встановлюють ліміти ризиків.	Для самостійних структурних підрозділів головного КБ з управління ризиками завданнями контролю є: дотримання граничних розмірів ризиків, лімітування ризиків, ключові показники ризиків, результати аналізу ризиків як на індивідуальному, так і портфельному рівнях, результати стрес-тестування чутливості до ризиків, управлінська звітність, що містить інформацію про ризики.
Приватбанк	Політика управління ліквідністю Процедура розрахунку, управління і контролю лік-	План першочергових заходів при виникненні	Вимоги НБУ і Положення КБ про систему управління ризиками	При використанні методу визначення величини розриву ліквідності за різними строками (розрахунок	В управлінні ризиками визначається тривалість періоду виконання КБ платіжних зобов'язань під час стресової ситуації, мінімальний обсяг

	відності КБ	кризи ліквідності		ГЕП), контролю підлягає рівень показників ліквідності: чистий розрив (ЧР); сукупний розрив (СР); сукупний розрив у відносній величині (СРО) співвідношення обсягу сукупного розриву та загальної суми активів (СРА). Коефіцієнтний метод використовується з метою виконання основних вимог регулятора з додержання економічних нормативів ліквідності. Метод структури коштів використовується з метою виконання основних вимог регулятора щодо підтримки норми резерву на коррахунку.	ВЛА; встановлюються ліміти LCR; Cumulative GAP(на горизонтах до року)
Кредобанк	Політика управління ліквідністю	План заходів для досягнення нормативного значення показників ліквідності	Вимоги НБУ і нормативні документи КБ, які мають вбудовані механізми контролю ризику, внутрішній контроль та відповідність заходів чинному законодавству, вимірювання, моніторинг, здійснення контролю звітування, інформування про виявлені загрози і невідповідності, формування внутрішніх нормативних документів, що визначають принципи, методи, інструменти і процедури управління ризиком, оцінку ефективності заходів, незалежний аудит ключових елементів управління ризиком, контрольних функцій в діяльності КБ	Виконання поставлених цілей та завдань з управління ризиками досягається за рахунок застосування широкого набору методів та інструментів	З огляду на те, що контроль за ризиками є одним з найважливіших факторів, які визначають прибутковість, КБ реалізує та постійно вдосконалює комплекс процедур з управління ризиками відповідно до нормативних актів НБУ та з використанням пропозицій і рекомендацій БКБН та інших міжнародних організацій з контролю за банківською діяльністю
Банк «Грант»	Політика управління ризиком ліквідності, Поло-	План відновлен-	Вимоги НБУ і внутрішні документи, що вста-	Для оцінки ризику ліквідності використовуються: коефіцієнт-	Забезпечення: своєчасної та повної ідентифікації всіх ри-

	ження про оцінку ризику ліквідності в АТ «Банк «Грант»	ня діяльності АТ «Банк«Грант» в у кризові ситуаціях	новлюють методи виявлення значущих для КБ ризиків, управління ними і здійснення стрес-тестування	ний метод і метод оцінки джерел залучення та розміщення коштів (метод визначення розриву ліквідності)	зиків; їх своєчасна, повна і комплексна оцінка, постійний моніторинг і контроль. Основним завданням ризик-менеджменту є забезпечення виконання бізнес-цілей, що дозволить підвищити вартість КБ за рахунок визначення рівня толерантності його до ризику; розмежування функцій та відповідальності в управлінні ризиками; встановлення єдиної методології ідентифікації й оцінки ризиків при проведенні активних операцій; встановлення ефективної системи підтримки управлінських рішень з урахуванням рівня ризиків, на які наражається КБ.
Укргазбанк	Стратегія управління ризиками в АБ «Укргазбанк» Політика управління ризиком ліквідності	Програма фінансового оздоровлення План відновлення діяльності КБ	Вимоги НБУ і внутрішні документи КБ щодо системи управління ризиками	Управління миттєвою ліквідністю здійснюється Казначейством шляхом аналізу залишків на коррахунках на початок дня, даних платіжного календаря щодо надходжень та відтоку коштів, планів підрозділів за операціями на день, інформації про рух коштів на рахунках клієнтів. Управління поточною ліквідністю здійснюється Департаментом ризик-менеджменту з визначення потреб КБ у ліквідних коштах методом джерел і використання коштів, що полягає у визначенні величини розриву ліквідності протягом заданого періоду, що дорівнює різниці між очікуваними надходженнями і потенційними відтоками коштів. Управління довгостроковою ліквідністю здійснюється цим департаментом за методом ресурсного розриву(шляхом оцінки ступеня невідповідності строкової структури активів строковій структурі пасивів).	Стратегія ризик-менеджменту базується на дотриманні принципу беззбитковості діяльності та спрямована на забезпечення оптимального співвідношення між прибутковістю окремих бізнес-напрямів та рівнем ризиків, які приймає на себе КБ, здійснюючи певні операції.
АТ «КБ Глобус»	Політика управління ліквідністю	План відновлення діяльності КБ	Вимоги НБУ і внутрішні документи КБ щодо	Основні методи управління ліквідністю: аналіз фактичного ста	Керівництво КБ спрямовує зусилля на розширення кола клієнтів та диверсифікацію



			управління ризика	ліквідності та платоспроможності; прогнозування ліквідності та платоспроможності з урахуванням запланованих операцій та заходів; встановлення лімітів на операції КБ та показники ліквідності та платоспроможності; планування операцій, коригування їх умов з метою управління ліквідністю та платоспроможністю.	ресурсної бази з метою зменшення ризиків погіршення ліквідності
АТ«Таском-банк»	політики управління ризиками, методика розрахунку розривів ліквідності, методики проведення стрес-тестування ризиків	положення пр антикризове управління, порядок взаємодії підрозділів умовних кри	Вимоги НБУ і внутрішні документи КБ щодо управління ризика	стрес-тестування та моделювання ліквідності з подальшим прийняттям рішень щодо обмежень на структуру активів та пасивів	Впровадження інтегрованої системи управління ризиками припускає, що всі види ризиків: розглядаються інтегровано; вимірюються уніфіковано і кількісно; враховуються на різних рівнях ієрархії (від КБ загалом до бізнес-підрозділу); контролюються завдяки відповідним інструментам і продуктам, адекватному покриттю резервами та капіталом сумарного ризику; мінімізуються та оптимізуються за критерієм розумного співвідношення «ризик-прибутковість»

Джерело: складено автором за [78; 81; 85; 102; 179; 193; 194; 195]

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### *Статті у фахових виданнях:*

1. Путінцева Т. В. Сутність ліквідності комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 2-3. С.73-80 (Index Copernicus).
2. Путінцева Т. В. Управління ліквідністю комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 2. С.43-53 (Index Copernicus).
3. Путінцева Т. В., Барановський О. І. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їх фінансової безпеки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 3. С.4-18 (Web of Science). *Особистий внесок: визначені необхідність/значущість дієвої системи забезпечення ФБКБ і негативи її відсутності; визначені взаємозв'язок і взаємозумовленість ліквідності КБ та їх ФБ; розглянуто природу ризиків втрати/недостатньої (від'ємної)/надлишкової/незбалансованої ліквідності та виявлено негативні наслідки їх прояву для функціонування КБ і БС національної економіки загалом; визначено місце і роль ліквідності КБ у забезпеченні їх ФБ та значущість їх ліквідності для різних стейкхолдерів; запропоновані індикатори внеску ліквідності у забезпечення ФБКБ.*
4. Путінцева Т. В. Характеристика підсистем системи управління ліквідністю у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків. *Фінансовий простір*. 2021. № 3. С.27-39 (Index Copernicus)
5. Путінцева Т., Барановський О. Формування комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України. *Світ фінансів*. 2021. №3. С. - . (Index Copernicus). *Особистий внесок: визначені напрями підвищення ролі ліквідності КБ у забезпеченні ФБКБ при розробці Комплексної програми забезпечення ФБКБ України; наведено схему формування системи управління безпекою ліквідності КБ для забезпечення його ФБ; виокремлені складові управління ліквідністю КБ для забезпечення їхньої ФБ; визначені інструменти управління ліквідністю КБ для забезпечення різновидів його ФБ.*

*Публікації апробаційного характеру:*

6. Путінцева Т. До визначення сутності ліквідності комерційних банків. Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 26 листопада 2019 р.) Ужгород: УжНУ, 2019. С.166-168.

7. Путінцева Т. В. Ліквідність банків як складова забезпечення їх фінансової безпеки. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (25 жовтня 2019 року, м. Черкаси) / Черкаси, 2019. С.294-296.

8. Путінцева Т. В. Проблеми та напрями вдосконалення управління ліквідністю комерційних банків. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (19 листопада 2020 року, м. Черкаси). Черкаси, 2020. С.66-69.

9. Путінцева Т. В. Проблематика досліджень ліквідності комерційних банків. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Сучасні тренди у розвитку фінансів, банківської справи та страхування» (м. Львів, 12 листопада 2020 р.). С.164-167.

10. Путінцева Т. Проблеми управління ліквідністю комерційних банків. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 20 травня 2021 р.). С.81-83.



## РАДА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна, тел. 230-18-46, факс 230-18-56, e-mail: rada.nbu@bank.gov.ua

06.10.2021 № 25-0007/211006

На № \_\_\_\_\_

Університет банківської справи

### ДОВІДКА про впровадження результатів дисертаційної роботи

Пропозиції щодо досягнення оптимального рівня ліквідності комерційних банків України у забезпеченні їх фінансової безпеки за допомогою реалізації комплексу заходів у частині: наукового, нормативно-правового, регуляторного, методичного, організаційного, управлінського, інформаційно-аналітичного, кадрового, фінансового забезпечення, а також обліку, звітності, аудиту і консалтингу, що містяться в дисертації Путінцевої Тетяни Володимирівни «Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їх фінансової безпеки» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування, використані Радою Національного банку України при опрацюванні і підготовці Основних засад грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокової перспективи в частині забезпечення ділової та фінансової стабільності та забезпечення оптимальності розвитку банківської системи.

Голова Ради,  
академік НАН України



Богдан ДАНИЛИШИН

Асоціація Українських Банків

вул. С. Сверстюка, 15, м. Київ, 02002 Україна  
 тел.: +38 044 516 87 75  
 E-mail: secret@aub.org.ua  
 http://aub.org.ua



ASSOCIATION OF UKRAINIAN BANKS

15, Y. Sverstjuk St, Kyiv, 02002, Ukraine  
 phone: +38 044 516 87 75  
 E-mail: secret.the.aub@gmail.com  
 http://aub.org.ua

№ 01.10/599 від 04.10.2021р.

### Довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи

Пропозиції Путінцевої Т. В., викладені в дисертації «Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їх фінансової безпеки» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування, зокрема, з підвищення ролі ліквідності комерційних банків (КБ) у забезпеченні фінансової безпеки комерційних банків (ФБКБ) шляхом розробки АУБ із залученням провідних науковців і експертів Комплексної програми забезпечення ФБКБ України, яка б, поряд з іншими аспектами банківської діяльності, передбачала: розробку дієвої ресурсної політики КБ; оптимальне поєднання інструментів надання, абсорбування ліквідності і універсальних інструментів; реформування системи гарантування банківських вкладів з поширенням її на вклади юридичних осіб і індивідуальних підприємців; розробку КМУ і НБУ державної програми зі стимулювання ощадного процесу; підвищення вимог до забезпечення ліквідності системно значущих КБ; розробку індикаторів (обґрунтування їх порогових значень), які свідчать про вплив ліквідності на ФБКБ та є основою з урахуванням зміни їх значень для вироблення комплексу заходів у плановому періоді; створення дієвої системи ризик-менеджменту КБ у сфері формування, розподілу й використання їх ліквідності, використані Асоціацією українських банків для розробки програмних документів і підвищення координації своєї діяльності з вітчизняними комерційними банками.

Андрій Дубас



Президент Асоціації українських банків

Акціонерне товариство "Комерційний Індустріальний Банк"  
 Юридична адреса: вул. Бульварно-Кудрявська, 6  
 м. Київ, Україна, 04053  
 Адреса для листування: вул. Предславинська, 28  
 м. Київ, Україна, 03150  
 Т./Ф. +38 (044) 461-93-37  
 e-mail: info@cib.com.ua  
 сайт: cib.com.ua

**Com in Bank**  
 Комерційний Індустріальний Банк

№ 05-1835/1  
 від 04.10.2021

**Довідка**  
**про впровадження результатів дисертаційної роботи**  
**Путінцевої Тетяни Володимирівни «Ліквідність комерційних банків України**  
**у забезпеченні їх фінансової безпеки» на здобуття наукового ступеня**  
**доктора філософії за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та**  
**страхування**

Пропозиції з розробки системи індикаторів забезпечення безпеки ліквідності комерційного банку (КБ) та її впливу на фінансову безпеку банківської установи, а саме індикаторів: характеру ліквідності КБ; зобов'язань КБ; активів КБ; співвідношень; балансу КБ; застави за кредитами; структурної ліквідності; розподілу ліквідності; витрат на управління ліквідністю; наявних і потенційно можливих ризиків, та оцінки чинників ліквідності КБ у моделі її стрес-тестування, серед яких слід виокремлювати зміни: кредитоспроможності контрагентів на фінансових ринках; ринкових відсоткових ставок; курсу гривні до іноземних валют; ринкової ліквідності ЦП; операційних втрат; кредитних ризиків; ризиків неліквідності/порушення/втрати/зниження/недостатньої (від'ємної, дефіцитної)/надлишкової/незбалансованої ліквідності/неможливості отримання грошових коштів/утрати доходу внаслідок неспроможності чи неможливості КБ своєчасно відрегулювати свою ліквідну позицію/збитків через необхідність здійснення швидкої конверсії фінансових активів/нерівномірного розподілу ліквідності/деагрегації ліквідності балансу КБ використовуються в АТ «Комерційний індустріальний банк» в управлінні його ліквідністю, а також розробці заходів з підвищення рівня його фінансової безпеки.

**Голова Наглядової ради**



**В.Ю. Поваляєв**



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ  
**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКИХ  
ТЕХНОЛОГІЙ ТА БІЗНЕСУ**

вул. Січових Стрільців, 11, м. Львів, 79007  
e-mail: [ubs@ubs.edu.ua](mailto:ubs@ubs.edu.ua) Код ЄДРПОУ 34716922

12.10.2021р. № 12-003/51

на № \_\_\_\_\_ від \_\_\_\_\_

### ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи  
Путінцевої Тетяни Володимирівни  
у навчальному процесі Університету банківської справи

Представлені в дисертаційній роботі теоретико-методологічні засади, методичні підходи і практичні рекомендації з підвищення ролі ліквідності комерційних банків у забезпеченні їх фінансової безпеки використані в навчальному процесі Університету банківської справи при складанні навчальної програми і підготовці методичного забезпечення з дисципліни «Філософія економічної безпеки».

Директор  
Навчально-наукового інституту  
банківських технологій та бізнесу  
Університету банківської справи



Оксана СТОРОЖЕНКО